Gheorghe Schwartz

EFECTUL P

ROMAN

Editura Eminescu

DE ACELAȘI AUTOR:

Martorul (roman)
Premiul C.C. al U.T.C.
Editura Facla, 1972

Ucenicul vrăjitor (proză scurtă)
Editura Cartea Românească, 1976

Pietrele (roman)
Editura Eminescu, 1978

A treia zi (roman)
Editura Eminescu, 1980

Spitalul (roman)
Editura Eminescu, 1981

Orele orașului Arad (reportaje în colaborare)
Editura Eminescu, 1978

GHEORGHE SCHWARTZ

EFECTUL P

ROMAN

1983

Editura Eminescu

BUCUREŞTI, PIAŢA SCÎNTEII 1

COPERTA SERIEI : GHEORGHE BALTOC

— Dacă ții strîns acest beţişor între degete, i s-a spus, vei salva în fiecare secundă cîte un suflet. Un milion de oameni îşi aşteaptă salvarea de la tine. Poate mai mulţi ! Şi nu trebuie decît să ţii strîns acest beţişor între degete.

— Nimic mai simplu, a răspuns, dar după o jumătate de oră îi amorţi mîna, după o oră îşi spuse că toată viaţa şi-o va sacrifica — de ce ? — pentru alţii, după două ore nu mai rezistă.

— Doar cîteva clipe, i se ceru cu lacrimi în ochi, cîteva clipe şi vei mai salva o mulţime de oameni.

El se lăsă înduplecat, dar mult ştia că nu va mai rezista.

Partea întîi
PROFESIONIŞTII ILUZIEI

1

Cei doi bărbaţi erau ocupaţi cu pupitrele de comandă atît de apropiate unul de celălalt, încît, fără să le spună nimeni, din prima clipă reuşiră să facă un tîrg : să-şi fixeze fiecare cîte un deget pe butonul aparatului său şi un deget de la mîna cealaltă pe butonul aparatului colegului şi, chiar dacă pentru asta trebuiau să se ridice în picioare şi să-şi întindă puţin incomod braţele, totul nu era decît o bagatelă, o slujbă cum nu se poate mai uşoară (chiar şi în aceste condiţii), iar în vremea asta celălalt, ei bine, celălalt putea să facă tot ce dorea : putea să stea culcat, putea să citească o carte, putea în primul rînd să nu-i pese de nimeni şi de nimic.

Slujba aceasta li s-a părut multă vreme norocul nesperat al vieţii lor şi într-un fel aşa şi era. Deşi nu presupunea prea multe cunoştinţe şi nici aptitudini deosebite — sau cel puţin aşa credeau ei —, fură selecţionaţi în urma unor teste deosebit de migălos constituite, alcătuite din probe lungi şi plicticoase, aparent fără nici o legătură între ele. Şi reuşiră tocmai ei doi dintr-un lot de mii de pretendenţi, după ce mulţimea de candidaţi se micşorase mereu, după nişte criterii care lor le-au rămas total necunoscute. (După fiecare probă ieşeau mai nedumeriţi ca de la precedenta, neînţelegînd niciodată rostul solicitărilor la care fuseseră supuşi şi neştiind mai ales dacă ceea ce făcuseră ei putea fi notat cu „foarte bine“ sau cu „execrabil“. Examinatorii — cine or fi fost, pentru că ei nu cunoscuseră pînă la sfîrşit decît nişte supraveghetori care le stăteau în preajmă în timpul probelor — foloseau un sistem de aprecieri care le era cu desăvîrşire necunoscut şi, dacă la început lumea se enerva şi intra în panică, odată cu afişarea primelor rezultate elimitatorii — şi

toate testele erau eliminatorii ! — cu timpul între cei rămași în competiție se stabiliseră niște relații asemănătoare jucătorilor de curse, o camaraderie provenind dintr-un tot mai pronunțat sentiment de apartenență la același grup, grup mereu mai redus, dar cu atît mai omogen, călit prin atîtea emoții similare, prin atîtea teste la care răspunseseră aproximativ la fel și mai ales uniți prin atîția camarazi comuni pierduți. Desigur, lucrul acesta se produsese treptat, rivalitatea trebuise să se dea încetul cu încetul în lături, să se ascundă cît mai adînc în sufletul fiecăruia în favoarea aceloraşi obiceiuri. Şi cum să uiți faptul că te întîlneai în fiecare a doua zi la o anumită oră cu aceiași oameni la aceleași solicitări ? (La început a fost satisfacția rea, dar după aceea dezamăgirea în unele cazuri, mai ales în unele cazuri, atunci cînd o figură cu care te-ai obișnuit să te saluți în fiecare a doua zi nu mai apărea, nu-și mai lua locul, și din așteptările interminabile datorate numărului mare de solicitanți n-au mai rămas decît scurte răgazuri cît să mai schimbi un cuvînt, cît să te mai convingi că obiceiurile, argoul și consensul mai funcționează, că rivalitatea a dispărut și că în locul ei a apărut cu totul altceva, ceva cu totul anormal, un fel de frăție între solicitanții veniți tocmai să se elimine unul pe celălalt. Dar și „anormalul“ acesta avea mai multe sensuri.

După multă vreme, mult după ce-și ocupaseră de acum posturile la pupitrele lor de comandă, cei doi bărbați cu ochii ațintiți la becurile și acele contoarelor, dar discutînd între ei și fiecare cu el însuși, ajunseră la concluzia că unul dintre scopurile acelor interminabile teste nu putea să fie decît tocmai preschimbarea sentimentului de competiție și rivalitate într-unul de camaraderie, de prietenie, de apartenență la același grup. Și cu cît trecea mai multă vreme peste slujba aceea pe care o îndeplineau cu schimbul, se simțeau tot mai legați unul de celălalt.

•

Indiscutabil, unii oameni se nasc pentru a nu reuși niciodată pe niște piscuri la care alții nici nu speră că ar putea ajunge. Și totuși, în cazul lor este vorba de un eșec.

Sau cel puțin așa par să simtă ei drumul pe care-l parcurg cu nenumărate opriri și reveniri la altitudinea aceea care ne rămîne nouă atît de misterioasă.

Am încercat de mai multe ori să povestesc viața aparent atît de clară și opera aparent atît de ireală a marelui savant, dar cred că motivul principal al nereușitei mele a fost fie totala mea incapacitate de a înțelege lucrări de specialitate mult mai simple decît cele semnate de Poolo, fie că atmosfera înaltă în care a trăit savantul mi-a rămas pentru vecie inabordabilă, nereușind niciodată mai mult decît să redau jalnice frînturi schematice ale unei vieți care mi se scurgea mereu printre cuvinte. Dar faptul că am fost ani de zile în contactul cel mai strîns, atras implacabil de ura și dragostea față de el, șansa unică pe care am avut-o de a-l cunoaște poate mai mult decît oricine altcineva — deși nu mă încumet cîtuși de puțin să afirm că l-aș fi cunoscut cu adevărat nici măcar eu —, întîmplările ieșite din comun prin care ne-a fost dat să trecem împreună, neputința mea, groaznica mea neputință de a-l înlătura odată pentru totdeauna, bietele mele satisfacții și continuele mele înfrîngeri, totul, chiar totul să fi fost o simplă amăgire ?

De mic copil am cunoscut faima și devenirea lui Poolo. Casa părinților mei era lipită de locuința în care s-a născut el. Doar cei cîțiva ani cu care era el mai în vîrstă ca mine ne-au făcut să nu copilărim împreună.

2

Spicuiri din presă : Titlu : *Moștenirea regretatului savant,* subtitlu : *Se va putea trăi veșnic ?* Alt subtitlu : *Va supraviețui omenirea în condițiile în care nu va mai muri nimeni ? Și dacă da, cît timp ? Analizînd documentele rămase pe masa recent dispărutului savant, Comisia special instituită de Academie a găsit, se pare, o ipoteză senzațională... Poolo...* etc.

După acest început senzațional „bomba“ n-a apucat să mai explodeze. Presa n-a mai publicat nimic în acest sens.

Luaseră cunoștință cu toții de slujba aceasta în urma unor repetate, dar vagi anunțuri în ziare : se consemnase acolo că posturile (în număr de două) se vor ocupa prin concurs, că solicitanții trebuiau să se înarmeze cu răbdare pentru a putea suporta împăcați lungul șir de teste eliminatorii : mai erau apoi inserate în știrile din ziare sumele de retribuție, condițiile deosebit de avantajoase de cazare, hrană și distracții la care aveau dreptul cei angajați. Bineînțeles că s-a prezentat multă lume. Nu se specificaseră nici condiții de studii și nici limite de vîrstă, iar ceea ce se oferea era deosebit de tentant. Iar faptul că nu se spunea în anunțurile din ziare ce anume va trebui să facă angajatul pentru a putea beneficia de toate avantajele acelor două slujbe nu trebuia să sperie pe nimeni : în fond, dacă nu existau restricții de prezentare la test, însemna că oricine putea încerca, iar cine ar fi cîștigat... Pe urmă desigur că ar fi făcut față, altfel n-ar fi trecut testele... Gînduri logice pentru care nu trebuie tras nimeni la răspundere drept ușuratic, la urma urmei, dacă te hotărăști să te apuci de o anumită meserie nu poți să-i prevezi de la început toate chichițele plăcute și neplăcute. Apoi, e drept, după ce au început să se mai întîlnească unul cu celălalt în antecamerele sălilor de testare și după ce firească dușmănie anevoie ascunsă care-i animase în faza aceea pe toți trecuse, după aceea, intrînd în vorbă unul cu altul, începură să se întrebe cu voce tare la ce naiba or fi fost necesare toate acele probe și ce-o fi însemnînd termenul „operator de siguranță“ titlu pe care urma să-l poarte fiecare dintre cei doi aleși. Tot în perioada aceea de început circulară tot felul de zvonuri printre candidați, cele mai multe răspîndite de cei care *credeau că știu ceva sau de către cei care credeau că au aflat ceva strict secret,* adică de cei care răspîndesc întotdeauna tot felul de presupuneri care sînt apoi mereu reluate și amplificate de alții. Unele zvonuri căpătară o

asemenea autoritate încît păreau infailibile, doar că după primele teste se întîmplase să pice doi candidaţi dintre cei mai siguri pe ei, doi indivizi cu morgă şi cu pretenţia că ştiu absolut totul despre posturile publicate şi despre condiţiile necesare ocupării acestor posturi. În legătură cu ieşirea lor prematură din cursă se răspîndi un antizvon, dacă ne putem exprima aşa, o părere cum că cei doi ar fi eliminaţi tocmai pentru că ştiau prea multe. Alţii pretindeau că eliminarea aceasta ar fi regizată din cauză că zvonurile pe care cei doi respinşi le lansaseră cu atîta siguranţă de sine avură darul de a-i descuraja pe mulţi candidaţi care cedaseră apoi moral şi care nici nu se mai prezentaseră în continuare la examinări. Dar lucrurile acestea n-au fost confirmate niciodată : deja din prima zi, încă înainte de a se fi început examinarea întîiului candidat cu primul test, la vederea mulţimii nesfîrşite de solicitanţi, mulţi renunţară pe loc, gîndindu-se fie că n-au nici o şansă într-o loterie cu doar doi cîştigători, fie că, demoralizaţi, se autoconvinseră că timpul, pierdut în zadar la acele teste, îl puteau folosi cu mult mai mult folos căutîndu-şi altundeva o slujbă mai bună, mai ales că atîţia concurenţi erau blocaţi în antecamerele pe care ei tocmai le părăsiseră, amplificîndu-se astfel în mod logic posibilităţile în alte părţi. Iar lucrul acesta dovedea fragilitatea moralului şi lipsa de încredere în propriile forţe a unor candidaţi care se autoeliminaseră, un test el însuşi deci inevitabil, care n-avea de ce să deranjeze pe cei care au organizat tot concursul, mai ales că... Şi atunci de ce să-i elimine pe cei doi atît de siguri pe ei ? Dar, aşa cum am mai spus, astea toate erau simple supoziţii, aşa cum simple supoziţii au rămas majoritatea gîndurilor de la începutul concursului, atunci cînd oamenii judecaseră încă totul altfel, cînd selecţia încă nu era atît de evidentă şi cînd grupul încă nu-şi stabilise relaţiile de mai tîrziu. Acestea erau toate zvonuri şi presupuneri cu care-şi pierdea lumea vremea stînd la coadă în antecamere, discuţii care se legau întîmplător şi se întrerupeau la fel de întîmplător.

În legătură cu Poolo multă lume mai crede și astăzi că n-ar fi avut de a face decît cu un smintit genial, dar oricum cu un smintit. Adevărul este că n-au avut de a face defel cu el și contactele care s-au statornicit totuși se datorează și încercărilor sale stîngace de a-și învinge condiția de solitar.

Am citit nu demult un articol de mai multe pagini într-o importantă revistă ilustrată în care un specialist afirma pe cîteva sute de rînduri că Poolo n-ar fi fost decît un caz genial clinic, dar un caz clinic, oricum, pe care el încerca să-l încadreze într-o anumită entitate psihiatrică. M-a revoltat profund această mascaradă, mai ales că din protocoalele pe care se baza demonstrația autorului articolului, cel puțin optzeci la sută din afirmații erau niște exagerări sfruntate care dovedeau că viața savantului i-a rămas străină și că informațiile pe care le avea și le-a putut extrage cu cea mai mare ușurință din orice lexicon al secolului nostru, faptele și evenimentele punctate acolo, fiind apoi jalnic răstălmăcite în așa fel, încît să sprijine afirmațiile care duceau de la început la concluziile amintite, aprioric stabilite.

Subiectul „Poolo“ prezintă astăzi o atracție deosebită pentru cei mai diverși autori, biografia lui, în același timp simplă și extraordinară, și aventurile stranii în care a aruncat acest om știința și civilizația însăși, făcîndu-l — nici nu știu de ce mai amintesc acest lucru — unul dintre cele mai căutate personaje ale literaturii de toate soiurile, literatură pe care el se lăuda că nu o citește niciodată, dar eu sînt convins de contrariul.

Dar, mai este și acest „dar“, vorbesc acum despre Poolo, sperînd în ascuns să-mi iau forța din amintirea forței sale, din amestecul de ură și atracție care m-a stăpînit întotdeauna în apropierea sa, forță fără de care n-aș mai fi în stare să-mi fac datoria în fața acestor manete, pentru că totul, dar absolut totul, devine atît de... atît de...

De mic copil mă uitam cu teamă peste gardul care despărțea grădina părinților lui Poolo de grădina noastră. Faima lui, faptul că eram obișnuit de mic să-mi fie dat mereu drept exem-

plu, apoi tăcerea încăpățînată în jurul numelui său, dar și vegetația neobișnuit de deasă care parcă amenința să ne cotropească și pe noi, vegetație parcă neagră venind din grădina lor, mă făceau să mă uit spre zid cu o frică de care n-am reușit să scap toată viața.

3

Dealtfel, discuțiile se și terminau la fel de neașteptat pe cum începeau și pentru că nu știai niciodată cînd vei fi chemat în sala de examinare. Ordinea era, în general, aceeași, dar unele excepții, destul de dese, aveau darul de a alimenta spiritele cu o siguranță mai mare decît dacă apelurile ar fi fost făcute mereu la întîmplare. Pentru că una e să te aștepți la orice și alta să stai cît de cît liniștit, amăgindu-te cu experiența unei succesiuni pe care-ți place s-o crezi definitivă și deodată, pe neașteptate, să fii chemat înaintea celor care-ți serveau pînă atunci drept reper că mai ai de stat douăzeci de minute sau că mai sînt de intrat trei înaintea ta. Iar relativ era totul : testele durau cîteodată foarte mult, altădată se rezumau la o singură întrebare. Și, pentru ca lucrurile să fie și mai greu de anticipat — dar bineînțeles că nu din cauza asta —, se întîmpla ca unii candidați să rămînă zece minute înăuntru, iar alții douăzeci, o oră sau două. (Două ore un candidat ! Și tu mai ai cinci înaintea ta — așa crezi. Și primul a stat deja două ore înăuntru, acum e al doilea la rînd, dar iată că el iese și mai trec cinci minute și intri și tu. Sau poate mai trec încă cinci ore...) Deși... deși de cele mai multe ori timpul era totuși aproximativ egal pentru fiecare candidat. Și cum și în cea mai cruntă aiureală cu vremea se stabilește totuși o ordine, lucrurile începură să intre și în această privință pe un făgaș care apucă tot mai mult să semene cu un mod de viață : fiecare a două zi te duceai la examen și, dacă erai admis, peste alte două zile o luai de la capăt.

Iar de admis, cei mai mulți erau admiși. Pe urmă, e drept, cîțiva se mai autoeliminau din diferite motive per-

sonale, iar alții mai erau afișați pe lista respinșilor, dar nu prea mulți. De aceea toate aceste examene riscau să se prelungească mult mai mult decît ar fi putut presupune cineva la început, fapt care, odată trecut valul celor care s-au autoeliminat, începu să-i îndîrjească pe cei rămași, cei mulți. Majoritatea lucra din greu în ziua liberă dintre două probe pentru a se putea întreține și pentru a-și putea permite luxul de a se prezenta la probele următoare și încetul cu încetul programul lor începu să semene cu mentalitatea studenților nevoiași care se angajează la corvezi aspre pentru a-și putea termina studiile, lucru care a fost dintotdeauna respectat de toată lumea fără prejudecăți, pentru că un om care știe să-și cucerească în asemenea situații cariera este o persoană plină de calități și demnă de toată stima. Și, într-adevăr, toți care rezistau se gîndeau că slujba promisă, cu avantajele publicate cu săptămîni și apoi luni în urmă, merita aceste sacrificii, chiar și dacă numai pentru a-i dovedi alesului calitățile morale pe care le are și care i-au dat pînă la urmă cîștig de cauză, făcîndu-l un model viu pentru urmașii săi și pentru toți cei care l-au cunoscut. Să fii un ales dintre atîtea sute de oameni nu e puțin lucru !

•

Am tot afirmat aici că sînt în posesia celor mai sigure date despre Poolo-omul, și am făcut-o bazîndu-mă pe faptul că am petrecut atîta vreme alături de el. Dar începutul, pentru că și biografia lui trebuie să aibă un început, începutul nu-mi este nici mie mai la îndemînă. Îl știu doar cei care au intervenit cîțiva martori ai copilăriei sale, întreținîndu-se cu o serie de vecini de stradă care acuma își amintesc cu toții cum „sărmanul băiat“ venea în fiecare seară pe la ei, cum a provocat scena aceea cu ursulețul de catifea și cum și-a rupt nădragii în gardul casei parohiale. Iar acum, mai nou, de cînd cu moda „demitizării“, își aduc aminte de mici evenimente puțin verosimile, cărora ei le dau culori și semnificații încă și mai puțin credibile.

S-a născut la 16 septembrie, fiind deci o „fecioară". (Luîndu-se ca bază acest amănunt, s-au tras și de aici destule concluzii tîmpite, dar ar fi fost imposibil ca zodiacul să lipsească din speculațiile noilor săi exegeți !) A fost cel de al doilea copil — venit pe lume printr-o naștere ușoară — a unor părinți prea puțin ieșiți din comun. Tatăl a fost medic, iar bunicul dinspre mamă general. Din căsnicia părinților săi au mai rezultat apoi încă doi copii : o fată și un băiat care a murit curînd după naștere. Sora sa a sosit pe lume cu o infirmitate la un picior. De aici s-au găsit unii care să construiască o teorie cum că părinții ar fi avut un „RH" necorespunzător, argumentînd că prima sarcină a fost normală, a treia evident alterată, iar a patra inaptă de viață. Pe această linie descendentă, locul viitorului savant nu putea să rămînă neatins și, singura tară evidentă fizică fiind doar mîna dreaptă la care avea șase degete — și cîte nu s-au scris despre asta — i se atribuiau deformări ale personalității. Bineînțeles că această teorie, de dată relativ recentă, nu este decît una dintre consecințele literaturizării excesive a vieții lui Poolo. Ea nu face decît să pună noi prezumții pe locul unor concluzii, nimic nefiind sprijinit de vreo dovadă cît de cît palpabilă, de un act cît de puțin demn de crezare. În afara acelei deficiențe articulatorii, sora lui Poolo, care mai trăiește, este o persoană în multe privințe remarcabilă, singura ei neplăcere fiind aceea că a trebuit să poarte de mică pantofii ortopedici. Este văduvă și a crescut trei fete perfect normale, căsătorite la rîndul lor, două avînd descendenți (normali și aceștia). Cel de-al patrulea copil al părinților lui Poolo a murit la cîteva zile după naștere și, oricît m-am străduit, nu am reușit să găsesc nici un singur înscris referitor la cauzele decesului. (Dar nici cei care fac acum atîtea speculații răutăcioase nu se pot lăuda cu vreun act autentic !) Fratele mai mare a rămas holtei. Desigur, întorcînd psihanaliza într-o rînă, aceeași autori au ajuns la niște concluzii cît se poate de sofisticate și în legătură cu acest frate. Iar concluziile nu se puteau referi decît la o ereditate încărcată. Aiurea ! Părinții lui Poolo au fost atît de șterși din toate punctele de vedere încît țin de beletristică toate cîte s-au inventat și

despre ei. Dintre numeroasele rude ale familiei, doar un frate de-al mamei prezenta o biografie mai deosebită.

Să tragem o linie și să adunăm : ce material faptic incontestabil ne-a mai rămas pentru a ajunge la tabloul care se vîntura în ultimul timp în legătură cu ereditatea lui Poolo ? Prin ce se deosebește familia sa de o altă familie, care nu a fost luată astfel în răspăr ? Răspunsul nu poate fi decît unul singur : ahtiații după senzațional și publicitate nu fac astăzi decît să întoarcă arborele genealogic al lui Poolo cu rădăcinile în sus, înfigîndu-le în creierul genial al marelui savant și, proiectînd totul prin niște oglinzi strîmbe, ajung să născocească un copac care n-a existat niciodată altfel ca majoritatea celor care formau pădurea din jurul lor. Asta în ceea ce privește descendența, căci fructul...

Șoapte, nenumărate șoapte în legătură cu vecinii noștri mă fac să-mi amintesc de familia lui Poolo cu groază. A existat o vreme cînd toți cei de după gardul care ne despărțea casele erau pomeniți — prin extensie — asemenea diavolului însuși. Pînă și în mine intrase reflexul de a vorbi în șoaptă pentru ca să nu fie auzite cuvintele mele la Ei. Pentru că Ei...

4

Iar cei care dispăreau, adică nu se mai prezentau la o nouă probă... cu ei era o altă poveste. Ei pur și simplu nu mai intrau în discuție, cel mult în clipa în care se afișa că o cunoștință a căzut la examen, îi strîngeai mîna cu o mină gravă, de parcă i-ai fi prezentat condoleanțe pentru pierderea unei rude apropiate, apoi îl uitai cu desăvîrșire. (Deși persista un sentiment ciudat știind că cel pe care ai încercat să-l consolezi era tocmai omul căruia îi strîngeai, în tăcere, mîna.)

(După multă vreme, în fața pupitrelor de comandă, discutînd mai de una mai de alta, avînd însă tot timpul ochii ațintiți asupra indicatoarelor din fața voastră, ți-ai amintit de o scenă în care unul dintre voi a întîlnit în-

tîmplător într-o zi liberă un fost candidat, iar celălalt și-a amintit și el o scenă cu totul asemănătoare, doar că autoservirea care a stat drept decor al acestor întîlniri și unde ați mîncat în picioare și în fugă fusese alta în cele două cazuri. Asta cu siguranță. Fusese o scenă — în fond, fuseseră chiar două scene, chiar dacă aproape una și aceeași — penibilă(e), se întîmplase de parcă te-ai fi întîlnit cu un cadavru pe care mai trebuia să-l și consolezi pentru situația lui de cadavru. Lucru nu tocmai ușor de făcut. Și de la un punct de-a dreptul caraghios. Așa că scena (scenele) s-a(u) soldat cu un eșec cumplit. Dealtfel, despre lucruri din astea candidații se fereau să vorbească între ei înainte de a intra în sălile de examen, de parcă blestemul unei superstiții groaznice le-ar fi interzis s-o facă.)

Ceea ce nu vă putea împiedica să nu vă gîndiți din cînd în cînd și tot mai des la cîte un fost coleg sau o fostă colegă, dispăruți brusc în urma unui test la care nici măcar nu se putea ști unde au greșit. În privința aceasta, voi, care v-ați aflat mai tîrziu în fața pupitrelor de comandă, vă țineați ascunse amintirile. Și fie că era vorba numai despre o stînjeneală, fie despre pudoare sau despre alte lucruri mult mai grave, nimeni nu pomenea nici un cuvînt despre cei care dispăruseră, discuția aceasta întîmplătoare despre prînzul luat în picioare avînd loc mai mult prin jumătăți de frază și jumătăți de jumătăți de frază.

Dar unele amintiri persistă și, cu cît trece timpul devin mai puternice. E greu să uiți un om pentru care te bucurai la gîndul că-ți vei pierde cu el o lungă parte din zi într-o mizerabilă sală de așteptare. Lungă parte din zi, mizerabilă sală de așteptare, dar alături de el. Sau de ea. (În anunțurile din ziare nu era specificat nimic în legătură cu sexul candidaților și se prezentaseră și o mulțime de femei.)

Primele anunțuri senzaționale despre o ipotetică mașină a vieții veșnice fură părăsite repede de presă. În schimb, pe nesimțite, ziarele începură să comenteze niște afirmații ale celebrului fizician de curînd dispărut —

Poolo — după care moartea ar fi un reper obligatoriu al civilizației noastre ; fără a fi distructivă, această teorie afirma că neavînd conștiința morții drept o împlinire firească a unui ciclu în care ne înscriem, psihicul și activitățile oamenilor nu s-ar putea manifesta după legile vechii noastre lumi.

Ieșind din sfera faptului divers, aceste comentarii, chiar și publice fiind, n-au stîrnit un interes deosebit printre cititorii obișnuiți. Nu se discuta în tramvai sau la servici despre ele. Iar alții strîmbau din nas, pretinzînd că au auzit lucrurile astea deja de sute de ori.

•

Pînă la zece ani — contrar numeroaselor biografii romanțate care-l fac copil-minune — Poolo s-a distins prin două îndeletniciri : jocul de șah și desenul. Piesele de șah învățase să le mînuiască la trei ani, dar pe la cinci începuse să compună probleme. Asta pentru că nu prea avea cu cine juca — celorlalți membri ai familiei șahul neproducîndu-le mari satisfacții — și pentru că era atras de poziții pe care nu le putea întîlni prea des în jocul obișnuit. Cu timpul, partidele propriu-zise încetară să nu-l mai intereseze deloc, nici nu ajunse să joace prea bine, în schimb compunea nenumărate probleme, iar la vîrsta de șapte ani o revistă de specialitate îi publicase mai multe poziții, salutînd totuși reținut pe noul copil-minune. Redactorii erau în dubiu dacă lucrările nu aparțin cumva tatălui. Cît a trăit, Poolo a mai publicat o mulțime de studii și probleme, a luat și cîteva distincții. Partide obișnuite nu știu să mai fi jucat din prima copilărie.

Cea de a doua pasiune era desenul. Mama lui obișnuia din cînd în cînd să picteze, dar nivelul producțiilor ei nu depășea niciodată un diletantism pe care ea nici măcar nu încerca să-l ascundă. Spre deosebire de ea, Poolo desena excepțional. N-avea interes pentru culoare, dar folosea creionul cu multă ușurință și îi plăcea să umbrească suprafețele și să construiască ceea ce el nu știa încă mult timp că se numește perspectivă. Cu vremea începu să înfățișeze pe hîrtie arătările cele mai năstrușnice, născute din imaginația sa, dar migălite în cele mai mici detalii cu creio-

nul. Firește, totul nu era decît o joacă, dar precizia liniilor, așezarea în coală a suprafețelor și, în special, aproape academica știință a proiectării luminii, dădeau fantasmelor lui o anume veridicitate și, deși știai că ceea ce era desenat pe hîrtie nu există în realitate, aveai impresia că obiectele au fost reproduse după modele autentice.

Restul timpului și-l petrecea în jocuri cu ceilalți copii, iar importanta colecție de soldați de plumb moștenită de la bunicul general avea un rol deosebit în acele jocuri care atrăgeau în casa medicului o armată întreagă de puști. Își amintea cu plăcere de jocurile organizate cu aceste figuri, bătăliile purtînd întotdeauna o notă de mister datorită faptului că nici un copil-comandant nu era dispus vreodată să recunoască moartea vreunui soldat de-al său. Băieții care participau la aceste confruntări erau de obicei mai mari ca el, colegi de-ai primului născut al casei, cel care pusese mîna pe întreaga colecție de soldați de plumb și care nu accepta să se despartă de vreo piesă din ea. Nu existaseră certuri pentru asta, doar că Poolo fiind tolerat drept partener mai mic, nu putea să-și prea impună punctul de vedere, el cîștigînd victorii platonice în fața unor combatanți care aveau și argumentele vîrstei de partea lor, pentru a-și dovedi superioritatea.*

Se pare că relațiile familiei mele cu familia lui Poolo s-au răcit și în urma unei invitații pe care i-au făcut-o tatălui meu de a-i sfătui într-o cauză juridică, invitație față de care părintele meu s-a eschivat, probabil într-un mod neîndemnatec. Din clipa aceea abia de ne mai salutam cu vecinii noștri, iar tatăl meu era tot mai nervos ori de cîte ori venea vorba despre ei.

5

În legătură cu lungile așteptări, se poate spune că timpul le-a transformat din chinuitoare în suportabile iar mai

---

* Vezi *Poolo — „Bătălia pierdută“*, articol autobiografic apărut în *Viața ilustrată*, nr. 6, 1939.

apoi în ore mult dorite. Așteptarea de dinaintea testelor, deși dura tot mai puțin (totuși !) devenise un fel de a doua vocație a fiecăruia, un obicei de care încă nu apucaseră să se satură, un loc în care se adunau oameni de diferite vîrste și profesii, dar avînd ceva esențial comun, acel ceva care reieșea pozitiv în examene la toți cei care erau admiși să continue concursul.

Citeodată, mai în glumă, mai în serios, se făceau pronosticuri în legătură cu cei doi viitori aleși și dacă voiai să fii politicos și dacă erai în dispoziția necesară, te duceai spre un coleg sau spre o colegă și-i spuneai pe un ton vesel că ești încredințat că unul dintre cîștigători se află în fața ta, celălalt îți zîmbea și el și răspundea că e convins că în cazul acesta cei doi viitori angajați se află acum împreună, față în față. Jocul acesta devenise parte integrantă a vieții lor și martorii care se nimereau să asiste la el nu se supărau cîtuși de puțin că erau în felul acesta înlăturați de pe lista cîștigătorilor, vreme în care cei care-și spuneau aceste politeturi aveau cîteva minute impresia că lucrurile ar sta într-adevăr așa. Chiar și seara, mult după ce se despărțeau, retrăiau cîteva secunde acea stare și asta îi făcea să doarmă ușor.

Plus că în felul acesta puteai să-i faci curte oricărei fete, nu riscai cîtuși de puțin să dai greș — nu se întîmplase încă să reziste cineva ispitei de a fi desemnat pentru cîteva clipe cîștigătorul unei selecții atît de lungi.

Și, așa cum se întîmplă inevitabil în comunitățile umane, între solicitanți apărură și flirturi. (Lucruri ce se pot afirma doar în urma unor simple presupuneri, pentru că prea puține cazuri concrete au rămas cunoscute, iar o istorie documentată a stagiului de așteptare înaintea testelor n-a fost scrisă. Încă.)

Oricum, vi se întîmpla cîteodată să veniți în cîte o dimineață răcoroasă fericiți la testări, vă simțeați ușori, „A fost odată un om care n-a găsit niciodată nimic, nici măcar cinci bani... Și într-o zi...“

•

Poolo a fost un elev bun în primele clase, deși învățătorul său nu a avut motive deosebite pentru a-i preve-

dea o carieră strălucită. Notele lui Poolo au fost bune și foarte bune. Și cam atît. Nici în familie nu existau speranțe deosebite pentru vreo carieră excepțională a copiilor. Medicul era un profesionist mediocru, unul dintre cei care nu ezită să-și recunoască mediocritatea, dar admirația sa nețărmuită și mai ales prea fățișă față de fruntașii breslei sale nu le făcea o bucurie prea mare pacienților săi, suferinzii care veneau la el pentru a-i izbăvi de suferință și nu pentru a auzi că alți medici ar putea face mult mai mult decît doctorul lor. Visele părinților lui Poolo în privința copiilor lor erau la fel de modeste. Primul născut trebuia să devină ofițer, conform tradiției familiei mamei, al doilea funcționar, eventual profesor, poate chiar profesor de liceu. Cu fata... cu fata problemele erau mai mari, ea ar fi trebuit să se mărite, dar piciorul ei... Doamne, tocmai fata a trebuit să se nască astfel ! Sigur, e dureros, e îngrozitor de dureros ca o fată... ca oricare dintre copiii tăi să se nască infirm pe viață... La un băiat e totuși altceva... (Nu la unul care va deveni ofițer, bineînțeles !).

Învățătorul lui Poolo și-a schimbat părerea despre fostul său elev abia mult mai tîrziu, atunci cînd succesele acestuia aveau să devină notorii. Cred că bătrînul dascăl nu mai putea să-și amintească la vremea aceea de fostul său elev și că vorbea și dînsul doar prin prisma succeselor senzaționale și neașteptate pe care le-a dat cel mai bun produs pe care l-a prezentat el societății. Din punctul acesta de vedere trebuie să-i dăm credit, chiar dacă mărturia lui este nulă pentru un istoric scrupulos.

Tatăl meu, despre care se știa că avea idei progresiste și care, asemenea majorității avocaților, era considerat și om politic, a ajuns să aibă adevărate ticuri superstițioase în a-i ocoli pe vecinii noștri. Mie îmi era greu să alătur spectrul înfricoșător al acestui Poolo, de care se ferea tatăl meu, de imaginea elevului care-mi fusese dat mereu drept exemplu cu cîțiva ani în urmă. Imaginea lui Poolo se amplificase în amintirea mea și luase înfățișări cu totul agresive, înfățișări pe care nu le-a avut niciodată. Iar rudele lui mi se păreau și mai înfricoșătoare, cu toate că vina lor nu a fost niciodată alta decît aceea că au fost neamurile lui.

6

Bărbatul stătea în poziția aceea incomodă, crucificat asupra celor două butoane ale pupitrului de comandă. Ele funcționau doar prin simpla atingere a organismului *viu*. Omul nu avea altceva de făcut decît să privească cele cîteva zeci de manometre și beculețe indicatoare și, prin experiența acumulată, apăsarea mîinilor devenea mai mare sau mai mică. Indicii reveneau mereu aproape instantaneu la normal, lecția fusese bine învățată în decursul scurtului stagiu ce urmase testelor, și el nu trebuia să depună nici un efort de inteligență în munca sa. Iar inteligența i se concentra în gîndurile care hoinăreau lejer. El știa acum că nu reprezintă decît elementul uman dintr-o ecuație matematică, lucru pe care a trebuit să-l învețe pe îndelete.

Dacă am vorbit despre un flirt — puteam aminti atîtea alte relații interumane stabilite în lungul răstimp al testărilor —, am făcut-o în special datorită faptului că bărbatul la care ne uităm, stînd crucificat deasupra butoanelor pe care-i zăbovesc mîinile, obișnuia și el la vremea aceea să aștepte reîntîlnirea cu o colegă de examinări. Nu-și spuseseră niciodată numele, nu trebuiseră să-și stabilească întîlniri într-un anume loc și la o anume oră, lucrurile se desfășurau în cazul lor de la sine, orice aranjament în timpul acela fiind exclus.

La început se vedeau în fiecare a doua zi în antecamere și se străduiră să se întîlnească, se salutau de departe și rămîneau împreună pînă ce unul dintre ei, de obicei el, era chemat „la lucru". Pe urmă el începu s-o aștepte „întîmplător" în fața sediului, iar cu timpul hotărîră să se retragă înainte de examinări într-una dintre numeroasele cămăruțe goale ce dădeau din marile antecamere, cămăruțe destinate inițial și ele testărilor, dar care în zilele acelea rămaseră nefolosite. (Nu erau singurii care-și găsiseră astfel de refugii, iar riscul de a nu auzi cînd erai chemat la examinări nu exista datorită difuzoarelor instalate în toate aceste încăperi.)

Acum, stînd în acea poziție incomodă, aplecat peste pupitrul de comandă, bărbatul trăia impresia că dispunea de perspectiva completă asupra acelui trecut atît de îndepărtat. Dar se înșela.

•

Cred că putem sări capitolul despre pubertatea lui Poolo, deoarece s-au scris atîtea prostii despre acei ani din viața savantului încît subiectul a fost cu desăvîrșire stricat*. Oricum, dacă ar fi fost adevărate chiar și numai cinci la sută din toate cîte s-au scris despre viața lui sexuală precoce, tîrgul ar fi vuit pe trei mahalale. Iar eu nu țin minte nici măcar cel mai ușor zvon în această privință.

E adevărat, cam în perioada aceea a început să-și terorizeze profesorii de la liceu cu bagajul său neobișnuit de cunoștințe, fapt care l-a făcut să promoveze doi ani într-unul și apoi încă o dată doi ani într-unul. Înainte de bacalaureat a trecut printr-o criză care l-a făcut să-și întrerupă pentru cîteva săptămîni studiile. Literatura s-a ocupat pe larg și de această perioadă. Orice aș adăuga, n-ar face decît să repete una sau alta dintre explicațiile care s-au dat acestei perioade din viața sa. Așa că mă rezum să amintesc că aceasta n-a fost nicidecum singura criză prin care a trecut Poolo, anii următori lucrurile repetîndu-se la alte nivele.

Bacalaureatul și l-a trecut în mod strălucit.

Într-o zi tatăl meu venise acasă bătut îngrozitor. A trăit pînă la sfîrșitul vieții sale cu convingerea că derbedeii care l-au atacat ar fi fost legionari instigați de familia lui Poolo. Că au fost legionari nu-i exclus, la fel cum este adevărat și că Poolo a putut fi văzut de multe ori în tovărășia unor personalități legionare, dar nu știu de ce, nu cred să fi existat vreo legătură între aceste două fapte.

---

* Vezi printre altele : Alexandru Ionescu-Balthazar, *Ciudățeniile copiilor precoci, Sibiu,* 1942 ; Victor Ioanovici, *Oameni care au schimbat fața lumii,* București, 1938 ; dar și altele de genul W. J. Scott : *Children of dream,* London, Algay, 1947.

7

O întrebare pe care nu încetai să ți-o pui era cea care privea dispoziția celor două butoane de pe pupitrul de comandă. De ce erau amplasate atît de incomod ? Dacă ar fi fost dispuse unul lîngă celălalt, toată munca voastră ar fi fost un fleac. Tehnic, bineînțeles, acest lucru n-ar fi pus nici o problemă, dar probabil că proiectantul a luat în considerare posibilitatea după care o poziție lejeră a manipulantului i-ar fi îngăduit acestuia să adoarmă sau să-și distragă atenția de la gemulețele indicatoarelor. Da, probabil că de aceea i s-a impus această poziție.

Nu se poate ca *ei* să nu se fi gîndit și la asta ! Mulțimea de teste dovedeau cu prisosință că nu s-a lăsat nimic la întîmplare, dacă e să nu dăm crezare celor cîțiva care afirmaseră cu toată hotărîrea că nimic din toate pregătirile intense care se făceau pentru ocuparea celor două posturi nu are vreun scop precis, totul fiind mai mult o chestiune de răbdare și, neputîndu-i nimeni contrazice, fiindcă — ce-i drept e drept ! — nimeni nu a reușit să afle logica probelor nenumărate, la un moment-dat acești cîțiva cîștigaseră o oarecare notorietate. Dar atunci, și alții o spuseseră încă de pe vremea aceea, dacă totul nu era decît o probă de răbdare și perseverență, atunci de ce erau totuși rînd pe rînd eliminați concurenții prin afișarea lor ca respinși după o anumită probă ? În perioada în care circulaseră mai mult aceste zvonuri, lumea era de acum în faza în care fiecăruia îi era aproape totuna ce se va întîmpla. Toți doreau, bineînțeles, să cîștige, dar asta mai mult din inerție, iar scopurile păreau mai îndepărtate decît la început. Pe urmă te mai obișnuiai să spui : „Ăștia și așa n-au nici un sistem !“ la fel cum altădată ziceai : „Așa-i viața !“ sau „Oare are vreun rost să trăiești ?“. Așa că s-a uitat de mult conținutul acestei fraze, „Ăștia și așa n-au nici un sistem !“...

Încît fiind convins că poziția incomodă face parte din joc, gîndurile îți hoinăreau în voie și, avînd tot timpul să te analizezi, direcția acestei hoinăreli era numai spre trecut și prezent — spre prezent în măsură ce poziția in-

comodă risca să devină de nesuferit — și foarte puțin spre un viitor pe care nu ți-l mai puteai imagina nicicum.

O vreme ai reușit să fii atent să ocolești acele amintiri care erau cît se poate de neplăcute, eliminîndu-le pur și simplu din șirul celor plăcute, șir destul de lung. Te întorceai de multe ori la fata pe care a curtat-o colegul în perioadele de așteptări și cu care după cîteva săptămîni de astfel de întîlniri a început să se regăsească într-o anumită cofetărie, după ce ieșeau de la testări. La început, adică prima dată, bineînțeles, se regăsiră fără să-și propună acest lucru, pe urmă, tot fără să și-o programeze, se grăbeau să se întîlnească în același loc. Și dacă ei n-au avansat în această idilă și nu s-au văzut decît în fiecare a doua zi, rămînîndu-le cîte o jumătate de viață necunoscută unul celuilalt, se spunea despre alții că se cunoscuseră și se căsătoriseră — abandonînd desigur în clipa aceea testările — în sălile de așteptare, dispărînd apoi din universul celorlalți, de parcă ar fi fost afișați împreună drept căzuți la o probă, volatilizîndu-se, rămînînd vagi amintiri într-un prezent ce mai continua să se desfășoare.

O polemică purtată în special de către filozofi încerca să dovedească pro și contra teza postumă a lui Poolo, după care moartea individuală, acest proces firesc, este un element indispensabil în algoritmul vieții civilizației noastre. Dar polemica aceasta se consuma în aerul rarefiat al revistelor de specialitate. De o părere sau de alta, toți comentatorii au ajuns totuși să adopte o poziție liniștită față de un fenomen îndeobște înspăimîntător — moartea — lucru explicabil poate și prin zona pur teoretică în care se purtau discuțiile.

•

Încă în liceu, Poolo își uluia profesorii prin răspunsuri cu totul ieșite din comun, răspunsuri pe care ei s-au dezobișnuit să le infirme și care constituiau apoi lungi subiecte de studiu în cancelarie. S-a întîmplat odată ca Poolo să asiste cu totul întîmplător la modul în care mai

mulți profesori de specialitate se străduiau să ajungă la valabilitatea afirmațiilor elevului lor și nu mică i-a fost mirarea cînd drumul pe care l-au parcurs ei a fost cu totul diferit de raționamentul său, rezultatul rămînînd însă același. Incidentul acesta avea să stea la baza uneia dintre obsesiile vieții sale, aceea că la una și aceeași concluzie duc(e) nu numai calea (sau căile) întru totul corectă (e), admițînd că aceasta (acestea) ar exista (sic !), ci și drumurile logice întrerupte de erori nebăgate în seamă. Este interesant că această afirmație, pe care a ridicat-o la rang de teorie, este ignorată astăzi nu numai de biografii săi ocazionali și mai mult sau mai puțin artiști, dar și de oamenii de știință chemați să-i analizeze moștenirea. Pentru toată lumea această prezumție nu era decît una dintre excentricitățile geniului — amuzantă, nu ? — și atîta. Și totuși întreaga sa muncă se bazează și pe această idee fundamentală, alături de celelalte cîteva care apar mereu ca un filigran în întreaga sa operă. Prezumția erorilor aflate ca niște halte în drumul cunoașterii, halte nestiute, locuri în care acest drum, în loc să fie deviat își urmează totuși calea de parcă acele întreruperi nici n-ar fi avut loc, l-a făcut să afirme mai tîrziu că nu există nici un argument suficient care să demonstreze posibilitatea unui raționament corect din toate punctele de vedere, de la ipoteză pînă la concluzie. Deși atîtea puncte de vedere nu sînt încă pe deplin cunoscute, ca să nu mai vorbim de cele nici măcar întrezărite.*

In casa vecinilor noștri se adunau de multe ori fruntași legionari locali și în timpul rebeliunii cred că nu se aflau mai puțini acolo ca la Casa Verde. Dar Poolo venea foarte rar de la București.

---

* Acum unii oameni de știință pretind că ăsta este un vechi adevăr. Se poate. Dar este cert că pe vremea aceea lucrurile au avut un cu totul alt ecou. S-ar putea obiecta că și în zilele în care Poolo afirmase aceste idei pentru prima oară, să nu fi spus nimic nou. Și iarăși, chiar de ar fi așa, numeroase articole de ziar și chiar fraze luate din cărți pot certifica și astăzi modul în care a fost primit acest adevăr din gura lui Poolo.

8

Unul dintre momentele indiscutabil cele mai grele din timpul testărilor fusese acela cînd şi-au dat seama că rămăseseră foarte puţini admişi. Ultimii abia dacă mai trebuiau să aştepte cîteva ore pentru a intra în sala de examinare. Începură să facă pentru prima oară estimări — credeau ei aproape exacte — despre cît va mai dura pînă ce vor rămîne numai cei doi fericiţi. Calculau aproape corect cîţi vor cădea după fiecare probă. Ajunseseră la convingerea că totul se va termina în cel mult trei-patru luni. Dar într-o dimineaţă se pomeniră cu exact încă atîţi candidaţi cîţi erau ei în clipa aceea, toţi îngrozitor de dezamăgiţi după ce aflaseră că erau supuşi testelor exact în zilele în care ceilalţi testaţi erau liberi (liberi să-şi cîştige subzistenţa, dar asta-i altă poveste !). Deci se dublaseră instantaneu şi surpriza era mai greu de suportat decît dacă luni în şir n-ar fi căzut nimeni şi dacă, deci, lucrurile nu s-ar fi schimbat sub nici o privinţă din punctul de vedere al rezultatului final ; mai apăruseră noi candidaţi, *alţii,* lucru cît se poate de neaşteptat şi de revoltător, mai ales că erau indivizi ale căror mutre nu le-au văzut şi care au ajuns la aceleaşi rezultate cu ei parcă aşa, din senin. Şi, ca într-o oglindă, ceilalţi gîndeau la fel despre ei. Se urîră la început şi nici un grup nu putea pricepe ca toate speranţele să-i fie înşelate de reuşita a doi indivizi cu mutre şi obiceiuri care li se păreau atît de diferite de cele cu care se întîlniseră pînă atunci. Şi trebui să treacă cîtva timp pentru a uita şi unii şi ceilalţi că n-au făcut parte de la început din aceeaşi colectivitate. Dar asimilarea se făcu totuşi, mai ales că se împuţinaseră din nou brusc, chiar la a doua zi de examinări, probabil mulţi nerevenindu-şi din şocul apariţiei celorlalţi, simţindu-se înşelaţi în cel mai înalt grad şi renunţînd de aceea. Sau poate că şi examinatorii îşi dădură seama că se cam întrecuseră cu gluma şi deveniră o vreme ceva mai exigenţi în dorinţa de a termina totul mai repede. (Dar ipoteza asta se dovedise curînd greşită). Fapt este că peste puţină vreme se pomeniră cu toţii făcînd

parte din aceeași familie, rămînînd mult timp, din nou, veșnicii candidați ai unui viitor tot mai iluzoriu.

Mai tîrziu, în lungile prilejuri de recapitulare, bărbatul de la pupitrele de comandă încercă să diferențieze momentul care îi transformase din visători în profesioniști ai iluziei, moment care, ca de atîtea ori în viața de toate zilele, se petrece neluat în seamă și se traduce prin aceea că mergînd pe un drum care duce spre orizont, ești uimit întotdeauna de repeziciunea cu care treci primele obstacole și distanța imperceptibil mai mică la care se încăpățînează să rămînă zarea. Este momentul adevărului în care sau renunți, sau te obișnuiești cu gîndul că lucrurile sînt așa cum sînt și mergi mai departe pentru că trebuie s-o faci sau pentru că n-ai curajul s-o iei în altă direcție, în clipa în care un fragment de cale a fost totuși, de bine de rău, străbătut, chiar dacă ești tot mai convins că niciodată, dar niciodată n-ai să știi a cîta parte din întreg reprezintă acest fragment : un sfert, o sutime sau mai puțin de o milionime... Straniu era doar faptul că bărbatul care a ajuns la capătul acelei porțiuni de drum, cel care se afla de acum instalat în postul visat, era bîntuit de astfel de gînduri, straniu pentru că altfel ar trebui să numim întîmplarea tragică, deoarece am fi obligați să admitem că în spatele interpusului depășit se afla un nou interpus, iar în locul sentimentului victoriei, succesul îi dăduse doar certitudinea începutului unui drum și mai greu.

Lucru pe care în clipele de așteptare nu-l simțea încă nimeni, cu atît mai mult cu cît se deciseră cu toții să devină niște profesioniști ai testelor. Cît privește rezultatul, realitatea lui devenise tot mai mult o noțiune atît de abstractă, încît cu timpul aproape că nici nu-și mai puneau problema pentru ce se aflau ei de fapt acolo.

Asta avea darul de a micșora și susceptibilitățile dintre ei, concurența scăzînd tot mai mult și, exceptînd miezul ascuns în subconștient, nimeni nu se mai bucura de lipsa la apel a unuia dintre ei. Din contră, cu fiecare nou absent, ei se simțeau mai săraci și mai triști, loviți fiecare personal în durerea sa.

Da, erau tot mai uniți și cîteodată, după teste, se întîlneau cu toții la o cafenea de lîngă clădirea în care

aveau loc examinările și sărbătoreau ziua respectivă ca pe una mai ușoară, pe care sperau să o fi promovat cu toții cu bine. Doar că aceste mici petreceri se transformară în curînd în tabú-uri pentru că în urma lor, de cele mai multe ori, se pomeneau decimați la prezența următoare și, fără să și-o spună explicit, se feriră să mai sărbătorească împreună succese care încă nu s-au confirmat.

Ceea ce nu-l împiedica pe unul dintre cei doi bărbați care avea să cîștige pînă la urmă postul și pe noua sa prietenă să nu zăbovească în doi cel puțin la o cafea. Chiar pînă acolo tabú-ul nu ajunsese încă. Deși...

Se cunoscuseră în sala de așteptare, dar se remarcară mai ales în zilele în care se intra cîte doi sau mai mulți deodată la testări și cînd constatară cu uimire că răspunsurile le erau întotdeauna asemănătoare pînă la identic, chiar și acolo unde problemele se refereau la imaginație, dînd posibilitatea unui evantai nemărginit de răspunsuri. Se cunoscură și astfel uimirea se preschimbă în curînd în încîntare la revelația confirmării atît de depline a unuia în celălalt. Și, se gîndi mai tîrziu bărbatul, poate că unul dintre scopurile îndelungatelor testări nu era decît formarea unor asemenea cupluri perfecte, cuplul celor două posturi publicate de la început.

•

Poolo, adolescentul, era dispus să-și piardă vremea cu orice, pentru că orice îi permitea să construiască raționamente inedite. Citise, de pildă, cu plăcere tot ce putuse găsi în legătură cu antropologia și privea în jur de parcă ar fi fost martorul unor etape provizorii ale acestei naturi instabile. Darwinismul îl amuza și se distra de multe ori reconstituind după metoda lui Lamarck animale „dispărute", zămislind pe coli de hîrtie fantasme caraghioase ale unor vietăți care, prin firescul desenului, păreau reproduse după „model". Mulți ani după ce terminase liceul mai obișnuia să se recreeze cu asemenea desene și pe colile albe se năștеau în „mod firesc" un soi de cai cu barbă, care „trebuiau neapărat să fie chei și să aibă marsupii". Apoi le dădea celor care se nimereau să fie de față explicații savante pe care aceștia nu știau dacă să le ia

în serios sau nu, pentru că, deşi el se amuza copios între timp, dacă stăteai să verifici crîmpeie din „disertaţia“ lui, constatai că se inspira din surse de cea mai mare încredere.

Doar romanele poliţiste nu-l încîntau fiindcă autorii introduc de multe ori în acţiune elemente şi personaje pe care cititorul nu are de unde să le cunoască pînă atunci, prezumţiile făcute dovedindu-se astfel deseori inutile.

Încă în urmă cu vreo două luni tata a fost ridicat de poliţia legionară şi ţinut la Casa Verde timp de trei zile. Tatăl lui Poolo era tot mai senil şi părintele meu pretindea că l-ar fi văzut printre ceilalţi legionari care s-au ocupat de el în acele zile. Despre ceilalţi membri ai familiei lui Poolo n-a putut pretinde nici tata că ar fi fost amestecaţi în mişcarea verde.

„Bună ziua“ îi spuse într-o zi în care o văzu intrînd şi căutîndu-l prin sălile nefolosite de lîngă hala mare a antecamerei. Ea venise cu băieţaşul ei de şase ani, cel cu care sosea tot mai des de o vreme, nemaifiind nevoită să-l lase cu te miri cine ca la început ci dîndu-l în grija celor care aşteptau în continuare, în timp ce ea intra în sala de examinări, iar copilul obişnuindu-se şi el tot mai mult ca toţi cei care aşteptau, mereu aceiaşi, se simţea în perioada cît maică-sa lipsea, de parcă ar aştepta-o în familie, împreună cu o ceată de mătuşi şi unchi şi cumnaţi.
„Mă bucur că te văd !“

„N-am întîrziat ?“ Panica ei era motivată. Deşi de obicei erau chemaţi printre ultimii în sala de examinări, nu se putea şti cînd vor face *Ei* o nouă excepţie şi o să-i solicite primii. Iar cine nu era acolo cînd îşi auzea strigat numele, pierdea totul pentru că se considera că nu a făcut faţă testului din ziua respectivă şi era deci eliminat. De aceea toţi se întîlneau mereu punctual, la începutul zilei, iar atunci cînd totuşi — foarte rar — cineva întîr-

zia, puteai fi sigur că n-a făcut-o dintr-o simplă neglijență. „Aș fi fericită dacă astăzi lucrurile ar decurge mai repede, continuă ea, încercînd să-și liniștească respirația. I-am promis ăstuia mic că-l voi duce diseară la circ.“

Intrară într-o cămăruță și se priviră cîteva clipe în liniște. Copilul, obișnuit să fie răsfățat de prietenii mai vîrstnici pe care și-i făcuse, fugi să se joace cu un tînăr care avea mereu pregătite mici daruri pentru el. (Toți își găsiră obiceiuri precise pentru zilele lungi de așteptare : doar unii mai practici își aduceau de lucru cu ei : un bărbat uscățiv obișnuia să copieze aici note pentru filarmonică, un ceasornicar își aducea cu el sculele și ceasurile clienților, doi șahiști jucau lungi partide. Doar că aceștia din urmă au fost în curînd despărțiți, mai înainte prin întîmplarea că brusc unul dintre ei a fost chemat la testări printre primii și pe urmă datorită faptului că celălalt într-o bună zi n-a mai fost găsit pe lista afișată a celor admiși. În legătură cu aceasta circula o superstiție firavă ca un fum, niciodată exprimată, dar știută de toți, după care dacă cineva ar obișnui să-și petreacă timpul altfel decît așteptînd, după cîteva zile ar fi eliminat din competiție. Despărțirea inițială a celor doi parteneri de șah, prin solicitarea lor în diferite momente ale zilei la teste, a fost interpretată în același spirit drept un avertisment pe care cei vizați nu s-au priceput să-l înțeleagă. În aceeași idee, mulți dintre cei care încercaseră să-și exercite profesiunea sau vreun hobby acolo au fost excluși. Dar era totuși exagerat să cauți regula în aceste întîmplări și faptul că au rămas și alții care nu s-au sinchisit, a risipit și aici o tendință certă, la fel cum nici o certitudine nu era relevantă în vreo regulă pe care credeai că ai descoperit-o la un moment-dat în legătură cu modul în care se desfășurau aceste examinări.)

„N-au ieșit decît doi pînă acum, i-a răspuns el, și am impresia că n-au stat mai mult de zece minute fiecare“.

„Primii doi ?“

„Primii doi.“

Da, mai existau fericiți care de obicei intrau primii și care erau în felul acesta scutiți de a-și pierde toată ziua și toată săptămîna și toată luna în acele neutre săli de așteptare. Aceștia puteau să ducă în continuare o viață

aproape normală, puteau să-și mențină o slujbă „afară“, puteau să mai meargă la un cinematograf, la un restaurant sau la un dans. Dar nu erau invidiați pentru asta din cauză că se dovedise că aceștia alimentau de preferință listele respinșilor. Ajungea să fie scoși din regula lor și să fie programați într-o singură zi abia spre seară și ceva se și deregla în mașinăria lor intimă încît nu reușeau să facă față testului. Dacă, în schimb, erau solicitați mai la început obișnuiții ultimelor ore, aceștia reacționau normal. (Cei obișnuiți să fie testați mai tîrziu se consolau cu gîndul că oricum este foarte greu să prevezi ceva, chiar și doritul tău program pentru ziua în curs, deși toți ne încăpățînăm să facem previziuni, să planificăm...) Așa că întrebarea pusă se referea mai mult la faptul dacă totul e în regulă, dacă nu — Doamne ferește ! — a fost chemat primul cineva obișnuit să intre ultimul, cineva care tocmai în ziua aceea putea să fi întîrziat cîteva minute.

Cei doi nu obișnuiau să facă ceva special în orele de așteptare, adică nu-și aduceau cu ei nici un fel de muncă de afară și nici nu-și umpleau timpul cu un joc de societate. Dar dacă admitem că în atîta vreme se stabilesc totuși obiceiuri, atunci trebuie să recunoaștem că „ceva special“ făceau și ei acolo. Adică visau. Numai că dacă la început porniseră doar de la fraza aceea de politețe după care îl măguleai pe interlocutor, arătîndu-te convins că el ar fi unul dintre cei doi aleși, în restul timpului fiecare visînd pe cont propriu, cu vremea s-au obișnuit să-și construiască iluziile împreună.

•

Devenit student, după un semestru de fizică, pe Poolo au început să-l intereseze mai mult alte discipline, audia cu perseverență cursuri de drept roman și — mai vechea lui pasiune — biologia. Filologia nu-l interesa și nu-i vedea rostul (deși citise și pînă atunci enorm de multă beletristică), iar în rest mai putea fi găsit în cele mai diferite aule, ascultînd, luînd notițe la întîmplare și, după o vreme, producînd scandal.

Ulterior vorbea cu totul contradictoriu despre anii săi de studii : își amintea cu plăcere de ei, doar atunci a fost

și el tînăr și sănătos ; de cele mai multe ori însă se revolta împotriva examenelor, spunînd că profesorii sînt în mare majoritate niște tîmpiți care nu fac nimic altceva decît că încearcă să îngrădească posibilitățile de exprimare ale aptitudinilor discipolilor după propria lor capacitate de înțelegere a fenomenelor, simplul fapt de a pretinde o bibliografie obligatorie, părîndu-i-se un act samavolnic. Dar tot el susținea alteori că o instrucție aproximativ egală între diferiții exponenți ai uneia și aceleiași discipline este singură în măsură să asigure exercitarea calmă a profesiilor, permițînd linii generale și eliminînd eventuale inițiative prea năstrușnice. Exagerînd cîteodată, așa cum obișnuia mereu, afirma uneori că numai o instrucție omogenă, care elimină surprizele și aduce inidivizii la același numitor e în stare să crească societăți viabile, apte să urmeze o cale de supraviețuire și progres, limitînd ambițiile la simple probleme caracteristice și eliminînd dramele de creație, lăsate în seama celor cîțiva „eretici“ care apar oricum, indiferent de sistemul de școlarizare existent. Susținea că doar ele sînt capabile să taie elanul falselor genii de a produce diversiuni și nefericire. În cazul lui, faptul că vorbea o dată într-un fel și altă dată cu aceeași convingere în alt fel nu trebuie să ne mire : Poolo era rar consecvent în afirmații general-teoretice despre viață, fiind însă capabil să se bată pînă la capăt pentru prezumțiile pe care le susținea într-un anumit moment. Observînd această inconsecvență flagrantă în atitudinea sa, cineva, într-o anumită sală de așteptare, se amuza memorînd argumentele aduse pe vremuri de Poolo pro și contra. Poolo putea fi incitat să nege într-o zi ceea ce susținuse cu tărie altădată, fără ca să-și dea seama de jocul în care era tîrît. Era cu totul incapabil să accepte argumentele proprii de data trecută, pînă într-atît încît, nerecunoscîndu-și-le, le taxa drept niște inepții. Este aproape imposibil de explicat mecanismul după care „funcționa“ un om atît de lipsit de prejudecăți, în stare oricînd să succească o axiomă pe toate fețele pentru a căuta călcîiul lui Achile pornind de la ideea că el există pretutindeni. Ce mecanism conducea un om în stare de un asemenea exclusivism în discuții, pînă la a nu-și recunoaște propriile-i foste convingeri. Acest exclusivism

a apărut la el de mic copil. Avea să se adîncească mereu, ajungînd ca atunci cînd l-am cunoscut atît de îndeaproape să fie greu de suportat. După un prim contact, lumea se ferea să-i mai caute tovărășia, Poolo fiind obositor atît prin densitatea aparent fără lacune a discursului său, cît și prin acest refuz încăpățînat de a accepta ideea că și altcineva ar putea avea vreodată dreptate în afară de el. (Și totodată cît era de susceptibil la orice afirmație a interlocutorului, cît de ușor găsea breșe în tot ce se discuta și, mai ales, datorită simțului de contrazicere, cît de greu puteai lega un „dialog obișnuit“ cu el !).

Față de succesele profesionale senzaționale ale lui Poolo, în familia noastră se obișnuia să se tacă și dacă aducea cineva vorba despre el, se căuta repede un alt subiect de discuție. Poolo și tot ce era legat de el devenise în casa noastră un subiect neplăcut.

Acesta, faptul că visau împreună, a devenit un fel de ciudățenie : timpul și rutina obișnuiesc să estompeze idealurile și competiția, și testele păreau să fi devenit un scop în sine, dacă te uitai la cei mai mulți dintre candidați. Sigur, probabil că seara în pat, obosiți după o zi lungă, visau și aceștia cu ochii deschiși la obținerea postului pentru care erau atît de îndelung verificați. Dar în timpul scurgerii zilei nimeni nu-și mai bătea capul cu așa ceva. În afară de asta, visul este o treabă strict intimă și nici chiar acești profesioniști ai iluziei nu obișnuiau să-și etaleze dorințele. Dar aproape nimic nu se poate ascunde într-o colectivitate atît de mică și atît de înghesuită ca aceea din cele cîteva încăperi în care-și pierdeau ei zilele.

În general visul lor comun a fost luat la cunoștință drept un lucru deosebit de fragil, ocrotit de întreaga mulțime de candidați. Cei doi erau priviți cu simpatie și foarte micile servicii care puteau fi făcute în condițiile

acestor testări, le erau oferite discret şi cu dragă inimă de către oricine dintre cei din jur.

Doar cineva, un domn mai în vîrstă, în comunitatea aceasta de oameni fără vîrstă, cu figură distinsă şi care le crea tuturor impresia că l-au mai întîlnit undeva, doar acesta le atrase la început, în mod confidenţial, atenţia celor doi că-şi micşorează considerabil şansele în clipa în care încearcă să reuşească împreună.

„Cum am putea încerca aşa ceva ?“ se mirară cei doi.

Dar personajul nu se lăsă convins de evidenta imposibilitate de a-i influenţa pe faţă pe examinatori. Visul cel mai secret, spunea el, este în măsură să ne conducă paşii, să ne hotărască deciziile şi, în ultimă instanţă, să le dicteze celor doi răspunsurile în sălile de testare. E un risc foarte mare, îi preveni el cu mina cea mai gravă cu putinţă, pentru că şansele de a fi eliminaţi se adună în felul acesta şi fiecare dintre ei devine în mod brusc purtătorul propriilor posibilităţi de eşec însumate cu cele ale partenerului. Discuţia aceea confidenţială a avut loc, dar cei doi aproape că nici n-au înţeles ce vrea tipul distins şi trecut de la ei şi au continuat să se comporte de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Atunci, peste o vreme, bătrînul a început să le spună şi altora acelaşi lucru pe care l-a spus la început numai lor. Doar că demersul lui n-a fost primit cu ochi buni pentru că o regulă nescrisă te împiedica în sălile acelea de aşteptare să te bagi în sufletul altuia şi fiecare trăia acolo în cea mai bună vecinătate şi politeţe cu ceilalţi, toţi fiind convinşi că indiscreţii şi intrigi ar face imposibilă suportarea mai multă vreme a celor ce se întîmplau acolo. Sau mai bine zis, a lungilor ore în care nu se întîmpla nimic.

Personajul îşi încetă insistenţele, dar cei doi se pomeniră în curînd tot mai des chemaţi la ore diferite în sala de testare.

Noua postură, aceea de a-ţi pierde timpul aşteptîndu-l pe celălalt în stradă era mai greu de suportat : erau atîtea tentaţii pe care le oferea o zi liberă, atîtea daruri nesperate, încît cei doi au început să se vadă tot mai rar.

Nu se ştie cum, de undeva se răspîndi un fel de zvon după care bătrînul personaj distins ar fi aranjat despăr-

ţirea celor doi şi un zid rece începu să-l înconjoare pe acesta. Nimeni nu încerca să-şi explice cu argumente ce s-a întîmplat cu adevărat, pentru că atunci ar fi trebuit să se ajungă la părerea cum că bătrînul ar fi fost în legătură cu examinatorii, că ar fi fost o unealtă de-a lor sau poate chiar unul dintre Ei, lucru care ar fi trebuit să-i pună pe toţi candidaţii în gardă : bătrînul fie că era un spion — şi atunci trebuia să primească o răsplată pentru asta, răsplată care — de ce nu ? — ar fi putut foarte bine fi chiar unul dintre cele două posturi atît de rîvnite, fie că era un turnător prin vocaţie, dar şi atunci trebuia să fi ajuns cumva într-un contact mai apropiat cu examinatorii, rupînd echilibrul care se presupune că ar exista întotdeauna pentru toţi candidaţii în aceeaşi măsură. Lumea nu a mers chiar pînă acolo cu gîndurile, dar bătrînul a început să fie ocolit de toţi, lucru pe care părea că-l ignoră, dar care se sfîrşi cu o mică criză de nervi, atunci cînd nu se mai aştepta nimeni la aşa ceva din partea lui. Totuşi totul se termină cînd, după ce au fost despărţiţi aproape zilnic timp de două săptămîni, cei doi au fost lăsaţi să aştepte din nou împreună. Cu asta şi bătrînul a fost iertat, nu mai existau motive să se fi supărat pe el, iar faptul că totul trecuse exact după ce el îşi ieşise atunci din sărite nu era în nici un caz o dovadă împotriva sa : se putea foarte bine ca întîmplările să se fi datorat unei simple coincidenţe. În fond, dacă ar fi avut o cît de cîtă influenţă, şi dacă ar fi vrut cu adevărat acest lucru, bătrînul putea foarte bine să facă în aşa fel încît într-o bună zi unul dintre cei doi — sau amîndoi — să fie afişaţi respinşi. Nimeni nu l-ar fi putut bănui de nimic. Doar că nu se întîmplă aşa ceva din toate astea, bătrînul îşi regăsi locul său de candidat anonim printre ceilalţi candidaţi anonimi, iar cei doi continuau să-şi aştepte împreună rîndul la testări.

Între timp, e adevărat, rîndurile celor ce aşteptau se mai răreau încetul cu încetul, iar domnul în vîrstă nu scăpă prilejul de a se face din nou dezagreabil, afirmînd despre un candidat care a decedat după un infarct, că „Omul este programat pentru a muri". Nimeni nu stătu să analizeze acest truism şi nici nu-şi dădu cineva seama de importanţa vorbelor reci pe care le auziseră, e

drept, spuse cu un ton nepotrivit într-o împrejurare nepotrivită.

Un zvon venit de niciunde — ca orice zvon — răspîndi printre ei bănuiala — și apoi convingerea — că testele lor erau în legătură cu ipoteza lui Poolo, ipoteză pe care n-o cunoșteau decît pe cioburi de informație, știind că se referea atît la viața veșnică, cît și la moarte, elemente care li se păreau total antagonice.

O neliniște se zbătu cîteva zile în sălile de așteptare, dar neavînd nici o confirmare, zvonul adormi.

•

Scandalurile au început pe vremea cînd trecuse un an de cînd frecventa universitatea și fuseseră taxate, la început, ca niște teribilisme obișnuite la unii tineri. Incidentele porneau de la anumite afirmații ale profesorilor în cadrul cursurilor pe care le țineau, afirmații întrerupte în mod necuviincios, din auditoriu, de către un tînăr obraznic — bineînțeles Poolo —, care susținea că ceea ce se spunea de la catedră era fals, ilogic sau neștiințific. Încercările de a-l da pe tînăr afară din aulă nu reușeau întotdeauna, deși cîteodată acesta ieșea și singur, spunînd și alte „cuvinte impertinente", după ce-și arăta părerea, fluierînd sau sfătuindu-și colegii să nu-și piardă nici ei vremea ascultînd „asemenea prostii". S-a întîmplat totuși să dea și de profesori dispuși să-l pună pe necioplit la punct pe cale academică. Dar aceste dispute se soldau arareori cu un învingător cert și niciodată cu cineva care să-și recunoască înfrîngerea. Alteori, Poolo era sfătuit să aibă răbdare, să asculte cursul în liniște pînă la capăt și dacă nici atunci nu va fi lămurit, disputa va putea avea loc în aulă sau în cabinetul profesorului. Dar Poolo, fie că nu avea răbdare să asculte cursul pînă la capăt, fie că uita motivul nemulțumirii sale manifestate atît de gălăgios, întotdeauna pleca la sfîrșit cuminte și insesibil la eventualele ironii venite de la catedră sau de la colegi. Amintindu-și de aceste incidente, celebre la vremea lor, Poolo le resimțea asemenea nu mai puțin renumitelor bătălii cu

soldaţii de plumb moşteniţi de la bunicul general. Şi într-un caz şi în celălalt trăise cu convingerea că a cîştigat, că a avut dreptate, convingere dureroasă, răscolindu-l ca o mare nedreptate, dar şi într-un caz şi în celălalt era evidentă imposibilitatea de se putea dovedi adevărul în faţa unor adversari care nu, numai că n-au interesul să-l afle, dar au şi arme de a-şi impune punctul lor de vedere. Pe urmă survenea dezinteresul propriu, lehamitea, credinţa că-i inutil să dovedeşti ceva clar ca lumina zilei unui orb sau unui individ care, din anumite motive vrea cu tot dinadinsul să umble prin lume cu ochii legaţi. Dar cu această ocazie a mai apărut şi o altă convingere în mintea lui Poolo, una dintre acele idei care nu-l mai părăseau apoi o viaţă întreagă. Deja din vremea aceea începu să creadă că orice adevăr nu funcţionează decît în măsura în care este acceptat sau nu de bunăvoinţa receptorului. Chiar şi logica ştiinţifică dusă la rang de lege trebuia să se supună în acest sens bunului plac al omului. De aceea Poolo nu vorbea niciodată despre vreo lege a fizicii sau a chimiei decît punînd cuvîntul „lege“ între ghilimele. „«Legile» a scris el mai tirziu, fie ele ale ştiinţelor numite «realiste» sau aparţinînd dreptului, nu sînt făcute decît pentru cei care sînt obligaţi să li se supună.“* Dar deşi s-a scris atît de mult despre moştenirea lui Poolo, nici această afirmaţie nu a fost clasată la locul care i se cuvine în gîndirea sa.

În principiu Poolo nu nega funcţionalitatea legilor şi a axiomelor ştiinţei, dar nu le accepta decît ca pe nişte cărămizi obligatorii ale unui edificiu deja construit. Întrebat dacă el nu se foloseşte de moştenirea ştiinţifică pe care a preluat-o, a răspuns că fiecare om este obligat să utilizeze cuvintele celorlalţi oameni, atunci cînd vrea să comunice ceva cu totul şi cu totul nou, iar că egalităţile stabilite de predecesori constituie cuvintele care îi îngăduie să formuleze propoziţii noi, chiar dacă pentru aceasta ar trebui să dovedească lipsa de logică a unuia dintre multele cuvinte folosite pînă atunci — demonstra-

---

* Poolo, I. *„Aforisme despre viaţa ştiinţei şi ştiinţa vieţii“*, Buc., 1957 şi următoarele.

ție pe care era obligat s-o facă tot cu ajutorul cuvintelor tradiționale.

11

Duminica nu se țineau testări. Într-o vineri cineva își aminti că se aflau cu toții de exact un an în postura de candidați și propuse ca sîmbăta seara să sărbătorească împreună evenimentul. După cum am mai spus, de o vreme nu se mai organizau asemenea întruniri pentru că o superstiție — destul de confirmată de practică — îi făcea să creadă că fiecare reuniune de acest gen se termină cu o decimare severă a rîndurilor lor. De aceea ideea n-a fost la început îmbrățișată cu mare încîntare, dar după cîteva ore ea a început să încolțească în mintea fiecăruia, născîndu-se atunci și un argument nou : „În fond, dacă tot sîntem aici pentru a fi triați, măcar lucrurile să se întîmple puțin mai repede !“. Gînd ciudat doar prin aceea că, așa cum am mai arătat, pentru ca toate acele lungi așteptări să rămînă suportabile, candidații au trebuit să dea deja de mult la o parte orice sentiment de rivalitate între ei, constituindu-se într-o comunitate aptă de a învinge împreună timpul. Dar aniversările aduc de obicei ideea de bilanț și fiecare și-a delimitat cu această ocazie ultimul an de restul vieții, fiecare și-a amintit unde se situa înainte și unde a ajuns atunci, ce perspective mai are și așa mai departe. Un val de așazis realism trecu în ziua aceea peste ei.

Așa că au acceptat. Iar primii examinați, revenind sîmbătă, au fost și ei de acord, gîndindu-se fiecare pe cont propriu și ajungînd cu toții la aceeași concluzie.

Ziua de sîmbătă trecu cu tot felul de planuri pentru seara. În primul rînd, cei care terminaseră ca de obicei de dimineața programul de testări, fură însărcinați să meargă la un restaurant pentru a face comenzile necesare. Ceilalți se gîndeau la modul în care se vor îmbrăca, la meniul care trebuia întocmit — astfel încît mereu alții luau drumul aceluiași restaurant pentru a cere modi-

ficările survenite — fiecare se bucura pentru seara care va veni. Doar un ghimpe dureros sălăşluia în sufletele lor : dacă tocmai în seara aceea chiar respectivul se va găsi pe lista celor respinşi ? Niciodată nu li s-a părut atît de dureroasă această posibilitate ca atunci. Şi — pentru că superstiţia nu a dispărut, ci şi-a găsit doar o motivare acceptabilă — tuturor le era frică de un triaj mai sever ca altădată datorită agapei plănuite.

Dar mai era încă un semn rău : în ziua aceea testele se prelungiră parcă mai mult ca oricînd. Îţi venea să crezi că totul nu era decît un avertisment foarte serios împotriva plănuitei ieşiri la restaurant.

Atunci cineva a avut o idee care li s-a părut la început cu totul excentrică : ce-ar fi, dacă tot vor să serbeze o aniversare comună, ce-ar fi dacă i-ar invita şi pe examinatori ? Adică nu pe examinatori, ci pe supraveghetorii care le puneau de obicei întrebările şi cei care le luau fişele cu rezolvările notate sau benzile cu răspunsurile vorbite. Dacă tot fac un lucru riscant, atunci de ce să nu-l facă pînă la capăt ? (Examinatorii, adevăraţii examinatori, cei ce decideau calitatea fişelor duse de supraveghetori, aceştia nu puteau fi invitaţi nici măcar teoretic. Pe ei nu-i cunoştea nimeni.)

Da, dar cine să fie cel care îşi ia răspunderea de a-i invita şi pe supraveghetori ? Fiecare se codea şi totuşi timpul trecea, rămînînd tot mai puţini candidaţi, pînă ce unul dintre cei cărora le venea de obicei rîndul printre ultimii le-a spus şi celor doi supraveghetori despre ce era vorba. Aceştia primiră bucuroşi, dar avură un moment de reţinere cînd îşi amintiră că nu era corect ca ei să participe la întrunirea candidaţilor şi ceilalţi doi, cei care erau liberi în ziua aceea, să nu vină şi ei, creînd astfel pentru viitor suspiciuni la testări.

Despre o amînare a sărbătoririi nu putea fi vorba pentru că se pierdea tocmai momentul aniversat şi, în afară de asta, multele „ştafete“ care au fost trimise la restaurant pregătiseră desigur în amănunte totul. Unde mai pui că primii testaţi nu mai puteau fi anunţaţi să-şi înceteze pregătirile. Pe de altă parte se dovedi că cei doi supraveghetori nu le cunoşteau numerele de telefon ale celorlalţi doi, nu le cunoşteau nici măcar adresele. Unul par-

că spusese într-o zi că locuiește pe lîngă poșta centrală, iar celălalt obișnuia să se lamenteze în legătură cu autobuzul 102, care întîrzia de prea multe ori. Dar era prea puțin pentru ca și acești doi supraveghetori să poată fi anunțați.

Așa că se renunță la prezența celor care nu mai puteau fi găsiți și seara se reîntîlniră cu toții, dar absolut cu toții, la restaurant.

•

Poolo a fost de mai multe ori alungat din facultate și de fiecare dată s-a găsit cîte un profesor influent care să intervină pentru el, arătîndu-le colegilor că tînărul este un element de excepție și că universitatea nu-și poate permite luxul de a se dispensa de un asemenea student. Dar cele mai dificile momente erau examenele la care se prezenta. Nu puteai niciodată ști înainte cum se vor termina aceste evenimente, mai ales că faima lui de scandalagiu era mare. În asemenea cazuri ajunge ca un singur incident să pună în alertă pe toată lumea în legătură cu *tot ce ar putea urma*. Adevărul este că dintre numeroasele examene la care a participat, studentul Poolo nu s-a făcut remarcat prin scandal decît la trei. Prima dată lucrurile au părut mai grave pentru că s-au întîmplat fără ca cineva să fie avertizat la ce să se aștepte din partea studentului acesta foarte bine pregătit. Nici măcar scandalurile din cadrul cursurilor nu apucase încă să le facă. Se pare că acel prim incident să fi fost declanșat de nepriceperea din partea examinatorului a ceea ce a vrut să spună Poolo. Acesta, deși se afla abia la sfîrșitul primului an de studii, avea deja teorii proprii și-și formulase răspunsul pe baza acestor teorii care erau bineînțeles necunoscute de către profesor. Acesta, un conferențiar care n-a făcut niciodată gaură în cer cu aportul său științific, n-a fost dispus să-i dea credit prea tînărului său elev și scandalul s-a soldat cu exmatricularea lui Poolo. Apoi studentul a fost iertat, reexaminat și notat excesiv de sever de către o comisie atentă să-i dea și colegului grav jignit o satisfacție. A mai fost iertat apoi încă o dată și a mai fost iertat și pentru tulburările pe care obișnuia

acum tot mai des să le facă la cursuri. Dar n-a mai fost iertat și atunci cînd l-a făcut pe un profesor cu morgă „tîmpit“ într-un examen pe care l-a susținut după cel de al cincilea semestru de studii. Cu toate eforturile depuse pentru a se salva cariera lui Poolo, nu s-a mai putut face mare lucru și studentul scandalagiu a trebuit să părăsească universitatea. Profesorul jignit se numea Grubovici, era un tînăr savant care se bucura de un foarte bun renume în lumea științelor, se făcuse cunoscut prin cercetările sale din domeniul undelor și, din păcate, rolul lui în destinul lui Poolo nu se va opri aici. Ura dintre ei nu se va stinge niciodată, cearta dintre ei devenind notorie, nesfiindu-se nici unul și nici celălalt să se atace ori de cîte ori aveau prilejul, folosind amîndoi lovituri care nu de puține ori erau ațintite sub centură.

Episodul acesta, al exmatriculării lui Poolo a fost folosit de numeroși biografi de ocazie și a fost răstălmăcit în fel și chip. Dar multe dintre aberațiile născute astfel își au originea în chiar răstălmăcirea faptelor de către protagoniștii înșiși.

Multă vreme am acceptat faima tristă de care se bucura Poolo și familia sa în casa noastră, fără să am la îndemînă fapte concrete. (Dar cred că tatăl meu a cunoscut de la început multe lucruri pe care nouă nu ni le-a dezvăluit.) Abia cînd a venit Poolo odată acasă de la București și cînd s-a nimerit să fiu și eu într-o vacanță la părinți și cînd am văzut de cine era însoțit faimosul nostru vecin — și mai ales cine dintre localnici s-a grăbit să-l viziteze — mi-am dat seama că tata nu exagera cîtuși de puțin.

12

Hotărîră să facă o primă excepție după un an de corectitudine, și ceea ce au hotărît nu contravenea de fapt nici cinstei și nici regulamentului : se stabili să nu meargă nimeni în seara aceea să vadă rezultatele de la testări,

astfel încît să poată participa cu toţii la festivitate cu inima uşoară. Şi veniră cu toţii, fără excepţie.

Localul nu era de superclasă,, dar era un restaurant liniştit care oferea o masă gustoasă şi îi îngăduia consumatorului să se simtă bine. Dar...

Primii ieşiţi în ziua aceea de la testări apucară să mai treacă şi pe acasă şi veniră însoţiţi de soţi sau de soţii, ceilalţi dădură şi ei nişte telefoane şi în curînd le sosiră şi lor apropiaţii. Călcînd încă un tabú ca să se poată organiza festivitatea, candidaţii fură obligaţi să se numere.

Era prima ocazie în care şi familiile candidaţilor îi cunoşteau pe cei cu care-şi petreceau aceştia timpul de atîta vreme. Se dovedi că fiecare povestise surprinzător de puţin despre colegii cu care aştepta împreună să-i vină rîndul la testări şi sărbătoriţii se pomeniră priviţi cu curiozitate nedisimulată de nişte ochi cu totul străini. Se născu astfel o stinghereală între cele două grupuri şi se văzu repede că şi discuţiile începură să se poarte în mod separat. Candidaţii, de pildă, avură revelaţia faptului că cei doi supraveghetori care acceptaseră invitaţia nu erau decît simpli funcţionari, dealtfel oameni foarte cumsecade, dar faţă de care nu avea rost să ai emoţii pentru că nu erau înzestraţi cu nici o putere decizională. Sarcina lor era doar aceea de a transmite întrebările sau temele şi de a înregistra răspunsurile primite. Recunoscură chiar şi ei că nici măcar dacă le-ar fi trecut prin minte, n-ar fi putut să trişeze vreodată, pentru că nici ei nu ştiau după ce criterii se punctau răspunsurile şi deci n-ar fi putut ajuta pe cineva în mod conştient.

„Atunci, întrebă cineva, de ce v-aţi făcut scrupule că prin participarea dumneavoastră la această petrecere şi neparticiparea celor doi colegi pe care-i aveţi, s-ar naşte posibile suspiciuni pentru următoarele testări ?“

„În primul rînd, răspunse unul dintre cei doi, nu ştim dacă e reglementar ceea ce facem. Şi în al doilea rînd, n-ar fi exclus ca acum, cunoscîndu-ne mai bine, să fim influenţaţi, chiar şi fără să ne dăm seama, de personalitatea voastră. Desigur, cu aceasta condiţiile nu s-ar schimba, ele ar rămîne egale pentru fiecare participant la testări, doar că nu ştim dacă examenele respective ar mai avea valabilitate.“

Între timp, rudele asistau puțin curioase, puțin ironice la discuțiile din jurul lor. Nu pricepeau totul, iar subiectele care se discutau aproape în exclusivitate nu li se păreau deloc atrăgătoare. Totul li se înfățișa chiar puțin meschin, limitarea la un orizont atît de îngust mîhnindu-i. Timpul trecea și nu puteau să-i scoată din ale lor, nimic altceva nepărînd să-i mai intereseze, plus că de multe ori candidații vorbeau într-un argou pe care ceilalți nu-l înțelegeau, se amuzau de lucruri ciudate, de cuvinte cu înțeles numai de ei știut, se arătau vizibil deranjați din te miri ce, de parcă trăiau alte reguli ale unei alte civilizații. Sigur, te mai puteai înțelege cu ei, toată lumea era cît se poate de politicoasă, fiecare făcea eforturi pentru a se întreține cu vecinii de masă, dar era de parcă ar fi vorbit oameni de limbi diferite. Lucru cu atît mai deranjant cu cît soții și soțiile nu-și dăduseră seama de această înstrăinare înainte, atît timp cît nu se întîlniseră decît serile și cînd neavînd în față imaginea întregului grup al candidaților, nu putuseră sesiza legăturile care s-au stabilit între acei oameni.

Atmosfera devenea tot mai penibilă pe măsură ce trecea timpul și multe dintre rudele mai sensibile începură să se simtă prost. Mai tîrziu, cînd începu dansul, deși se dansa și pe familii, atunci cînd dansau împreună doi candidați era evident pentru toată lumea că se potriveau mai bine chiar decît însăși soții între ei.

Totuși le mai veni întrucîtva în ajutor faptul că între invitați se mai aflau și două persoane care pe vremuri făcuseră și ele parte din rîndul candidaților : sora uneia care reușise pînă în seara banchetului și soțul alteia. Aceste două persoane, eliminate prin teste cu cîteva luni în urmă, făceau parte acum integral din grupul invitaților. Nici ele nu mai înțelegeau semnele subterane ale foștilor lor tovarăși, și ele erau mai interesate de problemele de „afară". Ceea ce îi făcu pe unii soți să ia hotărîrea ca a doua zi să încerce să le interzică soțiilor lor să se mai întoarcă vreodată la acele testări, în timp ce alții, mai slabi și mai înțelepți, își ziceau că șansele soțiilor lor sînt mult mai mari de a nu reuși decît de a reuși și, dacă tot vor fi eliminate mai devreme sau mai tîrziu și dacă și așa vor începe să gîndească în curînd din nou la fel ca

ei, atunci ce rost avea să mai intervină ? Şi multe soţii gîndeau la fel referitor la posibilităţile de a-şi recîştiga soţii. Cei doi foşti candidaţi constituiau un zălog suficient de puternic şi de palpabil pentru ca sentimentul neplăcut de la început să se mai atenueze.

Şi totuşi petrecerea nu fu reuşită. Aşa cum am mai spus, atunci cînd începu dansul şi se formară perechile, dansînd în familie, soţii nu prea aveau ce să-şi spună, în vreme ce dacă dansau candidaţi cu candidaţi, discuţiile se porneau de la sine, fapt care nu putea trece neobservat pentru rude. Molipsiţi de stînjeneala acestora, nici candidaţii nu reuşiră să se simtă bine. Unii presimţeau chiar mici scene pentru cînd se vor fi întors acasă şi începură să se poarte şi ei nefiresc faţă de colegii lor. Una peste alta, totul se termină într-o penibilitate generală şi, mult mai devreme decît ar fi putut crede cineva la început, petrecerea se destrămă şi lumea plecă acasă, aruncîndu-şi priviri furişate.

Apoi, cînd apucară să consulte listele, se găsiră într-adevăr decimaţi.

•

Poolo se găsea exmatriculat de la universitate pentru a doua oară şi pentru multă lume cariera sa ştiinţifică părea terminată. Tatăl său reacţionase dur la aflarea veştii, fiind profund decepţionat că cel de-al doilea fiu al său nu va deveni intelectualul pe care-l „planificase“ cu atîţia ani în urmă, după ce înclinaţiile acestui băiat păreau să fie predestinate tocmai pentru aşa ceva. Şi era năcăjit medicul, mai ales că nici fiul ofiţer nu părea să fie deosebit de capabil în meseria lui, deşi, de bine de rău, îşi luase totuşi epoleţii de locotenent, realizînd deci exact ceea ce se aşteptase de la el, chiar dacă o făcuse în nota de declarată mediocritate a familiei. Iar despre fata care devenise domnişoară, ce putea spera medicul de la ea ?...

(Reîntorcerea lui Poolo de la facultate a făcut vîlvă în tot cartierul şi de multe ori, în timpul mesei, îi auzeam pe părinţii mei discutînd despre necazurile vecinilor).

După exmatriculare Poolo nu reveni imediat acasă. In primul rînd pentru că la început toată lumea era convinsă că se va găsi din nou un aranjament în vederea reprimirii lui. Aşteptă deci de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, mai frecventa unele cursuri şi din cînd în cînd îşi vizita cunoştinţele. Dar nu fu reprimit.

Aşa că, văzînd că nu se întîmplă nimic şi nefiind dispus să facă el însuşi ceva pentru reprimirea sa, lovindu-se susţinătorii săi de opoziţia într-adevăr feroce a lui Grubovici, Poolo îşi luă într-o zi lucrurile şi plecă acasă. Aici se certă cu taică-său şi după numai cîteva ore plecă mai departe. Se opri, după cum era şi firesc, în capitală.

La Bucureşti, fără să se înscrie la vreo facultate, frecventa totuşi cursurile şi la un seminar ale celei mai mari somităţi a timpului, îşi refăcu întreaga carieră pierdută aparent atît de iremediabil la Cluj.

Cam de atunci au început să apară primele mărturii despre mici fapte paradoxale în legătură cu Poolo. Dar pe vremea aceea întîmplările acestea erau povestite întotdeauna cu un aer uşor ironic, de parcă nici cel ce vorbea n-ar fi avut pretenţia să fie crezut în totalitate. N-am putut niciodată să zîmbesc la auzul acestor întîmplări şi senzaţia de groază pe care am trăit-o copil fiind, în apropierea gardului care ne separa grădinile, îmi revenea mereu cît se poate de vie cu aceste prilejuri. De aceea nici măcar nu mai pot aprecia cu exactitate în timp anul în care au început să circule aceste vorbe ciudate în legătură cu Poolo.

13

Trebuiră să treacă mai multe zile pînă să se poată comporta în sălile de aşteptare la fel ca înaintea petrecerii aceleia ratate. Deveniră mai tăcuţi şi evitau orice referire la ce a fost. Cu timpul însă lucrurile se mai estompară şi sfîrşitul săptămînii îi găsi aproape la fel ca întotdeauna. Doar că la o nouă descindere într-un local nu se mai gîndea nimeni dintre ei, mai ales că trierea mai severă ca înainte li se părea grăitoare. Fură deci cu atît mai miraţi

cînd bătrînul personaj distins, cel care prevenise perechea formată în sălile de aşteptare, le-a propus să repete experienţa de la local. Nimeni nu-l luă în seamă şi-l tratară din nou cu răceală, dar sîmbătă dimineaţa se pomeniră anunţaţi chiar de către examinatori, aceiaşi care fuseseră şi data trecută la restaurant, că ar fi bine dacă agapa de atunci s-ar repeta pe viitor la fiecare sfîrşit de săptămînă.

Prima întrebare pe care şi-au pus-o cu toţii a fost: de unde a ştiut bătrînul personaj de propunerea care li se va face de către supraveghetori? Pentru că era greu să crezi că avea loc o nouă coincidenţă. Pe urmă i-au întrebat pe cei doi examinatori dacă sugestia venea din partea lor sau dacă le-a fost insuflată mai de sus. Candidaţii îşi motivau întrebarea prin faptul că data trecută, după petrecerea de la local, numărul lor a fost drastic redus şi ei nu doreau să cadă din nou victimă altor trieri datorate unor factori exteriori. Domnii examinatori nu trebuiau să se supere, dar riscurile păreau să fie într-adevăr foarte mari şi trebuie să se înţeleagă că nimeni, după ce a pierdut mai mult de un an de viaţă în acele săli de aşteptare, nimeni nu...

„Adevărul e, le-au răspuns supraveghetorii, că ideea nu porneşte de la noi“ şi acestea fiind spuse, discuţia fu încheiată şi în seara aceea se întîlniră din nou cu toţii la restaurant. Doar cîţiva nu veniră şi cum aceştia se găsiră luni radiaţi de pe liste, le fu clar la toţi că şi petrecerile de sîmbătă seara făceau de acum parte integrantă din testele la care erau supuşi. Şi, după puţină vreme, lucrul acesta le fu confirmat oficial, adăugîndu-se faptul că sînt rugaţi insistent să vină întotdeauna la restaurant împreună cu soţii sau soţiile, cu logodnicii sau logodnicele, iar după un timp, consumaţiile au început să fie achitate de către oficialităţi, costul tacîmurilor făcînd parte din costul acţiunii de testare. Iar oficialităţile nu păreau zgîrcite, aşa cum o dovedeau de atîta vreme, de cînd îşi permiteau interminabilele testări.

Singurul lucru nou la acele întruniri de sîmbătă seara fu acela că cei doi examinatori dispărură în curînd, locul lor fiind luat de alţii, care nici ei nu rămîneau mai mult de două sau trei săptămîni în slujbe.

În ceea ce privește atmosfera de la acele ieșiri comune, ea se mai încălzi nițel, mai ales că lumea începea să se cunoască și se legară niște prietenii și printre invitați. Dar la fel de adevărat e că relațiile cele mai firești au rămas și în continuare stabilite între candidați, pe de o parte, și invitați, pe de alta, chiar dacă în curînd nimeni nu mai făcea caz de atîta lucru. Iar inerția care urmează fiecărei decizii îi făcu să accepte situația aceasta ca pe ceva firesc.

Și, ceea ce era mai important, nu mai urmau radieri mai severe de pe liste ca în zilele obișnuite : dealtfel și numărul candidaților scăzuse simțitor — era și timpul ! — lucru de care deveneau conștienți mai ales atunci cînd, revenind sîmbătă seara la restaurant, observau de fiecare dată că masa lungă care le era pregătită devenise tot mai scurtă : la început ea a cuprins un „U“ cît toată sala, apoi brațele acelui „U“ s-au micșorat tot mai mult, după care s-a renunțat la forma respectivă de aranjare a meselor și au încăput cu toții de-a lungul unui perete. (Al peretelui cel mai lung încă, dar toți știau că nu peste multă vreme vor fi de ajuns și jumătate din aceste mese, unde mai pui că din această jumătate, jumătate era ocupată de invitați...)

O vreme trăiră chiar un sentiment de nostalgie, lucru cu atît mai accentuat cu cît era resimțit de mai mulți dintre ei : în mod inevitabil, în curînd, toată viața aceasta se va termina și cei mai mulți se vor întoarce la meseriile lor de mai înainte — cei care mai credeau că se pot reapuca de ceea ce au făcut pe vremuri și mai ales cei care își vor găsi vechile posturi — și doar doi dintre ei toți se vor bucura de niște privilegii care pe zi ce trecea deveneau parcă mai puțin însemnate, important era să concurezi și să ajungi printre cei doi care desigur că vor face lucruri importante dacă au trecut peste atîtea încercări și dacă s-a cheltuit atîta timp pentru asta.

Problemele financiare ale candidaților, e drept, se îmbunătățiseră simțitor din clipa în care erau solicitați să meargă zilnic la examinări prin faptul că li se asigura de atunci o bursă pentru fiecare probă, bursă nu prea mare, dar care le era suficientă pentru a nu fi obligați să se extenueze în timpul liber sau pentru a nu fi o po-

vară pentru familii. Era și asta acum un fel de slujbă, chiar dacă nu era prea sigură și chiar dacă se știa dinainte că ea se va termina în curînd. Pe măsură ce deveneau mai puțini, subvențiile creșteau proporțional. Sigur, suma alocată inițial pentru ei a rămas tot timpul aceeași. Era normal ca bursa să crească, odată ce se micșora numărul candidaților.

Cam în aceeași perioadă apăru în presa de largă circulație, și apoi comentată tot mai des, teza lui Poolo după care activitatea și comportamentul omului ar fi „programate" pentru o viață limitată, că, deci, această limitare — numită în mod obișnuit „viață și moarte" — ar fi cea care dă specificul psihicului uman. O amplă discuție publică avu loc, în contradictoriu, pretutindeni în presă, la radio, la televiziune.

Fără a fi acceptată de toți, ideea aceasta a lui Poolo intră în conștiința generală.

●

Întîlnirea cu Dan a avut darul să readucă viața lui Poolo pe făgașul ei firesc. Disputa dusă la cursul savantului a durat mult, a fost urmărită cu interes și s-a terminat prin angajarea lui Poolo ca asistent al lui Dan, cu condiția ca tînărul să-și termine studiile. Ceea ce s-a și întîmplat pe nesimțite, studenția lui Poolo sfîrșind și formal din clipa în care a început să lucreze cu marele Dan. Și dacă n-au mai fost și alte incidente cu ceilalți profesori, asta s-a datorat în primul rînd prestigiului protectorului său și în al doilea rînd faptului că examenele au fost trecute aproape fără ca Poolo să se mai prezinte la ele, o discuție amicală fiind îndeajuns pentru ca studentul să devină licențiat în fizică și peste puțină vreme doctor în această știință.*

O întîlnire cu Șerban Dan este greu de uitat și cu atît mai mult cea dintîi întîlnire. Eu l-am văzut pentru prima oară cu ocazia unui interviu, pe care i l-am solicitat pentru o revistă destul de mondenă, a cărei cititori nu

---

* Poolo și-a dat doctoratul în fața asistenței numeroase, iar subiectul tezei se referea la teoria elipselor.

știau mult mai multe decît mine despre domeniile cercetate de savant, dar care erau interesați de aspectele exterioare ale unei cariere de excepție. L-am întîlnit pe savant în apartamentul lui de pe Șerban Vodă,* și deși eram destul de obișnuit cu locuințele oamenilor celebri, am rămas profund decepționat : în locul unui lux rafinat sau a unei dezordini „boeme“ am dat de un interior tipic pentru o familie aflată de puțin timp la oraș. Nu știu cum o fi arătat biroul lui de lucru — dacă o fi avut așa ceva —, dar dormitorul în care m-a primit avea în mijloc o masă mare, noi am stat în jurul ei pe niște scaune mai degrabă incomode, a trebuit să ne abținem de la fumat pentru că în casa lui nu se fuma decît la bucătărie (deși el era un fumător înrăit, fotografiat mereu cu o țigară între buze) și — ceea ce m-a nedumerit de la început, trebuia să te descalți înainte de a intra în cameră. Ne aflam într-o încăpere de o curățenie desăvîrșită, „o curățenie lucie“, cum îmi amintesc că am scris atunci.

„Sînt convins, a spus o dată Poolo, amintindu-și despre locuința lui Șerban Dan, că în casa aceea trebuia să existe și o bibliotecă foarte mare cu toate cărțile frumos aranjate după mărime și învelite în hîrtie albastră.“ Altădată Poolo vorbea chiar despre ipotetice rafturi de volume îmbrăcate în hîrtie școlară, dîndu-le ca pe ceva real, în felul în care obișnuia să-și împăneze amintirile cu lucruri care *puteau să fi* existat.

Șerban Dan a fost un om atît de blajin încît, dacă este adevărat că artistul investește suflet în opera sa — după gradul său de talent —, atunci de ce statuia savantului trebuie să stea de decenii întregi în ploaie și vînt, el care a iubit întotdeauna liniștea și n-a făcut niciodată rău nimănui ?

În ziua aceea, a primei mele întîlniri cu el, nu l-am găsit singur acasă. La dînsul se afla și tînărul său asistent, pe care mi-l prezentă cu mare emfază, de parcă aș fi fost obligat să știu totul despre el. Nu mi-a făcut nici o plăcere să dau acolo de Poolo, dar m-am străduit să

---

* Lesne de închipuit cîte bancuri s-au făcut, pornindu-se de la coincidența numelui său și a străzii în care s-a nimerit să locuiască.

mă ocup exclusiv de interviul pentru care venisem şi pe care l-am publicat cîteva zile mai tîrziu, dînd dovadă de o perfectă ignoranţă în privinţa subiectelor expuse de savant, dar împănîndu-mi articolul cu mici amănunte picante care au avut darul să placă mult cititorilor mei. Deşi eram unul dintre cei mai tineri ziarişti, învăţasem deja foarte mult din tainele meseriei mele.

În acel interviu aminteam la un moment-dat şi de Poolo, *„modestul şi docilul asistent"*. Credeam că l-am minimalizat suficient în acest mod, dar peste ani, cine voia să-şi rîdă de mine nu pierdea prilejul de a-mi vîrî sub nas această caracterizare atît de neinspirată.

Am publicat o mulţime de articole în cadrul rubricii mele „Oameni mari în momente de răscruce" şi liantul care le unea era convingerea mea că în viaţa fiecărei celebrităţi au intervenit evenimente cruciale care le-au hotărît soarta : Cîte un important om de afaceri care în tinereţe, în pragul falimentului, dă întîmplător pe stradă de singurul om dispus să-l scoată la liman, cîte un actor care, după atîtea eşecuri, nimereşte beat la un bar, unde se întîlneşte cu un alt actor beat, dar acesta fiind deja vedetă, împrietenindu-se ei, primul îi ia locul celuilalt în topul vedetelor, cîte un savant care moare de foame şi înainte de a încerca să-şi zboare creierii dă de cineva care îi cumpără o lucrare pe care a primit-o notată pe cealaltă faţă a unei scrisori trimise de zăpăcitul tînăr etc., etc. Literatura este plină de asemenea exemple şi ele au fost exploatate cu osîrdie dintotdeauna. Dar — culmea ! — multe dintre ele au fost adevărate.

Mă întreb şi astăzi : dacă Poolo n-ar fi fost Poolo şi n-ar fi plecat la Bucureşti, dacă nu s-ar fi certat cu cel mai mare savant al timpului pentru o problemă de fizică chiar în timpul cursului acestuia, ar mai fi ajuns el ce a ajuns ?

Mi-am adunat articolele într-o carte în care am susţinut că geniile sînt acele persoane care pe lîngă calităţile lor de excepţie dintr-un anumit domeniu pe care sînt capabile să-l revoluţioneze, mai au şi alte calităţi strict umane, acelea de a mobiliza în jurul lor tot ceea ce îi poate ajuta să ajungă acolo unde menirea lor istorică îi cheamă. Mi-am arătat în acele pagini convingerea că nici un geniu nu poate ajunge la reuşita sa istorică numai pe calea sa pur profesională. Nu există neapărat o predestinare şi nici geniul nu trebuie să fie o persoană foarte norocoasă pentru

a răzbi, dar el trebuie să fie constituit din două laturi distincte, indispensabile una alteia : calitatea de a realiza profesional lucruri epocale și calitatea de a te ști bate pentru ele. Adevărul „nu iese întotdeauna pînă la urmă la suprafață", dacă nu este ajutat pentru aceasta, iar faptul că multe genii au trăit și sfîrșit în mizerie n-a avut nici o legătură cu opera lor pentru care au știut întotdeauna să cîștige — oricît de indirect — sprijinul necesar.

Poolo nu a știut să-și organizeze o viață comodă, deși au fost și perioade în care a dus-o ca un nabab, dar nu a pierdut niciodată vreun prilej de a adulmeca în jur după oameni care să-l asculte și în general a și găsit dintre cei care erau capabili s-o facă. Și nu oameni din orice categorie. Poolo dispreţuia părerea întregului univers cînd era vorba să aleagă între o afirmație de a sa și una a restului lumii, dar a făcut tot ce a putut pentru a capta întotdeauna atenția celor din jur, obosind pe toată lumea cu teoriile sale. Iar modul în care l-a căutat și găsit pe Șerban Dan confirmă toate cele de mai sus.

(Numai că în afară de asta, Poolo a știut să se ajute și de niște forțe pe care eu nu le-am putut concepe niciodată.)

14

(Într-o dimineață, venind la testări, le-a întîlnit, ca de obicei, pe cele două gemene bătrîne îmbrăcate la fel, mergînd la piață după cumpărături și ținîndu-se de mînă. — Adevărul e că se sprijineau reciproc, fiind mioape și neajutorate. — Ce mutații fizio-psihologice s-or fi petrecut în ele de atîta timp de cînd sînt împreună ? O clipă a avut revelația că și candidații rămași vor semăna la fel între ei. Se îngrozi, dar ajungînd în sala de așteptare și regăsindu-și colegii, s-a liniștit instantaneu.)

Rămăseseră doar șapte în ziua în care bărbatul o aștepta din nou pe femeia care obișnuia să vină la testări împreună cu copilul ei. Fiind deja atît de puțini, erau zile în care terminau examinările înainte de masă și atunci ei trei, bărbatul, femeia și copilul, obișnuiau să iasă împreună, să meargă la un film sau să se plimbe prin

grădina zoologică. Bărbatul era divorțat, iar femeia era căsătorită cu un inginer geolog care mai mult lipsea. Totuși, de vreo două ori venise și el la întrunirile de sîmbătă seara, înțelegîndu-se de minune cu noua cunoștință a soției sale. Și-ar fi fost chiar simpatici unul celuilalt, dacă n-ar fi intervenit și între ei acea limită existentă între candidați și invitații lor. Micul incident provocat de acel domn distins și bătrîn care îi enerva întotdeauna pe toți, trecu și de data asta fără urmări. Bătrînul personaj — fost ziarist și scriitor, pe cum se zvonea — insinuase în prezența inginerului ceva despre o legătură între soția acestuia și unul dintre candidați. O făcu într-un mod impertinent și sfidînd parcă orice convenție. Întrecuse orice măsură și toată lumea îi întoarse spatele și, așa cum se întîmplă de multe ori, efectul afrontului fusese contrar căci soțul și amicul se purtau și mai prietenos ca înainte

Bărbatul și soția inginerului ședeau în ziua aceea într-una dintre sălițele de lîngă holul mare din care se aștepta să se intre la testări, el citind un ziar dimineața și căutînd pe furiș programul cinematografelor, o superstiție împiedicîndu-i să-și petreacă timpul împreună înainte de a ieși de la examinări. Nu vroiau să supere nici copilul sau să-l dezamăgească, promițîndu-i o distracție la care poate că nu l-ar fi putut duce. (Dar copilul se afla printre ceilalți candidați, jucîndu-se cu ei.) Și din nou apăru bătrînul, se așeză lîngă ei și le ceru să nu se mai retragă singuri în vreo încăpere.

— Sînteți chiar atît de pudic ? Ce putem face noi aici atît de nepermis ?

— Fiecare dintre noi se află aici pentru a încerca să obțină unul dintre cele două posturi. Permiteți să fumez ? Mulțumesc ! Și pentru că acesta este, sau ar trebui să fie, unicul nostru scop, fiecare element care ar contraveni acestui țel ar trebui eliminat.

— Înseamnă că și dumneata vrei să fii unul dintre cei doi cîștigători ! Ce-ți pasă dacă noi ne diminuăm șansele ? Ar însemna să ți le mărim pe ale dumitale. Cu toate că nu e deloc clar cu ce contravenim noi cerințelor examinatorilor...

Bătrînul o privi : femeia avea ochi obraznici. Profund obraznici. „E și ăsta un mod de a fi atîțător“ recunoscu el.

— Dumneavoastră ați dori ca eu să fiu exclus ? Eu sau oricare alt coleg ?

Întrebare tipică, chiar dacă greu de înțeles din afară : sigur că fiecare dorea să rămînă printre cei doi cîștigători, dar la fel de adevărat era că nimeni nu se mai bucura de mult de exmatricularea altuia din colectivitatea pe care au format-o în lungile așteptări din sălile acelea.

— Domnule, spuse bărbatul, dumneavoastră sînteți puțin diferit de noi toți. Sigur că nu vă vrea nimeni răul : în fond, am fost împreună atîta vreme. Dar nu vedeți că nu vă potriviți cu noi ?

Bătrînul primi cuvintele cu durere : de parcă l-ar fi lovit o palmă.

— Ce vreți să spuneți ?

— Nu trebuie să vă supărați !

— Dacă am reușit să rămîn printre ultimii șapte, înseamnă că mă potrivesc întocmai !

— Vedeți, îi spuse femeia blînd, o dovadă că vă deosebiți totuși de ceilalți o reprezintă faptul că sînteți singurul care nu vede cu ochi buni prietenia noastră, a mea și a lui, și nu numai că nu vedeți lucrul acesta cu ochi buni, dar sînteți singurul care aveți mereu de comentat, singurul care...

— A ! Asta era ? Bătrînul se mai liniști. Adică nu puteți să fiți obiectivi numai pentru că vă deranjez ? Poolo, dacă vă mai amintiți de acest nume, spunea mereu că puține adevăruri sînt obiective, cele mai multe fiind în funcție de bunăvoința receptorilor.

— Alea nu-s adevăruri ! Alea-s păreri !

Bătrînul continuă fără să-i audă :

— Eu gîndesc la fel ca toți ceilalți care au rămas în cursă.

— Situație în care ne aflăm încă și noi !

— Ceea ce vă spun este numai în favorul vostru ! Cineva care încearcă să-și făurească vise împreună cu încă cineva pentru momentele în care va lucra în meseria pentru care sîntem testați, nu va putea face față atunci cînd va rămîne singur acolo.

— Ce vă face să credeți așa ceva ?

— Să cred ? ! Doamne, dar orbi mai puteți fi ! Nu vă e milă de timpul pe care l-ați petrecut aici ?

— Și dumneata poți să pierzi...

— De ce nu înțelegi avertismentele pe care le primiți ? Am fost și așa prea clar...

Bătrînul se îndepărtă grav și puțin caraghios. Cei doi zîmbiră în urma sa. Puțin mai tîrziu ea fu chemată la testări.

Era o sîmbătă și seara se întîlniră cu toții la restaurant. Contrar obiceiului vechi, înainte de a se servi aperitivul, bătrînul îi anunță pe colegii săi că a fost să vadă listele. Au rămas mai puțini : femeia care obișnuia să vină cu copilul ei la examinări, femeia aceea cu ochi obraznici, își preciză el în gînd, femeia aceea a fost declarată respinsă.

•

Șerban Dan preda un curs de mare probitate, bineînțeles dar care era frecventat și datorită faptului că opinia publică era zgîlțîită de renumele importantelor premii pe care le-a primit savantul și care dădeau prelegerilor sale, asemenea personalității lui, o aură mondenă. Nu în sensul că s-ar fi băut ceai sau s-ar fi dansat în aulă în timp ce el conferenția, dar auditoriul era mai eterogen ca oriunde, mai fluctuant și mai diletant. Oricît ar părea de ciudat, deși Șerban Dan nu făcea nici o concesie în problemele pe care le expunea, o mare parte dintre cei care-i frecventau lecțiile habar n-aveau de bazele fizicii moderne și deci nu puteau urmări încîlcitele probleme pe care le auzeau trecîndu-le pe lîngă urechi. Se pare că savantul însuși nu era conștient de acest lucru și își făcea meseria în continuare de parcă le-ar fi vorbit doar studenților săi care se pregăteau să-i continue cercetările. Acest om cumsecade, care locuia așa cum am povestit și care habar n-avea cum „se cuvenea“ să locuiască un om cu renumele său, era la ora aceea cel mai pupular savant al țării. Răsfoind revistele și anuarele vremii este

greu de găsit o personalitate care să fi fost pomenită, asemenea lui, în aproape orice ocazie, fiind la fel de greu de găsit un alt om de știință de la noi care să se fi bucurat de atîtea distincții în țară și peste hotare. Devenise astfel un fel de mare vedetă, lucru de care doar el nu părea să fie conștient. În schimb adulatorii habar n-aveau cu ce se ocupa el în realitate. Aceasta fiind atmosfera în jurul său, nu este de mirare că viața particulară interesa mai mult ca a altor confrați ai săi, cancanurile cele mai zgomotoase învăluindu-l ca o perdea după care nu se mai putea ști ce se află în realitate și după care, se pare, nu soseau nici un fel de impulsuri din lumea noastră. Așa că în legătură cu numele său, orice zvon era binevenit. Faptul că Poolo a ajuns asistentul celebrului profesor n-a putut trece neobservat nici în lumea frivolă a publicității cu orice chip. Trecutul tînărului a fost răscolit și ziariștii au găsit cu ușurință ce să răscolească. I s-au luat interviuri și Poolo intra cu bucurie în toate capcanele care i se întindeau. Pentru cineva care nu l-a cunoscut, o lectură de astăzi a revistelor „lumii bune" de atunci ne relevă un Poolo de o naivitate desăvîrșită. Dar eu am convingerea că el a răspuns așa cum a răspuns acelor întrebări dintr-o intuiție adîncă, un fel de simț care i-a călăuzit mereu acțiunile. Viața publică a lui Poolo datorează mult din culoarea acelor ani de colaborare cu Șerban Dan. Generații întregi și-au făcut imaginea aceea atît de prostească despre Poolo, pornind tocmai de la acel soi de articole.

Șerban Dan era tot mai bolnav și la un moment dat a devenit inevitabil să plece în străinătate la tratament. Poolo, care nu-și dăduse încă licența, îi continuă cursurile, dar cadrele didactice adînc jignite că un student le era pus alături, reușiră să sisteze pentru o vreme lecțiile de la catedra profesorului Dan. Între timp își luă și Poolo licența și apoi și doctoratul. Putea continua munca lui Dan. Dar de data aceasta însuși profesorul se împotrivi. Deși nu se întorsese încă în țară, relațiile sale cu tînărul său asistent se răciră brusc. Poolo fu obligat să-și caute o altă

slujbă, după care, la numai cîteva săptămîni fu rechemat din nou la catedră. Se pare că cineva ar fi născocit legenda după care Poolo l-ar fi îmbolnăvit pe Şerban Dan pentru a-i lua catedra şi că bătrînul naiv ar fi crezut aceste poveşti. Pe urmă, în numele ştiinţei, asistentul fu rechemat, dar n-a mai fost iertat niciodată*.

O întîmplare neaşteptată m-a făcut să-i mai întîlnesc o dată împreună pe Şerban Dan şi pe Poolo. A fost singura dată cînd l-am văzut pe Poolo blînd ca un mieluşel, acceptînd cu umilinţă cele mai năstruşnice învinuiri, dezvinovăţindu-se la nesfîrşit pentru nişte amănunte limpezi ca lumina zilei.

Simplitatea şi modestia lui Şerban Dan îl fereau să ţeasă intrigi, dar nu-l puteau scuti să cadă primul în ele. Putea fi manevrat uşor, linguşit şi purtat de orgoliu, asemenea calului de căpăstru. Aberaţiile pe care i le reproşa lui Poolo nu puteau fi concepute de mintea sa, dar el le credea sincer şi era profund uimit de modul în care a fost înşelat. Despre Poolo nu mai puteai vorbi frumos în faţa sa şi l-a lăsat să se întoarcă la catedră doar cu condiţia ca asistentul său să nu-l mai viziteze niciodată. Doar că Poolo nu s-a putut ţine de această interdicţie şi-l vizita mereu, iar bătrînul îi ţinea lungi predici despre morală şi cinste, pe care tînărul le asculta supus, plecînd iertat pentru o jumătate de oră, în vreme ce bătrînul plîngea în hohote.

Ştiinţă n-au mai discutat niciodată.

Deja de atunci trăiam cu impresia că alături de el mi se întîmplă destul de des nişte lucruri ciudate. De multe ori mi-am spus că starea de excitaţie care mă însoţea ori de cîte ori mă aflam în preajma sa s-ar fi datorat pur şi simplu duplicităţii relaţiilor dintre noi, scopurilor secrete şi niciodată reuşite care mă mînau.

---

* Episodul acesta este povestit cu mult umor şi de către regretatul academician Costache Vieru în cartea sa de memorii *Zilele şi nopţile unei vieţi*, Buc. 1972.

15

La început toţi zîmbiră neîncrezători : era probabil un banc. Adică nu banc. Bancuri atît de proaste nu se fac. Un joc probabil. Dar ce fel de joc ? Zîmbetele tuturor înghețară cam în acelaşi timp : nu pentru că unul dintre ei a fost eliminat — asta se întîmpla mereu, prin firea selecţiei era firesc ca ei să se împuţineze mereu. Dar să rupă cineva în halul ăsta un tabù...

— Dumneata..., dumneata cine eşti ? îl întrebă bărbatul care pînă în ziua aceea obişnuia să se întîlnească într-una din cămăruţele de lîngă sala mare de aşteptare cu femeia care venea de cele mai multe ori la testări însoţită de un copil de vreo cinci ani.

Bătrînul cel distins zîmbi puţin vinovat. Era şi el stînjenit : plus că toată lumea se uita insistent la el.

— E neplăcut, ştiu, dar eu v-am prevenit de destule ori..., mormăi el.

— Dumneata ne-ai prevenit ?! De unde şi pînă unde ne-ai prevenit dumneata ?! De unde şi pînă unde ai avut dumneata dreptul să vii şi cu propunerile unor asemenea întruniri ca cea din seara asta ?!

— Ştiţi că aceste întruniri intră în protocol... Stînjeneala bătrînului părea să fi trecut. Era din nou acelaşi personaj uşor arogant, impasibil.

— Da, dar dumneata ai ştiut dinainte de ele ! Cine eşti dumneata ?

— Noi nu ştim prea multe lucruri unul despre celălalt, deşi ne cunoaştem obiceiurile şi ne întîlnim de atîta vreme. Nu e în spiritul obiceiurilor noastre să începem acum, la sfîrşit, să ne interogăm unii pe alţii !

— Cîteodată mă întreb dacă eşti concurent sau dacă ai fost trimis de examinatori... ca să ne spionezi ! Bărbatul care nu se va mai întîlni cu femeia cu copilul, începînd cu zilele următoare, era deja roşu de furie. Căută o aprobare în cele pe care le-a spus, privindu-i pe cei doi supraveghetori care se aflau cu ei la masă, dar din ochii acestora nu putu citi nimic : fie că nu ştiau nici ei mai mult ca el în legătură cu domnul cel bătrîn, distins şi

enervant, fie că nu aveau voie să destăinuiască nimic despre el.

Între timp femeia care venise în sîmbăta aceea, însoțită de bărbatul ei, inginerul geolog, se întreținea foarte aprins cu acesta și cu soția unui alt candidat. Furia bărbatului cu care obișnuise să se întîlnească pînă nu de mult în sălițele de lîngă marea cameră de așteptare i se părea deplasată și puțin penibilă. Așa că se pornise să vorbească și ea puțin mai tare decît era nevoie, așa cum facem întotdeauna cînd vrem să scăpăm de un sentiment neplăcut, de parcă gălăgia pe care am face-o ar fi în măsură să acopere motivul neplăcerii, îndepărtînd singură acel sentiment ca pe o impresie. Ceilalți, cei cu care vorbea ea, nu observau furia bărbatului cumva părăsit. Ei erau obișnuiți cu reacțiile puțin stranii ale candidaților. Dealtfel și femeia însăși uită repede motivul pentru care simțea ceva neplăcut în jur și peste puțin timp se scuză și plecă împreună cu inginerul geolog. (Bătrînul își mai aminti multă vreme cu nostalgie de ochii ei obraznici...).

Iar bărbatul raționa încă după vechile sale repere: „Dacă ești părăsit înseamnă că n-ai dat cît trebuie sau ce trebuie. Vina este întotdeauna a ta (sau pornește de la tine). Uneori știi că n-ai dat destul, alteori nu. Și chiar atunci cînd știi, întrebarea este dacă merită să dai mai mult.“ Numai că el nu sesiza că acum despărțirea era mult mai profundă.

Între timp, candidații rămași în număr de cinci — pentru că împreună cu femeia se dovedi că mai fusese respins încă cineva — asistau la o mică confruntare între bătrînul distins și bărbatul-care-odată-de-mult-aștep-tase-parcă-mereu-pe-cineva-înainte-și-după-testări. Dar cei care asistau la această mică dispută nu mai erau decît trei oameni, doi bărbați și o femeie și incidentul nu avu nici un fel de răsunet.

•

Poolo a susținut cursul lui Șerban Dan aproape patru ani. Cu toate acestea bătrînul a rămas titularul catedrei, asistentul lui fiind delegat doar să-i țină locul pînă la grabnica-i revenire. Și, deși revenirea aceasta nu s-a mai

produs niciodată, Poolo continua să-l suplinească, fiind foarte probabil ca la reîntoarcerea bătrînului sau după decesul ori pensionarea acestuia să fie trimis să-şi vadă de treabă, iar locul devenit vacant să fie ocupat de oricare dintre mulţii candidaţi care aşteptau momentul de decenii întregi.

Şi aşa toată lumea era mulţumită. Anatema aruncată pe capul lui Poolo nu avea de ce să fie ridicată, cursurile lui, prima săptămînă odată trecută, se bucurau de tot mai puţini audienţi, terminînd prin a fi frecventate doar de o mînă de indivizi ; celebritatea lui Şerban Dan însuşi începea să intre în uitarea marelui public, acaparat de alte evenimente. Pentru orice posibil urmaş de-al marelui savant la catedră, trecerea era făcută prin acest intermezzo ideal, care avea darul să scoată din umbră succesorul, după strălucirea fără precedent a celebrităţii aflate la catedra unui curs cu un subiect atît de sever.

Perioada aceasta de aproape patru ani a fost poate şi cea mai rodnică din viaţa lui Poolo. Nu atît prin valoarea descoperirilor, cît mai ales prin cristalizarea ideilor şi cantitatea foarte mare de cercetări şi realizări pe care le-a adus ştiinţei pînă să împlinească douăzeci şi şapte de ani, vîrstă cînd va părăsi Universitatea din Bucureşti. „De la Efectul P pînă la marile descoperiri în domeniul undelor, anii aceştia au dăruit omenirii realizări epocale.“*

Ceea ce ştie astăzi omul de pe stradă despre Efectul P a fost pînă în ultima clipă a vieţii lui Poolo socotit drept un fenomen universal : exemplul tipic al discontinuităţii legilor. Efectul P s-a născut într-un moment care nu poate fi precizat şi a ieşit la suprafaţă în timpul unei discuţii purtate de Poolo cu un profesor de la catedra din Cluj. El s-a născut pur teoretic, aşa cum şi astronomia a ajuns să inventarieze corpuri cereşti pe care nu le-a văzut şi nu le va vedea încă multă vreme nimeni de pe Terra. Sigur, calculele au confirmat apoi intuiţia, dar toate astea rămîn de neînţeles pentru un om neiniţiat în aceste taine, cum sînt bineînţeles şi eu : ceea ce a fost intuit a fost CEVA ce se află la ani-lumină depărtare, în-

---

*Costache Vieru, *op. cit.*

într-un anumit loc al acelei infinități, iar rezultatul raționamentelor lui Poolo s-a materializat într-o formulă în care nu pot pricepe cum pot fi așezate cifrele dacă nu prin rezultatul unor complicate calcule preliminare.

Am impresia că nimeni nu l-a întrebat pe astronom ce are de gînd să facă pe mai departe cu steaua pe care a descoperit-o, dar știu sigur că pe Poolo l-a întrebat cineva de la catedra din Cluj ce importanță are pentru lume formula aceea. După cum se cunoaște astăzi, Efectul P are o instabilitate foarte mare, instabilitate care diferă de mediul în care se propagă. Conservarea lui, se știe acum, poate duce la aplicații extraordinare, aplicațiile care l-au făcut notoriu. Fiind o legitate discontinuă, aplicabilitatea lui părea de două ori improbabilă. Oricum, Efectul a ieșit în lume și peste puțin timp Poolo i-a găsit și un domeniu de aplicare. Era vorba despre industria cauciucului și metoda lui a fost aplicată la început într-un singur caz, într-o fabricuță din țară. Pe urmă Poolo a semnat un contract cu un concern german de vopsele și a găsit soluții deosebit de rentabile pornind de la același efect, soluții care au făcut descoperirea celebră. În curînd nu mai exista industrie de coloranți care să nu folosească Efectul P. Fără exagerare se poate spune că vopselele au fost cele care l-au făcut pe Poolo celebru în lume. În cauciucuri Efectul P s-a generalizat ulterior. După care au apărut colective și institute întregi care au elaborat programe speciale pentru studierea aplicabilității faimosului efect și el a început să fie folosit în cele mai diverse ramuri ale economiei. Poolo avea douăzeci și cinci de ani și era la apogeul popularității sale. Minunea s-a produs și el n-avea decît să mulgă această vacă de aur pînă la adînci bătrîneți.

1. Stînd în fața acestor manete, m-am gîndit de multe ori că vechiul truism, cunoscut de atîta vreme și de mine, cum că sînt oameni care tind toată viața să se încadreze într-o singură formă și alții care nu pot fi păstrați în același creuzet, chiar dacă acesta ar fi de aur, este un adevăr mult mai complex decît l-am considerat noi îndeobște. Să stai într-o încăpere plăcută, să n-ai aproape nici o treabă și să-ți fie conștiința totuși satisfăcută de împlinirea unei mari misiuni, să-ți fie dor pînă la stri-

găt de enervările zilnice uitate sau să ţii conferinţe despre acelaşi subiect o viaţă întreagă, să ciştigi mulţi bani şi multă glorie de pe urma lui, dar să depui eforturi înzecite pentru a înlătura acest chinuitor veşmînt de aur, iată două ipostaze pe cît de banale, pe atît de greu de înţeles pentru cel care nu le-a trăit. Eu şi colegul meu de muncă am fost selecţionaţi pentru că am fi avut nişte calităţi rare: acelea care ne-au permis să stăm, în ciuda tuturor acestor nebănuite constrîngeri interioare, multă, multă vreme cu manetele în mîini. Poolo, m-am întrebat, Poolo care niciodată nu păruse interesat de astfel de probleme — deşi, mai ştii?! —, Poolo ar fi fost în stare să depună munca uşoară şi diabolică pe care am făcut-o eu, cît timp am strîns nu ştiu cîtă vreme acele pîrghii între degetele mele revoltate?

Dar este ceva real privit dintr-un singur punct de vedere?

2. Intorcîndu-ne la perioada aceea din viaţa lui Poolo: atunci s-a născut legenda demonizării lui. Poate că dacă nu şi-ar fi atacat cu atîta vehemenţă propria lui capodoperă, nu i-ar fi trecut nimănui prin cap să-l compare cu Satana, Mephisto sau Belzebut. Oricum, atunci a devenit el în presă „savantul împieliţat". Lucru lesne de înţeles dacă ne gîndim că nimeni nu putea accepta — om de ştiinţă sau profan — că într-un caz legea poate să se aplice şi în alt caz nu. Mai în glumă, mai în serios, toată lumea îl arăta pe Poolo cu degetul, ca pe diavolul însuşi.

16

Abia sîmbăta următoare şi-au dat seama mai clar cît de puţini au rămas: deşi în săptămîna aceea n-a mai fost exclus nici unul dintre ei, la restaurant n-au mai venit nici jumătate din cîţi au fost în săptămîna trecută. Se constată că dintre ultimii cinci candidaţi bătrînul era văduv, unul era celibatar, la fel ca şi femeia, unul era divorţat, doar unul căsătorit. În afară de soţia acestuia se mai aflau de faţă doi supraveghetori — alţii ca cei din săptămîna trecută şi o tînără fată care le fu prezentată ca logodnica unuia dintre ei. În total nouă persoane. Faţă de primele întruniri pe care le organizaseră în restaurant, întruniri la care abia încăpuseră în local, acum se pierdeau

printre ceilalți consumatori și atunci cînd săptămîna următoare au rămas doar patru candidați, iar logodnica nu putu veni, se pomeniră înghesuiți într-un colț, după un stîlp, restaurantul putînd fi închiriat din nou pentru tot felul de ocazii și o nuntă, care se sărbătorea în seara aceea, ocupa tot centrul încăperii.

— În curînd vom avea loc la o masă obișnuită de patru persoane, spuse cineva.

— O singură dată, precizează bătrînul cel distins, o singură dată, pentru că asta se va întîmpla doar atunci cînd vor fi rămas doar cei doi reușiți împreună cu ultimii doi supraveghetori. În cazul cînd se va mai sărbători și atunci așa ceva...

Candidații se priviră în liniște : nu mai aveau de mult obiceiul de a se simți rivali, iar formal acest lucru a fost înlăturat cu totul de cîteva zile, de cînd au rămas doar patru : li s-a spus că doi vor reuși să ocupe în final locurile rîvnite, dar că ceilalți doi vor fi socotiți rezerve, așa că din ziua aceea au început să primească toți patru salariile care au fost anunțate în ziar cu peste un an în urmă, atunci cînd s-au publicat posturile. Totodată au fost anunțați că imediat ce primii doi își vor lua în primire slujbele, ceilalți doi continuînd să fie socotiți rezerve, se va deschide un nou concurs pentru alte două posturi. Asta în eventualitatea că va veni o zi în care nici titularii și nici rezervele lor nu vor mai fi apte să-și satisfacă serviciul.

Cei patru se priveau deci împăcați și liniștiți : grupul se cimentase prin condensare, iar apartenența la el se înjghebase într-o forță atît de puternică încît începură să se considere fiecare drept un membru distinct al unui corp comun.

— Parcă am fi cele patru membre ale aceluiași om, spuse odată unul dintre ei.

Și, vulgarizînd, nu s-a întîmplat încă niciodată ca o mînă să se certe cu un picior.

Se priviră : dintre ei, trei proveneau din lotul inițial, cel de-al patrulea venise împreună cu grupul care fusese testat în zilele impare ; unul dintre ei era divorțat, al doilea văduv, al treilea cu soția alături în restaurant, cel de-al patrulea — cea de a patra — era o femeie. Ea nu era măritată. Unul dintre ei fusese funcționar, al doilea

ziarist şi scriitor, al treilea şofer de cursă lungă, femeia soră într-un mare spital. Cu excepţia bătrînului, ceilalţi erau sub treizeci şi cinci de ani, funcţionarul sub treizeci. Bătrînul obişnuia să ia cîte două pastile diferite după fiecare masă, ceilalţi păreau să fie sănătoşi. Funcţionarul purta ochelari.

Proveneau din medii sociale diferite şi erau oameni de diferite culturi : bătrînul absolvise studii superioare, femeia o şcoală postliceală, funcţionarul avea bacalaureatul, şoferul zece clase. Înainte, după cum afirmaseră în chestionare, obişnuiseră să-şi petreacă timpul în mod cu totul diferit, funcţionarul fiind un mare amator de fotbal, dar nemergînd niciodată la un concert, bătrînul şi şoferul nefiind interesaţi de sport, femeia fiind ahtiată după dans. Şi şoferului îi plăcea să danseze. O trăsătură de unire o constituia faptul că toţi patru erau fumători.

După ce au rămas numai ei patru, într-o zi, li s-au arătat întrebările la care au răspuns cu luni în urmă, fiecare putînd să răsfoiască şi foile completate de ceilalţi. Experienţa aceasta îi năuci : Au avut dintr-odată impresia că erau firi cu totul şi cu totul diferite, că nu aveau aproape nici o trăsătură comună — sau în orice caz nici una esenţială, că acolo unde era totuşi un fir de unire, el nu-i lega decît cel mult pe trei şi că pînă la urmă începea să fie cu totul improbabil că măcar unul dintre ei ar fi în stare să deslușească criteriile după care au fost ei selecţionaţi dintre atîţia alţii care, ziceau ei, ar fi putut forma între ei sau împreună cu unul sau doi dintre cei aleşi microgrupuri mult mai omogene decît cel rămas. Cîteva zile trăiră cu impresia că nu aveau nici o calitate în plus faţă de cei eliminaţi, că toată joaca aceasta îndelungată de-a testele nu a fost decît un capriciu şi că ar fi fost mult mai simplu ca din primele zile să fi fost traşi la sorţi dintr-o căciulă, cei doi reuşiţi şi cele două rezerve. Starea aceasta de depresie le fu comună la toţi patru.

— Nu înţeleg de ce suferiţi aşa, le-a spus în particular unul dintre supraveghetori. În fond, cel care cîştigă lozul cel mare la loterie nu se poate lăuda nici el cu calităţi excepţionale care să-l fi ajutat la realizarea succesului. Şi totuşi n-am văzut încă pe nimeni care să fi cîş-

tigat la loterie și care să fie disperat și să facă asemenea crize de existență.

Dar asta nu i-a consolat. Dealtfel, supraveghetorul și-a retras de mult remarca pentru ca cei patru să nu-și închipuie cumva că el ar fi avut calitatea oficială de a le împărtăși că selecționarea lor ar fi fost cu adevărat rodul unei trieri aleatorii.

•

Numai că Poolo nu a muls această vacă în continuare așa cum s-au așteptat atîția. Din contră, a biciuit-o și era gata s-o omoare de-a binelea.

Poolo era în continuare conferențiar ad-hoc la Universitatea din București. Le susținea de două ori pe săptămînă cîtorva studenți niște cursuri minunate (dar total plictisitoare pentru mulțimea de audienți rămași de pe vremea profesorului Dan. Nu uita să se laude pe el însuși ori de cîte ori găsea prilejul). Întrecuse așteptările familiei, nu atît prin doctoratul în științe, cît prin aceea că depășise nivelul unei catedre de liceu, limita superioară la care îndrăznise să viseze complexatul său tată — înterimatul și nesiguranța slujbei dîndu-i pe undeva bătrînului satisfacția că totuși n-a greșit prea tare ; la douăzeci și cinci de ani lumea începuse să-i uite năzdrăvăniile și răzvrătirile de student și să se obișnuiască să-l considere un strălucit om de știință, un afemeiat notoriu și o partidă bună pentru că numeroasele-i invenții și mai ales aplicațiile industriale ale Efectului P îi aduceau venituri însemnate. Era socotit totodată un individ deosebit de plicticos pentru că, deși apt să susțină oricînd și în orice domeniu o conversație interesantă, obosea prin cultura-i vastă și prin năravul de a conferenția mereu și oriunde, indiferent de nivelul auditoriului, agățîndu-se de orice cuvînt pentru a ține o disertație în domeniu, acaparînd discuțiile și transformînd orice societate în care se afla în fundal pentru interminabilele sale discursuri, în care propria-i persoană juca un rol atît de însemnat. Fiind atît de obositor, era evitat de cunoscuți, iar prieteni nu avea.

Pe vremea aceea nu era încă însurat, deşi se logodise de mai multe ori. Era şi greu de imaginat în postură de soţ, de „animal domestic", după cum s-a exprimat cineva, la fel cum nu şi-a găsit încă o parteneră înarmată cu răbdarea necesară pentru a-l suporta.

Cam pe vremea aceea a trecut din nou şi printr-o criză, aparent la fel de inexplicabilă ca şi cea pe care a trăit-o cu cîteva luni înainte de bacalaureat. Îşi ţinea cursurile la fel ca şi pînă atunci, publica o sumedenie de articole de specialitate, ba participă şi la un congres internaţional de fizică la Zürich unde, în afara faptului că se îndrăgostise pe malul lacului de o elveţiancă, fu sărbătorit cu o deosebită stimă de către colegi, Efectul P primindu-şi în zilele acelea consacrarea internaţională.

Începu să piardă şi mai multă vreme ca înainte în interminabile dispute despre orice şi oricine. Apoi, brusc, dispăru din societate. Stătea ore în şir şi se uita la cîte un pomuleţ plantat într-un ghiveci — *bontzai* se numeşte un vas astfel ornat şi, bineînţeles, practica de a căuta o anumită stare după contemplarea sa îndelungată provine din Japonia. Cu ocazia asta îşi golea o cameră de toată mobila şi-şi petrecea zile întregi lîngă acei *bontzai* pentru care plătea sume uriaşe.

După ce se sătura de ei, pomuleţii se uscau în cîte o debara.

Invitaţiile în străinătate curgeau cu nemiluita, dar el hotărîse în perioada aceea că, deşi călătoriile sînt foarte importante, de cele mai multe ori inocenţa pierdută nu compensează impresiile cîştigate. (Mai tîrziu avea să uite şi de această convingere.)

Mi-am explicat cochetarea lui Poolo cu politica prin două motivaţii: din cauza eului său hipertrofiat şi din cauză că a trăit un anumit moment şi a întîlnit nişte oameni care au încercat să profite de acest eu imens.

Poolo a audiat cîteva cursuri ale lui Nae Ionescu, dar acestea nu i-au produs o impresie deosebită. Nici literatura legionară n-a savurat-o niciodată. Pentru aceasta era prea inteligent şi avea convingeri proprii prea puternice. N-avea nevoie de surogate. Ceea ce l-ar fi făcut să accepte legăturile cu mişcarea legionară ar fi fost posibilitatea care i s-a arătat de a deveni şi mai important.

Şi chiar dacă Poolo n-a avut niciodată veleităţi de parvenire administrativă — semnificativ este că la un moment dat, linguşindu-l, dar şi avînd nevoie sincer de prestigiul lui ştiinţific, noii săi adulatori i-au propus un post de ministru al ştiinţei, el refuzînd categoric, îi plăcea la nebunie spectacolul în sine.

(Se pare că ziua cea mai frumoasă din viaţa lui Poolo a fost aceea cînd a devenit membru al unei academii apusene de ştiinţe şi cînd a îmbrăcat costumul atît de impozant al respectivei instituţii. Din cauza robei de magistrat nu i-ar fi displăcut nici cariera juridică. Era de asemenea încîntat cînd i te adresai cu „domnule profesor" sau „domnule academician", deşi membru al academiei noastre a ajuns foarte tîrziu. Casa pe care şi-a cumpărat-o la Bucureşti avea intrarea de marmură şi depăşea cu foarte mult necesităţile reale ale savantului celibatar. Dar pe tabla de la uşă se puteau citi toate titlurile ştiinţifice pe care le dobîndise şi pentru că aceste titluri veneau în număr mare — în special din străinătate, ca urmare a prosperităţii aplicaţiilor Efectului P, firma aceasta de la intrare era mereu dată la modificat şi mai mult lipsea decît atîrna la locul care-i fusese destinat. Îi plăcea de asemenea publicitatea pe care i-o făceau cele mai zgomotoase reviste ilustrate ale timpului şi, chiar dacă pretindea că nu citeşte acele articole, le păstra cu grijă şi un secretar special angajat (!) trebuia să le decupeze şi să le sortèze cu migală. Şefii legionari au ştiut să-i facă publicitate şi epitetele pe care le alăturau numelui său erau colosale şi, de multe ori, de un desăvîrşit prost-gust. Dar el le accepta sau doar părea că le acceptă cu încîntare.)

Tot cam pe atunci un ziarist camarad i-a inventat o genealogie pe măsură, arătînd şi nişte legături ale familiei cu mişcarea. Articolul acesta, care n-a trecut mult mai luat în seamă ca multe altele din noianul celor care apăreau în vremea în care a fost ticluit, avea să fie citit cu grijă mai tîrziu, producîndu-i mari necazuri atît lui Poolo, cît mai ales rudelor sale.

Cu toate acestea, participarea lui Poolo la mişcarea legionară s-a rezumat la asentimentul său de a i se folosi numele şi

faima științifică în slujba „cauzei". Practic, pentru asta n-a trebuit să miște nici un deget, aveau alții grijă destulă s-o facă.

A încercat să participe la întruniri legionare, dar s-a plictisit repede: ritualul și regulile de acolo nu-i permiteau să vorbească numai el, iar ceea ce spuneau ei nu-l interesa deloc. Așa că a devenit savant legionar mai mult prin presă, prin interviurile pe care le-a dat și în care a răspuns mereu la întrebările tendențioase care i s-au pus, afirmînd lucruri pe care cu următoarea ocazie le nega, dar comentînd totul cu o deplină siguranță de sine, aprobînd stări de fapt pe care nu le cunoștea și acuzînd altele pe care de asemenea nu le cunoștea. Dar Poolo avea întotdeauna ținută în ceea ce spunea și chiar și inepțiile pe care le comentase la vremea aceea aveau numeroase trimiteri la nume mari ale istoriei, încît se deosebeau de vorbăria de duzină care umplea gazetele.

Orgoliul i se putea zgîndări ușor și coarta lui cu Grubovici a fost reactualizată: folosindu-se la maximum faptul că Grubovici a fost evreu și că din cauza lui a trebuit studentul Poolo să-și întrerupă studiile la Cluj, savantul legionar se apucă să generalizeze fapte pe care cei ce-l manevrau le publicară cu cea mai mare grijă.

Dar mulți l-au disculpat de antisemitism pentru că tocmai atunci s-a logodit din nou, de data asta cu o evreică. (Cu care avea să se și căsătorească.) Alții pretind că doar căsătoria aceasta avea să-i mai potolească excesele șovine, amintind că mult timp după ce legătura cu viitoarea sa nevastă existase deja, el continua să-l atace cu mijloace legionare pe Grubovici. Dar adevărul este că Poolo în primul rînd nu era de acord din punct de vedere științific cu Grubovici, deși trebuie recunoscut și faptul că argumentele sale nu au fost mînuite întotdeauna în spiritul unui anume fair-play, dar asta este o altă poveste și ea ține strict de caracterul impulsiv al protagonistului. Și, desigur, tot din cauza firii sale lipsite de stăpînire a făcut rău Poolo atîtor persoane în perioada aceea și mai tîrziu. O spun aceasta fără a încerca să-l disculp, și chiar dacă mi-a distrus și mie de mai multe ori familia, rămîn la convingerea că de la un anumit punct, habar n-avea ce făcea. Dar nici nu-l interesa.

Poolo se manifesta în viața de toate zilele ca un corp magnetizat, un corp care ordona atomii din punct de vedere statistic pe direcția acelor magnetului, dar ai cărui atomi, mereu neliniștiți, mereu agitați și mereu neascultători de nici o altă forță,

se supuneau doar per total acelui cîmp, mulți dintre ei orientîndu-se brambura. Zilele vieții lui Poolo au fost asemenea acestui model fizic: contradictorii și nesupunîndu-se nici unei ordini.

Iar în legătură cu necazurile pe care le-a produs altora, el a notat undeva: „Nu poți face bine fără a face și rău" și mai departe: „Întrebarea este dacă la bilanț rezultatul este pozitiv sau negativ."* Dar el obișnuia să se schimbe de atîtea ori încît bilanțul nu-l făcea pe vremea aceea niciodată.

17

Zvonurile cum că ei vor participa la un lucru extraordinar, special, începură să-i preocupe acum mai mult ca înainte. Asta poate și pentru că șansele de a ocupa slujba anunțată se transformaseră în certitudine. Ca întotdeauna, atunci cînd dorim ceva foarte mult, la început ne interesează să avem acel ceva. Dar în fața realizării dorinței începem să evaluăm obiectivul aproape cucerit. Faptul că ar fi posibil ca ei să fie puși să se joace cu viața și cu moartea unei colectivități în numele unei idei li se părea un lucru pe cît de improbabil, pe atît de grav.

Următoarele săptămîni au fost destul de neplăcute. Nu au mai fost chemați separat în camerele de examinări, ci li se proiectau filme. (De multe ori n-aveau de răspuns decît la o întrebare sau două, alteori de bifat un cuvînt din cinci sau de făcut un semn la un anumit capăt de rînd.) Peliculele pe care le vizionau erau de obicei filme documentare în legătură cu modul în care trăiau oamenii pe glob și mai ales în legătură cu modul în care au murit și mai mor și azi pe lume atîția oameni. Nu, nu erau lucruri prea vesele, iar atunci cînd li se ofereau și secvențe mai luminoase — cîteodată chiar două-trei zile

---

* În fragmentele pe care le-a publicat din *„Jurnalul unui savant"*, „Jurnalul" pe care nu l-a terminat de redactat niciodată.

una după alta —, contrastul care urma apoi era cu atît mai greu de suportat. Vedeau oameni care mureau în spitale, în accidente de circulaţie, în accidente de muncă, în catastrofe naturale — dezastre pricinuite de inundaţii, cicloane, cutremure. (Filmul despre scufundarea lui Titanic l-au vizionat de vreo cinci ori, încît aproape că-l ştiau pe de rost. Şi alte anumite secvenţe sau filme întregi le-au fost proiectate de mai multe ori. Cîteodată şi chestionarele erau aceleaşi. Îi întrebară pe supraveghetori dacă nu s-a greşit cumva, dar nici ei nu ştiau mai multe în această privinţă.) Apoi li s-au arătat filme de arhivă şi pelicule artistice despre măcelurile prin care au trecut şi mai trece omenirea. Bineînţeles că ultimul război mondial ocupa un loc important în aceste proiecţii. La cîteva scene mai tari bătrînului i s-a făcut rău. Toţi au crezut că a doua zi se va găsi eliminat de pe listă. Dar nu s-a întîmplat nimic. Altădată a leşinat femeia. Nici ea nu a fost exclusă pentru acest motiv.

O vreme l-au suspectat pentru acest lucru din nou pe bătrîn că ar fi mai mult decît candidat, că ar fi un fel de spion al examinatorilor. Faptul că nici femeia n-a fost exclusă l-au pus pe seama întîmplării că bătrînului i-a fost rău înaintea femeii şi dacă nu l-au exclus pe el, ca să nu-l dea de gol, n-au putut s-o excludă nici pe ea.

Apoi scenele de groază s-au mai rărit şi au primit spre vizionare biografii romanţate ale unor mari personalităţi, insistîndu-se de fiecare dată asupra aceluiaşi sfîrşit : cîte un tragic accident. Pe nesimţite, filmele au început să alunece în melodramă. Ei văzuseră de acum destule, dar fiecare mai simţea cîte un nod în gît la cîte o scenă mai lacrimogenă, şi asta chiar dacă-şi spunea că ceea ce vizionează nu este decît o submediocră realizare artistică.

Într-o zi au fost invitaţi să asiste în grup la o operaţie pe inimă şi încă de cîteva ori s-au mai dus la spital. Cîteodată pacienţii care urmau să fie operaţi în faţa lor le erau prezentaţi cu cîteva zile înainte. S-a întîmplat ca doi dintre aceşti pacienţi să nu reziste la operaţie, unul murind pe masă, al doilea cîteva ore după aceea.

Bătrînul se simţea ca în vremea studenţiei. Le împărtăşi şi celorlalţi această impresie. Fură de acord că ceea ce fac ei în ultima vreme semăna mai degrabă cu stagiul

studenților decît cu un examen — chiar și prelungit — pentru ocuparea unui post. Deoarece toți primeau deja salariile acelea substanțiale, continuarea atît de îndelungată a testelor li se părea absurdă : în fond, toți patru fuseseră găsiți apți și nu se mai punea decît problema de a stabili cine va lucra de la început efectiv și cine va fi rezervă. E adevărat, ei beneficiau de salarii mari, dar lucrul acesta nu li se mai părea acum atît de important. Modul în care li se schimbase programul de viață și întregul fel de a fi îi făcea să fie de acuma doritori să facă ceea ce s-a dovedit printr-o testare atît de amănunțită că era meseria pentru care ei se potriveau atît de bine. Perioada aceasta de trecere care a urmat după testele eliminatorii o înțelegeau parcă și mai puțin ca pe testele propriu-zise și scopul pentru care se aflau acolo li se părea tot mai mult lucrul cel mai important, singurul pe care nu-l cunoșteau încă.

Într-o zi au cerut să se întîlnească direct cu cei care au pus la cale toată selecția aceea atît de riguroasă. Supraveghetorul cu care se întîlneau zilnic în ultimele săptămîni le promise că va duce mai departe cererea lor, dar a doua zi le comunică să mai aștepte cîteva zile sau luni. N-au fost de acord. Declarară că nu se vor mai supune nici unui program organizat pînă ce întrevederea cerută nu va avea loc. Amenințară chiar că vor părăsi viața aceea și se vor întoarce la vechile lor meserii, renunțînd la toate avantajele pe care le-au obținut prin selectarea lor. Ziua următoare se întîlniră, dar stătură de pomană pînă seara. Apoi nici supraveghetorul nu mai primi nici un fel de program pentru ei. Se părea că totul se duce de rîpă, cu toate că cei patru erau convinși pe undeva că echipa care organizase lunga lor triere, nu va voi să piardă atîta vreme și atîtea fonduri de pomană. Dar nu se întîmplă nimic.

Dintre ei patru primul își pierdu răbdarea funcționarul. El începu să se lamenteze că e un ghinionist fără pereche, că nu îndrăznește să joace la loto de teama de a nu uita o dată să-și completeze biletul cu numerele sale, zi care ar coincide bineînțeles cu un cîștig uriaș pentru acele numere. Se mirase tot timpul pînă atunci cum de a ajuns pînă în faza aceea atît de înaintată a testărilor,

dar acum își dă seama că de fapt n-a făcut decît să piardă mai multă vreme de pomană ca alții. Acum își dă seama... E atît de ghinionist încît crede că este singurul om din țară care a reușit să facă un accident de circulație mortal cu bicicleta, în sensul că a lovit pe cineva care a căzut atît de nefericit încît... Acum trebuie să plătească lunar o sumă de bani, el care n-a avut niciodată curajul să se urce la volanul unei mașini tocmai din teama de a nu păți așa ceva.

După o săptămînă protestul lor se termină cu un eșec total. Supraveghetorul veni ca de obicei, dar îi anunță — cu aceeași formulă utilizată și pentru toți cei care au fost respinși în lunga perioadă a examinărilor — că deocamdată nu mai este nevoie de ei și că vor fi anunțați cînd să se mai prezinte în cazul în care vor putea fi iarăși de folos cu ceva. Incredibil, dar chiar și ei, ultimii candidați, fuseseră eliminați.

•

Oricum, logodna și apoi căsătoria l-au depărtat rapid de legionari, în sensul că nu i se mai luau interviuri, fiind totuși citat în continuare de către cei care-i făcuseră pînă atunci atîta reclamă. Era ca și cum ar fi murit, dar memoria continua să-i strălucească.

Se spune de asemenea că în timpul rebeliunii ar fi ascuns o mulțime de oameni în casă. Adversarii săi afirmă că n-ar fi fost vorba decît despre rudele soției și despre cîțiva dintre susținătorii săi din lumea științifică. Adevărul este greu de reconstituit după atîta vreme, mai ales că cei mai mulți dintre cei care au fost sigur atunci în casa lui, astăzi nu mai sînt în viață, iar cei care pretind că s-au aflat printre adăpostiții lui Poolo nu pot dovedi acest lucru în nici un fel.

Poolo însuși nu s-a disculpat niciodată pentru perioada aceea, dar nici n-a înțeles vreodată reproșurile care i se aduceau.

(De pildă, am găsit într-o zi, cu puțin înaintea morții sale, un articol deosebit de penibil în care, cu grandilocvența-i nesuferită, măgulea pînă la ridicol micimea unuia dintre mai marii acelor vremuri cumplite. „Și ce-i de mi-

rare în asta ? s-a indignat el. Tu ai citit vreodată dedicația lui Harvey către Carol, a lui Machiavelli către Lorenzo de Medici Magnificul ? Auzi «Magnificul» ! Pînă și Thomas Mann îl numește nu știu cîte secole mai tîrziu tot așa... Au fost la Schwetzingen : am văzut baia în care cînta Mozart pentru ca o alteță să se poată destrăbăla mai bine. Lucrurile astea nu trebuiesc dezgropate. Noi, geniile, am avut întotdeauna o față nevăzută și foarte concretă pe care ne-am sprijinit aureola. Astea-s piesele dedicate exclusiv *«fondului special»*. Nu-s exponate pentru arătat în expoziții.“ Bineînțeles, „noi, geniile...“ Numai că în perioada aceea nu-i mai mergea nimic. Și oricît mințea în public, pe el nu se mințea.

Se simțea ca un sportiv la sfîrșitul carierei, la vîrsta cînd abia începe să poată aprecia mîngîierile faimei și avantajele palpabile pe care le aduce succesul după el, dar cînd își dă seama că tot ce a făcut pînă atunci, aproape inconștient, a devenit acum o problemă irezolvabilă. Simțea că raiul prin care se plimbase, fără să aibă timp să-l admire, începea să-l refuze.

Dar, pe undeva, exista un reglator minuscul plantat subtil în creierul său, care-l oprea de la orice năzbîtie, cumva potrivnică vieții sale de savant și care-l și prevenea, în clipele acelea, că ceva nu e în regulă. Cu toate acestea Efectul P dădea în continuare cele mai neașteptate aplicări în industrie, după utilizarea lui în cauciucuri și vopsele, fiind folosit în ceramică, textile, apoi în siderurgie, în fabricarea îngrășămintelor agricole și la producerea unor lianți multifuncționali pe care mulți s-au grăbit să-i anticipeze ca fiind cvasiuniversali. Iar ultimul răcnet era că se vorbea că Efectul P ar fi capabil să stea la baza unor surse noi energetice.

Cei care au trăit anii aceia își mai aduc poate aminte că despre teoria relativității se vorbea mai mult în anecdote, profanii neputînd pricepe mai mult din ea decît că nimeni nu este identic cu nimeni, că nimic nu este *chiar de tot* egal cu altceva, în vreme ce Efectul P era considerat panaceu universal, rețeta la fel de misterioasă care putea face tot felul de minuni, minuni palpabile și de aceea în măsură să mai atenueze din consecințele neînțelegerii formulei propriu-zise. Poolo devenise diavolul pe

pămînt, capabil să zămislească din apă oţet şi din piatră belşug, în jurul lui circulau sute de povestioare care se deosebeau de cele despre ceilalţi savanţi prin aceea că în afară de partea mai mult sau mai puţin hazoasă mai conţineau şi o informaţie năstrușnică, în parte crezută şi de povestitor şi de cel care asculta. Savantul nu se mira de acest lucru nici în momentele sale de modestie. „E surprinzător, se uimea el doar, că minunile tehnice, rămase neexplicate pentru multă lume, nu sînt recepţionate ca ceva extraordinar de către copii. Aceştia nu se miră în faţa telefonului, de exemplu."

Dar cum în accepţiunea vremii, Poolo era capabil să se folosească după voie de obiecte şi energii, cunoscut fiind ca o fire explozivă şi arţăgoasă, teama de aceste puteri pe care le-ar fi avut a luat forme aproape mistice.

Acest renume nu-i era necunoscut, iar faima care decurgea din el era tot ce-şi putea dori mai mult orgoliul său. Îi plăcea atît de mult să fie comparat cu diavolul, încît şi după mulţi ani, atunci cînd cucerea o femeie, îi spunea de regulă că Necuratul este în toate limbile de genul masculin, dar că la noi există şi expresia de Satana pentru un corespondent feminin al lui Belzebut. Această declaraţie stranie trebuia probabil să-i arate alesei momentului la ce grad înalt a crescut în ochii săi.

Hotărît lucru, orice epitet îl măgulea cu condiţia să fie un superlativ. Şi, pe vremea aceea, de superlative nu ducea lipsă.

Şi, în cazul acesta, de unde tocmai atunci acea criză de neîncredere şi de pesimism, dacă nu din semnalele secrete ale minicalculatorului său din creier, semnale deocamdată detectate doar de el şi care-l avertizau că ceva nu e în regulă, că ceva neobişnuit pîndea tocmai tezaurul său ştiinţific ? Era ca şi cum cineva i-ar fi vorbit într-o limbă neînţeleasă din care pricepea, doar prin inflexiunile vocii, ameninţarea iminentă care îl pîndea. Şi atunci se chirci în el însuşi şi se manifestă neprietenos faţă de cei din jur.

1. Dacă toţi sportivii ajunşi la epuizarea resurselor lor competiţionale ar fi trebuit să se sinucidă prin statut sportiv, Poolo, oricît ar fi crezut în clipele acelea în această comparaţie, nu

ar fi abandonat niciodată şansa de a continua. Şi nu pregeta nimic pentru aceasta. În perioada aceea a fost într-adevăr capabil să arunce peste bord orice şi pe oricine numai pentru a-şi putea păstra el echilibrul. Tatăl meu, un avocat oarecare, avea să fie sacrificat în felul acesta de către el, pentru ca atunci, cînd totul părea pierdut, tot Poolo să-l salveze prin noii săi prieteni. Ceea ce nu l-a împiedicat zece ani mai tîrziu să-l sacrifice pentru a doua oară pe tatăl meu, de data asta povestind cine l-a scos data trecută pe bătrîn la liman. Perfidie? Perversiune? Inconştienţă? Sau pur şi simplu dispreţ faţă de oameni? „El, savantul. El, geniul."

2. Pe atunci a început să circule pentru prima oară zvonul că Poolo putea fi văzut în mai multe locuri în acelaşi timp sau că a inventat, dar îl ţine numai pentru uzul lui, un mijloc cu care se poate deplasa cu viteza gîndului.

18

Ei însă nu putură reveni la viaţa de dinainte. Se întîlneau în continuare — doar ei patru — şi discutau la nesfîrşit mereu şi mereu aceleaşi lucruri. Nu puteau să creadă că totul s-a terminat — ceilalţi candidaţi respinşi reveneau cu naturaleţe la viaţa de dinainte de testări de multe ori chiar imediat la cîteva minute după aflarea veştii. Ceea ce ei nu puteau face. Ceea ce li se părea cel mai nesuferit era că nici măcar nu ştiau pentru ce au pierdut atîta vreme de pomană, misterul acesta total al celor care au înfiinţat şi finanţat întreaga afacere şi scopul pentru care au făcut-o li se păreau un afront direct la adresa lor. Dar totul era pur speculativ : n-aveai cu cine te confrunta, n-aveai unde face contestaţie, n-aveai pe cine da în judecată, pe cine înjura în faţă. Nu ştiai practic nimic. Aceasta era lucrul cel mai crunt. Cumplit!

Erau zilele în care se simţeau mai uniţi ca oricînd, deşi de mult se obişnuiseră întru totul unii cu ceilalţi. Nici măcar bătrînul nu li se mai părea venit „din tabăra cealaltă", mai ales că el părea cel mai disperat dintre toţi. Iniţial se opuse la manifestaţia de nesupunere la conti-

nuarea testelor sau a demonstrațiilor sau a ce or mai fi constituind ultimele activități la care au fost invitați. Dar pe urmă își schimbă brusc hotărîrea, spunînd mereu că el are motivele sale pentru care vrea neapărat să vorbească urgent cu examinatorii, motive foarte întemeiate, dar pe care nu le poate împărtăși decît celor responsabili de întreaga inițiativă. Bineînțeles că agitația sa fu de prisos, dar în felul acesta își recîștigă încrederea colegilor, care îl adoptară acum ca pe unul de-ai lor. Ceea ce-l determină și pe bătrîn să le facă mărturisiri, să le spună că se simte tot mai rău, că o boală afurisită l-ar obliga să stea tocmai acum în pat. Sigur se putea repune în scurt timp pe picioare. Păcat că nu a putut risca pînă acum o absentare de la testări, lucru care i se părea inuman și fără de precedent, la fel cum fără de precedent i se părea și modul în care erau tratați. Le spuse că are relații multe și că a pus totul în mișcare să ajungă la autorii acelor probe nesfîrșite, dar că toate eforturile sale au fost zadarnice, mai ales că, e adevărat — fiind obligat să-și petreacă aproape întreaga zi în fața sălilor de examinare, — nici nu i-a rămas prea mult timp util pentru intervențiile sale. În zilele acelea în care se întîlneau ca niște pensionari și întorceau recentul lor trecut pe toate fețele, bătrînul cel distins trecea dintr-o extremă în alta, de la calm la irascibilitate și într-o zi îi anunță că pleacă să rezolve toată tărășenia. Se sculă de la masa de cofetărie în jurul căreia se adunaseră și dispăru, dar a doua zi reveni de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic și după modul în care se comporta era clar că n-a reușit nici în ziua precedentă — care nu mai era scurtată acum de nici un fel de program comandat — să rezolve mai multe ca atunci cînd nu avusese vreme decît să dea cîteva telefoane în fugă. Dar nu-i spusese nimeni nimic nici atunci și nici în alte zile cînd el tuna și fulgera că va drege și va rezolva. Pînă ce într-o zi nu mai reveni deloc și nu-l mai văzură aproape două săptămîni.

Între timp, însă, se întîmplă un lucru care-i zdruncină cumplit și pe cei trei ultimi supraviețuitori ai testărilor : întîlnindu-se ca de obicei, unul dintre ei — palid și tremurînd de indignare — le arătă un ziar în care putură citi la rubrica de oferte de serviciu un anunț identic cu cel

care-i adusese pe ei cu atîta vreme în urmă în camerele de testări. Deci examinatorii erau dispuși s-o ia de la capăt, deci ei au fost înlăturați definitiv, deci au pierdut totul.

Citiră acel anunț sec de ziar și retrăiră clipele cînd o făcuseră prima oară, totul li se părea cu veacuri în urmă și, ceea ce era mai straniu, în amintirea lor, persoanele, care fuseseră ei atunci cînd au luat pentru prima oară cunoștință de slujba care se publicase li se păreau acum niște străini cu care nu mai aveau aproape nimic în comun.

Anunțurile acelea s-au repetat de cîteva ori în ziar, apoi la ora și ziua stabilită s-au dus să vadă cum decurg lucrurile și au dat de o mulțime de noi solicitanți, parcă nu atîția cîți au fost ei, dar nu era exclus ca memoria să le joace o nouă festă, îi văzură agitîndu-se străini și se ținură cît mai la o parte. Mai ales că descoperiră și niște cunoștințe din prima serie de testări, seria lor, și nu doreau să aibă discuții cu aceștia : nici ei nu știau ce ar fi trebuit să le răspundă. Nici nu aveau răspuns.

Nu și-au pus nici o clipă problema să se reînscrie. Nici n-ar fi putut să mai suporte acest gînd. Bucuria începutului, cea care ne face să ne apucăm de atîtea treburi și care dispărînd îi face pe mulți să renunțe, nu mai avea cum să opereze în cazul lor. În această privință începutul lor era departe în trecut. Totuși unul dintre ei se întrebă dacă bătrînul nu i-o fi părăsit tocmai pentru a reveni printre noii candidați. Îl căutară zadarnic printre aceștia. Îl sunară acasă. Era în pat. Bolnav. Și-au adus aminte că bătrînul s-a plîns pe vremuri că e atît de obosit încît de multe ori visează cîteva săptămîni de spital pentru a se putea odihni. Apoi, cu timpul, părea să fi depășit acea extenuare. Acum, cînd i-au spus de noua serie de candidați, bătrînul se reînființă din nou printre foștii săi colegi. Părea mai odihnit. Cele aproape două săptămîni de stat în pat, dar în special noutățile pe care le-a adus acest interval de timp, l-au repus pe picioare.

— Nu vă aduceți aminte, îi întrebă el pe ceilalți, că ni s-a comunicat că imediat după ce vom fi noi aleși definitiv, se vor începe noi testări pentru alții care să ne ia locul ?

Era adevărat, dar nu li se părea plauzibil să mai fie rechemați după ce au fost înlăturați la fel de fără echivoc ca și toți predecesorii lor de pe listele de excluși.

Însă bătrînul nu se lăsă convins : plecă la vechiul sediu al examinărilor, sediu care acum era din nou animat de sute de candidați și se interesă la casierie dacă nu are de încasat niște bani, salariul din perioada din care a început colaborarea. „Da, i s-a răspuns, are de primit bani" și l-au rugat să-i anunțe și pe ceilalți trei colegi să vină să-și ridice drepturile.

Erau deci plătiți în continuare. Asta putea foarte bine să fie doar consecința drepturilor pe care și le cîștigaseră deja dinaintea conflictului, drepturi care presupuneau acea retribuție. Și ceea ce-i interesa cel mai mult : de cine și pentru ce au fost selecționați nu devenise mai lămurit.

Dar mai exista cel puțin un fir cu care erau legați de realitatea ultimelor luni din viața lor, salariul acela care continua să le vină.

În noaptea aceea ai trăit un vis pe care l-ai povestit a doua zi colegilor. Nu era un vis nou, l-ai mai trăit de cîteva ori în viață. Acum însă ai încercat să-i găsești semnificații. Se făcea că o nenorocire mare amenința pămîntul, că un meteorit uriaș urma să-l lovească, să-l distrugă. Avioane speciale strămutau oamenii într-un spațiu de refugiu. Tu așteptai ultimul transport, asigurîndu-ți-se ultimul loc. Cînd să te urci, ai văzut o femeie întîrziată. I-ai cedat locul, rămînînd pe pămînt. Avionul a plecat, ultimul avion, și ai rămas singur, singur de tot. Niște bătăi ritmice și regulate au acompaniat acest vis. Multă vreme ai crezut că-ți auzi propriul tău puls, apoi ai realizat că auzi niște pași. Ai mai visat multă vreme, dar pașii aceia înfundați nu te-au slăbit pînă ce nu te-ai trezit.

•

În anii aceia, preocupați mai ales de industria de război, au apărut în cîteva puncte ale globului institute specializate în valorificarea Efectului P, armate întregi de

oameni ocupîndu-se de acest fenomen. Pentru toată lumea și mai ales pentru dușmanii săi, în lunile acelea se știa că Poolo își mulge vaca sa de aur.

Într-o zi primi o scrisoare respectuoasă din partea unei fabrici din Suedia : era rugat să-și dea cu părerea de ce o linie tehnologică nou introdusă și bazată pe Efectul P se încăpățînează să nu funcționeze. Domnii din Göteborg precizau că prețul pentru verificarea documentației îl va fixa domnul doctor Poolo însuși, dînșii fiind desigur perfect conștienți de sacrificiul imens pe care-l solicită de la un om atît de ocupat cu probleme de cea mai mare importanță pentru întreaga omenire, dar un prim contact cu țara care cu siguranță că îi va conferi în viitorul apropiat Premiul Nobel... etc., etc.

Numai că domnul doctor era preocupat pe vremea aceea cu contemplarea unui *bontzai* și plicul rămase nedeschis.

Peste o vreme sosi o a doua scrisoare din Göteborg. De data asta apelul era mai mult disperat decît patetic, întreprinderea suferind pierderi însemnate. Doi profesori universitari care au verificat documentația s-au arătat neputincioși.

Poolo era în general scrupulos cu răspunderile pentru că îi plăcea să primească o corespondență cît mai bogată. Așa că începu să studieze documentația. Se uită la început superficial peste diferitele calcule, apoi luă hîrtie și creion și începu să revizuiască, după care se încuiă în birou să lucreze. Era tot mai furios pe măsură ce nu găsea greșeala, furia care îl cuprinde pe orice contabil cînd, deși a refăcut de nenumărate ori socotelile, totalul se încăpățînează să fie mai mare la debit decît la credit, timpul trecînd și mica greșeală ascunzîndu-se tot mai adînc, o greșeală desigur la nivelul lui doi ori doi care trece mereu mai neînsemnată cu cît stereotipia erorii efectuate se statornicește mai solid prin nenumărate reluări ale aceleiași revizuiri defectuoase.

Și cum Poolo n-a fost niciodată încîntat să facă muncă de rutină prea multă vreme, verificatul și reverificatul acesta îl exaspera tot mai mult pe măsură ce-și dădea tot mai evident seama că se află într-o fundătură din care calculul mărunt nu-l va putea scoate niciodată.

Vru să încredințeze totul unor colaboratori verificați, oameni cu care lucra de multă vreme și care terminau ideile pe care el le schița în linii generale, dar știa că nici asta n-ar fi dus niciunde pentru că n-avea nici un temei să se îndoiască de munca depusă de specialiștii suedezi și de cea a universitarilor chemați în ajutor. Dar dacă nu era vorba de o greșeală de calcul sau de una de execuție, atunci de ce nu funcționa linia tehnologică atita vreme cît Efectul P făcea minuni în toate locurile în care a fost folosit ?

După două zile de muncă intensă, Poolo hotărî să-și dea un răgaz. Își chemă colaboratorii pentru a mai verifica și ei o dată tot proiectul și în timpul acesta, în lipsa hîrtiilor, el încerca să găsească soluția culcat pe spate în dormitor.

În liniște, hotărî să plece de la două posibilități : fie că s-a greșit undeva la calcule, fie că Efectul P nu este formulat corect. Se excludea de la început posibilitatea incorectitudinii sale totale pentru că zeci de alte întreprinderi reușiseră să-l aplice cu rezultate strălucite, cazul cercetat fiind deocamdată singurul în care Efectul P nu se producea acolo unde era așteptat.

Dar pe măsură ce trecea timpul și Poolo nu găsea nici o explicație de ce fabrica de lîngă Göteborg nu poate produce, dispoziția savantului devenea tot mai neagră. Fusese picătura care umpluse paharul. Refuză să mai stea de vorbă cu cineva, se considera un mare ratat și într-una dintre puținele discuții pe care le avuse în acele zile — devenite săptămîni — a lansat, la furie, că tot Efectul P nu este decît o tîmpenie, că el nici nu există. Pornind de aici, începu să nege tot ce a făcut și bineînțeles și tot ce au realizat și alții înaintea ui.

Pe urmă se apucă de reformulat Efectul P, dar nu-i reuși. Începu să-i caute punctul vulnerabil și, uitînd de toate aplicațiile reușite, putu să-l demonstreze. În clipa aceea răsuflă ușurat : *Efectul P nu mai exista.*

Zilele următoare declarației lui Poolo cum că Efectul P n-ar exista au fost zilele care l-au fixat ireversibil într-un anume fel în conștiința lumii.

Contextul politic era foarte grav : ne aflam în plin război mondial. Au apărut imediat variante după care savantul ar fi găsit un subterfugiu naiv pentru a feri o invenție epocală de posibilitatea de a fi folosită în scopuri militare de către inamici. (În treacăt fie spus, Efectul P n-a fost utilizat nici o clipă pînă atunci de către industria de război și prima consecință a negării sale de către Poolo a fost că în toate taberele au început să se facă experiențe intensive pentru încorporarea lui în armele timpului. Atunci și mai tîrziu s-a bătut multă monedă pe faptul că Poolo și-ar fi distrus cu bună-știință invenția numai pentru ca ea să nu ajungă obiectul unor arme de distrugere în masă, fiind asemănat în lumina aceasta cu Nobel, care însă ar fi trăit din plin tragedia folosirii nefaste a descoperirii dinamitei (!). Adevărul este că Poolo nu a participat la experiențe militare, așa cum n-a mai participat o vreme la nimic ce era legat de Efectul P, pentru simpla rațiune că era convins că Efectul P era rodul unei erori săvîrșite de el însuși.)

In perioada aceea s-a întîmplat un lucru foarte interesant atît în legătură cu Poolo cît și cu mulțimea care urmărea mai de aproape sau mai de departe activitatea sa : Poolo devenise vrăjitorul apt să facă la dorință din alb negru și din negru alb, apt să demonstreze azi că doi ori doi fac patru și mîine că doi ori doi fac cinci. O mulțime de caricaturi îl arătau pe savant cu coarne și coadă, străduindu-se să demonstreze că nu există un lucru evident din fața lui sau făcînd ca acest lucru evident să nu mai existe. Fostele relații reușeau să-l apere, cel puțin deocamdată de atacuri și mai violente, pentru că în perioada aceea, orice s-ar fi afirmat despre el își găsea într-o parte sau în alta destui susținători fanatici.

Revelațiile lui Poolo nu s-au terminat. Le-a spulberat și ultima iluzie domnilor din consiliul de administrație al fabricii de lîngă Göteborg : nu a fost nevoie ca ziariști de mîna a doua să se întrebe cu emfază pe multe coloane

de ziar cum de nu există un efect care şi-a dovedit viabilitatea în cazul atîtor şi atîtor aplicaţii importante. Lucrînd la rînd toate documentaţiile pe care le mai avea la îndemînă, Poolo începu să străbată drumul invers al realizării lor şi în cîteva cazuri reuşi să demonstreze adevăratele principii pe care se bazau aceste invenţii şi îmbunătăţiri tehnologice. În alte cazuri însă, în cele mai multe, lucrurile păreau inexplicabile chiar şi pentru el : în diferite puncte ale globului existau fabrici care continuau să producă pe baza efectului descoperit de el, efect pe care apoi l-a demonstrat drept nerelevant, dar care acţiona netulburat şi victorios în continuare. Acesta a fost momentul cînd şi-a formulat celebra teză care susţinea că erorile reprezintă halte invizibile ale cunoaşterii, teză de care, apoi, nu s-a mai despărţit o viaţă întreagă.*

19

Pînă la urmă au ajuns la concluzia că nu se vor linişti decît dacă vor afla pentru ce au dat toate acele teste şi că nu vor afla acest lucru decît reluînd legătura cu foştii lor examinatori sau cel puţin cu intermediarii prin care comunicaseră şi pînă atunci. Doar că nu ştiau cum să reînnoade această legătură : supraveghetorii de la noua serie de candidaţi pretindeau că nu ştiu nimic despre ei, că n-au cum se interesa şi că nu ştiu nici măcar vreun sfat util pe care să-l dea. Rămînea deci doar iluzoria reţea de relaţii pe care le-ar fi avut bătrînul, dar în afară de acestea, nimeni nu prea avea motive să-l creadă. Totuşi, nu era exclus ca agitaţia pe care o făcea bătrînul să atragă atenţia într-un fel sau altul, motivul pentru care îl lăsau să repete de zece ori pe oră că el din cu totul alte cauze decît ei a întrerupt colaborarea cu examinatorii şi că nu se poate ca pînă la urmă să nu se ajungă la o întîlnire decisivă.

---

* Vezi şi Poolo, *Bazele ştiinţelor*, vol. I (şi singurul apărut vreodată), Editura pentru ştiinţă, 1966.

Şi, fiindcă nu se întîmpla cu toate astea nimic, dădură la un moment-dat un anunţ în ziar prin care solicitau o întrevedere cu cei care au publicat posturile pe care le obţinuseră.

Trecură alte cîteva luni, ei ar fi putut trăi ca nişte pensionari beneficiari ai unor alocaţii substanţiale, dar reveneau zi de zi în clădirea în care se ţineau testările şi în care acum erau examinaţi alţi candidaţi, participau la viaţa din sălile de aşteptare şi se simţeau mereu stingheriţi cînd erau întrebaţi de către noii lor colegi ce caută ei acolo, de ce nu dau şi ei probele, dacă tot pierd vremea de pomană, şi ce doresc de fapt. Pe urmă nu i-a mai întrebat nimeni nimic, fură înconjuraţi de un cerc de politeţe şi atunci au înţeles că au fost luaţi drept funcţionari ai aceluiaşi serviciu care îi examina pe candidaţi.

Se întîmpla cu ei un fenomen mult mai profund în „veşnicul lor joc" : pînă atunci veneau zilnic la locul testărilor pentru că nu-şi ajungeau fiecare sieşi şi constatau, odată ajunşi, că după puţin timp se săturau în comun şi se plictiseau de aşteptare. Acum însă viaţa lor primise un sens aici : aşteptarea cu interminabilele ei momente reprezenta chiar jocul.

Începură atunci să analizeze testele la care erau supuşi noii candidaţi şi să le compare cu probele prin care trecuseră. Amintiri uitate reveniră cu acest prilej la suprafaţă şi încercară să găsească o logică la toate aceste examinări. Dacă se căutau anumite aptitudini, atunci acestea nu corespundeau nici unei clasificări dintre cele cunoscute de ei. Inteligenţa, memoria, toate se contraziceau, dacă ele ar fi fost punctele care trebuiau luminate. Căzură de acord că nu se testa nimic, că lunga perioadă de examinări nu făcea altceva decît să mascheze un curs subteran : o şcoală de răbdare şi solidaritate, o şcoală care să-i înveţe pe elevii ei să treacă peste orice în folosul scopurilor pe care i le pretindea această şcoală şi care îi elimina pe rînd doar pe acei elevi care nu erau capabili să i se subordoneze cu totul. Cei patru trebuiră să recunoască încetul cu încetul că această şcoală i-a făcut să stabilească între ei relaţii bazate pe nişte afinităţi pe care înainte nu le-au cunoscut niciodată, eliminînd obişnuitele legături fondate pe cunoaşterea amănuntelor sociale şi

de cultură. Aproape că nu știau nimic unul despre altul în ceea ce privea statutul social, habar n-aveau de aspirațiile celorlalți, dar se cunoșteau suficient de bine sub alte aspecte pentru a putea de pildă să anticipeze fără greș reacțiile de moment ale colegilor. Testările le-au schimbat felul de a gîndi și mai ales felul de a trăi. Nu se mai îndoiau cîtuși de puțin că din acest punct de vedere erau niște absolvenți ideali, dar nu știau dacă lăsarea lor în suspensie era tot o probă sau o exmatriculare. Putea fi și o probă, credeau ei. Faptul că nu erau capabili să se întoarcă la vechea lor viață sau să înceapă o alta — acum cînd aveau mijloace materiale suficiente pentru orice nouă îndeletnicire — dovedea că ei continuau să satisfacă programul pentru care fuseseră pregătiți.

Doar scopul, scopul persista în a le rămîne necunoscut. Încercară să ajungă singuri și în această privință la o concluzie, dar de data asta nu putură să fie la fel de siguri ca și în legătură cu faptul că n-au răspuns la nici un fel de teste, ci că au fost pregătiți prin eliminare — dacă se poate spune așa — pentru un mod de viață special : că au fost „modelați". Analizară îndelung conținutul testelor, temele folosite, decorul. La ce putea să folosească o grupă atît de profund solidară ?

Într-o zi unul dintre ei veni cu ideea că n-ar fi exclus ca acest efort de a găsi mobilul examinărilor să constituie el însuși un test, poate ultimul test înainte de a fi puși să lucreze nemijlocit în domeniul pentru care au fost pregătiți. Analizară această supoziție și li se păru logică, încît au început s-o considere ca pe ceva sigur : da, au fost lăsați în suspensie pentru a se vedea dacă după atîta pregătire erau capabili să găsească singuri drumul înapoi. Și căutară cu și mai mare sîrg acel drum.

Numai că ajungeau la concluzii care de care mai fantastice și mereu trebuia să treacă un timp pînă a-și da seama că parcurgeau poteci înfundate, iar cel care era autorul ideii respective persista cu încăpățînare pe calea pe care o deschisese și accepta abia ultimul să se întoarcă în locul din care au plecat, grăbindu-se să-i ajungă din urmă pe ceilalți ce aleseseră deja o altă cale, care și ea se va dovedi, destul de curînd, falsă.

Continuară să se întîlnească zilnic într-una din cămăruțele de lîngă marea sală de așteptare și abia că le mai dădeau vreo atenție noilor candidați, întorceau toată ziua experiența lor pe toate fețele și plecau doar atunci cînd nu mai puteau de foame sau cînd se închidea seara clădirea.

Dar și această perioadă se termină într-o zi cînd, sleiți de atîtea supoziții și plictisiți de acest joc care nu le dădea nici un fel de certitudini, hotărîră să se dea bătuți. Criza surveni pe neașteptate, dar cu o putere absolută și ei simțeau că îndeletnicirea jocului de-a ipotezele i-a făcut să se sature pentru multă vreme de comedia aceasta, li se părea că dacă mai pierd și un singur minut în acea sălită de așteptare li se va face rău. Aproape că fugiră afară și se opriră nehotărîți în fața porții. Apoi plecară fiecare la ale lui.

În clipa aceea știau că totul s-a terminat.

Seara priviră — fiecare în fața televizorului său — o emisiune exclusivă despre un nemaipomenit proiect al regretatului Poolo. Era vorba, bineînțeles, tot despre viața fără de sfîrșit și despre moartea reglatoare a civilizației, dar ei se uitară pasivi, refuzînd să mai facă orice supoziție.

Un gol imens părea să mă înghită a doua zi cu totul. Am ieșit în oraș, dar n-am mai trecut pe la clădirea în care aveau loc testările. Am hoinărit o vreme pe străzi și am sfîrșit prin a intra într-un bar. M-am așezat pe unul dintre scaunele înalte și am cerut ceva de băut. Am descoperit alături un personaj cunoscut, care-mi fusese prezentat cîndva, pe vremuri. Era un iluzionist celebru, o vedetă a cărei nume a intrat de mult în limbajul curent.

Artistul se distra cu barmanul, care privea fascinat cum clientul său își poate turna dintr-o sticlă zeci de pahare de băutură.

— Nimic mai simplu, zicea iluzionistul, de ce nu încerci și dumneata ?

Acesta luă o sticlă la întîmplare de pe raftul din spatele său şi începu să toarne în paharele de pe tejghea. Băutura nu se mai termina.

— Ajunge ! O să te bage ăia la „ilicit“ !

Un grup numeros asista bine dispus la această demonstraţie.

N-am putut pricepe cum de nu se plictiseşte iluzionistul să dea spectacole mereu şi peste tot, cum de nu oboseşte să epateze încontinuu. Eram singurul care nu-şi făcea probleme în legătură cu faptul că băutura nu se mai termina în sticla din mîna barmanului. Eu mă întrebam cum de nu se goleşte recipientul mult mai uzat al personalităţii artistului.

Brusc şi fără nici o cauză aparentă, butelia căzu din mîna exersată a barmanului şi se sparse pe duşumea.

— Ce păcat, făcu iluzionistul, cine ştie cîte sute de litri ai prăpădit...

Lumea uită că se află în faţa unei scamatorii şi se miră sincer şi cu încîntare.

Doar în sufletul meu sentimentul de deşertăciune creş-cu.

(Ceea ce nu m-a împiedicat să încerc acasă ceea ce am crezut că descoperisem printre ticurile artistului. Bineînţeles că nu mi-a reuşit nimic.)

•

Este greu de spus în ce măsură a urmărit Poolo evenimentele de pe front pînă atunci, dar în ultimii doi ani de război este absolut sigur că habar nu mai avea pe ce lume se află. În tot acest timp a lucrat fără răgaz pentru a-şi explica de ce naiba continuă să funcţioneze anumite linii tehnologice. Doi ani sînt un timp mai lung decît ne place să credem, atunci cînd cineva îşi schimbă în această vreme felul de trai, refuzînd să mai aibă contacte cu lumea şi refugiindu-se în ocupaţii pe cît de puţin lipsite de glorie, pe atît de puţin bănoase.

Poolo a refuzat să participe la un fel de congres internaţional — în măsura în care se puteau organiza, pe vremea aceea, congrese internaţionale — destinat eluci-

dării adevărului despre Efectul P. Dar acest subiect pentru el era deja de mult terminat.

După doi ani de muncă, a reușit să demonstreze eroarea în două dintre cele douăzeci de cazuri semnalate, în care efectul „său" refuza să-și facă datoria. Concentrînd la maximum, scopul eforturilor sale, acesta se putea rezuma la ideea că reușise să-și demonstreze că n-a avut dreptate nici în cazul acesta. (Și cîtă lume a mai avut curajul să depună atîta energie pentru o răsplată atît de jalnică ?).

Ce s-a întîmplat în perioada aceea de fapt cu Poolo este imposibil de reconstituit. Retras din viața publică, refugiindu-se de prieteni — el care n-a avut niciodată prieteni adevărați — trăia douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru drama unei neputințe pe care și-o cultiva cu conștiinciozitate, dar și cu un curaj unic în a merge pînă la ultimele limite acolo unde oricine s-ar fi oprit. Nu-i plăcea mai tîrziu să se vorbească despre această perioadă din viața lui, perioadă în care alterna orele de muncă științifică intensă cu studii de șah și cu ceasuri de reverie în care privea tavanul și fuma în liniște. Traiul lui de nabab se reduse și el fără a resimți lipsuri în existență, trebui să înceapă să se restrîngă. Dar pe vremea aceea nici nu-i trebuiau bani prea mulți, deși mai trăia răbufniri în care avea o nevoie acută de public, ceea ce-l ducea din cînd în cînd seara în oraș în căutare de auditoriu și atunci plătea cui i se nimerea mese copioase numai pentru ca să-și poată etala în fața cuiva gîndurile. Și, bineînțeles, era fericit dacă în acest auditoriu se nimereau să fie și femei care să-i placă.

Dar Poolo îmi spusese deja de mult : „Oricîte calități ar avea cineva, oferă-i cheia vieții și a morții întregii omeniri cu condiția ca el s-o țină încontinuu în mînă și el îi va da drumul pentru un timp, crezînd că are vreme să se odihnească, refuzînd să creadă că beneficiind și el de nemurire, ar fi posibil să-și sacrifice benevol și la infinit energia numai pentru a continua să țină acea cheie în mîna sa. Și prin refuzul acesta, prin neputința sa, ar salva bătrîna noastră civilizație..."

Deocamdată pentru mine toate acestea n-aveau încă nici un sens.

Partea a doua
DIAVOLUL OMENIRII INFINITE

1

Prin poștă le sosi cîte un plic prin care erau chemați să se prezinte a doua zi la un birou dintr-o stradă vecină clădirii în care se făceau testările.

Dar ei primiră vestea fără prea mare entuziasm. O așteptaseră de prea multă vreme și dorința li se tocise. Chiar se și întrebaseră, cu toată seriozitatea, dacă mai avea rost să se ducă acolo unde au fost solicitați, gîndindu-se fiecare dintre ei că n-ar fi exclus să fie supuși din nou la alte teste, lucru pe care simțeau că nu l-ar mai putea suporta.

Totuși, a doua zi se întîlniră în apropierea locului în care au fost convocați, dar mai zăboviră cîteva minute într-un mic bar aflat vizavi de adresa care le-a fost indicată în scrisoare. Acolo, în acel mic bar, la o cafea, au hotărît să nu mai accepte absolut nimic, nici o colaborare pînă ce nu li se va înlesni o întîlnire cu cineva care să fie în măsură să le dea lămuririle pe care le așteptau de atîta vreme. Doar bătrînul avu ceva de comentat, dar renunță și el foarte repede la rezervele sale.

Traversară strada și fură îndrumați spre un birou care aparținea unui institut de cercetări fizice și biofizice, după cum putură citi de pe firmă. Aici fură îndrumați spre un funcționar care se prezentă drept director adjunct al institutului, fură tratați cu cafele și li se explică, sumar, că a sosit timpul ca cei doi desemnați prin teste să-și înceapă serviciul. Ceilalți doi trebuiau să fie pregătiți să le ia primilor oricînd locul.

— Ce serviciu ? întrebară cei patru.

— A ! Nu vă speriați... la prima vedere vi se va părea un lucru foarte simplu, dar — nu v-o ascundem — cu timpul vi se vor dezvălui anumite greutăți...

— Ce fel de greutăți ?

În loc de răspuns, fură conduși într-o sală mai mică în care se afla un vast pupitru de comandă, o mulțime de contoare și două manete.

— Vi se va face un instructaj amănunțit în legătură cu modul în care va trebui să acționați asupra acestor două pîrghii. Nu e mare lucru. În două zile, maximum în două săptămîni, vă veți putea prelua funcțiile.

Alături de această încăpere se afla o vastă terasă cu flori. Din loc în loc erau așezate confortabile fotolii de răchită. Bătrînul privi terasa din ușă, furat de priveliște, parcă fără a mai fi interesat de discuția din jur.

(Nu știu de ce, dar terasa aceea cu vegetația atît de ireală cocoțată la nivelul cinci — sau șase ? — al unei clădiri care nu arăta nimic deosebit pe dinafară, lumina nefirească și aromele puternice, dar deloc supărătoare care o învăluiau, totul mi se părea una dintre zămislirile atît de stranii ale lui Poolo. Era de parcă Poolo însuși ar fi respirat prin florile exotice în care s-ar fi împrăștiat „infinitățile sale de lumi". Într-un mod indefinibil, pe terasă prezența lui era covîrșitoare. Mi-era și teamă, simțeam și ură, dar eram și fericit. Era ca și cum aș fi fost din nou în preajma lui.)

— La început o să vi se pară nefiresc de simplu totul, continuă să le explice directorul adjunct. Pe urmă însă...

— Nu vă supărați, începu fostul șofer de curse, după ce se reîntoarseră în cabinetul directorului adjunct, nu vă supărați, dar noi am vrea să știm pentru ce am fost selecționați, la ce au folosit migăloasele teste la care am fost supuși, de ce am fost noi cei aleși și în primul rînd la ce va folosi munca pe care doriți s-o îndeplinim.

— Cam multe întrebări...., făcu șeful gînditor.

— Bănuim, continuă acum fostul funcționar, bănuim că vom fi angajați pentru o perioadă nedeterminată. Vrem să știm și noi în ce intrăm. Testele dumneavoastră ne-au învățat cel puțin atît că nu ne mai convine să facem un lucru al cărui scop final să nu-l cunoaștem în amănunțime.

Directorul adjunct zîmbi :

— Este dreptul dumneavoastră. Noi am anticipat aceste întrebări. Le-am așteptat chiar. Doar că am vrea să știți că niciodată nu v-a fost prea clar... Sau, hai s-o formulăm altfel, niciodată nu se pot calcula toate consecințele unei activități. Cred că sînteți de acord cu acest lucru...

— Și mai este ceva, spuse și femeia, am văzut că în sediul în care am fost și noi selecționați a început de cîteva săptămîni o nouă serie de testări. Asta nu lasă nici un dubiu în legătură cu riscurile meseriei pe care va trebui s-o îndeplinim : dintr-un motiv sau altul, după o vreme nu prea lungă, se pare că noi nu vom mai fi capabili să mînuim manetele pe care ni le-ați arătat. Timpul ăsta pare să fie cu atît mai scurt cu cît nici rezervele noastre nu sînt considerate suficiente. Probabil că s-a calculat că și capacitatea lor va fi epuizată în curînd, din moment ce s-au luat deja măsuri să se găsească rezerve la rezerve.

Directorul adjunct nu le răspunse. Se sculă în picioare și se uită gînditor pe geam.

— Dacă nu vom primi răspunsuri satisfăcătoare la întrebările noastre, reluă fostul șofer de cursă lungă, nu vom putea accepta să lucrăm pentru dumneavoastră.

Directorul adjunct reveni la biroul său.

— În primul rînd că nu lucrați pentru noi.

— A ! Nu ! Să nu începeți acum și dumneavoastră să ne spuneți că nu sînteți în măsură să ne răspundeți la întrebări, că nu sînteți decît...

— Dar..,

— ...decît niște intermediari și așa mai departe. Din păcate problemele noastre sînt reale și sîntem hotărîți să nu...

— O clipă, vă rog ! Nu m-ați înțeles ! Vreau să spun că nu lucrați pentru noi. Dumneavoastră veți face servicii mari întregii omeniri. Dacă, bineînțeles, veți mai fi de acord să vă ocupați de acele manete... Pe de altă parte însă... pe de altă parte vă spun foarte sincer că nimeni nu este în măsură să vă răspundă cu deplină responsabilitate la toate întrebările pe care le-ați formulat.

— Dumneavoastră sînteți *director adjunct* al acestui institut, după cîte am înțeles, spuse femeia. Ce-ar fi să-l

rugați pe directorul plin să ne acorde și el o întrevedere. Poate că dînsul ar putea...

— Dînsul n-ar putea !

— De ce ?

— Pentru că nu avem director plin.

— Și atunci cine conduce acest institut ?

— Din punct de vedere executiv eu și cu celălalt director *adjunct*. Din punct de vedere teoretic însă... Iar problemele pe care le puneți dumneavoastră sînt pur-teoretice.

— Nouă nu ni se par c-ar fi teoretice !

— Nu vă supărați, intră și bătrînul cel distins în vorbă, dumneavoastră n-ați avut cumva sediul pe strada Renașterii ?

— Chiar nu m-ați recunoscut pînă acum ? îl întrebă directorul zîmbind.

— Dar dumneavoastră m-ați recunoscut ?

— Păi, dumneavoastră sînteți o personalitate... Iar în calitate de cel mai bun prieten al marelui nostru dispărut...

— În calitate de umbră a sa, vreți să spuneți...

Ceilalți trei priveau scena neîncrezători. Nu înțelegeau bruscul apetit pentru confidențe și efuziuni al directorului adjunct și al colegului lor. Pe de o parte era clar că cei doi se cunoșteau de mult și că nu ascundeau acest lucru, fapt care făcea inechitabilă participarea bătrînului la testări și suspectă reușita sa ; pe de altă parte, toate vechile bănuieli se redeșteptară imediat.

— Îmi aduc aminte, spuse directorul bine dispus, de o seară în care v-ați plîns că...

— Nu vă supărați, interveni femeia, și vorbele ei nu erau pur și simplu nepoliticoase, ci de-a dreptul dușmănoase, nu vă supărați, dar noi nu mai avem răgazul să asistăm la confidențe pe care nu le înțelegem fiindcă lucrurile pe care le evocați ne sînt necunoscute. Se pare că n-am fost înțeleasă suficient : atunci cînd am amintit de rezervele... ăă... ăăă... rezervele titularilor, nu știu dacă mă exprim bine..., rezervele celor care vor lucra și... și ăă... am mai pomenit de selecționările care se fac acum, ceea ce lasă să se întrevadă încă două cupluri de posibili operatori de siguranță apți să preia serviciul în cî-

teva luni. Asta înseamnă că... înseamnă că epuizarea noastră fizică și morală sau nu știu de ce natură va surveni destul de repede. Femeia vorbea vizibil enervată. Vrem să știm și noi celalți la ce ne expunem și mai ales dacă merită să riscăm.

Șoferul își stinse țigara în scrumieră și explică sec că dacă nu primește un răspuns mulțumitor pe loc, el va pleca să-și caute vechiul camion. Fostul funcționar îi privea fără să mai comenteze, dar era evident că gîndea la fel ca colegii săi.

— Lăsați-ne puțin singuri, îl rugă bătrînul pe directorul adjunct.

— Nu, interveni șoferul, dacă nu ni se explică acum, nu voi mai fi de față cu altă ocazie...

— Păi, tocmai asta vreau să vă explic se încăpățînă bătrînul .

— Deci dumneata cunoști o serie de lucruri pe care noi nici măcar nu le bănuim ! Deci dumneata ai cunoscut și în timpul testelor lucruri pe care noi...

— Dați-mi voie să vă explic exact acest lucru...

— Nu, noi vrem să știm de ce...

— O clipă, interveni directorul adjunct. O clipă, vă rog ! Colegul dumneavoastră a fost prietenul cel mai bun al lui Poolo, dacă numele acesta vă mai spune ceva...

Cei trei se priviră cîteva fracțiuni de secundă, apoi se uitară din nou către directorul adjunct.

— N-am fost prietenul lui cel mai bun, precizează bătrînul, relațiile dintre noi au fost mai degrabă cele dintre un magnetofon și proprietarul său. Nu-i nevoie, cred, să precizez cine a fost magnetofonul și din păcate, trebuie să recunosc că nici măcar nu am fost un aparat prea fidel din punctul de vedere al memoriei, cel puțin. Iar din alte puncte de vedere... În fine...

— Sînteți prea modest, spuse directorul adjunct. Și cum ceilalți tăceau, acesta le explică mai departe. Mi-ați cerut o serie întreagă de răspunsuri și v-am spus că nu sînt decît unul dintre cei doi directori adjuncți ai acestui institut. V-am spus și că doar directorul plin ar fi în stare să vă satisfacă în întregime curiozitatea.

— Nu-i vorba de o simplă curiozitate, zise femeia, mie mi se pare foarte legitim să te interesezi de...

— Bineînțeles, bineînțeles, aprobă directorul adjunct.

— Și pe urmă, zise și funcționarul, ați afirmat că nu aveți director plin !

— Exact. Dar directorul plin și creierul adevărat al institutului a fost Poolo.

Toți îl priviră pe bătrîn.

— Ceea ce a fost... ceea ce vă pot spune, zise acesta, este că nu știu și n-am știut mai mult ca voi în legătură cu proiectul la care am fost angrenați.

— Chiar așa de uzată este banda magnetică a aparatului pe care pretindeți că l-ați constituit ?

— Nu-i vorba de asta. Bătrînul era foarte calm și se comporta într-un fel mai natural ca înainte. Nu-i vorba de asta.

Ceilalți constatară cu acest prilej că bătrînul le-a fost tot timpul suspect și pentru că se purta vag nefiresc, lucru care ieși în evidență abia acum, cînd se petrecuse parcă o schimbare în întreaga sa atitudine : aveau cu toții senzația că bătrînul copiase pînă atunci felul de a fi al cuiva și devenise abia în clipele acelea, pentru prima oară de cînd se cunoșteau, el însuși.

— Nu-i vorba de asta, repetă pentru a treia oară, deși, adevărul este că și banda mea s-a tocit în ultima vreme. Dar una este să înregistrezi anumite aspecte disperate și alta să fii în stare să le aduni într-un tot cît de cît logic. Nu mai reții multe dintre imaginile pe care le-am „fotografiat“ sau pe care le-am auzit și — ceea ce este mai trist — nici măcar nu știu dacă am uitat lucruri esențiale sau dacă-mi lipsesc doar amănuntele nesemnificative.

— Poate dacă ne-ați expune nouă toate acele elemente disparate, am putea cu toții împreună să refacem întregul, sugeră fostul șofer.

— Dînsul, spuse directorul adjunct, și se vedea de la o poștă că încearcă mereu să-l protejeze pe bătrînul care probabil că în ochii săi era foarte vulnerabil, dînsul a fost omul cel mai apropiat de Poolo. Doar modestia îl face să declare că nu l-a înțeles pe marele său prieten. Dar dacă nici dînsul nu l-a înțeles, atunci cine să fie în stare să intre mai adînc în intimitatea unei gîndiri care... ?

— Din păcate, îi întrerupse bătrînul tirada, ar fi o naivitate să mă apuc acum să redau tot ce-mi amintesc. În

primul rînd că nimeni nu poate să facă aşa ceva şi în al doilea rînd... în al doilea rînd, chiar dacă prin absurd aş putea să vă redau fiecare scenă pe care am petrecut-o în preajma sa, niciodată n-aş putea să bănuiesc diferitele relaţii pe care le stabilea. E ca şi cum v-aş aduce o fotografie — şi nici măcar asta de cea mai bună calitate — a unui personaj oarecare şi voi ar trebui să stabiliţi ce anume a văzut un pictor celebru din acea priveliştе şi cum ar fi arătat tabloul pe care el l-ar fi pictat. Nu se poate. (Şi mai erau şi alte multe impedimente pe carе bătrînul nu le mai spuse cu voce tare.)

Pe urmă directorul adjunct începu să vorbească despre personalitatea lui Poolo : vorbi mult şi cu însufleţire despre marele dispărut. Doar bătrînul constată o mulţime de confuzii evidente pe care le făcea vorbitorul, confuzii care nu se explicau nicicum. Bătrînul avuse de multe ori prilejul să observe cum diferite persoane încurcă în diferite ocazii cele mai simple lucruri atunci cînd se refereau la Poolo şi începuse să se obişnuiască şi cu această ciudăţenie. Pînă şi la descrierea fizică se strecurau greşeli grosolane.

•

Sfîrşitul războiului, cu marile transformări sociale care au urmat, îl găsi pe Poolo total nepregătit. Ceea ce nu-l împiedica să monopolizeze din nou discuţiile chiar şi atunci cînd se vorbea despre politică, prilej cu care lansa cele mai cumplite tîmpenii pe un ton de atoateştiutor, neadmiţînd replică şi ignorînd pe lîngă argumentele de bun-simţ şi pe acelea care-l preveneau în legătură cu propria-i securitate. Dacă pînă atunci fusese greu de suportat de cei din jur, acum apărură şi motive mai serioase ca să fie evitat, chiar dacă nu se iviseră încă semnele directe ale unor pericole reale care puteau urma unor discuţii imprudente şi chiar dacă era încă totuşi de bon ton să fii văzut în lume, stînd la aceeaşi masă cu VRAJITORUL.

Poolo ieșise din bîrlog și-și ocupase din nou postul la catedră*, iar prin 1947 anunță realizarea teoretică a teletransportului, știre care a făcut imediat vîlvă printre oamenii obosiți de război și cu atît mai doritori de senzații pașnice. Adică, spuneau încîntate ziarele, este vorba despre o instalație care ar avea capacitatea de a transmite la distanță nu numai vocea umană, asemenea telefonului, dar și pe vorbitorul însuși, de asemenea materiale și, în general, orice corp. Vei sta la tine acasă, se entuziasmau reporterii, îți vei pregăti rucsacul și schiurile și vei forma un număr de la munte, pentru ca peste cîteva clipe să te afli și tu acolo, gata să cobori pe o pistă înzăpezită. Cît timp cîștigat ! Cîți bani economisiți cu transporturi complicate ! Ce revoluție fără precedent a comerțului și a economiei ! Nu era nimeni care să se îndoiască de grabnica realizare a teletransportului deoarece Poolo nu era un șarlatan, el probase pînă atunci de atîtea ori că totul se poate...

Acum, la atîția ani de la acel interviu în care apăruse pentru întîia oară pomenit teletransportul, pare uimitor că acesta n-a putut fi încă generalizat și că, în mare, a fost și abandonat ca proiect. Toți specialiștii cu care am stat de vorbă mi-au dat același răspuns : că tehnic deocamdată totul nu este decît o utopie. Și teoretic ? A greșit Poolo ? Nu, teoretic, mă lămureau ei, lucrurile par să fie în regulă, cu toate că nimeni n-ar putea afirma nici măcar lucrul acesta sută la sută. De ce ? Păi, pentru că.... (Și aici urmează niște explicații pe care nu le înțeleg cu totul, dar a căror esență este, dacă nu mă înșel, aceea că demonstrația lui Poolo se bazează pe niște supoziții deocamdată imposibil de confirmat și imposibil de infirmat. Ca să fiu sincer nu m-a încîntat niciodată un asemenea răspuns și am convingerea că din considerente care mie-mi sînt obscure, toată lumea se ferește să vorbească despre teletransport. Am crezut multă vreme că problema a devenit peste tot un secret de stat, dar acum cred că ea este mai mult decît atît, mai ales de cînd un

---

* Ciudat este că niciodată nu a fost legalizată succesiunea la catedra lui Șerban Dan. Poolo preda în continuare cu delegație.

celebru filosof al științei mi-a confirmat că teletransportul ar ridica asemenea stări asociate încît consecințele pe care le-ar cauza ar fi într-adevăr greu calculabile pentru omenire.)

Și, brusc, la fel de repede pe cum a apărut subiectul, el s-a stins din vîlva ziarelor. În cercuri restrînse se vorbea despre impedimente de tot felul, pe lîngă cele de ordin filosofic, punîndu-se chiar și altele de ordin moral. N-am acceptat niciodată că-i este permis cunoașterii să fie îngrădită de orice fel de considerente, am protestat eu în cîteva convorbiri confidențiale, dar toată lumea discuta de parcă nu posibilitățile tehnice ar fi fost deocamdată cele determinante pentru nepunerea în aplicare a teletransportului. Toți susțineau pe deasupra că simpla verificare practică a supozițiilor teoretice ar avea riscuri enorme, teletransportul neînsemnînd numai mutarea unor ființe sau lucruri dintr-o parte în alta, dar și plasarea acestora într-un stadiu intermediar de agregare care, lăsînd la o parte tenta științifico-fantastică, ar duce după sine consecințe incalculabile. De acord, le spuneam, n-aveți decît să nu trimiteți oameni de la un meridian la altul, trimiteți doar materiale și animale de experiență ! Cu ele ce riscați ? Păi, că tocmai asta este. Riscăm enorm ! Domnilor, încercam să nu mă las bătut, să presupunem că riscurile sînt atît de mari încît printr-o convenție tacită s-a convenit asupra abandonării experiențelor... Nu printr-o convenție tacită, aflai, printr-una parafată și răsparafată. Mă rog, trebuia să admit, dar chiar și în războaiele în care nu s-a ținut cont de nimic, s-a respectat totuși, nefolosirea unor anumite arme, arma chimică, de exemplu, nu s-a utilizat nici măcar în cel de-al doilea război mondial, atunci cînd... Exact, mi se răspundea. Și atunci credeți, continuam eu plin de entuziasm, credeți într-adevăr că arma chimică n-a fost în continuare perfecționată mereu și mereu de către diferitele puteri ? Credeți că acum, în timp ce noi discutăm atît de pașnic, iar convențiile privind interzicerea respectivelor arme sînt în continuare în vigoare, credeți că acum nu se fac tot felul de experiențe în acest domeniu ? Eram convins că i-am dat gata, mă rezemam de speteaza scaunului și mă pregăteam să-mi savurez triumful. Erau momentele — spre cinstea mea puține — în care uitam că

sînt un simplu ziarist care consemnează fapte, caracterizează persoane și situații, dar nu ia decizii. Or, ca să nu iei o decizie într-un subiect atît de grav, cum puteam să-mi imaginez că nu s-a întors problema pe toate fețele ? Dar în loc să-mi dea o lecție zdrobitoare, ei mă anihilau cu un zîmbet și-mi spuneau că ceea ce discutăm noi e una pe cînd o armă de luptă, odată descoperită, e alta. Înțeleg că și asta ar putea deveni, o armă de luptă, ziceam. „Asta", după cum te-ai exprimat, ar putea deveni o armă, dar este greu de crezut că s-ar putea folosi cineva de ea într-o luptă. Atunci ? Este tocmai ceea ce nu știm încă nici noi. Și nu vreți să aflați ? Ba da, doar că nu este normal să arunci pămîntul în aer ca să afli ce fenomene fizico-chimice se vor întîmpla cu această ocazie. Una e experiența de laborator și alta... Bineînțeles. O să începeți ? Încetul cu încetul...

Dar pe vremea aceea eu eram obișnuit să fac ziaristică de vîlvă — nu de scandal, pentru că atît de jos n-am ajuns niciodată. Vîlvă da, fiindcă, întotdeauna, mi-a plăcut să scriu despre un lucru care să fie apoi comentat și răscomentat. Altfel aveam impresia că am lucrat de pomană. Îmi plăcea să nu se uite ceea ce scriam chiar în timpul în care se citeau rîndurile respective numai că atunci mă aflam tocmai într-o perioadă în care era imposibil să publici un articol despre ceva care să iasă în evidență. Căutam de aceea să mă afirm în singura breșă care mai exista — în domeniul posibilelor noastre succese competitive, fie că acestea erau sportive, artistice sau științifice. Teletransportul putea să devină un astfel de succes, chiar mai răsunător decît victoria echipei noastre reprezentative de fotbal în confruntarea cu naționala unei țări vecine și prietene. Dar cunoștințele mele informate în acest domeniu nu puteau sau nu erau dispuse să mă lămurească în problema aceasta. Pe de altă parte, faima lui Poolo în familia mea era încă prea neagră ca să am chef să-l caut. Dar am făcut-o totuși.

Cînd m-am dus la întîlnirea pe care ne-am dat-o, am sperat din inimă să nu vină. Nici astăzi nu pot să-mi explic ce forță ascunsă m-a făcut să calc peste toate interdicțiile mele interioare și, aproape împotriva voinței mele, să-l caut.

C-da, 5815 coala 7

Dar m-a primit și a fost foarte vorbăreț. Nu știam că în clipele acelea eu reprezentam întregul lui auditoriu dorit și pierdut și că pălăvrageala sa se datora în primul rînd acestei situații. Și nici nu știam că sînt poate singurul ziarist care se mai ocupă de un personaj cu un statut atît de incert în vremuri atît de incerte. Pentru că dacă aș fi știut toate astea, aș fi fost cu atît mai mirat că un om în loc să se agațe cu încîntare de ultimul pai — sau cu deznădejde, cum vreți ! —, nu face decît să simuleze pe ce teren sigur stă el și cu ce prebleme mărețe se confruntă. Cacialma cunoscută de cînd lumea, veți zice, doar că el nu-mi spuse nimic, dar absolut nimic, despre teletransport, așa că a trebuit să-i aduc eu aminte de scopul vizitei mele, ba să-i spun chiar pe șleau că dacă nu catadicsește să-mi vorbească despre *asta* n-o să am despre ce să scriu. El zîmbi — „știe el ce știe“ — și îi dădu mai departe cu fanfaronada cu care nu încetase să mă bombardeze de cînd am intrat.

Dacă aș fi știut adevărul în legătură cu persoana lui, cîte supoziții subtile și nemaipomenite n-aș mai fi făcut ! Cît m-aș mai fi îmbătat cu iluzia că sînt foarte șmecher și că pot ghici tot ce se ascunde în spatele unei atitudini. Dar n-am știut nimic, fapt care m-a făcut să nu scriu atunci despre Poolo și să accept — ca de puține ori în viață — că am pierdut o jumătate de zi de pomană cu un subiect ratat. Întîmplarea asta m-a salvat poate de multe necazuri pentru că eu am fost ultimul gazetar care i-a mai luat un interviu timp de mulți ani.

2

— Bine, spuse funcționarul, pînă acum nu ne-am apropiat cu nici un pas de scopul activității pe care am fost chemați s-o îndeplinim. Vă repet încă o dată : dacă nu voi afla acum rostul pentru care va trebui să apăs acele manete, nu-l voi mai afla niciodată...

— Dar...

— ... pentru că nu voi mai fi curios să-l aflu.

— Crede că toți gîndim la fel, precizã femeia.

— Acum puneți altfel problema, spuse directorul adjunct.

— Cum adică altfel ?

— Pînă acum ați pus mai multe întrebări și la majoritatea lor nu v-am putut răspunde. Asta în mod foarte sincer. În afară de cele la care mi-au lipsit informațiile, unele erau, ca să spun așa, bune doar pentru sfinx : mai mult existențiale, dacă-mi permiteți formularea. Dar ultima întrebare o considerăm perfect legitimă și nu există nici un impediment pentru a vă răspunde. Doar că acest răspuns este banal și, luați pe nepregătite, nu vă va spune mare lucru. Este vorba despre o idee a lui Poolo în legătură cu capacitatea omului de a se încadra într-o ecuație ca element al ei. Directorul adjunct se întrerupse din vorbă și se rezemă de speteaza scaunului, privindu-i cu atenție. Dar ei nu păreau nici mai uimiți și nici mai interesați. Dumneavoastră veți fi aceste elemente, continuă el.

— Frumos, dar nu asta a fost întrebarea : noi vrem să știm...

— N-am terminat ! Poolo a fost convins că integrarea ființei umane ca element al unei ecuații științifice ar permite orice rezultat, în funcție de calitatea respectivului element uman.

— Niciodată n-am priceput prea clar cum vine treaba asta, interveni bătrînul și mai ales nu am priceput prea concret ce înseamnă să bagi un element uman într-o ecuație. Plus de asta, Poolo mi-a spus că din punct de vedere practic și teoretic proiectul acesta nu mai prezintă nici un fel de impedimente, dar că, din punct de vedere moral și în primul rînd prin prisma consecințelor, nu știe dacă-și poate lua răspunderea pentru o astfel de întreprindere.

— Adică ?

— Nu știu mai mult.

— Ceea ce este sigur, continuă directorul adjunct, este că proiectul la care ați fost aduși dumneavoastră este un act strict moral, de cea mai înaltă moralitate. Dumneavoastră ar trebui să manevrați manetele acelea, iar în timpul în care ați face-o n-ar muri nimeni pe glob.

Directorul adjunct zîmbi. Ceilalți se priviră o vreme, apoi izbucniră în rîs : era o descărcare nervoasă. Rîdeau tot mai tare, cu lacrimi, cu hohote, ținîndu-se de burtă, isteric. Apoi se mai potoliră și bătrînul ceru un pahar de apă.

— Sincer să fiu, spuse fostul funcționar, eu n-am prea priceput metafora dumneavoastră.

— Înseamnă că v-am divulgat-o prea devreme, spuse directorul adjunct. Și, în afară de asta, nu este vorba despre nici un fel de metaforă.

— Adică ?

— Adică este vorba despre exact ceea ce ați auzit.

— Îmi convine, spuse bătrînul, ceea ce se întîmplă acuma aci : cel puțin în felul acesta veți vedea că nu v-am mințit. Așa păţeam și eu de multe ori cu Poolo : cuvintele lui erau foarte clare, dar eu nu le înțelegeam conținutul.

— Cum o să vreți să vă credem că nu va muri nimeni... pe glob numai pentru că eu aș manevra niște manete ?

— Vorbiți frumos, spuse și femeia. Nu știu de ce, asta îmi amintește de o cunoștință a familiei noastre... Era un om... era un judecător care avea darul de a-i convinge pe inculpați cît sînt ei de vinovați. Asta pentru propria lui conștiință. Era judecătorul care vorbea cel mai frumos cu acuzații dintre cîți judecători erau la tribunal. Se spunea chiar că e un mare noroc să ajungi să fii judecat de el. El era mulțumit, dar inculpații, rămași singuri, realizau mereu, cu furie, că și-au vîrît singuri capul în laț. Și... ăă... și de multe ori își dădeau seama că... că... că au făcut-o nevinovați fiind.

Directorul adjunct își stinse țigara și se întoarse către unul dintre ei :

— Spuneți-mi, dumneavoastră ați lucrat ca funcționar, da ?

— Da.

— Și seara v-ați uitat cîteodată cu plăcere la televizor, da ?

— Nu sînt un mare prieten al televizorului.

— Mă rog, dar aveați totuși televizor acasă. Sau nu ?

— Da. Și ce-i cu asta ?

— Am să vă rog să-mi explicați acum de ce, dacă învîrteați acolo de un buton, prindeați programul doi și dacă învîrteați de un alt buton prindeați programul unu. Și să-mi mai spuneți și de ce dacă bagi toate acele piese în carcasa aparatului și dacă le legi într-un anumit fel funcționează totul cît se poate de corect, iar dacă le pui altfel...

— Știu, spuse bătrînul, asta este vechea mea infirmitate : dacă, prin absurd, planeta s-ar depopula de oameni și aș rămîne eu drept ultim reprezentant al civilizației noastre și dacă ar exista ființe primitive, dar inteligente, pe care eu ar trebui să le învăț toată experiența de veacuri pe care strămoșii mei au cucerit-o, cred că le-aș fi aproape cu totul nefolositor : nu mi-e frică să spun că eu unul am beneficiat de civilizație fără a pricepe mecanismul ei tehnic.

— Și diviziunea socială a muncii este o formă și o condiție a civilizației, interveni directorul adjunct pentru a-l proteja din nou pe bătrîn.

— Nu știu să construiesc un avion. Dar nu știu nici măcar cum se face paharul acesta, chiar dacă am scris pe vremuri un reportaj despre cea mai bună fabrică de sticlărie din țară. Țin minte că acolo am dat și o sumedenie de termeni tehnici pe care i-am uitat de mult.

— Dumneavoastră, spuse directorul adjunct, vorbind acum pe un alt ton, de parcă momentul de divertisment ar fi trecut, dumneavoastră ne-ați cam șantajat într-un fel. Nu spun, și mica dumneavoastră „grevă", refuzul de a mai colabora pînă la o discuție cu noi, toată atitudinea dumneavoastră din ultimul timp a fost prevăzută și înregistrată ca un fapt pozitiv. Adică nu era un punct cîștigat de dumneavoastră dacă ați fi acceptat să lucrați ca niște roboți. Doar că reversul medaliei îl constituie faptul că a trebuit să vă divulg scopul final al activității noastre fără ca să fiți pregătiți suficient pentru acest lucru. Făcu o pauză, așteptase să fie întrerupt, dar ceilalți îl ascultau în liniște. Situația se prezintă cam la fel ca și în exemplul cu televizorul pe care vi l-am dat : nu cunoașteți cu exactitate mecanismul televizorului, nu sînteți capabili să reparați nici măcar cea mai simplă defecțiune care apare în interiorul aparatului, dar asta nu

vă împiedică să vă pierdeţi cu plăcere timpul în faţa lui. În fond, nu faceţi decît să vă folosiţi de el. Tăcură cu toţii din nou. Poate, continuă directorul adjunct, poate că nici nu trebuie să dăm atîta importanţă discuţiei de faţă, principalul este să fiţi în stare să manevraţi cît mai multă vreme manetele şi între timp să nu se mai moară.

Se despărţiră, stabilind o nouă întîlnire pentru ziua următoare.

— Şi, le mai spuse directorul adjunct din uşă, nu pretindem nici noi că n-am greşit niciodată. „Erorile pot fi halte ale cunoaşterii“, a spus Poolo.

Erau obosiţi — mai ales nervos —, dar nu puteau să doarmă. Deschiseră — fiecare la el acasă — televizoarele şi dădură de alte discuţii în legătură cu ideea lui Poolo : civilizaţia este o adaptare pe plan superior la condiţiile noastre naturale de viaţă ; într-o viaţă lipsită de spectrul indubitabil al morţii n-ar mai avea nici un sens această adaptare ; omenirea ar fi altceva, ceva cu totul de neînţeles pentru mintea noastră de acum, obişnuită să gîndească pe baza reperelor pe care le avem la îndemînă.

•

Îndepărtarea lui Poolo de la facultate venise firesc pentru toată lumea şi singurul care se miră fusese el însuşi. Faima deosebită de care se bucura în lumea întreagă îl scutise poate de o soartă mai rea. Fusese totuşi convocat de mai multe ori la tot felul de interogatorii, dar spre marea nemulţumire a anchetatorilor, deşi suspectul se purta cît se poate de prosteşte şi dădea motive suficiente pentru a fi reţinut de zece ori, venea mereu cîte un telefon de undeva şi Poolo putea să plece acasă.

I se oferi la început un post la o bibliotecă, o funcţie de referent ştiinţific, apoi fu numit un fel de consilier neoficial într-o uzină, pe urmă pontator la Prodavicola şi, la sfîrşit, desenator la o întreprindere de material didactic. După ce trebui să plece şi de aici nu se mai angajă niciunde, mulţumindu-se să trăiască din planşele pe care le desena pentru diferiţii tehnoredactori ai editurilor. Lu-

cra pentru o serie de cunoştinţe care-i cereau ilustraţii pentru cărţi de copii, ce se tipăreau apoi sub cine ştie ce nume. (Pentru bibliofili ar fi interesant să se stabilească ediţiile ilustrate de Poolo, dar lucrurile sînt foarte greu de reconstituit cu exactitate. Totuşi, o ediţie a basmelor lui Ispirescu, precum şi *Micul prieten al pădurii* au fost cu siguranţă ilustrate de el.)

Pentru cei ce-l cunoşteau se punea problema de ce mai era cercetat un om care nu suferea alte consecinţe pentru vorbele lui. Ca şi alţii, eram şi eu înclinat să cred că felul lui de a se exprima în public era un argument mai mult decît suficient. Îl auzea cîte un mic turnător, îmi ziceam, şi asta era destul ca să se pună în mişcare maşinăria. Apoi, credeam, venea telefonul de la un cap limpede care îşi dădea seama că nu e cazul să ne facem de rîs distrugînd o asemenea personalitate şi atunci totul se oprea. Şi, pe urmă, parcă şi Lavoisier a fost ghilotinat...

Mai tîrziu aveam să aflu cu totul alte lucruri, greu imaginabile şi, în orice caz, nedorite. În primul rînd că întîmplările acestea n-au fost organizate de trepăduşi neînsemnaţi şi în al doilea rînd că scopul lor era dublu : pe de o parte se urmărea subminarea răbdării savantului, a restului său de linişte. Pe de altă parte, însă, ele constituiau calea ce ducea la nişte arestări cu un sfîrşit mult mai tragic. Poolo, prin răspunsurile sale tot mai irresponsabile a reuşit să înfunde o mulţime de cunoştinţe, să se izoleze practic de toţi cei care într-un fel sau altul erau legaţi de trecutul său. O făcea benevol şi fără nici un fel de scrupule, fiind convins că dacă el nu păţeşte nimic pentru aceleaşi declaraţii — care, e adevărat, îl încriminau în aceeaşi măsură şi pe el —, atunci nu există nici o raţiune ca alţii să plătească pentru o vină similară. Şi, mai spunea el, dacă el este în stare să înfrunte cu orice risc necazurile pentru a rămîne ferm pe poziţiile pe care i le dictează conştiinţa, atunci şi ceilalţi trebuie să se confrunte cu acelaşi risc. Prin atitudinea sa prostească a reuşit să facă mult rău nu numai celor pe care i avuse alături, ci şi altora despre care spunea vrute şi nevrute, în virtutea unei exaltări în care intrase ca struţul în nisip. Mai tîrziu evoca acei ani cu voce teatrală, spu-

nînd cui vroia să-l asculte că el a dat dovadă de o fermitate de caracter fără seamăn și că nimic n-a reușit să-l îndoaie.

Ce e adevărat e că atunci fusese într-adevăr singur împotriva tuturor : el de o parte, ceilalți de cealaltă parte. Și, aflîndu-se împotriva tuturor, se afla și împotriva sa însuși. Evidentă în acest caz, situația nu era mult mai diferită nici în alte perioade ale vieții sale. Dar pentru structura lui Poolo acel dat al pragului de suferință se pare că se afla la un nivel atît de ridicat, încît nimic nu l-a putut ajunge.

În fond, sigur că suferea și el în anumite limite pentru că îndepărtarea de la facultate, pierderea vilei — care după ce a avut diferite destinații a ajuns pînă la urmă ambasadă — acceptarea a tot felul de slujbe umile, contactul cu oameni care nu-i mai purtau nici o stimă, pierderea aureolei de geniu, lipsa oricărui auditoriu, lipsa oricărei corespondențe, sigur că toate acestea erau greu de suportat pentru o fire atît de orgolioasă. Dar cel mai grav era că nu mai aveau condiții să lucreze, deși el era de părere că vremea savanților intuitivi din antichitate n-a trecut chiar cu totul și că el a putut foarte bine să lucreze și cu un creion pe un caiet de școlar. Dar asta pînă la un punct. Lăsînd la o parte faptul că nici pînă la acel punct nu reușea să ajungă fiindcă de cele mai multe ori, înca înainte de a termina de mîzgălit jumătate din filele caietului său de elev, acesta îi era luat.

Cîteodată am impresia că necazurile vin chemate de cei care le pomenesc de prea multe ori.

Tata nu a fost singurul care a avut de tras pentru ideile sale democratice și care peste ani era, învinuit c-ar fi fost, ce ironie a sorții, antidemocratic. Dar nu știu cîți se pot plînge că cel care i-a înfundat de ambele ori a fost același om. Dar Poolo nici măcar n-a depus eforturi pentru a-i face rău, așa cum aparent n-a depus niciodată eforturi pentru nimic. De ambele dăți a ajuns o frază aruncată la întîmplare, frază în care printre alte nume a figurat și cel al tatălui meu. Și nici o revenire la acest subiect.

3

A doua zi directorul adjunct trebui să facă față unui potop de întrebări de cu totul altă natură, iar pauzele care punctaseră discuția din ziua precedentă dispăruseră cu desăvîrșire.

De ce vor lucra cîte doi ? Ce se va întîmpla atunci cînd își vor lua mîinile de pe aparat pentru pauza de masă sau pentru a dormi sau pentru a avea și ei citeva ore libere ? Nu va muri oare în această perioadă le fel de multă populație ca într-o zi normală ? Ce se va întîmpla cu echilibrul ecologic dacă într-adevăr, chiar și numai pentru cîteva zile, nu va muri nimeni ? Cît va dura experiența ? Și nu vor veni niște epidemii imdiat ce experiența va înceta, natura declanșindu-și astfel mecanismul de autoreglare ? Și cîte ore poate cineva să stea aplecat asupra manetelor, nepermițîndu-și nici cel mai mic moment de neatenție ? (Pentru că, încă o dată, în acel singur moment s-ar înregistra cu siguranță la fel de mulți morți ca într-o zi obișnuită.)

Răspunsurile : cei patru candidați declarați admiși au fost împărțiți în două grupe, dar fac cu toții parte dintre acei puțini oameni care au capacitatea să ducă la bun sfîrșit sarcinile pentru care au fost selecționați și pregătiți. Mulțimea de teste obiective garantează din plin acest lucru. Este adevărat, ei vor trebui să lucreze douăzeci și patru de ore pe zi, putîndu-se însă înlocui cei doi pe rînd între ei, unul singur fiind îndeajuns să manevreze cele două manete. În afară de asta, munca este cît se poate de ușoară. Peste cîteva zile de instructaj va fi limpede că totul se reduce la un efort psihic și fizic aproape inexistent. Problema este că au fost selecționați atît de riguros tocmai pentru că lipsa de efort i-ar face pe mulți să se plicitisească, iar munca în sine cere un sacrificiu uriaș din partea manevranților, o claustrare aproape perfectă și o epuizare sigură : poziția fizică pe care vor trebui s-o adopte în timpul lucrului și mai ales amănuntul nu lipsit de însemnătate că nimeni nu poate suporta o perioadă foarte îndelungată o singură încăpere, o singură muncă — care cu timpul va deveni aproape inconștientă — o via-

ță fără nici un fel de satisfacții și diversiuni decît comandamentul înalt moral la care se vor supune de bunăvoie.

Ce se va întîmpla atunci cînd experiența se va întrerupe dintr-un motiv sau altul ? Probabil că echilibrul ecologic se va reface repede, dar s-ar putea ca multă vreme experiența să decurgă bine — după ce prima pereche va fi incapabilă să-și mai continue munca, celelalte două rezerve le vor lua locul și între timp vor fi pregătite alte perechi pentru acest sacrificiu. Manetele se autoreglează în timp la bioritmii fiecărei perechi de operatori de siguranță, de aceea nu vor putea lucra niciodată mai mult de doi oameni deodată și de aceea nu se poate împărți munca asta la zece, douăzeci sau douăzeci și patru de operatori care, lucrînd timp scurt pe zi, ar putea să facă față fără mari eforturi la întregul program.

Ce se va întîmpla cu marele surplus de populație care riscă să apară ? Asta-i o întrebare la care este mult mai greu de răspuns. Dar este de presupus că dacă se vor găsi oameni care să ducă multă vreme experiența mai departe, se vor găsi și oameni care să găsească o soluție pentru...

Ce soluție, domnule ? Nu există asemenea soluție și, în afară de asta, răspunsul este mai mult decît nemulțumitor.

Visul omenirii de a crea ființe nemuritoare merită această încercare, chiar dacă probabil nu se va face decît să se amîne pentru cîteva zile sau luni moartea a milioane de oameni.

Și dacă experiența va continua ?

Directorul adjunct dădu din umeri. Va continua cît va continua. Pînă la urmă experiența se poate opri și de către noi. Dar realizarea va rămîne un fapt și ea va putea fi conservată pentru o vreme cînd orice suprapopulație va putea deveni din punctul de vedere al alimentației și al spațiului posibilă.

Și ce se va întîmpla cu muribunzii care vor fi surprinși de această experiență ? Vor rămîne milioane de oameni în comă sau își vor reveni ?

— Cum de nu vă dați seama, făcu directorul adjunct : ori de cîte ori moare cîte un tînăr de 35 de ani, lumea consideră acest lucru ca pe o tragedie și privește eveni-

mentul mai mult sau mai puțin cu resemnare. Dar ia să ni se ia nouă sau altcuiva pe neașteptate cinci lei : ce revoltați vom fi și ce scandal vom mai face !

— Dumneavoastră, voi... voi... voi nu puneți problema cea mai importantă, spuse bătrînul. În discuții Poolo revenea mereu la acest punct, atunci cînd îi încolțea în cap proiectul acesta ale cărui contururi concrete le cunosc abia acum : el spunea că omul este crescut și educat pentru o viață amenințată de moarte. Răsplata și pedeapsa omului încap în albia unei vieți mărginite. Toată gîndirea sa este în funcție de timpul său limitat. Ce se va întîmpla cu omul dacă experința va dura ? Dacă populația ar deveni conștiență de perspectiva de a trăi veșnic ?

— Omul s-ar adapta, acum noi vorbim despre probleme de subzistență, despre...

— „Sîntem reglați pentru timpul pe care-l trăim, a spus întotdeauna Poolo, continuă bătrînul, dacă am trăi mai mult, clipele neplăcute ne-ar fi insuportabile și n-am avea energie nici măcar pentru cele plăcute". Încep tot mai mult să cred că avea dreptate.

— Omul s-ar adapta, dar...

— Nu știu dacă ar mai fi omul pe care-l cunoaștem și care sîntem. Ar dispărea „A fi sau a nu fi", ar dispărea graba justificată de a face ceva util sau ceva plăcut sau ceva nemaipomenit în timpul care ne stă la dispoziție, ar dispărea posibilitatea de a-l speria pe infractor cu limitarea timpului său de viață, ar dispărea perspectiva pentru cel rațional de a încerca să-și gospodărească o viață aproximativ previzibilă, ar dispărea în general orice constrîngere și autoconstrîngere, și o dată cu asta disciplina, ar dispărea precauția, ar dispărea simțul măsurii (în accepțiunea noastră de astăzi), sau poate mă înșel. Dar sigur este că ar dispărea problemele noastre existențiale și ar apărea altele pe care nici măcar nu le bănuim. Ar dispare omul așa cum îl cunoaștem azi și ar apare o altă ființă inteligentă care nu știu dacă va fi mai bună sau mai rea, dar care — oricum — va fi alta. Și, nu uitați, va dispare acel bec roșu veșnic aprins, marcînd spaima noastră față de incertitudinea morții, acest bec roșu care marchează cea mai puternică cenzură interioară.

— Experiența la care v-am invitat este oricînd supusă posibilității de a fi oprită sau amînată. Asta depinde numai de noi.

— De care „noi“ ? Cine are dreptul de a decide un asemenea lucru ?

— Și cine are dreptul de a decide să nu fie începută ?

Fostul șofer își aminti o scenă petrecută cu ani în urmă la ștrand : stătea întins pe plajă și privea cum lumea înota, se plimba sau sărea de pe trambulină. La un moment-dat a văzut o mulțime de oameni strîngîndu-se lîngă un bazin și pe alții fugind într-acolo. A privit o vreme, apoi s-a culcat înapoi pe prosop. După un timp putea să observe lumea care începuse să se mai împrăștie. Se duse și el să vadă ce s-a întîmplat : află că cineva înotase în bazin în vreme ce altcineva, sărind de pe trambulină, îi căzuse primului în spate. S-au lovit puternic. Doar săritorul a reușit să mai iasă la mal, celălalt însă nu.

„Și unde-i acum ?“

„Probabil că și-o fi frînt șira spinării, spuse cineva. S-a înecat.“

„Și cum ? N-a sărit nimeni să-l ajute să iasă ?“

Tăcere. Oamenii își vedeau de comentarii. Cîțiva făceau baie, înotînd la cîțiva metri deasupra locului în care un om zăcea înecat și cu șira spinării ruptă. O asistentă în halat alb dădea și ea lămuriri prețioase.

Fostul șofer mai protestă îndelung, dar nimeni nu-l luă în serios.

„Și cînd aveți de gînd să scoateți cadavrul ?“

„La noapte vom degaja apa din bazin și atunci îl vom găsi mai ușor.“

Deasupra înecatului lumea înota și se juca veselă cu mingea.

Ca om al șoselei, șoferul văzuse multe accidente la viața lui. Dar acesta îl zdruncină mai mult ca toate. Își jurase atunci să nu treacă niciodată indiferent pe lîngă moarte. O făcuse în gînd, fără să-l audă nimeni.

Dar acum, acum era vorba de mii, de milioane de vieți. Acum era cu totul altceva. Consecințele... Gîndurile începură să i se învălmășească în cap.

Zilele următoare au început instructajele cu manetele și sub acțiunea lor acele cadranelor au început să se supună : era de ajuns ca unul dintre ei să atingă butonul pentru ca mulțimea de indicatori să se disciplineze. Și doar atunci cînd își lăsau gîndurile să zburde prea departe ácele începeau să tremure nervos, întorcîndu-i la munca lor. Și fără un alt efort din partea lor, aparatele se liniș-teau și ei puteau să-și permită noi divagații.

După o vreme, care acum nu mai avea nici un fel de nume, indivizibilă ca veșnicia, în timp ce doi dintre ei lucrau deja de cine știe cînd, iar ceilalți doi duceau o viață seminormală, fiind obligați să nu părăsească nici ei o încăpere vecină pentru a fi gata să intervină oricînd va fi nevoie, după o vreme cei doi, care lucrau, au început să înțeleagă de ce era atît de infernal de grea slujba aceea și cît de nebănuit era sacrificiul care li se cerea clipă de clipă.

Stăteau cu manetele strînse în pumni și lucrul acesta devenea înfiorător de greu cu cît trecea timpul mai mult și cu cît erau obligați mereu la aceeași mișcare pentru a salva niște vieți care amenințau să se scurgă din trupuri pe care nu le văzuseră niciodată, fiind vorba de oameni necunoscuți ce nu reprezentau pentru ei altceva decît niș-te simple noțiuni abstracte.

Precauți ca în toate, organizatorii experienței le trans-miteau povești la un difuzor implantat în perete, difuzor prin care aflau vieți reale sau nu — asta era imposibil de precizat — povești prin care se familiarizau cu bio-grafia a nenumărați ipotetici muribunzi de pe toate meri-dianele și aparținînd celor mai diferite vîrste și naționali-tăți. Poveștile erau astfel concepute încît erau și veri-dice și foarte generale și mai ales apropiate în fapte cu întîmplări reale din viețile operatorilor de siguranță (ca-re-și trădaseră, pe nesimțite, în timpul testelor punctele lor sensibile). Și cu cît le slăbea voința și le era mai in-diferent ceea ce făceau, cu atît simțeau mai imperioasă dorința de a da dracului totul și de a dormi sau de a uita, cu atît povestirile erau mai apropiate de propriile lor biografii în minutele cele mai critice ale trecutului lor.

•

Dar cel mai mult suferea Poolo pentru că nu mai era ascultat de toată lumea cu gura căscată. Şi cam cine să-l mai asculte ? Cîţi foşti miniştri mai aveau auditoriu ? A fost el celebru, au mai fost şi alţii, cei mai mulţi o păţiseră mult mai rău ca el, să fie el sănătos, cin' să-l mai asculte ?

Din averea lui, care, în afară de banii ce s-au devalorizat şi de clădirea aceea formidabilă — în care locuiau acum alţii — se compunea doar din lucrurile care se aflaseră în acea clădire, nu-i rămase mare lucru. În primul rînd că în timpul mutatului în mare viteză, la care fusese obligat, n-a avut unde aglomera sute de piese de mobilier, mii de cărţi, covoare, porţelanuri, tablouri şi tot felul de lucruri care, fiecare în parte, reprezintă o valoare, dar grămădite la un loc devin o problemă pentru că n-ai unde să le pui, atunci cînd eşti silit să te muţi dintr-un palat şi cînd trebuie să te restrîngi de pe o zi pe alta la un apartament format dintr-o cameră în folosinţă exclusivă şi un hol spaţios, o bucătărie, o cămară de alimente şi o baie, comune. Este adevărat, mai avea bani şi în străinătate. Multe invenţii şi mai ales aplicaţiile unor idei de ale sale au fost folosite în continuare şi contul i se îngroşa la o bancă, undeva, ca pe o altă planetă. Ce avea el cu acei bani la care n-avea cum să ajungă ?

Cîteodată, în accese de orgoliu, arăta cîte un obiect de-al său stricat şi-l recomanda pentru cumpărare, spunînd că peste o vreme va putea fi revîndut foarte scump. Sau scotea la iveală un pat vechi pe care-l dădea drept al părinţilor săi : de cîte ori n-au fost vîndute la licitaţii publice paturile pe care au fost concepuţi maeştrii (eroii) ? În plus, el era dispus să ofere şi certificate de autenticitate.

Dar crizele astea de vanitate nu făceau decît să-i mărească faima de nebun.

Singura lui bucurie era că-şi mai amăgea orgoliul recuperîndu-şi o parte din colecţia de articole în care Diavolul din el dădea cîte un interviu ce sucea gîtul unei mulţimi de gură cască. Nu reuşise niciodată să-şi mai refacă toată colecţia. Ea fusese luată la frunzărit şi artico-

lele în care vorbise el tot felul de prostii în ziare legionare ar fi fost suficiente pentru a înfunda definitiv zece oameni. Dar Poolo scăpase.

De aici unii se grăbeau să tragă și alte concluzii pe care le coroborau cu dispariția treptată a multor cunoștințe comune, mai ales după ce a început să mai răsufle rolul pe care l-ar fi avut savantul în încărcarea dosarelor respectivilor. Punctul lui de vedere nu i-l înțelegea nimeni și cred că nu poate fi condamnat cineva pentru că nu s-a găsit a fi atunci suficient de psiholog încît să considere că ceea ce făcea Poolo ar avea o logică — admițînd că și megalomania ar avea o logică și că și fanatismul ar avea o logică. Lumea începu să se ferească de el. Cîțiva, ultimii dintre foștii săi admiratori, cei care credeau în el ca niște apostoli în Dumnezeu, îi cereau o dezmințire, orice numai să aibă și ei de ce se crampona în încercările lor de a-l crede. Iar el, avînd o obligație atît de ușoară, și i-a îndepărtat și pe aceștia, ținîndu-le discursuri despre marile personalități, cele care nu pot să se împiedice de soarta unor bieți viermișori, oameni de excepție pe care istoria însăși îi selectează și-i face intangibili, în vreme ce aceeași furtună îi mătură pentru totdeauna pe ceilalți care, mici fiind, au încercat doar să respire *numai* aerul acelorași înălțimi unde se mișcă alesul. În cazul lui chiar așa se și întîmplase. Dar cui să-i torni asemenea bazaconii, atunci cînd respectivii căutau cu disperare diamante și speranța că adevăratele valori morale mai există și că nu e nici un pericol să te apropii de o asemenea valoare. Și nu era de vină Poolo că ei confundau, așa cum se face de secole, valorile morale cu reușita într-un domeniu (științific în cazul nostru), fiind convinși că cel care s-a ridicat la înălțimi uriașe pe soclul său, trebuie neapărat să aibă și acele calități pe care ei le caută în așa o măsură. Nu, nu era de vină Poolo pentru toate astea, dar nici în întîmpinare nu le venea cu nimic.

Dar izolarea îl înnebunea și, pentru că era mai singur ca oricînd, nu putea concepe ce s-ar putea obișnui în această claustrare. Soția, cu care și așa nu se înțelegea cine știe ce, i se îmbolnăvise și peste puțin timp murise ; familia i se destrămase, părinții s-au decrepit, soră-sa se

măritase și între Poolo și cumnatul său nu existaseră niciodată afinități prea mari, bărbatul surorii lui trăind cu impresia că soția sa a fost întotdeauna lăsată la coada familiei din cauza fraților ei ; mezinul se săturase de armată încă înainte de război, fusese rechemat și mobilizat, făcuse campaniile și înspre est și înspre vest, nu pățise fizic nimic, dar era sătul, lucra undeva ca funcționar, apoi încercase la un moment-dat să treacă fraudulos granița, fusese prins și condamnat. Dispăruse. Singurele ființe de care se simțea Poolo atașat erau unchiul său și un copil. La unchiul său obișnuia să petreacă seri lungi, dar bătrînul fusese și el arestat în urma acestei prietenii, iubitul său nepot declarînd că are o rudă atît de minunată încît nu se deosebește prin nimic în păreri de el însuși. Mai rămînea acel copil, propriul său fiu pe care-l făcuse cu una dintre fostele sale studente, femeia de care s-a despărțit de mult și cu care nu mai avea nimic comun, dar căreia îi plătea pensie alimentară. Copilul, acum adolescent, îi semăna în multe privințe, doar că nu-și cultiva cu nimic inteligența, fiind prea leneș pentru o muncă adevărată. Poolo îl lua de acasă și făcea lungi plimbări împreună, fiul ascultînd peroratiile tatălui și alegîndu-se pentru aceasta din cînd în cînd și cu bani, dar fiind puțin dezamăgit de lipsa de umor a părintelui său natural și de felul său obositor de a fi. Accepta totuși cu plăcere să se plimbe cu el, fiind suficient de inteligent pentru a-și da seama că în decursul unei asemenea promenade învăța mai multe decît în lungile ore de bibliotecă, ore de care avea și mai puțin chef. Dar nici să rămînă simplu muncitor nu voia, iar ca să reușească la universitate îi trebuia zece curat la examenul de bacalaureat pentru a putea intra la dorință la orice facultate fără admitere și fără a i se lua în considerare originea socială.

Dar cu toate astea Poolo nu era nenorocit de toate cîte i s-au întîmplat. „Există o cantitate de suferință care este constantă la fiecare individ, indiferent de circumstanțele întîmplătoare ale vieții sale. Această cantitate este egală și pentru fericirea individului. Atunci cînd cantitatea de suferință depășește constanta, se ajunge la

un cataclism personal."* (Dar constanta de fericire de cîte ori a fost depășită în viața unui individ în decursul istoriei ?). Poolo era făcut dintr-un aliaj teribil, suficient de rezistent pentru ca el să nu se plîngă niciodată și să-și trăiască viața, considerîndu-se în continuare aclamat peste tot, cheltuindu-și și ultimul ban pentru o sticlă de șampanie băută la restaurant, crezînd că impresionează astfel o fată drăguță care îl privea de la o altă masă. Nu era disperat și filosofa în continuare, trăind de azi pe mîine.

Am trăit ani și ani de zile la început cu certitudinea că voi fi dat afară de la ziar, apoi cu spaima că acest lucru totuși nu se întîmplă. De ce ? Era inexplicabil și asta îmi mărea spaima. Teroarea asta era mai greu de suportat chiar decît incertitudinea inițială.

In apropierea lui Poolo mi se întîmplau destul de des niște fapte ciudate : lucruri pe care mi le aminteam firesc și cu precizie păreau pînă la urmă că nici n-au avut loc. De obicei totul începea de la o discuție în contradictoriu cu el, el care nega ceva ce s-a întîmplat. Pînă la urmă îmi aducea atîția martori în sprijinul ziselor sale, încît am început să nici nu mai lupt pentru dovedirea celor afirmate de mine despre autenticitatea unor fapte atît de evidente. (La început am crezut că sînt nebun, că am false amintiri și așa mai departe. Dar pe urmă am observat că numai în preajma lui mi se infirmau întîmplări prin care mi se părea că am trecut).

Să stai cu mîna captivă pe un mîner și cu tot trupul captiv în legătura sa cu mîna captivă, să stai o oră astfel și apoi două și apoi un timp infinit pe care nu-l mai poți măsura cu ceasul, să ai perspectiva ca după un somn de

---

* Vezi Poolo, *Nașterea unei idei*, citat din memorie.

cîteva ore — culcat pe o canapea de lîngă manete — să te scoli pentru a-l schimba pe celălalt captiv de bunăvoie extenuat acum şi el şi să-ţi reiei locul lîngă cele două manete cu perspectiva ca peste cîteva ore să te culci din nou şi să-l pui pe coleg să facă ceea ce faci tu acum şi obligîndu-te apoi din nou să reiei aceeaşi treabă înfiorător de simplă şi de acaparantă şi aşa în continuare, mînat din urmă doar de propria-ţi conştiinţă şi de însemnările indirecte pe care această conştiinţă le primeşte încontinuu din difuzorul alimentat cu o gamă infinită de întîmplări adevărate şi de minciuni, să trăieşti cu mîna captiv pe o manetă care este vie doar atîta vreme cît i te consacri cu tot sufletul tău, să te sacrifici pentru ceva ce devine, în ciuda emisiunilor de la difuzor, tot mai abstract, un fel de poveşti sau reportaje despre nişte morţi a căror moarte a pierdut deja de mult orice sens, fiind gata să nu mai vezi nici o raţiune în nimic, în general moartea pierzîndu-şi orice dimensiune normală pentru tine. Tu să nu mai ai de făcut în viaţa asta infinită a întregii omeniri altceva decît să strîngi maneta în mînă, iar toată omenirea să nu mai reprezinte pentru tine decît maneta din faţa ta valorînd tot mai puţin şi să mai ai puterea să continui...

...să mai treacă o vreme din lungul timp lipsit de jaloane, mîlos de aceea ca o mlaştină, să faci acelaşi lucru fără perspectiva de a face şi altceva, dar ştiind că în clipa în care ţi-ai pierde raţiunea tot sacrificiul tău n-ar mai fi posibil pentru că manetele nu s-ar mai supune controlului sufletului tău şi àcele contoarelor ar sălta înnebunite...

...să te întrebi de aceea cu frică mai tot timpul — chiar şi atunci cînd nu te întrebi — cum să poţi, Dumnezeule, cum să poţi să rezişti în continuare în aceeaşi cameră şi în aceeaşi poziţie aplecat asupra unor manete incomod dispuse, şi azi şi mîine şi mereu, fără nici o perspectivă ca ceva să se schimbe, fără nici o perspectivă ca viaţa infinitei omeniri să-ţi ofere şi ţie un crîmpei de viaţă reală, să începi să crezi că omenirea înseamnă ceva luminos din care nu lipsiţi decît tu şi colegul tău, două deşeuri folosite doar ca pîrghii ale vieţii altora şi din cauza aceasta să începi

să urăşti toată omenirea pentru care înţelegi să te sacrifici...

...şi cu toate astea să rezişti în continuare şi să strîngi exact atît cît este necesar cele două manete. Să te minţi, încercînd să născoceşti tot felul de diversiuni care să te facă să crezi că ai putea încă trăi, să te minţi încontinuu cu acele jocuri pe care le-ai inventat şi de care ţi-e ruşine şi faţă de colegul tău. Chiar dacă ele se consumă numai în gînd şi le clocesti doar în minte pînă te saturi de ele şi nu te mai distrează deloc. Să ţi se facă lehamite de ele şi să n-ai cu ce să le înlocuieşti şi să revii din nou la aceleaşi distracţii sterile şi mutilate. Şi pînă la urmă cum să nu înnebuneşti ?

...e greu să fii un anonim. Îţi vin tot felul de idei. Să gîndeşti, de exemplu, că ai muncit toată viaţa „în rînd cu ceilalţi", fiind convins că fiecare om nu reprezintă decît un procent din efortul colectiv, dar că dacă fiecare îşi va majora acest efort, atunci şi rezultatul colectiv va fi mai mare. Ceea ce nu ai putut verifica pentru că într-o zi ai făcut o „pauză". Şi tot aşa în altă zi. Şi ţi-a fost dat să observi că produsul total nu s-a diminuat cu nimic. Asta înseamnă că ai lucrat toată viaţa de pomană, dacă aportul tău e atît de neînsemnat ? Mai ales că nimănui nu i-a trecut prin minte că aceste pauze diminuează rezultatele muncii ; ţi-au reproşat doar că o duci prea bine. Şi sînt clipe în care nici măcar nu ştii dacă aceste gînduri sînt false...

...şi tocmai atunci intervin din perete sunetele cele mai disperate şi îndemnurile cele mai patetice şi ţi se spune că fiecare secundă cît mai rezişti mai salvezi cîteva vieţi şi mame disperate îşi spun şi ele replicile şi copiii disperaţi plîng deznădăjduiţi, încît îţi mai încleştezi pumnii pe manete şi mai rezişti încă o clipă şi încă o vreme şi vremea nu mai are dimensiuni...

...şi pînă la urmă nu mai rezişti şi-l trezeşti şi pe colegul tău a cărui singură dorinţă — ca şi a ta — este aceea de a dormi, îl trezeşti pentru că altfel se duce totul dracului şi tot ce ai făcut s-ar duce de rîpă într-o singură clipă, îl trezeşti pe el şi te laşi tu să cazi într-un somn greu şi fără vise pînă ce te trezeşte după incredibil de puţină vreme colegul, treci în locul lui, asculţi nenorocirii

care-ți vorbesc din perete și mai ții manetele în mîini dar știi de la început că vei rezista mai puțin ca înainte și că data viitoare vei rezista și mai puțin ca acum și că asta nu va însemna decît că-l vei obliga pe colegul tău să doarmă și el mai puțin și să reziste și el mai puțin atunci cînd va lucra în locul tău și atunci te va trezi și el și va trebui să dormi și tu mai puțin și cercul vicios se va strînge tot mai mult și nu este sigur că vei mai reuși multă vreme să-i faci față...

...îți spargi creierii cu lucrurile care ți-au plăcut pe vremuri și găsești foarte multe și totodată foarte puține, încerci să ți le readuci în memorie de parcă le-ai mai trăi o dată, dar ele îți vin în minte deformate și nu se lasă nicicum înghesuite în jocul pe care-l dorești atîta și atunci cînd încerci să-ți amintești de o figură, aceasta îți apare strîmbă de parcă ai privi-o pe un ecran concav și chipul frumos devine slut și cu totul altceva decît ai vrut tu să vezi...

...dar ceva vrei să vezi totuși și ceva trebuie să faci pînă ce nu se va găsi un lucru care să-ți provoace plăcere atunci cînd vei fi din nou trezit, pînă ce nu va exista în fața ta un surogat de viață pe care să-l aștepți cu nerăbdare nu vei face decît să te autodistrugi și să micșorezi mai mult șansele de a mai rezista cît de cît... ; stai și-i spui toate acestea colegului, care nu s-a culcat încă ci s-a instalat la o măsuță și mănîncă un prînz (sau poate o cină ? cine să mai știe cum a arătat odată ciclul circadian ?) și din vasele din plastic frumos colorate ies arome plăcute, iar mîncarea știți amîndoi că este ticsită de vitamine și de tot ce este mai hrănitor, dar mesele acestea care în primele lor variante v-au încîntat, nu mai reprezintă acum aproape nimic și plăcerea cu care ați admirat la început frumusețea desenului de pe tacîmuri și culorile armonioase ale vaselor a fost înlocuită acum de o privire tîmpă aruncată asupra mîncării și mestecare indiferentă a cîtorva îmbucături... ; colegul îți spune că este absolut de acord că așa nu mai merge și că este absolut necesar să găsiți ceva cu care să vă umpleți restul timpului și că absolut tot... și... (colegul repetă tot felul de lucruri adevărate, dar tu nu mai ești în stare să percepi decît acest „absolut“ care se repetă de atîtea ori în pro-

poziţiile pe care le auzi)... şi-ţi mai spune că singurul lucru la care mai este în stare să se gîndească este acela că nu poate să priceapă cum de aţi fost atît de tîmpiţi să vă lăsaţi atraşi într-o cursă pentru că nu există altă denumire pentru ceea ce aţi păţit decît aceea că aţi fost atraşi într-o cursă de avantaje formidabile, publicate odată cu concursul. Ele v-au fost promise, dacă veţi reuşi să cîştigaţi posturile, v-au fost şi oferite, dar n-aveţi cum să vă mai bucuraţi de ele... — Era de parcă i-ai fi promis unui sărac că dacă se lasă omorît în locul tău, ai să-l îmbraci pentru înmormîntare în haine de mărgăritar...

... iar tu lucrezi două ture pentru a înţelege în întregime ceea ce a vrut să spună colegul tău şi abia pe urmă îţi dai seama cît de periculoase sînt cuvintele acestuia, pentru că ele n-au alt dar decît acela de a te face să te enervezi şi mai tare, iar moralul e lucrul cel mai de preţ în munca pe care o desfăşuraţi şi să ţi-l distrugi...

...îl trezeşti pe celălalt pentru a-i spune la ce concluzii ai ajuns, dar el le ştie pe toate astea la fel de bine şi fără tine şi nu mai are ce să le pună în loc, dar tocmai asta e problema ; trebuie să găsiţi ceva, ceva mult mai stimulativ decît presiunile indirecte care se fac asupra voastră prin vocile care vin neîncetat din perete, voci a căror intensitate a fost reglată electronic de aparatele sensibile la bioritmii voştri aşa încît microfoanele devin mai puternice atunci cînd simţiţi că nu mai puteţi şi vă mai lasă să respiraţi, diminuîndu-şi emisiunile la nivelul unor murmure atunci cînd vă simţiţi mai bine şi cînd aproape că nici nu mai aveţi nevoie de ele...

...dar pe urmă a început să apară oboseala şi oricît de cumsecade era colegul, nu mai puteai dormi nici cînd te lăsa în pace, te uitai la el şi căscai, dar nu mai puteai dormi...

...şi atunci ai înţeles că ăsta e sfîrşitul, că despre epuizarea asta timpurie vorbeau examinatorii... sau directorul adjunct... nu mai ştii exact cine... faci un calcul cît de aproximativ pentru a vedea cam cît ai rezistat, dar îţi este imposibil să reconstitui timpul şi o clipă ai impresia că dacă n-a murit nimeni de o vreme, înseamnă că a murit şi timpul exact în acelaşi moment, dar peste puţin ai uitat deja acest gînd şi... şi... şi...

...nu mai auzi nici măcar vocile din difuzoarele care-şi fac totuşi în continuare conştiincios datoria..., totul se duce..., totul se duce..., (panta rei, ehe, odată...) nervozitatea.., lumea.... lumea care creează mereu stressuri..., totul se duce... totul... ; în curînd veţi fi înlocuiţi şi atunci... atunci ce va mai fi în continuare ? Dacă vă veţi reface, dacă vă veţi odihni multă vreme, veţi mai avea puterea s-o luaţi de la capăt şi în primul rînd veţi mai fi în stare de această muncă ? Asta n-aţi întrebat pe nimeni şi o faceţi acum, dar vi se răspunde să mai aveţi răbdare, sînteţi deschizători de serie, nimeni nu vă poate spune de la început cu precizie... pentru că nimeni n-a fost încă... pentru că...

...logic, foarte logic, dar nu vă mai interesează răspunsul, dacă tot nu mai puteţi dormi, sînteţi în stare să lucraţi mai mult, şi ce mai muncă ! parcă a trecut punctul mort, acum parcă...

...stai în lungile răgazuri pe care ţi le permite acum colegul şi gîndeşti...

•

Am discutat mult cu Poolo despre reintegrarea lui în circuitul oficial. Discutînd despre aceste evenimente, păţeai inevitabil ceea ce se întîmpla întotdeauna cînd ajungea el eroul principal al discuţiei, adică nu mai accepta să se vorbească decît despre propriile sale peripeţii ciudate, „predestinate tuturor geniilor“. Adică da, admitea el, am fost scos de la Universitate, da, s-au făcut greşeli cu mine — nu mult mai mari ca înainte —, oricînd s-au făcut greşeli cu toţi creatorii de excepţie, întotdeauna trebuie să existe pe lîngă fiecare mare personalitate şi un mare intrigant, dacă nu era Mozart n-ar fi fost nici Salieri, dacă n-ar fi fost Salieri, poate că n-ar fi fost nici Mozart... Ee ! Adică voia să spună că toate nu i s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi fost atacat şi urmărit fără milă ani în şir de ura lui Grubovici, Grubovici care nu numai că n-a fost îndepărtat de la catedra sa, dar a devenit şi mare ştab la minister şi decidea şi spînzura în toate cele şi de ce să dicteze tocmai Grubovici ? Şi aşa mai departe şi aşa mai departe. Şi în timpul acesta mă privea şi pe mine ca pe

omul de rînd care prin firea lucrurilor ar unelti împotriva geniilor şi o făcea atît de insistent încît în clipele acelea aveam impresia că bănuieşte ceva, adică nu că bănuieşte, că ştie, dar pe urmă se reîntorcea brusc la ale lui : adică dacă n-ar fi fost acest Grubovici nu i s-ar fi întîmplat lui Poolo nimic. Pentru că domnii care veneau să-i ia din cînd în cînd caietele şi care au uitat să i le mai dea vreodată înapoi, domnii aceia erau nişte oameni de treabă, care au ştiut să stea întotdeauna politicos de vorbă şi cu care n-avea nimic, ei nu-şi făcuseră decît datoria — ce fel de datorie ? — păi, datoria care-i ţinea în slujba aceea a lor — şi care te împiedica pe tine să te ţină în slujba aia a ta. Nu, de asta era de vină exclusiv Grubovici pentru că pe vremea aceea el dicta şi spînzura la minister. Şi cei care au dispărut pe perioade nedefinite din cauza acelor oameni care nu-şi făceau decît datoria ? Ei nu, nici aşa să n-o luăm ! El, Poolo, de ce n-a dispărut ? Pentru că ştiau că el este un geniu şi de genii nu te atingi. Dar Lavoisier ? Să-l lăsăm pe Lavoisier ! Au dispărut cei care au comis cine ştie ce, aşa-s vremurile, n-ai ce-i face, el de ce a putut să stea de vorbă cu atîta calm cu oamenii de care depindea dacă dispăreai sau nu ? Multe dintre întrevederile acelea au fost de-a dreptul plăcute, ei fiind în perioada aceea singurii sau aproape singurii oameni care mai acceptau să-l asculte.

Mă gîndesc şi astăzi dacă nu cumva Poolo nu putea fi înţeles în întreaga sa complexitate decît dacă acceptai că joacă mereu teatru, pentru a trăi într-o lume sucită şi pentru a rîde pantagruelic de ea, dacă nu cumva Poolo vieţuia şi el învăluit într-o ironie imensă cu care ne privea pe toţi, permiţîndu-şi cele mai sinistre farse şi trăind asemenea Diavolului, cu care fusese de atîtea ori asemuit, *din* şi *întru* prostia omenească. Altfel naivitatea sa ar fi de neconceput, modul în care-şi expunea în general amintirile ar aparţine de domeniul aberaţiei. Acţiunile sale şi modul său de a se comporta nu ţi se păreau logice decît după o astfel de „decodificare". În felul acesta viaţa trăită de el avea un anumit sens, cu toate că de multe ori nu mai pot crede că există omenie şi valoare sub spoiala veşnicei ironii a unor indivizi care trăiesc tot timpul

din batjocura față de alții. Dar, mă rog, poate că și „binele“ primește alte valori în cazul unor asemenea inși.

Mă simțeam tot mai atras de Poolo și, pe măsură ce-l frecventam mai des, mi se părea tot mai respingător. Trăiam aceste sentimente concomitent și cu o intensitate tot mai puternică. În afară de asta, toată viața am fost obligat să ascund în casa părinților mei legăturile pe care le întrețineam cu Poolo. Tata le-ar fi considerat un afront personal și mi-ar fi fost imposibil să-l conving că Poolo era în același timp și o altă persoană decît sicofantul abject pe care-l cunoscuse pe propria-i piele. Dar Diavolul de peste gard înghițise în anii aceia o pradă bogată și despre Poolo se vorbea mai mult în șoaptă. S-a ajuns pînă acolo că, țin minte, înainte de a pleca de acasă, tatăl meu se uita pe geam să vadă dacă drumul e liber sau dacă vreunul dintre membrii familiei lui Poolo se află cumva în fața casei.

Ți-ai găsit, în sfîrșit, o diversiune pentru timpul muncii tale și asta te liniștește, încît pînă la urmă poți să și dormi din nou. Cînd te scoli mănînci cu poftă și te pui la pupitrele de comandă, iei în fiecare mînă cîte o manetă și te gîndești la *subiectul tău.*

Cîteva zile stai „agățat“ de manete și în timp ce ochii urmăresc profesional acele cadranelor și becurile indicatoare, rezumi din nou tot ce ai știut și faci supoziții care te pasionează.

Acele se liniștesc pe cadrane și starea ta de spirit este cu totul alta, nu mai este nevoie nici de apelul insistent al difuzorului, acum îți faci și singur datoria la nesfîrșit — așa cum trebuie.

O clipă ai timp să te întrebi cum de s-a liniștit parcă și colegul, ce s-a întîmplat, cu ce-și umple el noile dimensiuni ale timpului său nesfîrșit, dar uiți repede această întrebare, ești cu totul absorbit de tema ta și nici măcar nu te obosești să le răspunzi foștilor tăi examinatori

care sosesc într-o zi să te felicite pentru rezultatele peste aşteptări ale muncii pe care o depui.

Într-altă zi îţi vine o idee şi ceri să-ţi fie adus un casetofon şi în timp ce-ţi îndeplineşti misiunea, îţi formulezi gîndurile cu voce tare. La început ai un fel de pudoare şi te simţi deranjat de prezenţa colegului, dar pe nesimţite parcă nici nu-l mai observi.

Apoi, după un timp, ştergi tot ce ai imprimat şi o iei metodic de la început.

●

Felul său nefiresc de a se purta, acea platoşă penibilă, a rămas lipită de Poolo ca o a doua piele şi, reintrat în toate drepturile, continua să se poarte ostentativ, deplasat în cele mai nepotrivite situaţii. Semnificativ mi se pare, de pildă, primul discurs pe care l-a ţinut la Academie — un torent de fraze sforăitoare şi atît de emfatice încît era limpede pentru toată lumea că Poolo vorbeşte nesincer, că nici nu încearcă să-şi ascundă nesinceritatea, că dă conştient un spectacol de prost gust, dar că aparent se simte excelent în calitate de protagonist al acestei comedii. Vorbi, fără să i-o ceară nimeni, nu despre *Noile aplicaţii ale Efectului P*, ci despre binefacerile pe care le-a adus noua societate ştiinţei şi lui personal şi înălţă atît de mult în slavă acele binefaceri, terfelind condiţiile pe care le-a avut în trecut, încît la sfîrşit, cineva nu mai rabdă şi-i puse nişte întrebări în legătură cu mizeria fostului său palat şi a posibilităţilor materiale în care şi-a desfăşurat activitatea. Toată lumea de faţă se simţea stînjenită, dacă el se găsi să întrebe, în loc de răspuns, unde se află Grubovici — care era într-adevăr absent (tocmai în ziua aceea !) — şi dacă cel ce pune asemenea întrebări nu-şi dă seama în cine loveşte şi dacă cel care pune asemenea întrebări a fost cumva montat de FOSTUL vicepreşedinte al Academiei, acelaşi Grubovici, şi dacă cel care pune asemenea întrebări...

După puţină vreme, deşi sacul noutăţilor ştiinţifice reale pe care le adusese Poolo cu el nu se mai termina, deşi compania lui începuse să însemne din nou ceva şi prietenia lui ar fi trebuit să fie preţuită de un arivist, ne-

maiamintind de adevăraţii oameni de ştiinţă, totuşi începu să fie din nou ocolit, nimeni, nici măcar cei mai nesimţiţi parveniţi nesuportînd opereta pe care o juca savantul tot timpul, parcă mereu mai evident. Pur şi simplu devenise greu de urmărit în tot ce spunea pentru că nu ştiai niciodată dacă e serios sau ironic, dacă-şi bate joc de tine sau dacă aşa i-e felul. Vorbind astfel şi la institutul pe care-l conducea, colaboratorii săi erau exasperaţi că îi ia tot timpul peste picior, dar după o vreme s-au obişnuit, mai ales după ce au trebuit să recunoască în avalanşa de enormităţi şi cîte o pepită de aur care strălucea puternic sub cuvinte şi care, în absenţa savantului, îi făcea pe toţi să le fie dor de el, căci se uita balastul şi rămîneau doar formulările concise şi intuiţiile surprinzătoare. Dar să-l suporţi pe viu era imposibil.

Ani de zile am trăit coşmarul orelor pe care le-am petrecut împreună cu Poolo, neplăcerea pînă la repulsie pe care a reuşit să mi-o provoace aproape de fiecare dată şi dorinţa de neînvins care mă făcea să-l caut cît mai repede după ce ne despărţeam. Sentimentul acesta, se pare, îl insufla tuturor celor cu care era într-un contact mai strîns.

Pînă la urmă comportamentul său începu să pară în cel mai bun caz anormal şi Poolo fu împiedicat prin mijloace cît mai diplomatice să mai vorbească în public. Pe de altă parte, munca sa de la Institut era la fel de strălucitoare ca în vremea în care fusese profesor la facultate, acum avînd şi avantajul de a fi înconjurat de o echipă de specialişti foarte capabili, profesionişti apţi de a duce la bun sfîrşit intuiţiile pe care savantul nu se mai obosea să le finalizeze decît rareori. (O vreme s-a crezut că ceea ce a început el să numească mereu „necesitatea elementului uman într-o ecuaţie“, ar fi munca acestor colaboratori care trebuiau să-i termine lucrările. Dar bineînţeles că el se referea la cu totul altceva.) Plus că şi condiţiile care i-au fost puse la dispoziţie în vederea cercetărilor sale erau dintre cele mai bune.

Apoi începu să funcționeze tot mai mult comanda socială pe care el se pricepu s-o ducă de cele mai multe ori la rezolvarea ei cea mai simplă și eficientă. Era de aceea solicitat în tot felul de comisii și comitete și nu refuza nimic, chit că în multe cazuri nu se achita pînă la capăt de sarcini, fiind prea convins că o vorbă sau o formulă sînt suficiente ca să rezolve o problemă. Ceea ce nu se întîmpla întotdeauna.

In ziua în care m-am pomenit dat afară din slujbă am răsuflat ușurat, dar mi-am jurat că Poolo, acest om pe care-l bănuiam vinovat de toate necazurile familiei mele, va trebui să răspundă pe loc pentru cîte ne-a făcut. Voiam să curm, chiar cu prețul libertății mele, necazurile pe care credeam că le-ar mai fi putut abate asupra celorlalți oameni. Eram hotărît să-l omor fără precauțiuni. A doua zi am fost reprimit la serviciu fără nici un fel de comentariu. Eram convins că soarta m-a „grațiat" pentru a-l salva pe Poolo. Dar eu nu i-am acordat decît o amînare.

(Un vecin care avusese și el mult de suferit de pe urma inconștienței lui Poolo și care de asemenea nu se putea obișnui cu gîndul ca delatorul să rămînă nepedepsit a început un foarte lung drum de reclamații și memorii împotriva vinovatului la cele mai diferite foruri. Nu s-a ales, bineînțeles, cu rezultatele scontate. Era cît p-aci să mă atragă și pe mine în demersurile sale, lucru care dacă s-ar fi întîmplat, n-aș mai fi putut niciodată continua relațiile mele strînse cu savantul. Dar prin străduniile sale, vecinul meu mi-a mai dovedit și faptul că Poolo sau nu putea fi pedepsit deloc — cîteodată mă întrebam chiar dacă putea fi măcar învinovățit la modul practic și moral — sau dacă trebuia înlăturat prin mijloace mult mai radicale.

6

O tăcere lungă se așterne între voi și deși ai povestit atîtea, simțiți amîndoi că nu s-a spus tocmai esențialul. Lunga poveste despre Poolo... V-ați obișnuit cu poziția chinuită în care trebuie să vă petreceți orele de veghe

și nu vă mai deranjează nici măcar întrebările pe care vi le-ați pus la început de atîtea ori : ce se va întîmpla în clipa în care se va produce o perturbație cît de mică și cît de scurtă în sistemul pe care-l țineți sub control, ce se va întîmpla dacă unul dintre voi va leșina atunci cînd celălalt va dormi sau dacă i se va face rău sau dacă din orice alt motiv se va îndepărta chiar și numai pentru o fracțiune de secundă de la manetele pe care le încălzesc succesiv mîinile voastre ? Pentru că cea mai scurtă întrerupere va însemna o catastrofă pentru toată mulțimea de oameni care au fost împiedicați de atîta timp să moară, fiind de așteptat ca natura să se apere și să restabilească echilibrul optim în orice prilej cît de neînsemnat care i se va oferi. Și ce se va întîmpla cu pămîntul ăsta dacă nu va mai muri o vreme nimeni ? Ce vor mînca oamenii și unde vor locui și cine îi va mai putea îndestula pe toți ? Întrebări logice, care la început nu v-au lăsat să vă gîndiți la altceva și de la un timp ați cerut tot mai multe știri despre ce se întîmplă „afară", dar nu vi se comunica nimic alarmant și atunci ați preferat să vă îndoiți de sinceritatea informațiilor.

Pe urmă, însă, ți-ai amintit de cuvintele lui Poolo după care oamenii ar fi reglați după un anumit ceas, împingerea la nesfîrșit a limitelor vieții spre orizonturi prea îndepărtate schimbînd nu numai mentalitatea indivizilor, dar și caracterul civilizației umane — neputîndu-se preciza dacă noua civilizație va fi mai bună sau mai rea. Marea este minunată doar atunci cînd este văzută de pe țărm, spunea Poolo, în larg, în lipsa unui reper sigur, totul se transformă în melancolie. Viața fără de moarte, spunea tot Poolo, este ca marea nesfîrșită : ilogică, adică de neconceput.

Să stai ore în șir cu mîna pe manete, urmărind fără să-ți mai dai seama acele ceasurilor de control și să-ți pui asemenea întrebări seamănă într-adevăr cu o mare fără de început și fără de sfîrșit în care logica tuturor lucrurilor primește alte înfățișări.

— E grea meseria asta, spune Celălalt, atîta timp cît te gîndești prea concret la ce faci, asemenea timpului care parcă nu mai trece în perioadele în care urmărești

concentrat drumul parcurs de arătătoarele ceasului. Cînd faci abstracție...

Ei, ce se întîmplă atunci cînd faci abstracție ?

•

Pe urmă se născu o nouă secție a Institutului menită să studieze noile posibilități de aplicare a Efectului P. Inițial se proiectase un laborator autonom specializat pentru acest obiectiv, mai ales că exista experiența altor state care aveau deja așa ceva și, pentru că rezultatele erau pretutindeni bune, a devenit de neconceput ca în țara în care s-a născut și în care continua să lucreze cel care a formulat acest principiu să nu existe un asemenea laborator. Dar pentru că savantul nu voia să renunțe la institutul mult mai complex pe care-l conducea și pentru că n-ar fi fost firesc să fie numit altcineva în fruntea unei echipe menite să studieze Efectul P, s-a ajuns la această soluție de compromis în schema institutului condus de Poolo.

La inaugaurare savantul ținu cel mai penibil discurs de pînă atunci, bombastic și lipsit de orice măsură, încît pentru toată lumea batjocura era evidentă. Unii își imaginau că în felul acesta Poolo se răzbună pentru anii în care a fost silit să deseneze planșe pentru studenți, răzbunare lipsită de sens acum cînd i se asigurau toate condițiile. Iar la sfîrșit, punîndu-le capac la toate, Poolo ceru ca noua secție să fie transformată într-o uriașă brutărie, o brutărie care ar putea asigura jumătate din cantitatea zilnică de pîine necesară consumului capitalei.

Adevărul este că Poolo excludea în continuare și în mod zgomotos efectul pe care-l formulase și pe care-l declarase cu douăzeci de ani în urmă o eroare de a sa. De fapt, „declarase“ e puțin spus : el încercase să convingă pe toată lumea că există un viciu în formula pe care o făcuse celebră.

Am citit o carte a unui renumit fizician elvețian care vorbea despre două direcții deschise în fizică în funcție de acceptarea sau nu a Efectului P, două poziții similare cu situația din geometrie în legătură cu atitudinea față

de postulatul lui Euclid*. I-am vorbit lui Poolo despre această comparație, dar lui ea nu i-a spus nimic, el fiind convins că Euclid a formulat un adevăr potrivit pentru un anumit mediu, spre deosebire de care efectul care-i purta numele său se manifesta imprevizibil în orice condiții. Mai mult decît se spunea, modul în care o făcea mă determina să nu-l cred întru totul.

— Și atunci numeroasele aplicații pe scară industrială care funcționează și astăzi ? îl întrebai repetînd obiecția ce i se aducea de regulă.

— Păi, cine știe aplicațiile cui or fi ele...

Drept urmare și institutul sau felia de institut care fusese inființată, în loc să studieze noi aplicații industriale ale efectului își propusese să descopere *numai* ce aplicau de fapt aplicațiile existente.

— De multe ori adevărul s-a dovedit atît de relativ, încît nu depindea decît de credulitatea celor care veneau în contact cu el. În ceea ce mă privește, eu nu-i mai acord Efectului P nici o șansă, spunea Poolo.

Lucru care nu numai că nu plăcu, dar nici măcar nu fu înțeles. Dacă acel organism a fost creat pentru a produce practic, el trebuia să producă practic. Ori, cît timp l-a condus Poolo, n-a ieșit de acolo nimic care să fi putut fi folosit în industrie sau în agricultura țării. În timp ce peste hotare...

Dar nimeni nu putea să-i explice lucrurile astea lui Poolo. El continua să lucreze în direcțiile pe care și le propunea, reușea rezultate remarcabile pe care însă nu le puteau aprecia ca atare decît grupuri restrînse de specialiști și începu să fie preocupat de o idee pe cît de nouă pe atît de științifico-fantastică. O idee și mai greu de înțeles.

In ceea ce mă privește, mă enerva orgoliul său ; dacă în străinătate Efectul P putea fi aplicat cu atîta succes, de ce nu oferea și el soluții industriei țării ? De multe ori ajungeam să confund acest orgoliu cu egoismul său funciar și în clipele acelea

---

* Richard Ladner, *Fizica azi*, Zürich, Wien, Berlin, 1969, dar și Rick Statner, *Drumuri în bifurcație*, New York, Coledge Press, 1971.

nu mai aveam în față decît individul care a făcut odată atît de mult rău. Atunci vedeam răul pînă și în simplul fapt că Poolo continua să existe.

Între timp teletransportul a început să fie totuși aplicat în unele țări, existînd și o convenție internațională după care, pînă la elucidarea completă a consecințelor fenomenului, să nu se folosească linii ale acestui sistem de deplasare în spațiu a ființelor vii. Sub masca utilizării pentru transportul materialelor, unele companii au început să facă mari economii prin înlocuirea mijloacelor clasice de transport cu noua invenție.

Totuși ceva nu s-a prevăzut și drept urmare au început să apară plîngeri îndreptățite împotriva calității anumitor materiale teletransportate : unele se degradau foarte repede, dar toate se comportau inegal de la caz la caz. Anumite boli ciudate care au apărut în diferite locuri unde au fost aduse materiale prin teletransport au făcut și mai neplăcută situația și, chiar dacă după foarte scurt timp o hotărîre fermă interzicea categoric noul procedeu, sistemul popularizîndu-se între timp, o contrabandă existentă deja nu putea fi controlată în întregime, iar cele deplasate astfel nu puteau fi depistate de la început pe piață. În afară de toate astea, consecințele erau atît de imprevizibile încît era absolut imposibil de garantat dacă într-adevăr teletransportul le-a cauzat sau dacă simple coincidențe apăreau pe un teren care de cele mai multe ori era el însuși pregătit pentru cele ce aveau să se întîmple.

De pildă, s-a observat într-o localitate în care proprietarul magazinului universal folosise o vreme în exclusivitate teletransportul pentru aprovizionarea sa cu marfă, că localnicii au început să aibă dereglări ale dinților care pe de o parte se cariau, pe de altă parte le creșteau în mod nemaiîntîlnit caninii, creștere observată chiar și la adulți, aproape întreaga populație fiind obligată să stea cu gura semideschisă din cauza acestei deformări subite a dentiției. O comisie apărută la fața locului a reușit să depisteze și cauze mult mai banale ale cariilor masive de care se plîngea mai nou fiecare localnic, o analiză a apei

fiind concludentă. Pentru creșterea caninilor nu s-au putut da explicații mulțumitoare, dar nici teletransportul nu putea fi acuzat în vreun fel concret de această consecință. Alte epidemii apărute în diverse puncte ale globului au dat și ele naștere la acele coincidențe stranii care erau îndeajuns ca prin acumulare să condamne noul procedeu, fără ca practic să se găsească undeva un raport de cauzalitate între metoda rapidă de transport și fenomenele apărute. Peste tot se iveau și indiciile unor cauze mai directe și pînă la urmă s-a ajuns la concluzia că teletransportul acționează ca un stimulator al răului, apt să scoată în evidență toate pericolele pînă la nivelul lor de nocivitate.

Ca în orice domeniu, piraterie se făcea și în continuare cu teletransportul, dar procedeul fusese în sfîrșit definitiv interzis.

Teletransportul născînd atîtea discuții și fiind mereu pe prima pagină a publicațiilor, la început ca o minune, apoi prin materiale pro și contra și, în sfîrșit, prin efectele senzaționale ale consecințelor sale dovedite și posibile, era firesc ca presa să înceapă din nou să se intereseze și de autorul ideii. Iar Poolo, măgulit ca întotdeauna de publicitate, nu refuza nici o întîlnire cu ziariștii, trădîndu-mă într-un fel cu totul. Și, deși am asistat la multe dintre aceste întîlniri cu diferiți jurnaliști și mi-am dat cît se poate de limpede seama că nici unul dintre confrații mei nu prindeau adevăratele nuanțe ale vorbelor lui Poolo, nuanțe cu care abia timpul m-a învățat să mă deprind, au apărut totuși o mulțime de cărți despre teletransport și despre autorul său, cărți de popularizare, dar și romane de tot soiul * *domeniul* meu devenind practic un imaș public în care poftiți și nepoftiți stricau subiectul, acaparînd atenția publicului și riscînd să înmormînteze adevărul pe veci, sub un strat gros de reclamă ieftină.

Dar deși teletransportul făcea atîta vogă, Poolo era deja cu gîndul cu totul altundeva. De aplicațiile Efectului

---

* Din foarte bogata literatură doar două exemple : romanul *Fulgerul zilei* de Nicolae Ionescu și, la celălalt pol, *Dragonul în acțiune* de Lionel Faur și Cristean Aronescu, mostră de prost gust și răstălmăcire ieftină a unei noutăți tehnice.

P și de teletransport n-aveau decît să se ocupe alții. El, care nu și-a drămuit niciodată vremea, nu mai avea timp de astfel de lucrări, pentru care existau destui specialiști de valoare în lumea asta mare. Acel mecanism secret din creierul său îl făcu să abandoneze totul pentru a-și mai folosi timpul — cît mai avea — pentru ultima sa mare senzație.

Poolo, în ciuda exclusivismului său și a veșnicei sale siguranțe de sine, era mereu nehotărît pînă și în cele mai simple acțiuni. Părea tot timpul împins din spate de un duh rău căruia el parcă încerca să i se opună. Cu vremea aveam tot mai mult impresia că asist în mod concret la o asemenea luptă.

Cîteodată încercam să mi-l închipui pe Poolo în ipostaza în care n-ar fi fost mînat mereu din spate de forța aceea căreia nu i se putea opune. Nu mi-l puteam imagina. Poate și din pricină că nu-l vedeam suferind pentru înfrîngerea aceasta continuă care, e drept, se transforma pe nesimțite în furia sa nesățioasă de viață.

7

Și pînă la urmă nu sînt decît două posibilități : sau inventezi tot felul de diversiuni, asemenea lungului raport pe care ți l-ai dat ție însuți, diversiuni care pentru a putea rezista în timp și pentru a putea fi suficient de dorite trebuie să fie asemenea drogurilor, înlăturînd și ultima fărîmă de dorință de viață adevărată în folosul... în folosul unor himere... Sau te pui și analizezi din nou și din nou dacă merită să faci ceea ce faci, dacă viața ta, care este una singură, are rost să fie folosită pentru a ține niște manete în mîini și totodată dacă sacrificiul acesta are o finalitate pozitivă. Întrebări la care poți să răspunzi într-o multitudine de feluri fără a le putea epuiza și fără a fi sigur că ceea ce crezi este adevărat.

Baricadat în acest spațiu închis, îți spui, este aproape imposibil să faci filozofia timpului infinit, condiția ta fiind atît de contrară efectelor pe care le cauzezi, încît...

Încă de tînăr, din vreme în vreme, ai avut impresia că auzi niște zgomote — ca un scrîșnet — în urechi. Cu timpul ai început să crezi că aceste zgomote sînt permanente, dar că tu le auzi doar din cînd în cînd. „Magia stelelor“ a numit Poolo acest simptom de care i te-ai plîns și „Magia galaxiilor“ îi mai spunea, ca să te tachineze. Acum această „muzică“ a devenit mai des prezentă ca oricînd.

„Epuizare“, acesta e cuvîntul, epuizare a tuturor posibilităților de speculație, epuizare a dorinței de a o face, epuizare a sensibilității, în ultimă instanță : stai crucificat, cu mîinile pironite pe două manete și degeaba îți spui că în felul acesta amîni destinul sigur a milioane de oameni, stai crucificat în acea poziție incomodă și degeaba mai auzi apelurile patetice la difuzor, poate dacă ar fi vorba despre propriul tău fiu n-ai mai filosofa atîta, ai sta nemișcat în orice poziție, dar lumea pe care o izbăvești pentru cîtăva vreme nu mai are nici o semnificație omenească, ea nu-ți mai apare decît ca o noțiune foarte abstractă și poveștile pe care le auzi nu sînt decît niște foarte reușite narațiuni ; niciodată nimeni n-a fost vrăjit de o carte foarte lungă pentru a amîna să trăiască pînă la a termina cele cîteva mii de volume ale povestirii. Stai înlănțuit de àcele vii ale ceasurilor de control și, asemenea lui Prometeu pironit de stînca lui, aștepți să vină vulturii tenebroși ale căror fîlfîiri sumbre de aripi îți populează gîndurile. Oare și Prometeu avea îndoieli în legătură cu sacrificiul pe care l-a făcut ? Putea el fi sigur că urmările razelor pe care le-a cucerit nu vor aduce sfîrșitul celor pentru care se jertfea ?

Doar că în felul acesta, dacă vrei neapărat să ajungi la ultima consecință posibilă a fiecărui fapt, ești obligat să nu mai acționezi defel. Poolo nega posibilitatea concretă ca un lucru să poată exista în plan, iar volumul oferă întotdeauna fațete pe care nu le poți vedea din locul în care te situezi. Postîndu-te în alt punct, îți sînt inacceptabile alte fațete. Continua rotire în jurul obiectelor este lipsită de sens. Poolo a avut puterea să acționeze în adîncimea obiectelor, ignorînd cu bună-știință fațetele pe care nu le putea ajunge cu privirea. El era încredințat că aceasta este singura soluție. Doar că Poolo făcea

un lucru sau altul, dar evita mereu activităţile bazate pe automatisme, iar tu, stînd imobilizat lîngă manetele tale şi nefiind obligat la nici un efort de gîndire, nu poţi decît să diseci firul în patru.

•

Între timp teletransportul a continuat să fie studiat în diferite puncte ale globului, dar complexitatea temei a necesitat descompunerea ei pe felii şi prelucrarea diferitelor aspecte în parte. Pînă la urmă *se pare* că în mod experimental au fost totuşi din nou teletransportate cîteva obiecte şi cîţiva cobai, dar studierea amănunţită a celor deplasate astfel a relevat modificări ciudate în comportamentul lor fizic, obiectele primind o friabilitate crescută a stării lor de agregare şi modificări de alt ordin, de exemplu, un creion teletransportat dintr-o cameră într-alta a fost mai tîrziu introdus în foc şi în loc să ardă, a început la un moment dat — la atîtea şi atîtea grade — să se topească literalmente, curgînd. Cu atît mai complexe ar fi modificările suferite de cobai. După ce ar mai fi existat şi alte perechi de şobolani teletransportaţi, prima pereche ar fi fost trimisă înapoi prin acelaşi procedeu în locul din care ar fi fost adusă iniţial. Studiindu-se apoi cele două animale, s-a constatat că unele dintre modificările lor, dar mai ales transformările la nivelul celulei, erau reversibile, după ce au parcurs drumul invers, altele, în schimb, continuau să se acumuleze ca urmare a unei noi călătorii prin teletransport. Pe de altă parte, unele transformări apărute la obiecte s-ar fi ivit în forme specifice şi la cobai, în timp ce dereglări serioase ale circulaţiei datorate unor stări temporare de gazificare a sîngelui, ar fi produs sucombarea mai multor animale, dar ar fi lăsat altele să supravieţuiască.

Cu toate presiunile care s-au exercitat asupra lui Poolo pentru a studia mai departe fenomenul, el protesta vehement, cerînd intervenţia statelor şi a organismelor internaţionale pentru interzicerea oricăror experienţe în domeniu pînă la cunoaşterea întregului fenomen. El insista mereu că nu are încredere în nici o realizare născută pe un principiu necunoscut — sau insuficient cunoscut —

deoarece așa ceva seamănă prea mult cu jocul ucenicului vrăjitor și nu întotdeauna a intervenit la timp maestrul să le poruncească fenomenelor să se liniștească. Ehei ! De cîte ori în istorie nu s-au produs catastrofe din acest motiv ! Teletransportul, prevestea el, va ignora orice domeniu, orice teritoriu, orice granițe. Din cauza folosirii lui ieftine și a dificultăților, de a controla cu ajutorul autorităților conținutul materialului teletransportat, toată atmosfera va fi îmbîcsită de trasee de obiecte și ființe deplasate astfel. Iar noi nu putem prevedea nimic. Nici măcar cît timp putem menține sub control actualele stări de agregare.

1. Poolo avea un breloc reprezentînd un obiect cu forme neregulate, un fel de bulgăre de aur. Îl purta întotdeauna asupra sa sau cel puțin așa aveam eu impresia pentru că de cîte ori îmi aduceam aminte de micul și strălucitorul obiect, el se afla la locul său, prins de un lănțișor subțire. „Îl am pentru că-l am și n-am cui i-l da", obișnuia Poolo să peroreze. Odată l-a uitat la mine : i s-o fi desfăcut lănțișorul sau i s-o fi stricat agățătoarea. Cînd i l-am adus a doua zi înapoi, am observat cu uimire că purta un breloc identic. Părea și Poolo încurcat de întîmplare și păstră în pumn micul obiect pe care l-a reprimit de la mine. Ca de obicei, a găsit soluția într-o lungă tiradă. Vorbea și gesticula, dar eu nu puteam să-mi iau ochii de la pumnul închis, în care ținea micul obiect adus de mine. Nu știu cît a vorbit, însă după o vreme a deschis palma — era goală. Apoi a susținut cu tărie că mă înșelam, că nu a uitat nimic la mine și că nu i-am adus cu cîteva minute nimic înapoi. Părea atît de convins în spusele sale încît am început, ca și altă dată, să mă îndoiesc eu însumi de propriile-mi trăiri, atunci cînd ele erau infirmate de Poolo. Totuși, întîmplarea aceea cred că am trăit-o cu adevărat.

2. Multă vreme am crezut că simplul fapt că mă străduiam să fiu cît mai multă vreme în preajma sa, ținîndu-l mereu sub ochi, ar fi de ajuns pentru a-mi oferi, de la sine, prilejul pe care-l tot așteptam. De aceea multă vreme strădaniile mele se îndreptau mai mult în vederea obținerii a cît mai multor ocazii de a ne afla împreună. Nu eram capabil să gîndesc mai departe. Și aproape că nici nu mai încercam.

8

Și pînă la urmă, dacă te gîndești bine, totul nu este decît un imens Styx care nu se mai sfîrșește și-ți amintești de tablourile lui Böklin în care se trece această apă, tablouri împietrite ca orice tablou, iar ceea ce faci tu nu este decît același vîslit împietrit și nesfîrșit pe o apă la fel de îngustă a cărei traversare nu se termină niciodată. Și totul, absolut totul, se rezumă la mîna încleștată pe manete, lucrurile încep să-și piardă valoarea lor cunoscută, cadranele încetează să mai fie cadrane, apărînd sub formă de mici imagini la fel de neinteresante ca propriul puls și fiindcă veni vorba despre propriul puls și propriul corp, îți dai seama cît de bolnav ești pentru că doar atunci ți se pare corpul tău o povară cînd îl simți excesiv, iar tu și cu încăperea în care te afli ați început să formați același trup pe care abia îl mai suporți.

Stai răstignit cu mîinile pe cele două butoane și pentru că ți-ai adus aminte de pictură, îți vin în minte și celelalte răstigniri și convingerea veche că trebuie să existe o mare refulare erotică în obsesia reproducerii în amănunte a lui Iisus pe cruce și ale martirajelor altor sfinți, reluați mereu de maeștri Renașterii ți se pare acum lipsită de sens, neutră. Nu te îndoiești de ceea ce ai crezut atîta vreme, dar nu te mai interesează.

Să stai cu mîna pe un buton pentru că prin difuzor auzi că la tropice o mamă se învîrte disperată și neputincioasă în jurul unui copil care trebuia de mult să moară și care mai respiră totuși — datorită ție — sau să perseverezi pentru că într-un mare oraș cineva a fost cu cîteva clipe în urmă strivit de o mașină care a luat o curbă greșit, iar victima, în pofida tuturor rănilor mai trăiește, în salvarea care o duce la spital, să continui pentru asemenea argumente care ți se par tot mai puțin concrete...

Cîteva clipe mai ai întrebări umane de genul : „Cum e mai bine pentru rudele apropiate să moară un om ? «După o lungă suferință», astfel încît pînă la urmă, chiar nemărturisit, toată lumea să suspine ușurată sau brusc, buimăcindu-i pe toți, lăsînd o durere ascuțită în inimă, dar nefiind povară pentru nimeni ?“ Dar și aceste vechi în-

trebări dispar și chipuri fără mască, dar și fără mimică apar din nou, simpli figuranți, în jurul tău.

La un moment-dat, într-o seară sau într-o dimineață, în timp ce colegul stă la pupitrul de comandă și tu ai timp să faci ce vrei, ceri, împotriva recomandărilor făcute, să fii lăsat să ieși puțin la aer : ți s-a făcut dor să schimbi lumina impecabilă a neonului cu cîteva raze de soare. În principiu, lucrul acesta nu este îngăduit pentru că nu se poate ști niciodată cînd i se întîmplă ceva celuilalt și atunci trebuie să-i stai în imediata apropiere pentru a putea să-i iei în cîteva secunde locul, dar se admite totuși o excepție și ești condus pe un coridor lung și apoi într-o încăpere cu ferestre spre stradă și de acolo pe un balcon. Nu vezi soarele pentru că plouă, dar stropii îți fac nespus de bine. Ești rugat să revii înăuntru pentru a nu răci și te supui, dar te mai uiți cîteva clipe pe geam la oamenii care forfotesc pe stradă. Și aproape că ți se face rău : pur și simplu îți vine greu să-i mai înțelegi, totul se derulează în alt ritm decît cel cu care ai început tu să fii obișnuit, și-ți amintești de o poveste pe care ai citit-o — sau pe care poate ai scris-o pe vremuri — în care era vorba despre un oraș încremenit la o anumită oră a unei anumite zile, oraș surprins în această pietrificare a timpului de către călătorii unui tren blocat în gară din cauză că impiegatul de mișcare nu mai putea să-i dea semnalul de plecare, călători care, coborînd intrigați, îi găsesc pe localnici în poziții naturale, dar în mijlocul unor gesturi neterminate. Numai că experiența pe care o trăiești acum este inversă : acum se pare că tu ești cel care a încremenit într-un timp bolnav, în vreme ce lumea continuă să se miște ca înainte, și această schimbare de rol nu ușurează cu nimic situația, nu-i mai poți pricepe, nu mai ești de-al lor.

Te întorci în camera de lucru și nu-i comunici nimic din ceea ce simți colegului, dar el își dă seama că ceva nu este în regulă cu tine și te întreabă ce ai pățit. Refuzi să-i spui, îi ceri să te lase să treci tu la pupitru și iei în mînă manetele cu voluptate, de parcă ele te-ar putea feri de tot ce ai avut impresia că te-ar putea amenința, manetele acelea sînt un refugiu acum și munca nu ți se mai pare grea, simți chiar că dacă ai fi obligat să-ți reiei vechea

viață n-ai mai ști ce să faci cu ea. Trec cîteva zile și rezişti tot mai mult la pupitrul de comandă și-i lași tot mai mult timp liber colegului, care nu știe ce s-a întîmplat, dar care în loc să se simtă mai bine în felul acesta, revine cu tot mai puțină plăcere la muncă, atunci cînd tu, extenuat, trebuie să te întinzi să dormi cîteva ore. Și într-o zi face și el o escapadă pe afară și se întoarce la fel de tăcut pe cum te-ai întors și tu și-ți cere și el să-l lași să te înlocuiască. Nu-l întrebi nimic, știi ce i s-a întîmplat și-i faci loc la manete și cîteva zile sau luni sau veacuri lucrați cu folos, fără să mai fie nevoie de alte stimulente. Ca și în viață, singura posibilitate să scapi de lehamite este să te apuci de lucrul căruia crezi că-i ești hărăzit. „Sîntem reglați pentru timpul pe care-l trăim : dacă am trăi mai mult, clipele neplăcute ne-ar fi insuportabile și n-am avea energie nici măcar pentru cele plăcute", îți amintești vorbele spuse cu mii de ani în urmă de Poolo.

•

Poolo era deci din nou șef, directorul unui institut orientat spre cercetările sale, lucru practic mult mai important pentru savant decît ceea ce pierduse la îndepărtarea sa din universitate ; avea posibilități nu nelimitate, dar în orice caz considerabile pentru a-și putea realiza ideile și, în oarecare măsură, dispunea și de platforma necesară pentru a se simți „mare", pentru a fi admirat, așa cum îi plăcea lui.

Este interesant că Poolo a fost mai excitat și mai nesătul în popularitate tocmai în perioadele sale de maximă celebritate și că a suportat nealterat lunga vreme în care a vieţuit uitat de toți. Fericit că poate perora în fața unei fete semianalfabete despre teoria undelor în timp ce-i plătea o friptură și își cheltuia într-o seară o jumătate din venitul său nesigur pe o lună, Poolo era profund enervat cînd, vorbind în fața unei asistențe de sute de cunoscători, i se părea că cineva din „prezidiu" se uita o dată pe furiș la ceas sau dacă, după două ore de discurs, un tovarăș ieșise din sală, chemat de cine știe ce îndatoriri urgente. Nu, hotărît lucru, mulțimea și succesul îl zăpăceau și-l făceau total nerealist. Sau... sau poate că ele îl incitau la come-

die. Pentru că altfel e imposibil de explicat cum un om întreg la minte se poate comporta în modul în care se comporta el ori de cîte ori avea prilejul să-şi dea în petic, prin discursuri penibile, în care-şi înălța sie însuşi psalmi şi prin intervenții isterice atunci cînd era lezat cît de puțin în orgoliul său. Dar lezat... El se simțea atins mai tot timpul şi cei care se aflau în prezidiu lîngă el treceau prin chinurile iadului, încercînd să anticipeze de unde va începe scandalul şi neputînd să se obişnuiască la gîndul că străduniile lor de a fi prevenitori sînt absolut inutile. Pentru că cine poate să stea senin şi să nu ia atitudine față de absurdul care îl pîndeşte, chiar dacă este conştient de faptul că acel absurd nu se supune legilor pe care este el capabil să i le opună ?

La fel de imposibil era şi de muncit cu el, lucru pe care-l simțeau mai puțin cei care-i erau subordonați şi care, la urma urmei, nu erau obligați să colaboreze bine cu un om care totuşi ştia să conducă o echipă ştiințifică, insuflîndu-i entuziasmul şi strălucirea sa, dar dificilă era cooperarea sa cu cei cu care trebuia să ia în comun hotărîri şi în special cu superiorii săi administrativi, oameni față de care simțea o plăcere satanică de a-i tortura. Ușurința şi firescul cu care jignea pe toată lumea — inclusiv pe oamenii la care părea că ține, cum aveam să devin eu — ducea la răni nevindecabile. Şi chiar dacă se pricepea, dacă voia, să fie cuceritor, rănile aveau mereu prilejuri de a se redeschide. Deşi atitudinea mea față de el a fost preconcepută, deşi l-am iubit ca pe un idol rău şi mi-am pregătit ani de zile lovitura, cu vremea jignirile cu care mă obişnuia la tot pasul aveau parcă doar menirea de a-mi aminti mereu cu cine am de-a face.

Dar Poolo nu putea pricepe „jignirile“ decît atunci cînd îl priveau pe el. Vorbind o dată cu dezgust depre un poet, poet pe care-l găseam în vremea aceea mai tot timpul publicat prin reviste, amicul meu se arătă înțelept, de-a dreptul copleşit de senectute : „Unii oameni trăiesc bine în domeniul lor de activitate pe care-l slujesc doar pentru a fi slujit de el. Unul s-a făcut poet, o duce foarte bine ca poet, îi place să fie socotit poet, de ce să-l înjurăm pentru că el de fapt nu este poet ? Doar pentru că el coboară ştacheta noțiunii de poet ?“

Din cauza firii sale dificile a fost necesar să se constituie un fel de comitet neoficial menit să-i supravegheze reacțiile și să intervină pentru a-i media anumite conflicte. Am fost și eu cooptat în acest comitet, dar de cele mai multe ori intervențiile noastre n-aveau darul decît de a pune paie pe foc. După care venea cineva cu suficientă putere pentru a da cu pumnul în masă și lucrurile se rezolvau. Pe noi nu numai că ne ținea ore în șir în antecameră, dar cînd binevoia să ne primească nu contenea să răspundă la zeci de telefoane, să formeze chiar și el numere în timp ce unul dintre noi vorbea, un radio hîrîia perseverent pe o etajeră din spatele biroului său — faptul că acul indicator al aparatului era fixat la nimereală între două posturi nederanjîndu-l defel * —, se făcea că nu ne pricepe și ținea discursuri despre cu totul altceva și în general nu ne lăsa nici un dubiu că ne respectă la fel de mult ca pe niște obiecte care s-au nimerit să-i fie aduse în ziua aceea în camera de lucru. Acest tratament ne făcea să putem evalua cu atît mai greu modul în care se plîngea el că este „jignit".

Țin minte că primul articol pe care l-am publicat despre Poolo conținea în intenția mea și cîteva dintre ciudățenile savantului. Redactorul șef mi-a cerut să le scot, spunîndu-mi că Poolo este un tip reprezentativ, iar teribilismele sale nu sînt în nici un caz tipice. Am încercat să-i explic că întotdeauna ciudățenia reprezintă semnificativul. Asta l-a lăsat pe șeful meu cu gura căscată și pînă să replice am ajuns la o soluție de compromis. Eram mai vechi ca el în meserie și știam, atunci cînd voiam, să cîștig ceea ce nu era imposibil de cîștigat. Oricum, lui Poolo i-a plăcut teribil formula mea, după care reprezentativul este materializat întotdeauna prin excepție și, însușindu-și-o, o repeta ori de cîte ori avea prilejul.

---

* Incetul cu încetul m-am obișnuit cu obiceiul său de a ține mereu aparatul bîzîind fixat pe un post incert sau între două posturi. Probabil că asta îi dădea impresia pulsației unei vieți intense în preajmă.

Dar pe vremea aceea ne întîlneam deja foarte des, fiind aşteptaţi peste tot să apărem împreună. Scopul iniţial pentru care îi căutasem tovărăşia se complica mereu şi, deşi n-am uitat niciodată acest scop în decursul lungii noastre cunoştinţe, totul devenea pe zi ce trecea mai încîlcit. Relaţiile dintre noi erau cele care se statornicesc între o cobră şi o victimă a acesteia, cele două fiinţe iubindu-se. Numai că de cele mai multe ori nici nu mai ştiam dacă eu sînt călăul sau victima şi am convingerea că trăiam pe rînd ambele roluri. Dar chiar şi aşa, devenisem singurul său apropiat — care de foarte multe ori îi era chiar prieten. Singurul prieten.

Într-o zi mă invită împreună cu soţia să prînzim în braseria unui mare restaurant. Sărbătoream reîntoarcerea sa la Institut, după ce, vreme de cîteva luni, refuzase să-mi mai calce pragul din cauza unei „jigniri". Îi spusesem atunci, la masă, că am aflat din surse sigure că dacă s-ar fi încăpăţînat în continuare, şi nu s-ar fi reîntors la Institut, existau indicaţii ca acesta să fie reprofilat, circulînd şi variante în legătură cu numirea noului director. Nu-i spusesem nimic nou. Ştia. Ceea ce m-a făcut să înţeleg că Poolo nu întindea niciodată coarda decît exact cît să nu se rupă, ceea ce-mi confirma vechea teorie atît de contestată după care geniul nu s-ar manifesta strălucit şi inimitabil doar în domeniul lui de activitate, ci şi în arta sau mai bine zis ştiinţa de a-şi impune opera.

Poolo venise la braserie împreună cu prietena sa, o doctoriţă cu vreo treizeci de ani mai tînără ca el. Soţia mea îl cunoscuse în cîteva prilejuri pe Poolo, dar niciodată nu avusese ocazia să se afle în preajma sa într-o societate atît de restrînsă. La prima vedere diferenţa nu era atît de mare : între patru ochi sau de faţă cu un auditoriu numeros, Poolo se situa mereu în mijlocul discuţiei pe care o acapara în mod tiranic. Dar una este să stai printre alţi o sută de oameni şi să asculţi vorbele lui venite de la tribună şi alta să ştii că tu eşti cel căruia i se adresează aproape în exclusivitate. Sentimentul că un om atît de celebru „îşi pierde vremea cu tine" nu este de lepădat. Cu toate că şi acest lucru îşi are dezavantajele lui, mai ales atunci cînd eşti obligat să asculţi ore în şir disertaţii pe care nu le înţelegi pentru că nu ai pregătirea

necesară și — de ce să n-o recunoaștem ? — inteligența obligatorie pentru a le putea urmări. Și să fugi, să te faci că nu te interesează sau că ai dori să mai asculți și altceva era imposibil.

Totuși, soția mea a făcut față cu eroism acelei seri, fiind apoi cu totul cucerită. Ce se întîmplase ? Atît Poolo cît și cu eram pe vremea aceea oameni care am depășit de mult prima tinerețe, dar care nu afișam nici o boală sau nu eram dispuși să ne dăm drept inși care n-ar mai fi în deplinătatea forțelor fizice. Dacă acest lucru este un aspect indispensabil la un om de energia și puterea de muncă a savantului, trebuie să spun că nici eu nu arătam mai mult de patruzeci și ceva de ani, deși mă apropiam de șaizeci. Dar nevastă-mea chiar avea vîrsta pe care eu mă străduiam s-o arăt și-și purta și ea foarte bine primăverile, plus că venise atent pregătită la întîlnirea la care o adusesem. Prietena lui Poolo, așa cum am mai spus, era și mai tînără ca soția mea. Așa că nu ne aflam în nici un caz la un ceai pentru pensionari.

Da, dar nici la o curte furibundă nu mă așteptam să-i facă marele meu prieten neveste-mi. Mai ales în formația în care ne aflam. Dar astea erau amănunte care nu-l puteau deranja pe Poolo. Imediat ce ne-am întîlnit, a început să se ocupe foarte insistent de Lia — soția mea — și aceasta îi răspundea dîndu-și ochii peste cap și radiind de mîndrie. Din cînd în cînd se uita în jur cu coada ochiului pentru a constata dacă mulțimea de consumatori din braserie sînt cu toții la curent cu marele eveniment care se producea, adică dacă toți realizează că genialul savant se ocupă atît de leșinat de ea. „Leșinat", ăsta era cuvîntul, pentru că Poolo, atunci cînd voia să fie cuceritor cu o femeie, își schimba vocea și fizionomia și făcea totul pînă a deveni cît se poate de ridicol. Ridicol pentru toți, numai pentru cea căreia îi era adresată această mascaradă nu. Și bineînțeles că Lia avea toate motivele să fie fericită pentru că erau destui clienți în local care să-l cunoască pe Poolo sau măcar să-l recunoască din publicitatea care i s-a făcut.

Între timp, eu îmi mîncam în liniște și penibilitate grătarul și încercam să mă consolez la gîndul că nici prie-

tena lui Poolo n-avea cum să se simtă mai bine. S-o pun pe nevastă-mea la punct n-aveam cum și singura soluție mi se părea să suport totul cu îngăduința care se cerea în relațiile cu celebrul meu prieten și să am grijă ca seara să se termine cît mai repede. Încercai să mă întrețin cu amica lui Poolo, dar prietenul meu nu suporta să aibă un singur auditoriu, chiar dacă doar respectivului îi era adresat întregul spectacol și ne-a obligat să participăm, ascultători cuminți, la scălîmbăiala lui.

Doctorița stătea ușor amuzată și-i admira totul cu un zîmbet care nu știam dacă e mască bine studiată sau propria ei față, și-mi dădea parcă de înțeles că acesta-i felul odorului ei pe care e mai bine să-l lași în pace — dacă nu vrei să ai parte de un circ și mai și.

Intre timp Poolo perora despre tot ce există pe planeta asta și, bineînțeles, fiecare propoziție era spusă cu convingerea că tocmai în clipa aceea se năștea adevărul adevărurilor. De pildă zicea : „Arta reală este destinată unei societăți patriarhale — cu tot kitch-ul pe care-l incumbă. Azi arta a devenit spectacol". Apoi își dădea capul pe spate, se rezema de speteaza scaunului și aștepta felicitările entuziaste pentru descoperirea pe care a făcut-o. Iar Lia...

(Deși întotdeauna exista și mult adevăr în ceea ce spunea, gusturile sale artistice erau mai mult decît dubioase. Iată ce declama el din cînd în cînd : „În pădurile franceze apăruse vulpea nu,/Vînătorii o căutară, dară vulpea nu era./În pădurile vieneze apărușești vulpe, tu,/Vînătorii te căutară, dară tu e'caetera...")

„Mă formalizez prea mult" îmi ziceam și încercam să fac „onorabil față situației". Lucru care mi-a și reușit mai mult sau mai puțin și, după penibilele discuții de rigoare iscate la plata consumației în legătură cu cine pe cine a invitat — Poolo neacceptînd să plătească altcineva atunci cînd se afla el pe post de păun, eu simțind de asemenea nevoia să-mi fac numărul cu cît mai multă detașare — după ce am părăsit cu chiu cu vai localul, celebrul meu prieten ne invită pe toți la el și, pentru că eu mă săturasem și invocai o scuză, el insistă ca măcar nevastă-mea să-l onoreze cu vizita ei. În timp ce eu toc-

mai mormăiam ceva și în numele Liei, ea acceptă entuziasmată, copleșită de elanul care n-o mai slăbea de cînd se apucase Poolo să-i explice aspecte particulare ale Efectului P, domeniu în care soția mea nu se pricepea mai mult ca la sanscrită. Simții cum îmi vine sîngele în obraji și, pentru prima oară după atîția ani de căsnicie, mă apucă un impuls nestăpînit de a-i arde una chiar acolo în plină stradă. Mă salvă doctorița, prietena lui Poolo, care, păstrîndu-și surîsul pe buze, mă împinse în mașina ei.

— V-ați purtat ca niște liceeni, îmi spuse în timp ce rulam încet pe bulevard.

— Pe dumneavoastră nu vă enervează ce s-a întîmplat ? Înseamnă că nu-l iubiți !

Ea nu-mi răspunse și surîsul ei începu să mă agaseze. A oprit mașina în locul unde pretextasem eu că trebuie să mă duc, dar mă răzgîndii și-i spusei că dacă tot au ieșit lucrurile așa cum au ieșit, atunci măcar să mergem și noi undeva. Ea reflectă o clipă, apoi porni din nou motorul, fără să mai adauge ceva. Tăcui și eu să văd unde mă duce. Refăcurăm drumul deja parcurs și mă lăsă în fața braseriei.

După multă vreme am întrebat-o la ce s-a gîndit înainte de a se decide să mă lase în fața braseriei. Pe față îi apăruse din nou zîmbetul acela care mă enervase atîta la timpul respectiv. Ar fi venit cu mine, mi-a spus, dacă în felul acesta ar fi preîntîmpinat un scandal, dar bănuise deja de atunci că sînt legat cu prea multe fire de Poolo pentru a mă preta la murdării împotriva marelui om.

— Pentru a mă preta la... ?! Cum ? ! Tot eu aș fi fost cel care ar fi procedat incorect dacă i-aș fi ars una în plină stradă ?

Ea nu mi-a răspuns și toată furia adormită de mult mi-a revenit de undeva, dintr-un colț al fierii mele, unde se depozitase de atîta vreme, deranjîndu-mă din cînd în cînd, dar fără a-și spune numele. (De multe ori mă enervam din senin și nu știam de ce. Acum sînt sigur că una dintre cauze — alături de cine știe cîte și care — era povestea aceasta, care stăruia în continuare ca o poliță

neplătită.) În ziua aceea mi-a apărut un motiv dublu de iritare : nu știam dacă sînt gelos pe soția mea că își dă ochii peste cap în fața lui Poolo sau dacă mă deranjează prietenul meu pentru că este în stare să mă înlăture atît de ușor pentru o femeie oarecare. Și ce dacă femeia aceea era nevastă-mea ? Această dublă gelozie nu m-a mai părăsit niciodată.

1. Intr-o zi, după ce l-am căutat aproape o săptămînă de pomană, am simțit că îmi lipsește îngrozitor. Prima reacție a fost de uluială, apoi de furie. Atunci am înțeles că trebuie să mă hotărăsc. Și asta cît mai repede.

2. Cîteva zile mai tîrziu se întîmplase un lucru îngrozitor : știam că la Institutul lui era un loc în care balustrada scării era desprinsă. Poolo însuși mi-a atras atenția asupra primejdiei, văitîndu-se că el și așa are o teamă cumplită de înălțimi și că acel loc din drumul lui zilnic îi producea adevărate coșmaruri. Aproape fără să-mi dau seama ce fac, dar dintr-un impuls foarte puternic, urcînd în ziua aceea scările împreună, l-am împins spre balustrada ruptă. Poolo a căzut în golul scărilor, am văzut acest lucru cu certitudine, dar a revenit incredibil din aer, s-a prins de mîna mea rămasă întinsă înainte și m-am pomenit la rîndul meu azvîrlit în hău. Apoi m-a prins din nou și m-a tras încet înapoi pe scară. Nu știu care dintre noi doi era mai palid. L-am evitat apoi cîteva zile. Ulterior, cînd am revenit la Institut, am găsit reparată balustrada. Dar de cîte ori treceam pe lîngă locul acela, simțeam un gol în stomac. N-am comentat niciodată nici unul acel incident, însă de uitat n-am putut să uit niciodată nici cel mai mic amănunt. Ceea ce mă obsedează în special e revenirea lui incredibilă din golul în care a căzut.

Cum de nu m-a făcut să uit și această întîmplare, așa cum a reușit de atîtea ori să șteargă cu guma fapte prin care, sînt sigur că am trecut ? Căderea și revenirea aceea a lui din golul scărilor, mai mult chiar decît propria mea cădere, chiar dacă aș fi uitat-o, ar fi stăruit mereu în senzația de straniu pe care o simțeam ori de cîte ori mă aflam în preajma sa, senzațle pe care niciodată n-am putut s-o motivez în cuvinte.

9

Dar într-o zi îți mai aduci aminte de ceva și ceri să vorbești cu directorul adjunct : îl întrebi de ce au fost promise atîtea avantaje materiale pentru cei reușiți la test, dacă tot nu mai are nimeni timp să se bucure de aceste avantaje în clipa în care are dreptul să ajungă la ele. Directorul răspunde că este vorba despre o neînțelegere, că în timpul în care nu stai la pupitrul de comandă poți să-ți îngădui orice capriciu care nu implică părăsirea încăperii sau riscuri în legătură cu sănătatea ta fizică, dar răspunsul nu te mulțumește și-l acuzi pe directorul adjunct de înșelătorie, spunîndu-i că ați fost aduși la această muncă prin amăgire. La care ți se răspunde că nu te obligă nimeni să fi operator de siguranță, dar că avantajele de care poți beneficia oricînd rămîn valabile. Atunci te superi cu adevărat : cum să renunți acum la această viață, cînd nu mai ești capabil de alta ? Ar fi ca și cum i-ai spune unei păsări căreia i-ai jumulit penele că, dacă nu-i convine, i le dai înapoi și n-are decît să zboare. Da, dar cu timpul și acelei păsări îi vor crește alte pene la loc, ți se răspunde, dar te enervezi tot mai mult, mai ales că nu mai ai argumente logice, ci mai mult ceva... ceva de ordin intuitiv, sufletesc,... ceva... Întrerupi discuția și te întorci la pupitrul de comandă, dar îl mai întrebi peste umeri pe director ce s-ar întîmpla dacă te-ai sătura așa, brusc, și dacă în același timp s-ar sătura și colegul și toate astea înainte de a putea interveni rezervele. În timp ce spui toate astea, difuzoarele transmit cu intensitate maximă poveștile lor melodramatice, iar directorul îți răspunde, încercînd să se facă auzit, că dacă s-ar întîmpla ceea ce ai spus, experiența s-ar întrerupe, dar ea ar rămîne în memoria omenirii ca un moment important de testare a condiției umane și că sociologi, ecologi, psihologi, politicieni și mulți alți specialiști ar avea un bogat material real de analizat, că s-ar face deci lungi și aprofundate studii pe un timp care n-a fost simplă ipoteză.

Directorul adjunct întreabă dacă mai ai nevoie de el și iese din încăpere cînd vede că nu-i răspunzi, dar în

camera de comandă lucrurile se petrec într-o ciclicitate dublă, pentru că peste puțină vreme trece colegul prin criza prin care ai trecut tu mai înainte și îl cheamă și el pe directorul adjunct și asiști apatic la cam același dialog. Doar că la ieșire directorului îi scapă o remarcă pe care prima dată n-a făcut-o și anume că experiența se va termina oricum într-o bună zi. Deocamdată se caută momentul propice — tot un experiment. Dar în mod inevitabil este de așteptat să se întîmple un accident în funcționarea fie a aparatelor, fie a celor care le alimentează prin atingerea cu manetele de „siguranță". Cînd iese directorul rămîneți amîndoi perplecși. Atunci ce rost mai are toată experiența ?

•

Cu timpul Poolo a început să țină la mine, sau mai bine spus, a început să prețuiască modul în care-l ascultam și mai ales modul în care nu eram de acord de cele mai multe ori cu el — așa că a început să aibă și el nevoie de prezența mea. Începuse chiar să-mi hrănească orgoliul cu zeci de mojicii făcute la adresa altora : în timp ce se întreținea ore în șir cu mine vorbind tot felul de fleacuri, în anticameră se adunau tot mai mulți oameni, mulți veniți cu probleme urgente, care necesitau decizii importante, oameni cu funcții înalte, personalități ale lumii științifice. Atunci cînd am fos trimis pe trei luni în străinătate, doctorița îmi scria că iubitul ei nu-și mai găsește astîmpărul și că i-e teamă că o să-și pună în mișcare toate relațiile pentru a mă aduce înapoi. Iar un an mai tîrziu, cînd m-am îmbolnăvit de hepatită, m-am pomenit aproape zilnic cu el în spital, sfidînd toate precauțiunile de la secția de contagioși, el care era un ipohondru atît de desăvîrșit.

„Avem nevoie de poeți pentru a ne aminti idealul !" Cu astfel de texte încerca el să mă flateze, citind din Kierkegaard, unul dintre autorii săi preferați și confundîndu-mă cu poetul numai pentru că scriam și eu.

Era frumos și de multe ori întîlnirile noastre deveneau adevărate evenimente. Și cum frumosul din prezent nu supraviețuiește și nici nu există decît prin nașterea do-

rinței de a-l reînvia, devenind un produs al unui viitor ipotetic, îmi doream mereu alte asemenea momente, în care să uit adevăratul scop pentru care l-am căutat, momente în care prietenia lui să reprezinte unicul și sublimul motiv. Și, trebuie să recunosc, un subteran sentiment al unei datorii de mine impuse față de dorința de a-l simți pe Poolo drept prieten, a amplificat întotdeauna neliniștea mea, atunci cînd îi eram în preajmă.

În afară de asta, multe dintre ieșirile sale își aveau rădăcina în faptul că Poolo nu era capabil să înțeleagă împrejurarea că oamenii mai pot avea și alte probleme în afara celor legate strict de activitatea sa. În general, în relațiile sociale dintre doi oameni intervin mereu elemente indiferente pentru celălalt. De exemplu : eu m-am certat cu soacra, prin urmare, azi voi fi mai intolerant și față de tine. Dar nici tu nu ești obligat să iei în considerare motivul bădărăniei mele de azi — motiv pe care de cele mai multe ori nici nu-l cunoști. De aici o mulțime de conflicte care nici măcar nu se mai explică prin adevărata lor cauză. Dar, dar față de toate astea, între noi mai intervenea mereu și vechiul motiv al urii mele față de el, motiv ce lua amploare în zilele cînd el nu făcea nimic să-l contracareze. Tensiunea devenea dominantă, gata să ne arunce în aer.

Pe de altă parte, Poolo mă făcea să pricep că întrevederile cu mine făceau și ele parte din munca sa, el folosindu-le pentru a-și clarifica idei și pentru a-i permite spiritului său să-și găsească într-o formă liberă calea pe care-ar fi ocolit-o printr-o premeditată constrîngere. În vreme ce eu, în loc să mă plictisesc tot mai mult de lungile sale discursuri — multe referindu-se la subiecte care nu-mi erau accesibile — și de veșnica sa fanfaronadă, am început să mă deprind cu „codul“ său, care în fața mea a început să-și piardă multe dintre secretele care-l constituiau.

Am început să-l însoțesc pretutindeni. Țin minte o conferință pe care a ținut-o într-un oraș de provincie, la o universitate populară. Sala era arhiplină, Poolo era prea cunoscut pentru ca să nu stîrnească un eveniment

în orașul reședință de județ. (N-am înțeles ce nevoie a avut prietenul meu să se pregătească o dimineață întreagă pentru acea conferință, el care era obișnuit să vorbească ore în șir în fața celui mai divers auditoriu. Mai ales că în ziua aceea trebuia să țină o conferință cu un pronunțat accent de popularizare. Plus că nici n-a vorbit cu nimic diferit ca altădată, cînd perora în fața oricui, ba mai mult, nici n-a plictisit de data asta pentru că lumea a venit să-l asculte și l-a ascultat.) După conferință au urmat întrebări și acestea s-au referit, așa cum era de așteptat, la Efectul P, teletransport și proiectele de viitor ale savantului. După care s-a ridicat un tînăr care a vorbit despre punctul culminant ale creației savantului, respectiv despre același Efect P și același teletransport.

— Cum s-ar zice acum sînt în declin ? a întrebat Poolo cu nu zimbet subțire.

Eu funcționam ca un seismograf. Știam ce avea să urmeze, mai ales că în ultimele două săptămîni „bătrînul" se purtase mai calm ca oricînd. Trebuia să aibă loc compensația.

Pe urmă a început cearta. Tînărul se încăpățîna în a susține că marile descoperiri se fac pînă la o anumită vîrstă, amenință că poate da oricîte exemple pentru a-și susține teza (dar nu dădu nici unul), lumea vocifera indignată de comportarea tînărului, iar Poolo se dădu în spectacol. Pe urmă, însă, mai ținu un scurt discurs :

— Am auzit și eu ceva despre vîrsta optimă a creativității. Așa se numește asta, nu ? Dumneata m-ai atacat pe mine și eu am să mă refer la mine. Esența reprezintă raportarea la tine însuți, devenirea este deja ceva ce se referă în afara ta. Dar vreau să știi ceva — și Poolo îl fixă pe tînărul său interlocutor cu degetul — : în general, dacă ai parcurs un drum asemănător cu cel pe care l-am parcurs eu — și care-mi place să cred că n-a fost un drum oarecare, așa cum afirmi dumneata ! —, atunci vine o vreme cînd cunoști atît de bine tot ceea ce se află în jur, încît singura problemă rămîne voința : să mai faci și pasul ăsta ? Sau să nu-l mai faci ? O să mă întrebi de ce îmi pun astfel problema. Pentru că aș fi obosit și ar trebui să-mi drămuiesc forțele ? Aiurea ! Îmi pierd mai multă vreme cu ocolirea drumului drept decît cu parcurge-

rea lui. Păi, asta-i de cînd lumea : cine ocolește, nu numai că ajunge mai tîrziu, dar e și mai obosit. Atunci pentru că nu mai văd rostul ? Cine se gîndește la rost prea mult, acela nu va ajunge niciodată niciunde. Și cu asta ne-am apropiat , da tovarășe, ne-am apropiat ! Dar încă nu destul ! Poate că am idei la fel de mari sau poate și mai mari, dacă așa ceva este posibil, ca în tinerețe. Dar poate că nu le scot pe piață astfel ca atunci, adică poate că nu le mai încercuiesc cu creionul roșu pentru ca toată lumea să vadă și să se minuneze de ele. Că le vede sau le simte prin alți analizatori este clar, doar că nu-și mai dă seama de ce înseamnă asta în viața lui. Dar am să vă declar aici ceva ce n-am mai spus public pînă acum, chiar dacă și de data asta cuvintele mele vor fi receptate asemenea unui foarte potrivit exemplu al afirmațiilor mele de mai înainte, drept niște simple vorbe, fără ca cineva să-și poată da seama de importanța lor istorică. Vreau să spun că *totul nu mai reprezintă astăzi decît o problemă de voință,* asemenea pasului pe care v-am declarat la început că mă gîndesc mereu dacă să-l fac sau nu. Din punct de vedere tehnic lucrurile sînt deja la îndemîna noastră. Ce lucruri ? Niște lucruri minunate... Orice lucruri... Vreți să vă construiesc un aparat care să poată face un asemenea lucru ? Problema se pune cît sînteți dispuși să economisiți de la gură sau din altă parte pentru a accepta finanțarea programului de cercetare. Că pentru arme sînteți dispuși... Asta este un aspect. Al doilea este acela de a mă convinge pe mine sau pe cei cîțiva ca mine, cei care sîntem în stare să vă punem pe picioare respectiva dorință, să ne convingeți pe noi dacă merită să ne pierdem timpul cu așa ceva. Asta este aspectul voinței noastre. A treia latură a problemei se referă la voința noastră colectivă, a tuturor, dacă are rost să colaborăm în domeniul pe care l-am propus — noi sau voi. În legătură cu aceasta mai apare un fenomen cît se poate de important, un fenomen pe care trebuie să-l sesizați, în sfîrșit, întru totul : între a și b în cadrul ecuației știința a ajuns să aibă nevoie să ne bage și pe mine și pe dumneata. Asta este marele salt la care s-a ajuns. Și atunci să nu vii dumneata și să-mi spui că marile idei au aparținut trecutului meu ! Mulțumit ?

— Aș vrea să vă mai întreb totuși ceva, insistă tînărul, insensibil la rumoarea sălii. Ați spus că totul a devenit posibil din punct de vedere tehnic și că singurul lucru de care depinde acest „posibil“ este funcție de voință. Cred că nimeni nu dorește să moară. Este posibilă nemurirea ?

— În primul rînd că faci afirmații total pripite. Și în necunoștință de cauză ! Gîndește-te la Absalom ! Da ? Bine. Pe urmă, nici un tînăr nu vrea să moară pentru că nu-și pune în mod serios problema.

— Sînt și unii tineri care s-au sinucis !

— În joacă ! Da. Nu și-au pus serios problema. N-au avut cînd ! Da. Pe ei i-a interesat doar faptul dacă Julieta îi iubește sau dacă Romeo n-a trădat cumva. N-au avut cînd să-și pună cu adevărat problema !

— Cum așa ?

— Ce nu înțelegi ? Dacă erau tineri, cînd să se fi gîndit în mod serios o viață întreagă la moarte ? Și în mai puțin timp lucrul ăsta nu se lasă dezlegat. Da. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, dumneata vrei o altă structură biologică. Habar n-ai ce înseamnă aia nemurire și așa mai departe... Dar trecînd și pe asta... Uite, eu îți mărturisesc cinstit că nici prin gînd nu-mi trece să-mi doresc moartea. Dar nici nemuritor n-am curajul să sper să fiu. Din punct de vedere biologic, bineînțeles, he-he !

Tînărul mai dori să spună ceva, dar lumea își arată acum vehement dezaprobarea și-l obligă să se așeze.

Ultima parte a întîlnirii cu marele savant fusese spirituală, ți-ai putut da seama cît de mare este un asemenea om, o figură atît de importantă, cu atîtea relații... Sigur, tinerelul... tineretul a fost întotdeauna idolatru, să nu-l luăm prea mult în seamă, un mucos...

La rîndul meu, respirai și eu mai liniștit : criza părea depășită. Dar știam că asistam doar la o amînare Atunci cînd răbufnea, Poolo se epuiza într-o ceartă, dacă însă se întîmpla să nu aibă cu cine se sfădi reveneau pe tapet acei *bontzai,* recluziunea, pesimismul negru — disparițiile din societate putînd dura multe săptămîni.

Apoi sosi un redactor de la ziarul local, redactor care-l rugă pe Poolo să dea un interviu pentru cititorii județului, iar Poolo, ca de obicei, se grăbi să accepte, el fiind gata să sesizeze importanța copleșitoare chiar și a rîndu-

rilor pe care i le dedica revista liceului agroindustrial de cine știe unde. Începat nu era decît cu publicațiile mari. Pe acestea le refuza categoric dacă o dată i-a fost paginat nepotrivit un articol sau dacă într-o înșiruire de nume i se părea că a fost plasat în urma cuiva mai puțin important ca el. Și cine nu era mai puțin important ca el ?

O oră mai tîrziu, în timp ce mîncam la restaurant, înconjurați de gazdele noastre, în local își făcu apariția și tînărul de la conferință. În jurul nostru se iscă o mică rumoare stînjenită, dar asta nu-l putu împiedica pe ochelarist să-și ia un scaun și să se așeze lîngă noi. Poolo era, bineînțeles, în cea mai bună dispoziție, trăncănea despre toate, despre arhitectura orașului și a altor orașe în care fusese prin călătoriile sale, despre ultimele cercetări pe plan mondial în legătură cu combaterea țîntarilor, acest flagel aducător de secole de necazuri — voi habar n-aveți ce problemă importantă este asta ! — și, în sfîrșit, despre moarte.

— Moartea este singul lucru pe care-l avem în ordinea asta, a noastră. Și atunci vrei dumneta, tinere, să vin cu sau altul ca mine și să ia acest jalon neclintit din fața omenirii ! Dumneata știi ce ar însemna asta ? Ar fi ca și cum ai văduvi o busolă de nordul ei. Ce rost ar mai avea apoi neliniștea acului, dacă el tot n-ar mai arăta nimic raportabil la ceva care să-i dea sens agitației sale ? Poolo se opri să tușească în batista pe care și-o admiră apoi îndelung.

— Să ne fie frică de viața veșnică numai pentru că nu știm în ce s-ar transforma viața fără de moarte ? îl întrebă tînărul. Mie mi se pare că totul nu se rezumă decît la o simplă problemă filosofică, atît timp cît nu există posibilitatea practică de punere în aplicare a „pericolului“ de care vorbim.

— În primul și în primul rînd că dumneata n-ai nici un drept să spui că există sau că nu există această posibilitate practică, atîta vreme cît nu știi...

— Păi, eu știu că medicina se zbate să vindece simple boli și nu prea este în stare s-o facă întotdeauna. Iată cît sîntem de departe de partea practică a celor pe care...

— Tinere ! Încerci să mă enervezi ? Ce are medicina cu cele pe care le discutăm noi ? Întrebarea fu scandată cu tonul replicii cruciale dintr-o tragedie antică.

Mai tîrziu, în drum spre capitală, în trenul care gonea prin noapte, ne-am pomenit cu interlocutorul nostru din nou lîngă noi. Discutarăm îndelung pe coridor, doar că atunci cînd a venit conductorul, reieşi că tînărul urcase în vagon fără bilet. Poolo nu făcu nici cel mai mic gest să-l scoată din încurcătură, iar junele declară că n-are la el bani destui pentru a plăti amenda. Plătii eu totul, făcîndu-mă că nu observ privirea furioasă pe care mi-o arunca între timp prietenul meu. Cînd l-am întrebat mai tîrziu de ce n-a făcut nimic pentru interlocutorul lui de o noapte, mi-a răspuns că nu i-a convenit cum s-a „lipit“ tînărul de noi în restaurant, la masă, fără a plăti apoi nimic din ceea ce nu s-a sfiit să consume (lucru pe care n-aş fi crezut vreodată că l-ar fi putut observa Poolo), că nu i-a plăcut nici siguranţa cu care junele era încredinţat că savantul trebuia să-l scoată din încurcătură şi în tren. Dacă mergi pe o anumită cale, atunci trebuie să te obişnuieşti să şi suferi pentru ea, conchise Poolo, de parcă nu s-ar fi întreţinut toată noaptea cu cel pe care-l judeca acum atît de aspru. Dar asta era o altă poveste.

Eu între timp m-am culcat în cuşetă, lăsîndu-i să vorbească pe coridor. Poolo era obişnuit să nu doarmă decît foarte puţin sau chiar deloc. Multă vreme chiar am crezut că geniul activ e cel care are forţă de muncă şi care poate să-şi pună în aplicare intuiţiile. El nu simte nevoia să mai doarmă încă o oră în plus şi de aceea nu duce în fiecare dimineaţă o luptă crîncenă şi inutilă pentru a se reapuca de muncă. Oricum, Poolo era în stare să lucreze nopţi în şir, în timp ce colaboratorii săi dormeau pe rînd. Dar el mai avea şi teoria lui şi în această privinţă : „Somnul, spunea el, este o repetiţie a morţii. (Nu ştiu dacă era formularea lui sau nu.) Apoi continua : Copiii trăiesc problemele existenţiale intrinsec şi în orice caz mai profund ca noi, de aceea protestează vehement ori de cîte ori vine seara şi sînt «ameninţaţi cu culcarea». Ei ştiu că...“

— Şi atunci de ce protestează cei mai mulţi copii şi atunci cînd trebuie să mănînce ? încercam eu să-l încurc.

— Un copil flămînd nu protestează ! Şi Poolo se avîntă în alte teorii, uitînd că problemele legate de psihologia copilului nu constituie punctul său forte.

Dar Poolo era fericit să piardă vremea oricînd şi cu oricine. Odată, enervat că era presat de un milion de treburi urgente, în timp ce urmărea cu o deosebită plăcere un film uşor la televizor, a răspuns iritării mele printr-un mic discurs în care mi-a vorbit despre *lenea* unor oameni care par harnici şi care, deşi lucrează foarte mult, fac lucruri stereotipe pentru că sînt prea comozi pentru a gîndi şi a căuta o altă soluţie mai simplă care să constituie o scurtătură pentru lungul lor travaliu pe care-l investesc atît de conştiincios. Reversul, continuă Poolo, este la fel de valabil : mulţi oameni foarte eficienţi au foarte mult timp liber — ăsta numindu-se adevăratul randament. Exemplul genial pe care mi l-a oferit ca argument a fost, bineînţeles, el însuşi.

Nu ştiu cît a discutat el în noaptea aceea pe coridor în tren, dar după ce m-am culcat şi am adormit imediat, m-a trezit peste foarte puţină vreme trenul intrînd în periferiile Bucureştilor. Oboseala pe care o simţeam, dar şi ceasul meu biologic protestau cu toată hotărîrea : nu putea fi încă dimineaţa. Mi-am amintit de zvonurile pe care le auzisem mai demult cum că Poolo însuşi ar fi călătorit de nenumărate ori cu viteza gîndului de pe un meridian la altul. Nimeni însă nu-şi mai amintea aceste zvonuri. Sau mai bine spus, eu aveam impresia că nimeni nu mai vrea să şi le amintească.

Intr-o zi îl aşteptam la Institut, el întîrziind, ca de obicei. In încăpere era doar un colaborator de-al său şi, vorbind ba de una, ba de alta, acesta mi-a sugerat pe un ton foarte serios că n-ar fi exclus ca Poolo să se afle în clipa aceea peste mări şi ţări. Era convins că se întîmpla des ca şeful să se deplaseze cu viteza gîndului într-un punct sau altul de pe glob. Lucrul acesta mi l-au mai spus şi alte persoane şi n-aş putea zice că aş fi remarcat şi cea mai mică ironie în vorbele lor. Cineva mi-a relatat cu toată gravitatea că are dovezi indubitabile despre o asemenea călătorie de a lui Poolo, dar, văzîndu-mi zîmbetul batjocoritor, a refuzat categoric să se mai refere la acest subiect.

10

Prima voastră reacție este să întrerupeți totul, dar pentru asta ar trebui să ia unul dintre voi hotărîrea și fiecare îl lasă pe celălalt s-o facă, cu speranța și cu teama că se va decide... Dar nu se întîmplă nimic, nimic în acest sens și nimic în nici un sens și pînă la urmă vă feriți unul de celălalt, teama de a vorbi se transformă într-o jenă generală și vă închideți, fiecare în sinea sa. (Sînt situații în care orice ai spune ți se pare fals și atunci — pînă ce nu treci peste acest prag — nu mai poți comunica defel.)

Oare cum se poate constata epuizarea totală a unui operator de siguranță ? Sau a unei perechi ? Și cum se va face transferul cu următoarea pereche ? Și, mai ales, cînd ? Pentru că amîndoi aveți ferma convingere că nimeni nu poate fi mai epuizat decît sînteți voi și nu puteți pricepe cum de nu-i sare asta în ochi și directorului adjunct. Nu discutați nici despre asta, dar fiecare dintre voi este gata să-i dea orice răspuns partenerului și amîndoi purtați discuții interminabile. Rînd pe rînd sînteți și vorbitor și conlocutor. Prea sînteți siguri că la proxima întîlnire directorul adjunct vă va anunța că misiunea voastră este pe punctul de a se sfîrși pentru a nu face tot felul de planuri pentru ziua în care veți fi „liberi". Liberi și cu iluzia nemuririi. Chiar dacă voi știți că nici măcar organizatorii experimentului nu se așteaptă ca acesta să meargă la infinit. Gîndurile pornesc de la clipa în care directorul adjunct vă va anunța că veți fi schimbați de la pupitrele de comandă ; îi și vedeți pe ceilalți doi, cei care vă vor lua locul, intrînd în încăpere, vă înduioșați de ei pentru că îi cunoașteți prea bine și vă simțiți legați de ei, foștii voștri colegi de testări, fostul funcționar și unica femeie care a fost reținută de severa comisie, și ajungeți la concluzia că dacă stai să te gîndești bine, ați avut mult noroc atunci cînd s-a hotărît ca voi doi să fiți primii care să treacă în camera în care vă aflați, pentru că ceilalți, în afara faptului că vor trebui să lucreze la rîndul lor pînă cînd nu vor mai putea, mai sînt obligați să mai aștepte și înlocuirea voastră.

Vă imaginaţi fiecare clipa în care veţi părăsi clădirea, momentul zilei în care se va petrece evenimentul, starea atmosferică a zilei care vă va întîmpina. Şi vă imaginaţi de zeci de ori primul drum pe care-l veţi face spre casă şi... Şi vă opriţi cam aici. Eventual vă imaginaţi şi întîlnirea cu lucrurile personale pe care le-aţi lăsat acasă. Punct. Mai departe nu ştiţi la ce ar mai trebui să visaţi. Practic, odată cu nesfîrşitele teste aţi pierdut orice contact cu vechile cunoştinţe, acestea probabil că au înaintat pe drumul lor, probabil că au dezvoltat alte argouri între ele, probabil că v-ar primi cu bunăvoinţă, dar incapabile de a redeveni pentru voi ceea ce au fost înainte. Aşa că refaceţi din nou şi din nou prima zi de după ce veţi ieşi de aici şi vă opriţi la ea. Mai departe nu mai ştiţi Mai departe... Deci va veni directorul adjunct, vă va spune că a venit timpul să fiţi înlocuiţi, veţi ceda locul vechilor voştri prieteni, veţi ieşi într-o seară răcoroasă sau într-o dimineaţă caldă în stradă, veţi urca într-un autobuz, vă veţi lăsa amendaţi pentru că nu veţi avea bilet, veţi trece cu eroism peste momentul dificil în faţa unor oameni pe care doar voi ştiţi că i-aţi împiedicat atîta timp să moară, vă veţi înghesui prin nişte prăvălii fără intenţia expresă de a cumpăra ceva, dar veţi simţi totuşi voluptatea umplerii unor sacoşe noi, proaspăt cumpărate, cu tot felul de bunătăţi cu care să vă îndesaţi frigiderele cînd veţi ajunge acasă. (De cîteva zile aţi început să pretindeţi să vi se aducă mîncarea în ambalajele de la prăvălie, să alegeţi astfel ce aveţi chef să mîncaţi şi abia pe urmă să fie ambalajele înlăturate şi preparată mîncarea. Este adevărat că aproape imediat după ce v-aţi ales în felul acesta meniul, uitaţi tot ce aţi dorit şi chiar aveţi de multe ori impresia că aţi fost traşi pe sfoară şi că prînzul a fost de mult gătit atunci cînd vi s-au adus cutiile frumos împachetate să le alegeţi. Dar jocul acesta vă mai dă iluzia că puteţi opta.)

Apoi... Acasă veţi pipăi pe îndelete fiecare dintre vechile voastre obiecte dragi. Apoi... Apoi...

Este momentul în care-ţi aduci aminte de ceea ce-ţi povestea Poolo atunci cînd, depănîndu-şi obsesiile, îţi spunea că are de multe ori impresia că se vede foarte bătrîn plimbîndu-se pe malul unei ape, singur, temut şi

respectat, cunoscut de toată lumea şi privit cu coada ochilor, în timp ce este tot timpul conştient că va muri relativ tînăr. Da, îţi spui, vei putea să te plimbi pe malul rîului şi toată lumea de pe faleză se va da la o parte cînd vei trece, dar în acelaşi timp vei fi deja mort demult. Pentru că nu există alt cuvînt pentru starea în care te vei afla după ce vei ieşi afară de aici. Ce vei face după ce momentul real al revederii obiectelor de acasă se va fi terminat ? Vei sta, probabil, pe faleză, vei privi apa sau te vei odihni pe o bancă şi-ţi vei aminti tot timpul de perioada petrecută aici, printre ceasurile de control şi printre manete. Eşti epuizat, o ştii, dar viaţa ta se va termina în clipa în care vei ieşi de aici. Şi ştii şi asta.

Faci timide încercări să afli ce gîndeşte colegul tău despre acest subiect, dar întrebările tale primesc răspunsuri îmbrăcate în alte cuvinte ca cele pe care le aştepţi şi asta te derutează, aşa că ai impresia că doar ţie îţi trec prin cap asemenea gînduri pînă ce, analizînd la rece, îţi dai seama că de fapt nu sînt deosebiri esenţiale între ceea ce gîndeşti tu şi ceea ce ţi-a spus tovarăşul tău, care acum stă la masa de comandă şi priveşte un meci de fotbal la televizor, în timp ce cu coada ochiului urmăreşte din cînd în cînd manometrele din faţa sa. E o muncă de rutină, în mod normal ar trebui să simtă deja în imperceptibila rezistenţă a manetelor starea ácelor de pe ceasuri, dar el le verifică foarte conştiincios, mult mai des decît ar fi nevoie.

•

În perioada aceea începu să se poarte asemenea unui bunic înţelept. Dar rarele crize de refuz de a munci le motiva aiurea. Odată mi-a spus că munca lui e sublimă şi de aceea cumplită. Lucrul acesta nu-l poate înţelege decît un geniu, mi-a explicat el condescent, dîndu-mi şi un exemplu : pe partitura de la Gespard de la Nuit Ravel ar fi scris „Quelle horreur !“. Nu ştiu de unde a mai aflat-o şi pe asta, dar mă îndoiesc că la ceea ce s-a referit el s-ar fi referit şi compozitorul.

Eu, la rîndul meu, aveam impresia foarte neplăcută că Poolo era în sfîrşit obosit după atîta risipă de energie

și că bătrînețea, plină de senectute, cum se și cuvine unui astfel de personaj, și-a făcut pe nesimțite apariția. Așa că îmi imaginam că nu mai trebuie să-mi fie teamă de noi și noi scene penibile, nu mai trebuia să-l asist zîmbind ca un tîmpit în timp ce el jignea pe unul sau pe altul, și starea de veșnică încordare din preajma lui a mai slăbit într-adevăr. Am ajuns încă să fiu așteptat peste tot unde apărea el ca un fel de completare pămînteană a marelui savant, dar și a Diavolului, ca un fel de cronicar, doamnă de companie, consilier, lacheu, secretar și ogar preferat al lui Poolo, sau mai bine spus ca toate la un loc, nedespărțit de el, iscînd ironii și temeri nedeslușite, ca orice eminență cenușie a unui protagonist cu puteri neprecizate. Mi se părea cu atît mai tragic faptul că nu înțelegeam spusele lui venite din noua sa postură de bătrînel înțelept ce începe să se poarte ca un oracol.

Dar Poolo neglija mai nou și Institutul. E drept, ceea ce era acolo de pus pe picioare realizase de mult. Acum lucrurile mergeau de la sine datorită inerției care le va mai purta încă cine știe cît. Cît stătea la slujbă se îndeletnicea mai ales cu niște desene făcute cu creionul care nu se ridica de pe hîrtie — în clipa în care acest contact se întrerupe, desenul stricîndu-se. Într-o zi o ținu pe secretara sa o dimineață întreagă, jucînd cu ea un joc cu o bucată de ață care trebuiește prinsă într-un anumit fel între degete, după care celălalt preia ața făurind alte figuri din ea, joc de copii pe care el l-a perfecționat și cu care a reușit s-o exaspereze pe biata funcționară, convinsă că se află în prezența unui schizofren. Cînd discuta cu colaboratorii săi, vorbea în dodii. Doar eu eram cuprins de speranța că e totuși frămîntat de ceva, un lucru care mai devreme sau mai tîrziu tot va răbufni.

Se nimeri ca tocmai atunci să moară unul dintre marii noștri oameni de știință și dintr-o eroare de calcul, cineva îl numi și pe Poolo în comisia de organizare a funerariilor colegului dispărut. Prietenul meu se achită conștiincios de sarcina primită, găsindu-și timp și pentru a se întreține pe larg cu o nepoată a defunctului, dîndu-i tot felul de sugestii pentru toaleta de înmormîntare și

asigurînd-o că rochiile de doliu pot să fie de foarte mare efect.

În același timp consultă cu mare atenție ultimele articole pe care colegul dispărut le-a publicat sau cele care au rămas pe masa de lucru. La mitingul de doliu luă cuvîntul :

— Trebuie să plîngem sau să rîdem cu această ocazie ? începu Poolo plin de avînt, dînd din nou cu nonșalanță cu bîta în baltă. În rumoarea care se stîrni, lumea fiind în unanimitate de părere că obișnuitele-i mojicii ar fi trebuit să se oprească măcar în fața morții unui confrate, a unui om la urma urmei, vorbitorul făcu niște gesturi largi, cerînd cu insistență liniște și continuă spunînd că a găsit în două dintre abstractele scrieri ale celebrului geograf, acum dispărut, două pasaje cu referire directă la moarte. Eu, precizează Poolo, la aceste două trimiteri am făcut aluzie, ele fiind acolo, în pagini, niște propoziții goale, care au devenit reperabile doar prin faptul că acum sînt postume.

Aici am greșit și am început să analizez ultimele convorbiri cu Poolo — așa cum îmi aduceam aminte de ele — prin această destul de comună concluzie pe care tocmai a tras-o și după care despre moarte nu poate vorbi decît cel care nu mai poate vorbi (ca să citez un paradox de-al său), cel care trecîndu-i hotarul se pune în mijlocul formulei, făcîndu-și loc între acel *a* și *b* cărora le lipsea mereu cîte ceva, după cîte afirma mai nou Poolo. Am greșit de două ori cu această ocazie : odată pentru că nu am ascultat mai departe cele pe care le spusese Poolo atunci și în al doilea rînd pentru că trăgînd o concluzie pripită, am amînat cu încă o vreme înțelegerea celor ce se cristalizau în capul lui Poolo.

Totuși, am înțeles că acel ceva ce trebuia alăturat lui *a* și *b* în formulele lui Poolo era strîns legat de moarte. Ce căuta acea ființă muritoare acolo, încă nu știam. Dar am înțeles din discuțiile anterioare și niște lucruri confirmate și citite : că problema morții este singura care dă sens vieții în forma actuală în care este acceptată aceasta, că fără moarte n-ar mai exista nici viitor și nici trecut, că tot sistemul nostru de gîndire ar trebui restructurat, la fel și codurile noastre morale, că toate instituțiile

ar primi alt sens, că gîndirea ar trebui să se obișnuiască brusc cu niște spații imense pe care ar trebui să le populeze, că sentimentele ar avea alt conținut la fel cum alt conținut ar avea fiecare realitate într-un univers altfel imaginat, că arta ar pierde temele capodoperelor cu care ne-a răsfățat. Că, la urma urmei, toate astea reprezintă o problemă mult mai insolubilă decît realizarea tehnică a vieții veșnice. Dar, ziceam eu, în ultimă instanță astea-s doar vorbe dacă e să le raportăm la moartea personală, în fața căreia mai credeam că filozofia aceasta încetează. Ajuns în punctul acesta nu-l mai credeam pe Poolo. În momentele în care-l uram mai tare, în punctul acesta speram să am eu dreptate.

„Depinde la ce raportezi și veșnicia, îmi spuse Poolo într-o seară în vreme ce desena un animal ciudat cu zeci de tentacule în loc de membre, cu două trompe și cu un cap foarte expresiv, cap care se prelungea într-un corp grijuliu hașurat și într-un fel de unic picior înzestrat și acesta cu diferite organe de simț, depinde la ce raportezi chiar și veșnicia, în primul rînd în funcție de cine ești tu, cel care face treaba asta.“ Și Poolo se referi din nou la felul în care își imagina el lumile circumscrise una alteia sub forma unui om care este compus dintr-o infinitate de celule, fiecare fiind egală cu o galaxie formată din sisteme planetare, mulțimea de atomi care o conțin, fiecare atom fiind la rîndul său format din particule, stele și planete pe care trăiesc ființe asemenea nouă celor care discutăm aceste lucruri, dar și alte ființe ciudate și de o infinitate de forme și dimensiuni, acei „noi“ care la rîndul nostru sîntem formați dintr-un număr imens de celule, care toate se împart în nebuloase ale unor altor lumi conținute. O ființă care cuprinde atîtea galaxii de alte ființe este de neconceput pentru acestea din urmă, asemenea veșniciei, iar timpul care se mulează acestei veșnicii este la fel de inimaginabil pentru micile ființe conținute. Dar, dîndu-le acestora o viață veșnică, ar supraviețui mai mult și o parte de nesfîrșita ființă „mare“, cea care conține noua ființă veșnică, dînd naștere unei scîntei infernale în marele echilibru creat.

Nu sînt un mare amator de romane ştiinţifico-fantastice, dar îl ascultam cu plăcere, iar desenul care se năştea în faţa mea, un desen atît de migălos încît puteai crede că este „copiat“ detaliu cu detaliu după o realitate la îndemînă, completa această poveste născută din convingeri şi amuzament. Şi între timp îmi aminteam şi de cuvintele lui Poolo : „Adevărul a fost de atîtea ori în istorie funcţie de bunăvoinţa receptorilor...“

„În ştiinţă, continuă să-mi explice el în timp ce mai înzestra *fiinţa sa* cu încă o ureche concrescută pe picior, ureche care sînt convins că era capabil să-ţi explice cu argumente — pe care nici măcar nu ştiai dacă trebuie să le iei în serios sau nu — era o consecinţă firească a mediului de viaţă a monstrului, o adaptare necesară pentru ca el să poată supravieţui, în ştiinţă, spunea Poolo, am fost convins încă de tînăr că trebuie să storci dintr-o idee tot ceea ce mintea îţi îngăduie să faci. La aplicaţii te gîndeşti după aceea sau la oportunitatea lor se gîndesc contabilii sau cei în măsură să vadă dacă este nevoie de ele sau nu. Dar invenţia însăşi, formula nou-născută, trebuie crescută asemenea florii minţii noastre, la fel cum un copil trebuie să se nască indiferent dacă ursitoarele prezic că din pruncul respectiv se va dezvolta un mare criminal *. Am greşit pe vremea aceea, dar numai pe jumătate şi asta pentru că încă nu cunoşteam cealaltă jumătate“. Tăcu adîncindu-se în desen şi luîndu-şi postura pe care o purta acum tot mai des, aceea de bunic sfătos şi de atoate-ştiutor. Probabil că mai aştepta să-l întreb care e cealată jumătate, dar nu i-am făcut această plăcere pe de o parte pentru că nu prea eram în clar nici cu prima jumătate, pe de altă parte, pentru că ştiam că atunci cînd fructul va fi gata pîrguit, Poolo nu se va mai putea abţine şi-mi va spune de la sine ceea ce acum insinua să-l întreb.

Dar mai era un motiv : pentru că în seara aceea refuzam din nou să-l cred.

Atunci, în clipele acelea, am acţionat ca în transă. Îmi aduc aminte de tot de parcă întîmplările acelea nu mi s-ar fi întîmplat

---

* cf. Poolo, *Naşterea unei idei*, cap. Amoralitate şi falsă conştiinţă. (Citat din memorie).

mie. Ţin minte fiecare fir de praf de pe tava de lemn pirogravat pe care se afla paharul. Ştiu că n-am simţit absolut nimic în clipa în care i-am turnat conţinutul pliculeţului în vin. Am aşteptat total indiferent ca lichidul să se liniştească. Am fost capabil să-l urmăresc impasibil în timp ce vorbea şi ducea paharul la gură. Mai ştiu şi astăzi cuvintele pe care le-a rostit şi ce l-am întrebat în timp ce sorbea lichidul otrăvit. N-am fost decît dezamăgit, observînd că timpul trece şi el nu păţeşte absolut nimic.

Reacţia mea în faţa paharului care se golea în gîtlejul său era indiscutabil una de dezamăgire: dezamăgirea că am fost atît de naiv încît să pot crede că Diavolul ar putea fi ucis cu pucioasă. N-am simţit nimic altceva atunci, dar am înţeles că nu există o greşeală mai mare decît a încerca să-l tratezi pe Poolo la fel ca pe orice om. Credeam orbeşte în clipele acelea că mă aflam în faţa unei fiinţe supraomeneşti.

Parcă şi lumina se răsfrîngea altfel cînd îl atingea: în mîna lui, în mîna cu şase degete, bulgărele de aur lucea verzui.

11

Televizorul a adus ceva nou în viaţa voastră. Nu mai ştiţi a cui a fost ideea să fie instalat aici, dar, o perioadă, prezenţa lui a fost binevenită. Nu au fost nici un fel de obiecţii din partea autorităţilor de genul celor cum că aparatul acesta ar putea să distragă atenţia operatorilor de siguranţă de la cadranele pe care trebuie să le urmărească în permanenţă. Probabil că testele lungi au fost suficient de concludente pentru a-i linişti pe cei care au organizat întreaga experienţă în privinţa faptului că ceea ce se va întîmpla pe micul ecran, oricît de interesant sau de palpitant ar fi pentru privitori, va rămîne oricum pe planul al doilea în faţa unor oameni care s-au dovedit, după atîtea probe, robi ai conştiinciozităţii lor înnăscute. Mai mult decît atît, televizorul putea să aducă şi el, în accepţiunea directorului adjunct, o serie de avantaje, cum ar fi, de pildă distragerea de la mereu aceleaşi gînduri,

conservarea mult mai mare a sistemului nervos al operatorilor, stimularea lor cu o emisiune bisăptămînală în legătură cu serviciile imense pe care le aduc omenirii, reportaje cu mame, fii, frați etc. aflați lîngă apropiații lor atinși de boli incurabile, de accidente înfiorătoare, apropiați ai lor care continuă să trăiască. (Chiar dacă boala nu încetează să-i roadă în continuare, chiar dacă efectele accidentelor îi țin de cele mai multe ori într-o comă infinită). Speranța că lucrurile s-ar putea îndrepta este leitmotivul fiecărei emisiuni din acest ciclu și numele voastre apar de multe ori pe micul ecran legate de munca voastră de apostolat. Dealtfel, chiar și genericul emisiunii vă arată șezînd la pupitrele voastre de comandă și urmărind plini de îngrijorare indicatoarele ceasurilor de control. Și, oricît de stăpîni ați fi pe voi, oricît de lipsiți de vanitate ați fi — dar nu sînteți —, abia așteptați să vedeți aceste emisiuni create — voi n-o știți — aproape în exclusivitate pentru voi și se întîmplă foarte rar să fiți atît de obosiți după zece, douăsprezece sau optsprezece ore de stat în fața pupitrului de comandă pentru a renunța să vă uitați la televizor atunci cînd este programată emisiunea „ voastră". Și, ceea ce de asemenea nu știți, este amănuntul că mai apar la televiziune și alte emisiuni, emisiuni ale unor oameni de știință neliniștiți de gravul dezechilibru ecologic pe care-l cauzați prin munca voastră. Dar ecranul pe care-l priviți este cenzurat în privința aceasta de un serviciu special și, atunci cînd este cazul, sînteți serviți cu emisiuni deconectante exact în clipa în care restul populației vede ceea ce voi nu trebuie să știți. (După multă vreme, după ce veți fi pensionați din serviciul acesta, vă veți fi pus de multe ori întrebarea cum s-a procedat cu candidații care veneau în perioada aceea zilnic la teste și care aveau seara posibilitatea să vadă acasă întregul program netrucat. Dar, asemenea multor altor întrebări, și aceasta va apare în conștiință fără destulă putere pentru a o urmări cu suficientă perseverență și ea dispare încă înainte de a fi depus voi cel mai mic efort pentru a afla răspunsul).

Așa că rămîneți cu emisiunile voastre, în care un băiat filmat pe viu povestește în mod cît mai impresionant cît de greu i-a fost lui, celor șapte frați și surorii mai mici

și bunicii sale bătrîne și bolnave, după ce părinții i-au murit într-un accident stupid. Bine aleasă, în paralel, vă este arătată o situație mai nouă în care un bărbat și o femeie trec printr-un accident asemănător, fără a păți însă nimic deosebit, fiind de aceea apți de a-și continua viața și a se întoarce la copiii lor — tot foarte mulți —, copii pe care-i îmbrățișează cu fericirea întipărită pe toate chipurile care încap pe micul ecran. (Doar că și aici s-a strecurat o inadvertență sau, ca să ne exprimăm altfel, cazul nu era dintre cele mai reprezentative : de obicei, atunci cînd se întîmpla un accident, victimele îl suportau din plin, doar că efectul letal întîrzia să survină, întîmplîndu-se uneori că traumatizații, în cazul în care aveau lezate organele vitale, să persiste într-o comă profundă, fără posibilitatea de a li se acorda un tratament eficace. Alteori, e drept, se mai întîmplau și reveniri spectaculoase). Sau vizionați filme lacrimogene, cu morți evitabile și cu consecințe cît se poate de zguduitoare ale acestor evenimente.

•

Pînă la urmă acalmia de la Institut a luat și ea sfîrșit. După ce lipsise cîteva zile, perioadă în care admirase un *bontzai,* izolat de toți cunoscuții, în loc să reapară mai calm, se certă cu toată lumea. În primul rînd că anunță că tot programul de cercetare al Institutului va face o întoarcere decisivă spre niște obiective cu totul noi. Nu, domnule, nu-l interesează contracte și angajamente luate, nu-l interesează nici cele ce o să spună nu știu ce șef. Ei, bine, va face totuși o concesie : o secție n-are decît să-și vadă mai departe de vechile-i sarcini. Grosul de forțe va lucra însă în alt domeniu.

De data asta n-aveai ce comisie de academicieni să trimiți la el pentru a-l liniști. Era furios peste măsură și pe cînd i se spunea mereu că are de toate, tot ce-și poate dori, el răspundea cu gesturi largi : „Un om într-o seră în care are absolut fiecare lucru pe care și-l dorește pentru a-și satisface necesitățile fizice și aspirațiile de comoditate. N-are oprelişti formale, n-are de luptat pentru nimic. Asta sînt eu — un om într-o seră. Așa credeți ?“

Cînd țirîi telefonul pe biroul său, la capătul celălalt al firului nu se mai prezentă un director general ci însuși ministrul. Poolo se dezlănțui, tună, fulgeră, vorbi aproape numai în întrebări retorice, le dădu inflexiunilor vocii sale volutele cele mai stridente, povesti anecdote, cită din Kierkegaard, îl incrimină pe Grubovici, se arătă profund jignit că a fost omis din anuarul în curs al Universității Bar-Ilan, dezvoltă pe larg teoria undelor, vorbi despre scopuri*. Ministrul îl ascultă răbdător, îi dădea din cînd în cînd dreptate, cîștigă între timp mici concesii pe care le tot adună pînă ce Poolo renunță — fără s-o știe — la o mare parte dintre revendicările pe care le anunțase. Ministrul crescuse și el la umbra mitului Poolo-Mephisto, știa că nu era de neînlocuit în funcție, în vreme ce Poolo rămînea în orice împrejurare Poolo. Era un ministru înțelept, care spre deosebire de adjunctul său îi permitea lui Poolo să dea oricîte spectacole dorea, cîștigînd însă pînă la urmă întotdeauna el, ministrul, bătăliile în care se angaja.

Cei ce trebuiau să aibă grijă de Poolo să nu facă noi boacăne și care mai aveau și sarcina de a anunța imediat ministerul dacă se întîmpla ceva deosebit trăiră cîteva săptămîni de groază — ceva plutea în aer. Dar nu se întîmplă nimic.

---

* Poolo avea și o „teorie a scopurilor" : Dorințele reprezintă scopurile, spunea el. Omul trăiește pentru ele, dar nu poate trăi prin ele. Cineva își dorește foarte mult să aibă un anumit tip de casă. Pînă la urmă ajunge s-o aibă. Și-a atins un scop, dar viața merge înainte, trecînd pe lîngă acest scop : omul nu stă toată ziua să-și admire casa. Scopurile sînt micile sau marile noastre diversiuni. Viața se consumă de obicei indiferentă la aceste „scopuri", care nu rămîn decît jaloanele didactice ale înțelegerii noastre imperfecte și mai ales schematice.

„Și atunci vii din nou dumneata să-mi spui că un împuțit de contabil trebuie să-mi dicteze la ce am voie să mă gîndesc, unde am voie să fiu genial și unde trebuie să mai amîn cîteva secole ? îl întrebă în ziua aceea pe ministru. Faceți erori, tovarășe și nu toate erorile duc civilizația înainte ! (Asta era una dintre frazele lui preferate : „Nu toate erorile duc civilizația înainte" !)

•

(Dintr-o scrisoare expediată de Lia unei prietene intime :

„Mă întreb de multe ori ce îl face pe soțul meu și pe celebrul savant să se suporte atît de pașnic între ei. După cîte știu, nici unul și nici celălalt nu au reușit să lege pînă tîrziu în viață prietenii trainice și, după cum se spune, marile prietenii rar se înnoadă după prima tinerețe. Dar nici măcar nu știu dacă pot vorbi în cazul lor de o prietenie. Ceea ce știu este că soțul meu a devenit o umbră a lui Poolo, trăiește numai pentru el, gîndește numai pentru el și a renunțat la aproape întreaga sa viață anterioară, nemaiinteresîndu-l vechile-i obiceiuri, prietenii noștri, cărțile sale, nemaiinteresîndu-l nici măcar eu. Și toate astea pentru un mojic.

Nu înțeleg nici cum de poate soțul meu să se întrețină atîta timp cu Poolo, două firi atît de tranșant diferite : unul taciturn, scoțînd un cuvînt la două ore și atunci doar pentru a lansa o ironie mai subțire ca un brici, celălalt turuind tot timpul, lipsit total de simțul umorului, rîzînd mereu cu gura pînă la urechi de niște remarci cît se poate de grosolane, incapabil să înțeleagă sarcasmul bărbatului meu. În aceste condiții, ce Dumnezeu puteau să-și spună în atîtea după-amiezi prelungite pînă în zori ? La început soțul meu a încercat să mă convingă de ce destin deosebit a dat el, de ce materie primă pentru o carte nemaipomenită s-a blagoslovit, cea care avea să dea sens întregii lui opere etc. etc. Și tot „documentîndu-se“ el de atîta vreme, s-a schimbat între timp atît de mult... Ultima vreme abia dacă mai schimbăm cîte o vorbă. Pînă nu de mult a încercat să mă convingă de necesitatea continuării „documentării“ sale, amăgindu-mă cît de mult avansează în muncă. Acum s-a îndepărtat de mine de tot. Dacă încerc să am o explicație cu el, devine din nou ironic sau se scoală din fotoliu, se îmbracă și pleacă. Probabil tot la Poolo. La un moment-dat n-am mai rezistat și am plecat eu de acasă, mutîndu-mă la soră-mea. Este adevărat, el a făcut atunci oarecare eforturi pentru a afla unde mă ascund, dar cînd m-a găsit și cînd a văzut că „nu mi s-a întîmplat nimic grav“ a uitat pînă să mă și convingă să mă întorc acasă.

Și totuși, mă întreb de atîtea ori, ce pot să-și vorbească atîta cei doi bărbați : unul atît de spiritualizat încît nu mai gustă nici măcar dintr-o carte altceva decît o înflorítură de stil sau o idee ascunsă a autorului, celălalt interesat doar de propria-i persoană, de ideile care-i trec lui însuși prin cap și de partea practică a lucrurilor, astfel încît aproape că nu-i în stare — în ciuda culturii sale evidente — să guste o operă de artă dacă nu-i poate descifra foarte precis toate sensurile. La început, cînd mai asistam și eu din cînd în cînd la întîlnirile lor, m-am mirat întotdeauna de ce a citit omul acela atîta literatură beletristică dacă și așa nu prea poate să aprecieze cele citite. E drept, avea și în acest domeniu păreri exhaustive și dacă era greu să-l prinzi cu lipsă de informație, în schimb nu puteai să auzi decît mereu aceleași discursuri interminabile și obositoare pe care le debita fără încetare. Nu, un interlocutor plăcut nu era în nici un caz Poolo și după atîția ani de căsnicie, perioadă suficientă pentru a-mi cunoaște din plin soțul, pentru a-i ști preferințele și modul de dispută, nu văd nimic ce să-i convină bărbatului meu dintr-o asemenea conversație. Ba mai mult, am vaga impresie că bărbatul meu îl privește de multe ori cu ură pe savant, deși, știu prea bine — din păcate ! — ține la el mai mult decît poate ține un om la alt om...

Poolo este un egoist, un tiran și un ipohondru care a ajuns să spună despre maladiile sale imaginare că și boala este o formă de manifestare a personalității, lăudîndu-se pînă și cu ceea ce alții ascund. Dar e și groaznic de orgolios. Se spune că nu l-a văzut încă nimeni cedînd vreodată, așa că, prin eliminare, catîrul meu probabil că cedează el mereu.

Am făcut tot ce am putut să aflu ce se petrece între cei doi, am încercat să stau de vorbă și cu prietena lui Poolo, o ființă care cred că nici nu e femeie, mai degrabă o piatră încrustată... Și dacă i-ai vedea veșnicul zîmbet ca o mască...

Săptămîna trecută am reușit în sfîrșit să-l fac pe soțul meu să accepte să stăm de vorbă. Dar n-am vorbit decît numai eu. El mă asculta binevoitor, dar simțeam că nu mai e în stare să mă priceapă.

„De obicei, într-o căsnicie dificultățile depășite împreună leagă. Cu atît mai mult dacă ambii parteneri au rămas corigenți în anumite situații. Lipsa evenimentelor ar transforma viața într-o magmă leșioasă și în mod inevitabil pînă la urmă va opera spleen-ul. Apoi lucrurile devin insuportabile din motive absolut minore, pe care altădată nici măcar nu le-am luat în seamă. Un nou eveniment — asemenea apariției lui Poolo — poate produce un cataclism...“ I-am vorbit multă vreme și am convingerea acum că legătura misterioasă care-l leagă pe bărbatul meu de savant nu este în nici un caz una care să te facă geloasă. Dacă am trăi în evul mediu n-aș întîrzia nici o clipă să-l denunț pe Poolo că are legături cu Diavolul și că l-a vrăjit pe soțul meu. Pentru că nu sîntem în evul mediu, mă gîndesc la hipnoză, la șantaj — în legătură cu ce și mai ales pentru ce ? — și la cîte nu mă mai gîndesc. Dar de un lucru sînt sigură : deși sînt atîta vreme împreună, bărbatul meu îl urăște pe Poolo.

Și atunci ? Iată ce nu pot să înțeleg... În orice caz, ușor nu-mi este...“)

Pregătirea crimei mele nereușite s-a întîmplat rapid și fără nici o măsură de prevedere. Mi-am procurat pliculețul de la farmacia la care lucra nevastă-mea și am convingerea că mi-am furat exact ceea ce voiam să fur. În privința aceasta nu există nici un fel de dubiu. L-am invitat la mine, așa cum o mai făcusem și altă dată cînd știam că Lia e de serviciu enervîndu-mă gîndul de a-i mai vedea împreună, deși știam că soția mea nu-l mai poate suferi de foarte multă vreme. I-am întors spatele și i-am turnat conținutul plicului în pahar, în timp ce-i ascultam vorbăria. Nu m-am gîndit în amănunte ce voi face cu el după ce va muri. Știam doar că am să arunc plicul în veceu și că am să-i înlocuiesc paharul. Apoi urma să chem salvarea. Dar n-a fost nevoie de nimic din toate astea.

Multă vreme după aceea am făcut tot felul de calcule în legătură cu ce s-ar fi întîmplat dacă Poolo ar fi murit de pe urma paharului cu vin otrăvit. Știu că eram tot mai convins că am procedat prostește, dar că trebuie să continui în ceea ce mi-am propus.

12

Pe urmă s-a întîmplat un lucru pe care nu l-aţi mai prevăzut : unul dintre voi s-a îmbolnăvit. Nu amîndoi, ci numai unul. La început o simplă gripă, apoi complicaţii, temperatură mare. După două zile ar fi trebuit să rămîi douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru fixat la masa de comandă. Directorul adjunct a venit să analizeze situaţia. Candidaţii admişi erau oameni cu o sănătate robustă din moment ce n-au avut niciodată vreo indispoziţie cît au durat testările. Era stupid ca o simplă gripă — chiar dacă ea nu era atît de simplă — să scoată din schemă o echipă întreagă. (Chiar dacă echipa era formată doar din doi membri). Ceea ce nu te-a impresionat prea mult : ai declarat că la nevoie vei sta tu douăzeci şi trei de ore la serviciu. Asta nu se poate ! Ba se poate ! Şi cealaltă oră ? Lui Poolo îi erau suficiente cîteodată doar zece minute de somn pe zi ! Astea-s exagerări... şi legende ! Ba-i realitate ? Şi cealaltă oră ? Care „cealaltă oră“ ? Cea care face diferenţa dintre douăzeci şi trei de ore şi o zi. Cealaltă oră să mai facă bine şi să muncească şi colegul ! Dar are temperatură ! O oră nu e mare lucru !

Şi au lucrat în ritmul acesta aproape o săptămînă. E şi asta o experienţă, nu ? Da, numai că acum s-au terminat experienţele. Acum încercăm să menţinem în funcţiune pe cît posibil cît mai multă vreme maşinăria. (A doua serie de testări nu se terminase încă şi responsabilii erau speriaţi de posibilitatea că nu se epuizase din vreun motiv neaşteptat şi singurele rezerve care le-au rămas, aşa că au acceptat sacrificiul bătrînului. Iar acesta a rezistat într-un mod incredibil.)

Peste o săptămînă poate şi colegul să lucreze puţin mai mult şi după alte cîteva zile situaţia revine la normal. „Criza“ pare să fi trecut, doar că tocmai acum efortul prelungit începe să iasă la suprafaţă şi nu mai eşti capabil să te concentrezi. După un lung consiliu purtat în altă încăpere, consiliu prezidat de un funcţionar superior, directorul adjunct arată situaţia la care au ajuns noile testări şi se opune cu îndîrjire grăbirii examinărilor, pretinzînd că a încălca regulile care au guvernat

trierea operatorilor de siguranță ar fi echivalent cu a arunca tot experimentul în brațele hazardului. Și în afară de asta, s-ar încălca dispozițiile lui Poolo și dacă s-ar începe să se încalce și aceste dispoziții... Se discută mult și se fumează și mai mult și pînă la urmă directorul adjunct își impune punctul de vedere și se hotărăște continuarea testărilor după ritmul lor de pînă atunci, obținîndu-se totodată și fondurile necesare pentru o nouă promoție de candidați care să înceapă concomitent o altă serie de examinări. În privința situației create prin epuizarea celor doi actuali operatori de siguranță se ajunge la concluzia că ei trebuiesc folosiți pînă la ultima posibilitate, deși obiecțiile care se aduc împotriva acestei păreri sînt justificate și ele. În primul rînd că în situația în care s-a ajuns, cele două rezerve disponibile sînt obligate să stea în permanență în alarmă pentru că în orice clipă ar putea fi nevoie de ele și atunci, lent dar sigur, și aceste unice rezerve încep să se uzeze. Pe de altă parte, însăși munca celor doi „actuali" este pusă sub un risc considerabil. Așa că se mai ia o hotărîre de extremă importanță și gravitate : unul dintre supraveghetorii de la teste este adus în încăperea tablourilor de comandă cu sarcina de a urmări și el ácele ceasurilor de control în timp ce bătrînul se află cu mîinile pe manete. În felul acesta, în perioadele în care atenția bătrînului cedează, supraveghetorul poate să-i atragă atenția că unul sau mai multe indicatoare oscilează într-o zonă periculoasă, iar bătrînul își dă seama și indicatoarele revin la normal. (Supraveghetorii de la teste au fost și ei supuși în prealabil la niște examinări psihologice și n-au fost admiși pentru slujba lor din sala de examinări decît după ce s-a ajuns la concluzia certă că posedă anumite calități. Or, ei au trebuit să-și părăsească serviciul nu pentru că ar fi greșit cu ceva sau pentru că ar fi fost depășiți în vreun fel la un moment-dat de sarcinile care le reveneau, ci pentru simplul considerent că se credea — și cu temei — că după o vreme, stînd prea mult împreună cu candidații, între supraveghetori și candidați ar putea să se formeze și alte relații interumane decît cele necesare pentru reușita sarcinilor pe care le aveau acolo. De aceea nu încăpea nici o îndoială să supraveghetorii trimiși să-l asiste pe

bătrîn în timp ce acesta strîngea manetele între palmele sale erau niște oameni de deplină încredere din toate punctele de vedere.)

— Toată povestea este un fel de peticeală, admise directorul adjunct în acea ședință. Nu mă aștept ca soluția pe care am propus-o să dea rezultate de durată. Dar ea ne poate face să cîștigăm puțin timp pentru a nu mai avea altă dată nevoie să cădem în asemenea improvizații. Mai devreme sau mai tîrziu, bineînțeles, că actualii operatori de siguranță vor trebui să fie înlocuiți. Și admit că aceasta se va întîmpla peste puțină vreme.

Profeția sa păru să se realizeze mult mai repede decît s-ar fi așteptat chiar și el : ai „pauze“ tot mai profunde, iar colegul tău trebuie să se mai odihnească încă pe puțin douăsprezece ore din zi pentru a fi capabil să lucreze în celelalte douăsprezece rămase. Efectul experimentului la care sînteți angajați se dovedește a fi mai persistent decît se credea la început : nu se întîmpla nimic dacă operatorul de siguranță lăsa din mînă manetele o secundă, viața infinită nu se întrerupea. Dar, s-a calculat, mai mult de un minut-două nu era voie să se întrerupă alimentarea cu anumiții biocurenți. Era, spuneau specialiștii, cam același lucru cu ceea ce se întîmplă atunci cînd creierul nu primește cîteva secunde sînge : de la un minut în sus încep să se distrugă masiv și ireversibil celulele nervoase. Toleranța în timp era deci cam aceeași pentru creierul uman ca și pentru creierul nemaipomenitei mașini pe care o alimentau cu curenții lor operatorii de siguranță. „Pauzele“ bătrînului nu erau încă atît de lungi încît să pericliteze întreaga întreprindere, dar ele existau totuși. Aflați într-o încăpere alăturată, cele două rezerve ale operatorilor activi, erau puse sub stare de alarmă ori de cîte ori intervenea un asemenea accident în conduita ta. (E drept, cîteodată era trezit colegul tău.) De cîteva ori cîte una dintre rezerve, exact după treizeci de secunde, dădea fuga să-ți ia locul, dar întotdeauna, abia pătrunsă în încăpere, prezența ei nu mai era necesară. În felul acesta se uzau nervos rezervele în aceeași măsură cu voi. Chiar mai mult, afirmau unii, argumentînd că în cazul în care doi oameni odihniți își împart munca, în timp ce unul se află la pupitru celălalt poate

să se odihnească în voie. Pe cînd astfel nu poți ști niciodată cînd vei fi trezit sau scos dintr-o anumită activitate. Nu-i adevărat, spuneau alții, în primul rînd pentru că nu era trezită niciodată o rezervă, fiind chemată în camera pupitrelor de comandă doar aceea dintre ele care se afla în stare de veghe — rezervele fiind obișnuite să nu doarmă niciodată simultan pentru a se învăța cu situația cînd vor deveni active — pe de altă parte, o alarmă la trei-patru ore, dar de obicei mult mai rar, nu putea să uzeze în nici un fel pe nimeni. La o nouă analiză a situației, s-a ajuns să se admită că soluția aleasă este deocamdată mulțumitoare și s-a stabilit ca regulă generală plantarea unui supraveghetor în sala pupitrelor de comandă, supraveghetor care să fie schimbat din două în două ore pentru a putea fi mereu atent la indicatoarele ceasurilor de control. S-a ajuns chiar ca mulți dintre responsabili să se mire cum de nu s-a luat o asemenea măsură mai înainte, avîndu-se în vedere că doar întîmplarea a făcut să nu intervină ceva neprevăzut care să întrerupă experimentul.

Dar ceea ce nu s-a putut prevede a fost reacția cu totul bizară pe care a trezit-o prezența supraveghetorilor în starea voastră : nu numai bătrînul, dar nici unul dintre voi n-ați suportat prezența cuiva străin alături, reacție cu totul de neînțeles dacă ne gîndim că ar fi fost de așteptat ca figuri noi să vă distragă din cumplita voastră claustrare. Dar, chiar dacă de neînțeles, din punct de vedere psihologic, reacțiile de respingere persistau și ele se răsfrîngeau tot mai mult pînă și în randamentul vostru tot mai scăzut. A fos necesar să se ia o nouă hotărîre, dar responsabilii n-au fost de acord între ei și pînă la urmă s-a stabilit să se introducă un circuit închis de televiziune, supraveghetorii controlînd starea manometrelor și a celorlaltor aparate de măsură de afară, acționînd la nevoie prin beculețe sau semnale de alarmă. S-a mai stabilit ca totul să rămînă neexplicitat față de voi, astfel încît să nu vi se spună unde au fost transferați supraveghetorii și nici că aceștia își mai îndeplinesc în vreun fel misiunea, lăsîndu-vă să credeți ce veți dori despre misiunea celor ce vă deranjau și despre apariția eventuală a luminilor și semnalelor avertizatoare.

Șefii doreau să mai cîștige două-trei luni, timpul limită, în care sperau să mai aibă patru operatori de rezervă la dispoziție, moment în care vor putea fi mai optimiști.

(După mult timp, amintindu-și de toate astea și întorcîndu-le pe toate fețele, bătrînul se întrebă de ce nu s-au pornit simultan cîteva sute de testări, obținîndu-se rezerve de pe toate meridianele : în fond treaba asta părea cel mai simplu lucru din cvasiutopica realizare în care au fost implicați. Răspunsul pe care l-a găsit în parte singur, în parte în discuțiile pe care le-a avut cu unii dintre foștii responsabili ai experimentului, era că dintre multele motive unul principal era legat și de neînțelegerile de procedură între cei care hotărau diferitele teste. În afară de aceasta, scepticismul unora și mai ales ostilitatea altora față de întregul proiect cerea o limitare considerabilă a mijloacelor de care dispuneau șefii, acuzațiile după care distrugerea echilibrului ecologic ar fi de ordin catastrofal, ducînd la un consens în privința limitării întregii încercări la o experiență masivă, dar simplă experiență totuși, care trebuia începută, menținută și terminată, urmînd ca toate consecințele ei să fie apoi analizate în detaliu și odată trase toate concluziile să se pornească — dacă va fi cazul — la o nouă etapă, mai lungă și mai bine pregătită, bazată pe tot ce s-a învățat din precedenta experiență. Consensul acesta, depășind părerile oamenilor de știință și fiind acceptat și prin tratate politice, obliga la o restrîngere a recrutării operatorilor de siguranță. Intîmplător ai aflat că se preconiza ca la un moment-dat să fie admiși chiar și oameni netestați la pupitrele de comandă, atunci cînd experiența trebuia să înceteze pentru a da loc analizelor, oameni care trebuiau să demonstreze și ei, prin incapacitatea lor de a face față rigorilor meseriei de operator de siguranță, ce și unde trebuia insistat data următoare în acel loc. Dar bineînțeles că mai erau și alte motive, în primul rînd tehnice, care nu îngăduiau mai multe testări, după cum vei mai avea prilejul să afli.)

Deocamdată măsurile luate au dat rezultate satisfăcătoare, experiența continua, pauzele tale erau mai su-

perficiale, iar Celălalt se punea încetul cu încetul pe picioare.

•

În acel ultim an al muncii sale la Institut, l-am însoțit la un congres internațional peste hotare. Ca să pot participa la dezbateri, a fost, nevoie să mi se atribuie o altă calitate decît cea de jurnalist pentru că atașații de presă n-aveau acces la toate întîlnirile. Am fost acolo sub numele de „consilier științific" și atît prezența mea cît și absența confraților mei de la unele dezbateri s-a datorat insistențelor lui Poolo. Dacă mie mi-a făcut acest hatîr pentru că între noi s-a stabilit între timp o adevărată osmoză, el avînd realmente nevoie de mine, pe ceilalți ziariști a încercat să-i alunge fiindcă acel congres trebuia să fie ultima încercare din partea sa de a se stăvili deocamdată teletransportul.

— Nu cred că vei putea abandona un lucru care în ultimă instanță ți se datorează ție, i-am spus.

Instalat confortabil într-un fotoliu din camera sa de hotel, Poolo făcea eforturi pentru a compune o problemă feerică de șah, punînd pe tablă trei nebuni de cîmpuri albe și o herghelie de nouă cai.

— Acum, pentru că am în față o tablă de șah, am să-ți răspund cu două exemple din acest domeniu : Morphy și Fischer, doi titani ai acestui joc, au părăsit pentru totdeauna sala de concurs, după ce au dominat categoric orice competiție a vremii lor. Și cîte eforturi nu s-au făcut pentru a fi readuși să joace !

Era genul tipic de diversiune a lui Poolo. Dar cu mine așa ceva nu mai ținea. I-am adus aminte că nu văd legătura cu cele ce l-am întrebat.

— Bine, a conces el, să spunem atunci că eu nu mai am timp și că trebuie să mă grăbesc spre alte preocupări. Dacă m-aș fărîmița n-aș mai realiza nimic.

— Dar tu ai un adevărat cult în a te fărîmița...

— Nu-i adevărat ! Eu lucrez tot timpul ! Dar „un singur om nu-și poate ajuta și nici salva contemporanii ; poate doar arăta că vor pieri", cită el din nou din Kierkegaard și căzu pe gînduri ca și cum brusc i s-ar fi rele-

vat un lucru extrem de important. Nu mai știai cînd pozează și cînd e sincer.

Am încercat să-i aduc aminte cît de mult îi place să-și piardă vremea cu tot felul de ziariști, cu un auditoriu întîmplător dispus să-l asculte ore în șir, cu femei care nu-i dădeau nici o speranță. Dar el nu mă lăsă ca să continui, mișcînd atotștiutor din mîini și afișînd mina aceea de bunic înțelept.

— Fiecare lucru depinde de cum ești pregătit să-l privești. Poți crede orice prostie — dacă vrei s-o crezi. Dar această atitudine nu trebuie să fie neapărat conștientă : în fond, o atitudine o ai oricum. Eu însă știu de ce n-am să mai trăncănesc de cele ce se vorbesc aici. Dealtfel, într-un sens, lucrurile își vor pierde actualitatea.

Poolo avea o memorie uimitoare : ceea ce am discutat în continuare avea să apară aproape cuvînt cu cuvînt într-un articol pe care l-a publicat cîteva săptămîni mai tîrziu. Punînd în gura mea diferitele păreri din public, Poolo notă că la acel congres, pentru că nu s-a putut ajunge nicicum la o unitate de vederi, discuție au început să divagheze. Puținele cunoștințe de psihotronică pe care le aveam unii dintre noi ne dădeau iluzia că ne aflăm mai degrabă la un congres de parapsihologie. Eu mi-am exprimat cu voce tare această părere, dar cineva mi-a replicat că, de fapt, era științifică pe care se pare că o deschide Poolo se apropie de psihotronică. Acel element uman, de pildă, pe care încearcă să-l înglobeze în ecuații alături de constante și necunoscute nu este decît o încercare de depășire a elementelor ipotetice ale diferitelor ramificații ale respectivei științe. Da, dacă arta științifico-fantastică este o prelungire a parapsihologiei (!), atunci și știința lui Poolo poate fi numită cîteodată și așa, aș fi admis eu. Depinde de produsul acela științifico-fantastic, mi s-ar fi replicat. Nu-i vorba de o evaluare strict calitativă, aș fi continuat. Nu mai țin minte ce mi s-ar fi răspuns. În realitate, eu n-aș fi știut să duc mai departe ideea, nefiindu-mi deloc limpede gradul în care psihotronica a pătruns sau nu și în preocupările lui Poolo. Nici faptul că l-am sondat pe el însuși nu m-a ajutat prea mult, pentru că Poolo, informat ca în toate, mi-a ținut un discurs despre unele ipoteze care mie mi se păreau nu numai străine, ci chiar

obositoare, din cauza acumulării lor prea bruşte, discurs care nu-mi lămurea nici întrebarea. Pe deasupra, mi-a povestit, de pildă, despre faptul că în natură există o simetrie tulburătoare şi că multe fenomene au putut fi descoperite folosindu-se indiciile acestei simetrii : unui element subatomic pozitiv îi corespunde unul negativ, unui mediu consumator de oxigen îi corespunde unul formator de oxigen şi aşa mai departe. Ştiinţa a reuşit să fixeze un tablou al acestei simetrii, stabilind extremele, şi lăsînd centrul gol sub forma unor pete albe. Ce se află acolo ? Fenomene încă necunoscute de om, fenomene insesizabile. Cu ajutorul simţurilor noastre sau al protezelor lor, prelungindu-le tehnic. Ce-ar însemna tocmai noul care renaşte dacă viaţa ar primi alte dimensiuni, dacă ar pătrunde cuminte în formule şi dacă ar...

— S-ar restructura preceptele morale, l-am întrerupt, dar nu s-ar schimba realitatea fizică, exceptînd bineînţeles respectiva prelungire a vieţii, dacă ar fi să acceptăm...

— Nu înţelegi, mi-a spus, şi avea dreptate. Aşa că urmăream fascinat dansul cailor săi zburători de pe tabla de şah pe care o avea în faţă şi cu care se ocupa în timp ce-mi spunea lucrurile acestea.

De cîte ori îmi amintesc de paharul acela cu vin otrăvit pe care l-a băut pînă la fund, îmi revin în memorie toate cuvintele pe care le-a rostit în seara aceea, culoarea costumului său, modelul cravatei pe care o purta. Îmi amintesc perfect totul ; cred că pentru că n-am trăit atunci — în clipele acelea — nici un sentiment, cred că de aceea îmi pot aminti şi acum totul atît de clar.

13

De obicei, atunci cînd vă aflaţi amîndoi în deplinătatea puterilor, nici unul dintre voi nu era în stare să-şi folosească întreaga perioadă de odihnă pentru somn.

După primele zile de activitate aţi fost atît de obosiţi de orele petrecute la pupitrul de comandă, încît imediat

după ce ați fost înlocuiți, v-ați cufundat într-un somn adînc. Nu v-a mai fost nici foame nici sete. Apoi, încetul cu încetul, programul acesta a început să vă intre în reflexe și ați ajuns să nu mai aveți nevoie de o atît de lungă refacere. Și pofta de mîncare v-a revenit și v-ați reluat și vechile obiceiuri : tu citeai și mai scriai ceva în caiete frumos legate, iar colegul tău meșterea într-un mic atelier pe care l-a amenajat alături, dezlega cuvinte încrucișate sau pescuia ! Doar că această din urmă pasiune n-a durat prea mult, omul convingîndu-se repede că este aberant să prinzi pești cu undița într-un lac cu o suprafață de șase metri pătrați în care peștii erau aduși zilnic de cine știe unde. Vă petreceați majoritatea timpului liber pe terasa masivă aflată în imediata apropiere a camerei de comandă și despărțită de aceasta doar printr-un uriaș perete de sticlă. Temperatura constantă din încăpere permitea, dealtfel, ca ușile largi să rămînă deschise chiar și atunci cînd afară era îngheț.

De regulă ați discutat foarte puțin între voi, deși munca voastră v-ar fi permis să faceți conversație fără a periclita experimentul. Dar vă cunoșteați atît de bine, încît nu mai simțeați nevoia să comunicați prin vorbe. Prezența voastră permanentă comună v-a făcut să vă simțiți reciproc intențiile și, la fel cum după puțină vreme nu mai trebuia să urmăriți ácele ceasurilor de control pentru a ști la ce gradație se află acestea, la fel cunoșteați și dispoziția, dorințele și nemulțumirile celuilalt, fără a mai trebui să puneți vreo întrebare.

— Cred, ai spus într-o zi, că dacă cineva ar avea ideea să încuie doi oameni într-o încăpere timp de cîteva luni, cei doi cobai, fie că s-ar ucide reciproc în cîteva săptămîni, fie că ar putea renunța liniștiți la limbajul sonor.

— Păi, ideea asta s-a și pus în aplicare, nu crezi ?

— Noi tot mai avem un contact cu lumea de afară.

— De cîte ori te-ai uitat la televizor în ultima săptămînă ?

— În fiecare seară la telejurnal.

Doar că în realitate nu vă mai venea să vă uitați la micul ecran. După ce te afli de o veșnicie într-un univers limitat și ești dăruit întru totul unei anumite ocupații,

preocupările celor din jur încep să ți se pară în cel mai bun caz străine. Iar multe de-a dreptul lipsite de sens.

— Ar fi nevoie de o înțelegere — pe care eu n-o am — pentru a putea accepta micile necazuri și probleme existențiale de la televizor, furtunile atmosferice și sociale drept niște lucruri normale, sau chiar și plauzibile, și în același timp să continui să faci ceea ce facem noi aici, spuneai, iar colegul tău se abținea de la vreun răspuns. Dar nici el nu se mai uita la televizor.

În schimb ați ascultat multă muzică. Pe vremuri, fostul șofer nu obișnuia să se ducă la concerte de muzică simfonică, dar cu timpul a început să accepte preferințele tale. Ați cerut casete și discuri cu muzică preclasică și ați ascultat douăzeci de ore pe zi vechi madrigaluri, concerte pentru clavecin, muzică pentru orgă sau formații de instrumente dispărute.

După perioada de boală a fostului șofer, nu ați mai putut să reveniți la preocupările voastre de dinainte. Ai început să resimți efortul pe care l-ai depus în zilele în care ai lucrat peste puteri, iar colegul tău trecea printr-o fază de melancolie pe care n-o manifestase încă niciodată.

Nemaiputînd lucra și începînd să te obosească și cărțile, stăteai și tu ore în șir pe terasă. Te tolăneai într-un șezlong și zăceai așa, cu ochii închiși. De multe ori dormeai acolo. Cînd trebuia să te scoli, te plîngeai că nu ești odihnit, spuneai că singura poziție în care poate dormi cu adevărat un om sănătos este doar cea în care stă culcat perfect orizontal. Mai mormăiai cîte ceva și o luai a doua zi de la început.

Într-unul dintre aceste somnuri chinuite ai avut un vis care te-a preocupat multă vreme pe urmă : ai visat cu deosebită claritate o debara cu tot felul de obiecte nefolositoare — o cheie, un șurub, niște pagini despere-chiate, un nasture... Dar era cheia unică a celui mai complicat lacăt, șurubul indispensabil sofisticatei mașinării, filele fără de care nu poate fi descifrat textul magic, nasturele pierdut al costumului de seară. Drept urmare, ai început să privești fiecare fleac din jur ca pe un obiect de neînlocuit.

Într-o zi te-ai pomenit spunînd că, de fapt, ai convingerea că experiența la care participi nu mai este o trea-

bă de înțelegere și disciplină pentru tine, ci că, dacă n-ai mai sta în fața pupitrelor de comandă și dacă mașina pe care o supraveghezi s-ar defecta, tu ai fi probabil primul om care ar muri : că deci nu faci altceva decît să-ți salvezi propria-ți viață. Ți-o prelungești.

Pe urmă ai început să filozofezi altfel — pretindeai că ai dubii : dacă pînă atunci a fost o treabă de elementară moralitate să nu periclitezi milioane de vieți, doar în schimbul propriului tău trai — pentru că, oricum, ceea ce trăiați voi nu se mai putea numi de mult o viață normală de om —, acum, cînd prin munca ta nu făceai decît să-ți prelungești și propria-ți viață, problemele de morală începeau să se pună altfel, moartea ta neintrînd în tîrgul pe care l-ai făcut de la început, atunci cînd ați acceptat să preluați posturile în care vă aflați. Întorceai problema pe toate fețele și-l exasperai pe mai tînărul tău coleg cu întrebări despre dreptul individului de a decide asupra propriei sale morți și de multe ori extindeai chestiunea și asupra celorlalți oameni, toți ceilalți cărora le interziceai prin activitatea ta dreptul la moarte.

— Cunosc un imobil, ziceai, în care locatarii i-au cerut arhitectului să prevadă în fiecare apartament și cîte un inel în tavan pentru ca, la o adică, locatarul disperat să aibă de ce se spînzura decent și fără riscuri.

— Dacă ești obosit de ceea ce faci, spune ! Pînă la urmă tot vor trebui să ne înlocuiască...

Atunci v-ați certat pentru prima dată între voi : erai furios că Celălalt nu te-a înțeles, că n-a priceput ce te chinuie. Dar poate că cearta voastră se poate explica tot prin oboseala acumulată și prin nervozitatea care intervine ori de cîte ori creierul se istovește și îmbătrînește, cînd scleroza ocupă o parte dintre zonele dispuse altădată să preia gînduri care acum sînt lăsate în seama acelorași insule obligate să stea mereu de veghe.

„Înainte de boală și înainte de moarte cei mai mulți oameni sînt nervoși !“ își arătă neliniștea fostul șofer directorului adjunct, într-una din întrevederile zilnice pe care acesta le avea cu operatorii de siguranță. (Cu care prilej vă aducea de obicei noi discuri și reviste, ultimele rămînînd de cele mai multe ori nedeschise.)

— Crezi că se senilizează ?

— Și-a băgat în cap că dacă n-ar fi drăcia pe care o ținem noi în hamuri, ar fi primul care ar muri. Începe să creadă că lucrează în primul rînd pentru viața lui proprie și de multe ori se întreabă dacă merită.

— Dar dumneata ce crezi ?

— E foarte obosit,...

— Mai aveți și voi puțină răbdare !

Dar directorul adjunct știa că nu e în măsură să vă spună cu exactitate de cîtă răbdare mai aveți nevoie. Așa că a început să piardă mai multă vreme cu tine, aproape că te obliga să vezi anumite emisiuni speciale la televizor, în care mame fericite mulțumeau pentru munca aprigă care s-a depus pentru ca fiii lor să nu moară după accidente groaznice. În plus, mai organiză și mici scenete, trimițîndu-ți, ca din întîmplare, tot felul de persoane pe terasă, oameni veniți acolo — chipurile — cu treburi, dar care în realitate erau aduși pentru a-ți plăcea ție, femei de toate vîrstele care încercau să te facă să le dorești prezența. Actrițe de foarte bună calitate, acestea au reușit să-și joace de minune rolul, chiar dacă tu nu erai încă senil într-așa o măsură încît să nu intuiești adevăratul lor rol, mai fiind însă și destul de manierat pentru a te preface că nu pricepi dedesupturile melodramei care se înscena.

●

Pe urmă a început să se pună tot mai mult problema transpunerii efective în viață a noilor idei ale lui Poolo și, deși nimeni nu știa exact despre ce este vorba, toată lumea se aștepta la o nouă bombă în genul Efectului P sau a teletransportului. Astfel, la prima vedere poate părea de-a dreptul ciudat cum de s-a păstrat atîta vreme secretul în legătură cu ceea ce pregătea Poolo, mai ales că acesta vorbea în continuare mult și cu orice prilej și nu părea nicidecum preocupat de vreo taină. Și, totuși, vorbăria lui devenise lunecoasă și, deși o mulțime de ziariști se învîrteau în jurul lui, el răspundea mereu astfel încît, cu toate că mai tîrziu declarațiile sale s-au dovedit la obiect, el la vremea aceea a rămas impenetrabil.

Ceea ce repeta el în mod deosebit și insistent era că pregătește un program pentru care nu ajunge să aibă la dispoziție un grup competent de colaboratori și baza materială necesară, dar are nevoie și de un rezervor de bagaj moral în cantități suficiente pentru a putea păstra în funcțiune ceea ce și-a pus în cap. Afirmația aceasta, deși a venit de multe ori din gura sa, a fost preluată mereu ca o simplă floare de stil, toată lumea căutînd alături filonul gros, care nu se lăsa scos la lumină.

Îmi amintesc astfel cum în perioada aceea a dat un interviu pe care l-am recitit recent : tot ce era de dezvăluit dezvăluise acolo, dar nu am fost capabil nici eu și nici altcineva să-l pricepem la vremea aceea și tot articolul care atunci ni se păruse atît de clar, conținea de fapt un mesaj incifrat la suprafață, dar care nu putea fi sesizat decît á posteriori, asemenea celebrelor prorociri din antichitate sau evul mediu. Acum mă simt de parcă m-aș afla undeva cuprins în acele rînduri ultime din interviul absolut extraordinar și încerc cu disperare să aflu cu două ceasuri mai devreme cum se va termina marea aventură pe care o trăiesc. Încerc să înlătur din cale dintre bănuitele simple intuiții ceea ce mi-ar putea abate atenția, dar nu pot să nu generalizez și elementele teribil de concrete nu-mi spun încă nimic.

Îmi mai zic că, în fond, stă în puterea mea să mai schimb cît de cît cele prezentate de Poolo, dar nici măcar nu-mi dau seama dacă vreau cu adevărat acest lucru. Și realitatea este că multe semne nu le înțeleg încă nici acum, la fel cum nu înțeleg nici modul în care A ȘTIUT Poolo să prevadă fapte atît de concrete, încît uneori simt că dacă n-aș avea în față acel interviu acum limpede ca o șaradă descifrată, aș putea crede că totul nu este decît rodul amintirilor mele denaturate despre un om în legătură cu care se putea pretinde orice.

(Dar mai am cîteodată și impresia că Poolo a cunoscut tot timpul și intențiile mele în legătură cu el. Unele dintre afirmațiile sale nu le pot înțelege acum decît prin presupunerea că a intuit *ecoul* acțiunilor mele.)

Cea din urmă intervenție a lui Poolo în viața publică, dacă îmi amintesc bine, a fost o anchetă la care a participat — nerugat de nimeni — în legătură cu niște intoxicații ciudate care au avut loc la cantina Institutului. Cazul n-a fost elucidat niciodată în întregime, dar intervenția lui a avut darul de a complica investigațiile, ajungîndu-se la unele concluzii la care, sînt încredințat, numai datorită intervenției lui Poolo s-a putut ajunge : printre altele s-a constatat că boii din cireada din care provenise carnea au fost... nebuni ! Că aveau crize de depresie, că se întîmpla să plîngă... Dar rubrica la care se trec cauzele obiective ale intoxicației n-a putut fi completată niciodată altfel decît cu fraze de rutină...

De acest caz îmi amintesc, dar poate că au mai fost și altele — în privința lui Poolo nu puteai fi sigur de așa ceva. În apropierea lui a existat întotdeauna un fel de „perdea de protecție" care te făcea să uiți sau să te îndoiești de lucruri care nu-i conveneau, sentiment imposibil de explicat și fără putință de a fi vreodată dovedit. Mai ales că lăsa în urma sa destule amintiri pe care orice alt om ar fi fost fericit să le poată șterge...

1. Cînd am fost ultima oară împreună în străinătate, în timpul călătoriei cu vagonul de dormit, s-a petrecut următorul lucru : îmi era în general groază de drumurile lungi cu Poolo pentru că aveam experiența unor nopți petrecute în cușetele trenurilor împreună cu el, nopți care treceau cu ore lungi de discursuri de ale sale, apoi cu interminabilele lui foieli încoace și încolo, fîșîit de hîrtii, ba odată a scandat și iambi în timp ce eu încercam în mod zadarnic să adorm. Așa că am pretextat că mă doare capul și m-am culcat imediat ce trenul s-a pus în mișcare. De asta sînt sigur. L-am lăsat pe coridor și am închis ochii cu gîndul de a ațipi măcar cît va sta el afară. Și aproape în aceeași clipă, clipă în care cred că am închis ochii (dar fără să adorm !), **l-am auzit deschizînd deja ușa și zgîlțîindu-mă. „Am ajuns !" mi-a spus. „Unde ?" „Cum unde ? La Zürich !". M-am uitat pe geam : era ziua în amiaza mare și un peisaj care îmi era străin. A trebuit să mă îmbrac în cea mai mare grabă. Apoi toată ziua mi-a fost un somn îngrozitor.**

2. E adevărat : îl căutam la fel ca înainte, dar nu știam ce ar trebui să fac după eșecul cu plicul furat de la farmacie. Pentru a nu uita cu totul motivul pentru care credeam că mă întîlnesc cu el, mă străduiam să caut cele mai absurde soluții. O rezolvare reală nu mai eram în stare să găsesc, aproape că-mi era teamă s-o și caut.

41

Crizele tale de conștiință începură să ia formele cele mai bizare. La început totul se învîrtea în jurul problemei liberului-arbitru, tu pretinzînd că dacă nu mai poți muri atunci cînd vrei nu mai reprezinți decît un biet robot comutat la aparatul complicat pe care-l supravegheai.

Cu atît mai mult, pretindeai, cu cît stai toată ziua cu mîna încleștată pe niște manete care fac parte dintr-un angrenaj din care „creierul tău personal“ nu pricepe absolut nimic, totul asemănîndu-se prea mult cu un simplu aparat conectat la un alt aparat ceva mai complex, nici o piesă nefiind înzestrată cu destulă materie cenușie pentru a putea înțelege măcar ceva din ceea ce reprezintă. Și atunci, urla el (urlai tu), cum să-i pretinzi unei mașini să dispună de liber-arbitru ?

Fostul șofer accepta toate aceste văicăreli cu înțelepciunea unui bunic trecut prin multe și te lăsa să-ți faci numărul. Doar că ție nebunia nu-ți mai trecea. La un moment-dat ți s-a năzărit că nu numai tu te lipsești de „dreptul elementar și originar“ de a dispune de propria ta moarte, dar că îi lipsești și pe toți semenii tăi de acest drept. În ce calitate ? Cine îți permite ție așa ceva ?

Responsabilii proiectului se alarmară la început pentru că li se părea că nu este exclus ca tu să treci la fapte concrete și să întrerupi experiența, de capul tău, în numele revelațiilor pe care le trăiai. Doar că tu nu erai în stare să ajungi la decizii, ceea ce te frămîntau fiind îndoieli și nu concluzii certe.

Intr-o fază ulterioară ai început să te arăți preocupat de probleme de ecologie și specialiști, dintre cei care se aflau în centrul întrebărilor într-adevăr vitale, care se puneau pe vremea aceea, trebuiau să vină zilnic pentru a-ți liniști conștiința. Se întîmplase însă ca printre acești specialiști să se afle și un tînăr ecolog care avea el însuși îndoieli și impactul dintre voi se termină bineînțeles dezastruos, mai ales că nu ați exprimat aceleași temeri.

Aici trebuie însă făcută o paranteză și arătată situația reală a concluziilor pe care le-au stabilit echipele internaționale de ecologi chemați să avizeze întregul proiect. Deși aflați sub inițiativa unui institut național, participarea la program era internațională, la fel cum internaționale aveau să fie și consecințele experienței care se desfășura. De aceea, dată fiind importanța cu adevărat excepțională a întregii intreprinderi, pregătirea s-a făcut pe foarte multe planuri, acordurile de principiu fiind parafate la nivel diplomatic, iar formularea acestora fiind rezultatul unei conferințe internaționale speciale de ecologie. Concluziile, publicate în urma unui consens obținut mult mai repede decît se așteptau chiar și autorii programului, au arătat că proiectul reprezintă o experiență nu numai din punctul de vedere al influențării de către operatorii de siguranță al întregului echilibru ecologic, dar și din punctul de vedere al modului în care urmau să fie influențați acești operatori de siguranță. În afară de asta, se dădea un timp limită pentru durata experienței, timp ce putea fi prelungit eventual, în urma statisticilor aflate în curs de desfășurare pe tot globul, care calculau și apreciau totul pentru ca lucrurile să rămînă mereu sub control. Principala obiecție — în afara scepticismului față de însăși reușita programului — se referea la dezastrul ecologic care ar urma în mod firesc odată cu încetarea fenomenului de moarte umană pe pămînt. În realitate, în afară de faptul că nașterile au devenit mai rare odată cu începerea programului, milioanele de oameni care în mod firesc ar fi trebuit să moară, au reprezentat multă vreme un balast pe care normele de morală au trebuit să-l accepte, iar cum experiența urma să fie întreruptă în curînd — voluntar sau involuntar —, marea majoritate a populației accepta entuziastă acest preț al

nemuririi. Şi, pe urmă, se insista mereu, AI DREPTUL SĂ OMORI OAMENI NUMAI PENTRU CA CEILALŢI SĂ POATĂ SUPRAVIEŢUI ?

La care tu continuai să prooroceşti o mortalitate nemaiîntîlnită în clipa întreruperii programului, susţinînd că întotdeauna în istorie natura a găsit cele mai cumplite căi de răzbunare atunci cînd a fost deranjată în existenţa ei firească. Iar tînărul ecolog prevedea o încetare totală a natalităţii.

„Experienţa se va întrerupe de îndată ce se va constata cel mai mic pericol real !“ vi se spunea mereu, dar voi vă susţineaţi mai departe încruntaţi anticipaţiile.

Totuşi, fostul şofer a reuşit să te facă să te potoleşti, venindu-ţi în întîmpinare cu un argument luat parcă din logica ta :

— Dacă natura este într-adevăr atît de iscusită cum spui, şi n-am deloc motive să cred că ar fi altfel, ar urma să ne facă pe unul dintre noi doi să cedăm fizic mai devreme sau mai tîrziu. În clipele acelea totul se va termina şi moartea îşi va lua porţia, aşa cum ai pretins !

— Şi-o va lua cu dobîndă ! Cu dobîndă..., ai zis şi te-ai potolit pe loc, aşteptînd din clipa aceea să se întîmple ceva neprevăzut care să vă împiedice să mai ţineţi manetele în mînă, întrerupînd funcţionarea maşinăriilor şi propria-ţi viaţă.

•

Poolo, speram pe vremea aceea, habar n-are că aş putea avea şi alte sentimente faţă de el decît cele de „prim-admirator oficial“, aşa că simţeam tot mai profundă legătura dintre noi. Ceva adevăr era în toate astea pentru că de multă vreme nu mai eram doar un simplu spirit rău infiltrat în conştiinţa sa şi nici chiar intenţiile mele cele mai tranşante — niciodată uitate sau trădate cu totul — nu prevalau întotdeauna în faţa „victimei“ mele, victimă pe care o iubeam. Devenită încetul cu încetul cu adevărat subiectul vieţii mele, cum să n-o iubesc ? (Deşi chiar şi în privinţa aceasta... De cîte ori era departe de mine, îmi era dor de el şi găseam tot felul de motive pentru a-l căuta, de cîte ori îl vedeam mă bucuram, dar după doar

puține clipe mă enerva îngrozitor. Fiecare dintre noi devenea din nou păianjenul care-și țese, răbdător, pînza.)

De aceea nutream orgoliul de a fi unicul beneficiar al atenției sociale a lui Poolo, în sensul că o gelozie tiranică mă stăpînea ori de cîte ori stabilea Poolo și relații cu alți oameni. Exceptate erau doar femeile, cele pe care știam că oricum Poolo le va prefera întotdeauna unei conversații stupide cu mine. Așa că nu eram cîtuși de puțin supărat cînd mă abandona în mijlocul străzii pentru a-și face micul număr cu o fostă studentă de a lui, întîlnită întîmplător pe stradă. Nu mă speriau nici cei care știau să-l lingușească mai bine ca mine și care obțineau pentru aceasta un sfert de oră de atenție. Relațiile acestea i le toleram, considerîndu-le la el și unele și celelalte drept cerințe biologice, pe cînd spiritul, spuneam, îmi rămînea în „arendă exclusivă". Eu nu eram gelos decît pe cineva care ar fi încercat să-mi ia locul de umbră a lui Poolo, loc pe care eram convins că l-am cîștigat cu prea multă trudă și sacrificii pentru a-i putea permite altcuiva să mi-l uzurpe... Și, odată cu el, să-mi ia toată puterea mea asupra lui Poolo. Putere pe care știam că începeam s-o am. Dar nici candidați serioși pentru a mă înlătura nu s-au ivit pînă cînd... pînă cînd a apărut Tudu. Incredibil ! Tudu era un intermediar între un cerșetor și un oligofren. Sau, mai bine spus, amîndouă la un loc. O arătare care-i stîrnea oricărui om normal o milă repede înfrîntă de o repulsie puternică, un declasat murdar, cu o albeață oribilă pe ochiul drept — care, ea singură, era de ajuns pentru a te face să-ți întorci instinctiv privirile de la obrazul său —, o ființă cu o voce subțire și plîngăreață de milog de profesie. Singurul lucru pe care trebuie să-l recunosc în favoarea lui Tudu e că, în ciuda jegului său, nu puțea. Nu înțeleg nici azi cum se explică acest fenomen, pentru că s-a întîmplat un fenomen cu această creatură, un fenomen care-l ferea de izuri neplăcute. În rest însă...

(Odată, îmi amintesc, l-a întîlnit pe Tudu pe stradă : veneam într-o seară tîrziu acasă și în fața noastră pășea o pereche cu un copil de vreo trei ani. Copilul mergea între ei, era obosit și se tot smucea într-o parte și în cea-

laltă, ba voia în braţe, ba voia să se oprească, încît părinţii, mai cu binele, mai cu răul, abia reuşeau să-l convingă să vină cu ei. Şi atunci şi-a făcut apariţia Tudu : umbla pe mijlocul drumului cu mersul său nici tîrît nici normal şi, cînd văzu copilul, începu să i se adreseze pe un ton de bunică îndrăgostită de odrasla copiilor ei. Era atîta sinceritate în glasul său, o bucurie şi o duioşie nemărginite, încît dacă nu vedeai cine se manifestă astfel, ai fi putut fi chiar mişcat de dragostea pe care o simţeai în vocea de femeie a lui Tudu. Dar părinţii, văzînd cine li se adresează copilului lor, se grăbiră să dispară cît mai repede pe stradă în jos, tatăl luîndu-şi feciorul în braţe pentru a putea merge mai repede toţi trei.

Apoi Poolo a început să vorbească despre faptul profund reprobabil, după părerea sa, că părinţii ar fi acceptat tachinările, mîngîielile şi chiar sărutările unor indivizi cu costum şi cravată, că le-ar fi încredinţat acestor indivizi protocolari şi indiferenţi copilul lor, dar că au refuzat efuziunile pline de sinceritate ale lui Tudu.

Am încercat să-i explic halul de declasare în care a ajuns nenorocitul pe care-l întîlniserăm şi pericolele pe care le-ar putea reprezenta un om care doarme cine ştie unde, care n-ar fi exclus să fie purtătorul a te miri ce boli contagioase, care... Dar degeaba, Poolo se îndîrjea să susţină că manifestarea de dragoste a lui Tudu era mai importantă decît oricare dintre pericolele ipotetice pe care le conţinea, dovadă fiind faptul că micuţul nu a simţit nici un fel de repulsie, începînd să se smiorcăie şi încercînd chiar să se apropie de cel care-l alinta din mijlocul drumului. — Scena s-a petrecut atît de repede încît n-am putut observa şi reacţia copilului. Şi în afară de asta, nici n-am fost prea atent. Oricum, afirmaţia lui Poolo cum că micuţul ar fi simţit un instinctiv impuls nestăpînit de a fugi în braţele lui Tudu mi se pare categoric exagerată .— Dar Poolo îşi continuă ideea : de ce este oare opinia publică atît de profund marcată atunci cînd moare un copil, cînd se ştie că pruncii sînt fericiţi şi puri, ei nerealizînd moartea. Cei care mor la această vîrstă nu ajung să se pervertească asemenea orgolioşilor adulţi. Şi atunci de ce îi căinăm ?

Asta mi se părea totuşi prea mult. Am încercat să-l pun la punct, dar n-a conces decît că odată cu fiecare copil mort moare şi o potenţială lume curată şi că, deci, în fiecare deces prematur noi deplîngem puritatea dispărută. Dar tot atunci i-a venit în gînd să-mi demonstreze că puritatea supravieţuieşte acolo unde nici nu te aştepţi şi că faptul că pruncul acela nu numai că nu a simţit nici o repulsie faţă de albeaţa de pe ochiul lui Tudu, lucru pe care eu continuam să-l neg, iar el...

În zilele acelea Poolo mi-a debitat cu toată seriozitatea una dintre convingerile sale paradoxale, pretinzînd nici mai mult, nici mai puţin decît că există cantitatea aceea de suferinţă şi durere constantă la fiecare individ — cantitate care ar reprezenta un dat şi care s-ar păstra valabilă atîta vreme cît individul ar rămîne sănătos fizic şi psihic. Restul s-ar adăuga. Printre alte argumente, ţin minte, mi-a explicat de ce unii săraci sînt fericiţi şi unii bogaţi nu.*

Ne-am certat toată seara în legătură cu acest subiect şi în special în legătură cu incidentul de la care a pornit totul, eu fiind pornit în primul rînd pentru că-mi repugna punctul de vedere al lui Poolo în legătură cu copiii morţi, punct de vedere pe care l-am catalogat din prima clipă drept cinic. Dar pînă la urmă eu am uitat totul şi bineînţeles şi pe Tudu. Eu da, dar nu şi Poolo.)

Aşa că nu m-am găsit cîtuşi de puţin pregătit atunci cînd într-o zi, venind la biroul lui Poolo, îl găsii ghemuit într-unul din fotoliile de piele pe Tudu. Prietenul meu pretindea că face nu ştiu ce teste şi că oligofrenul reprezintă un subiect minunat pentru acest scop. Deja simplul fapt că Poolo a ţinut necesar să-şi motiveze acţiunea mi s-a părut suspect, mai ales că eram pornit să găsesc suspect orice amănunt legat de această nouă trăsnaie de a lui, eu fiind, recunosc, prea sub incidenţa unei anumite educaţii şi cerşetorul imbecil din fotoliul de piele

---

* Chiar şi în *Naşterea unei idei* găsim pasaje în care naivităţi de tot felul sînt spuse cu ton de sentinţă...

din fața biroului lui Poolo părîndu-mi-se total deplasat în locul în care se afla.

Pe urmă Poolo și-a continuat munca în fața noastră, eu profund stînjenit, Tudu părînd că se simte de minune, mirîndu-se de tot și de toate cu o voce pițigăiată, caraghios mai mult ca oricînd în costumul impecabil al lui Poolo, care-i stătea ca vai de lume.

După aceea am ajuns bineînțeles să mă cert cu Poolo, eu fiind revoltat de rolul care i-l dăduse imbecilului, de faptul că-l ducea la braseria de la Athénée Palace, de acest nou mod de a sfida lumea și în primul rînd (desigur !) pe mine. El mă învinuia că m-aș purta ca o fostă cucoană trecută pe la pension în fața unui țăran sau ca un plantator bogat, obligat să-și mănînce supa din aceeași farfurie cu un negru.

— Potolește-te, am strigat. Revoluțiile sînt pline de egalitari care au pus, datorită convingerilor lor sincere și cinstite, oameni nepotriviți în fotolii strălucite. Din asta a ieșit rar ceva bun. Iar aici nici măcar nu-i vorba de pregătire... Tu nu vezi pe cine ai adus aici ? Poolo privea între timp printr-un caleidoscop jucărie pe care-l cumpărase pentru Tudu, dar pe care și-l păstrase pentru el, pentru că-l fascinau imaginile schimbătoare. Încerca să caute o formulă după care să ordoneze bucățile de sticlă colorată într-un mod anumit. Și ce vrei să demonstrezi cu această ființă ? am continuat. Să demonstrezi ceva, ca de obicei... Dar în felul acesta, cel care-l tratează pe acest Tudu altfel ca pe un om ești tu !

— Ești un tîmpit, catadicsi Poolo să-mi răspundă. Un tîmpit ca toți ceilalți...

Drept urmare, Tudu continua să apară tot mai des în tovărășia lui Poolo și acesta îl prefera de multe ori mie*.

---

* Alții despre Tudu : despre rolul pe care l-a jucat Tudu în biografia lui Poolo am auzit destul de multe, mai ales că eu eram cel ce deschidea mereu discuția. Unii susțineau că Tudu ar fi fost angajat oficial de către Poolo la Institut pentru a fi supus la tot felul de experimente, Tudu reprezentînd stadiul intermediar între animal și uman. Era clar că toți cei care susțineau așa ceva ridicaseră la rang de adevăr o simplă explicație de a lui Poolo. M-am interesat la secretariatul Institutului dacă Tudu figurează pe vreun ordin de plată. Bineînțeles că nici pomeneală. Atunci

Atunci m-am reapucat să lucrez la un vechi proiect abandonat, asemenea atîtor activități de ale mele părăsite în favoarea Diavolului. Munca mergea surprinzător de bine și pot să spun că scriam chiar cu plăcere, dar după două-trei zile trebuia să las totul baltă și un impuls, căruia nu puteam să mă opun, mă obliga să mă duc să-l caut pe Poolo, să stau cîteva minute sau cîteva ore în preajma sa, să mă bucur că îl găsesc la fel ca întotdeauna — același reper sigur și de neclintit din viața mea —, să mă las încă o dată sedus de fascinația inteligenței sale și, năucit de cultura sa aparent fără breșe, iritat de modul în care-și pierde vremea cu tot felul de fleacuri — iritare firească din partea eului meu, care nu-i putea ierta că trebuie să depună eforturi supraomenești pentru rezultate incomparabil mai modeste, ca să nu mai vorbim de condițiile acestea de multe ori sisifice cînd mă întîlneam cu el și treceam în foarte scurt timp prin toate stările lungii noastre prietenii, acest rezumat terminîndu-se mai întotdeauna, doar după cîteva ore, cu furia care m-a făcut să-mi reiau lucrarea de mult abandonată. Și, ca un bețiv înrăit, care tînjește cu patimă după alcool, dar care este mereu dezamăgit de licoare atunci cînd o pune pe limbă, jurîndu-se după fiecare beție că respectiva va fi ultima, plecam de la Poolo cu un gust amar în gură și mă întorceam la munca mea ca la un balsam. Poolo, în schimb, rămînea la fiecare despărțire același, nici prea afectuos, nici prea rece — sau mai bine spus amîndouă la un loc —, dîndu-mi astfel convingerea că și la viitoarea întîlnire îl voi găsi la fel. Pentru că în acele momente de despărțire, deși doream mai puțin ca oricînd să-l mai văd vreodată, știam că lucrul acesta a devenit inevitabil și că pînă la urmă și nu peste mult timp îl voi

---

mi-au spus aceeași că în legătură cu Tudu ar opera un strict secret profesional.

Alții pretindeau că Tudu ar reprezenta o jignire fățișă față de toți cei care voiau să intre în contact cu savantul. La ce altceva te poți aștepta de la un om ca Poolo ?

Dar cei mai mulți erau încredințați că-i dau prea multă importanță nenorocitului. După părerea lor — ceea ce pe mine mă enerva îngrozitor —, Poolo s-ar fi arătat doar de trei-patru ori în tovărășia lui Tudu.

căuta din nou cu nerăbdare. Cît îl evitam, nu mai exista decît ura mea împotriva lui şi sub pretextul acesta îl căutam din nou.

Reveneam, aşadar, de fiecare dată scîrbit acasă, iar Lia — femeie — nu mă cruța cu aceste prilejuri deloc, amintindu-mi cu jumătăți de frază de anii „pierduți“ lîngă Poolo, aluzii mai grele decît lungi panegirice, pentru că nu aveam ce să răspund, pentru că ele nici nu pretindeau răspunsuri. Iar faptul că Tudu se afla acolo, lîngă Poolo, aproape tot timpul, luîndu-mi locul, îmi făcea starea de spirit și mai nenorocită. Prietenul meu rămînea însă evident impresionat de inflexiunile vocii lui Tudu, de „curățenia sa sufletească“, de „inepuizabilele sale disponibilități de a se înduioșa și de a înduioșa“ născute din „totala indiferență față de consecințele înduioșării sale.“ La asta n-aveam ce să răspund pentru că oricît aș fi fost de pornit împotriva imbecilului, îmi era imposibil să-l suspectez de vreun șiretlic sau de o intenție de a impresiona cu bună știință. Tudu făcea indiscutabil parte din veșnicul spectacol pe care se simțea mereu dator să-l dea Poolo, dar la fel de adevărat este şi că pe măsură ce îi întîlneam împreună şi Tudu se înduioșa în felul său cretin de te miri ce : de un chibrit ars sau de piciorul unui scaun, Diavolul se uita cu tot mai multă căldură umană la el şi explica oricui se nimerea că Tudu a rămas unul dintre puținele exemplare apte de sentimente pure, relicvă cu atît mai interesantă cu cît ar fi trebuit să dispară odată cu lupta dintre specii, puritatea fiind prin excelență lipsită de apărare, chiar respingînd orice apărător. „Tudu este asemenea copiilor : copiii au candoarea tuturor posibilităților. Iluziile lor nu sînt încă schingiuite de concret. *Concretul limitează...*“ Şi, cu o emoție ce părea sinceră, orbit de demonstrația sa, îl arăta pe Tudu asemenea unui material didactic, spunînd că în încercările sale de reconstituire a speciilor dispărute — aiurea ! — a reuşit să deseneze un tip asemănător cu Tudu, doar că acela avea mai multe labe şi corpul mult mai mare şi o mulțime de proeminențe care toate trebuiau să constituie minunate ținte pentru numeroșii dușmani ai unui asemenea prototip. Albeața de pe ochiul drept al lui Tudu i se părea o altă „cucerire“ nemaipomenită a speciei din care aveam

în față acel ultim și unic exponent, o adaptare pe care, e drept, el ar fi văzut-o mai simplă prin apariția unui singur ochi, dar varianta de față avînd — zicea el — avantajul de a-i face pe cei mai slabi să nu-l privească, lăsîndu-i doar pe cei cu totul nesimțitori să se ocupe de el, polarizînd deci în acest contact două extreme, deși și celelalte specii erau obișnuite să lovească un asemenea exemplar prin ricoșeu.

Labirintul: ca să ajungi la Poolo, trebuia să parcurgi un labirint niciodată identic: atît la biroul lui, cît și acasă, aveam de nenumărate ori impresia că încurc coridoarele sau că mă rătăcesc prin atît de cunoscutele străzi care duceau spre locuința sa. Uneori chiar mă rătăceam.

Dar întotdeauna, după ce-l găseam, aveam impresia că am parcurs vechiul și neschimbatul itinerar.

Alții, mai pe ferite, mai în glumă, îmi mărturiseau că se întîmpla să-l caute, dar că-i rătăceau mereu adresa. Nimeni n-a avut curajul să recunoască franc în fața mea că a încurcat drumul. Îi oprea o stînjeneală imposibil de înlăturat și chiar și teama de a nu fi crezuți.

O vreme am crezut că Tudu este un rebut al îndemînării lui Poolo. A rîs cu poftă cînd i-am spus. (Rîsul lui cam grosolan.)

15

Una dintre vizitatoarele care obișnuia să vină din cînd în cînd pe terasa unde vă cheltuiați voi timpul liber, era o femeie de vreo patruzeci de ani, medic, mamă a doi copii. În încercarea de a vă lega din nou cît mai strîns de viață, niște psihologi au căutat informații și fotografii vechi de-ale soției tale și, selectînd femei care să-i semene cît mai mult fizic și, pe cît posibil, și psihic, ți le-au împins în față. Dar efectul nu a fost cel pe care l-au scontat, fie din pricină că respectivele femei nu-ți reaminteau suficient de fosta iubită, fie că amintirile erau prea vechi și un instinct de apărare te făcea să nu dorești să trăiești

din nou momentele triste care au existat alături sau după cele plăcute, tu fiind poate și prea obosit pentru a o lua de la capăt. Oricum, reacția a întîrziat să apară. Odată cu aceste femei, venite cu toate pretextele imaginabile, și-a făcut apariția și această doctoriță care trebuia să-ți ia zilnic pulsul, tensiunea și alte teste de uzură. Pe ea o tratai cu bunăvoință. De aceea doctorița a fost rugată să-și prelungească vizitele cît mai mult.

(Stăteați împreună și de undeva, de foarte departe, răzbătea mereu pînă la tine un miros ciudat și uitat, foarte proaspăt. Și simțeai parcă și adierea vîntului care te-a mîngîiat doar în copilărie. Mergeai pe vremea aceea cu fratele tău mai mare pe stradă, în fiecare dimineață același drum, și aerul curat de vară vă înconjura așa cum nu v-a mai îmbrățișat niciodată de atunci.) Într-o zi, după ce v-ați cunoscut deja suficient de bine, ai întrebat-o cu ce fel de parfum își dă și ea ți-a mărturisit că nu folosește nici unul. (Cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă ai încercat să descrii senzația aceea pierdută în copilărie, ai încercat să introduci episodul într-un reportaj, dar te-ai chinuit cîteva zile de pomană. Și, în afară de pierduta senzație de ușurime și sănătate, odată cu noua ta prietenă reveneau din aceleași golfuri pierdute imagini de străzi, ziduri și garduri, imagini pline de detalii incredibil de exacte.)

— Mă simt, iartă-mă că-ți spun asta, în prezența dumitale, asemenea unui om foarte istovit care găsește un pat moale și — în special asta e ! —, un așternut foarte proaspăt. E o prostie, nu ?

Ea zîmbea, gîndindu-se că nici unei femei nu i s-a făcut încă o asemenea declarație de dragoste.

(Deși extraordinar de exacte, detaliile nu puteau reconstitui, în creierul tău muncit, întregul și atunci cînd ai încetat să-l cauți, o stare de deplină liniște te înconjura ori de cîte ori era ea de față. Ei n-ai îndrăznit să-i spui mai mult decît i-ai spus, dar îți venea să-i strigi că în prezența ei nu-ți aminteai doar, dar chiar și simțeai cît se poate de concret boarea pierdută în copilărie, conștiința faptului că te afli perfect odihnit, iar în gură îți apărea un gust persistent de oțel rece, proaspăt, de parcă ai bea apă de izvor și parcă și mîinile care odihneau pe

brațele șezlongului strîngeau nu stinghia de lemn ci o creangă vie și puternică. Crîmpeie de întîmplări imposibil de pus în cuvinte acompaniau aceste amintiri, uși care se deschideau și în prag apărea parcă cineva sau în orice caz oferind nerăbdarea nebună a clipei în care va apărea cineva așteptat sau garduri verzi cu multe fructe ale copilăriei pe lîngă care se derulau cu o viteză incredibilă nenumărate alte secvențe percepute în respectivele fracțiuni de secundă și părăsite pentru următoarele fracțiuni de secundă în care se petreceau alte minuni, dar resimțite intens și deplin în scurta lor viață. În lipsa ei, toate aceste mărunte întîmplări dispăreau și atunci aveai timp să le analizezi, să le cauți tîlcul și să le ordonezi într-un șir logic. Doar că nu ieșea niciodată nimic din acest efort, mai ales că nu reușeai să prinzi din urmă ceea ce ai trăit pentru cîteva fracțiuni de secundă și după ce te zbuciumai zadarnic, mai multe zile, abandonai această preocupare inutilă, conștient că nu se poate reproduce ulterior irepetabila planare a unei frunze în drumul ei spre pămînt. — Doar că în zilele în care ședeai din nou pe terasă față în față cu ea, nevorbind nici unul mai nimic, acele inefabile trecute întîmplări din amintire te asaltau prin toți analizatorii, asemenea acțiunii unui parfum supraconcentrat, încît mai multe secunde erai copleșit. Și cînd îți reveneai, totul trecuse. Dar între timp alte și alte șocuri asemănătoare te loveau, într-o cavalcadă amețitoare.

Nu întotdeauna aveai parte de acest spectacol interior — pe care îl percepeai de parcă în jurul tău totul se întîmpla în realitate. Cîteodată stăteați pe terasă și vorbeați și luorurile se succedau politicos și plăcut, dar fără a te simți asaltat de întreaga ta viață fericită trecută, ascultați atunci muzică și constatați cîteodată că vă plac aproximativ aceleași lucrări, doar că tu erai un mare cunoscător al diferitelor înregistrări, sutele de ore petrecute în ultimele săptămîni în prezența discurilor făcîndu-te să cunoști o mulțime de interpretări. Comparați în zilele acelea diferitele interpretări și vă dădeați cu părerea ca niște neprofesioniști culți ce erați, dar deși te simțeai întotdeauna bine în prezența ei, rămas singur te

pomeneai năpădit de regrete dureroase pentru ocazia ratată de a te fi reîntîlnit cu ceea ce nu te poţi reîntîlni.)

Cîteodată fostul şofer te tachina în legătură cu doctoriţa, dar nimeni, nici măcar psihologii care aveau grijă ca femeia să revină atunci cînd credeau ei necesar, nici măcar ei nu bănuiau ce efecte nescontate aveau acele întîlniri.

•

Între timp am aflat despre Poolo că e grav bolnav de inimă, dar că se opune categoric să se interneze pentru cîteva săptămîni sau măcar să renunţe la fumat şi cafele. Ipohondrul de marcă nu înceta să se autocontroleze tot timpul, să accepte consulturi şi prescrieri de tratamente, să-şi verifice grijuliu batistele pentru a vedea dacă n-a expectorat cumva sînge, dar nu era dispus să urmeze în mod serios nici o altă recomandare a medicului în afară de aceea de a lua de mai multe ori pe zi pumni întregi de pastile. (De injecţii îi era frică.) Conform unei vechi convingeri la care nu renunţa, moartea se va purta într-un mod cu totul nehotărît cu el, lăsîndu-l să trăiască atîta vreme cît organele sale vitale nu se vor toci de la sine prin epuizare în timp, paradoxal aceeaşi moarte care vroia totodată să-l ia de tînăr. Ideea asta nu l-a părăsit pe Poolo nici atunci cînd nu mai era de mult june şi cînd, deci, a doua alternativă, în mod normal, trebuia să nu-l mai preocupe. Dar el nu considera că cele două posibilităţi ale momentului morţii s-ar exclude între ele : trăise de tînăr ideea (şi teama) prematurei sale dispariţii coroborată cu scene precis colorate de *déjà vu* în care se vedea plimbîndu-se pe malul rîului, el bătrîn fiind şi singur, proptindu-se într-un baston cu măciulie de argint — pe care-l şi avea aievea — mereu singur, respectat şi temut de contemporanii săi, cu toţii mult mai tineri ca el, dîndu-se contemporanii respectuoşi şi prudenţi la o parte din calea drumului său zilnic, drum previzibil şi totuşi atît de misterios. După ce mi-a povestit de cîteva ori despre aceste două situaţii prin care *prin amîndouă va trece negreşit,* i-am atras atenţia că dacă va muri în curînd nu va putea în nici un caz deveni acel Absalom imemorial cu

baston cu măciulie de argint pe care-l descria atît de amănunțit. Dar el fie că se mulțumea să zîmbească enigmatic, fie că-mi spunea că amîndouă ipostazele nu fac parte decît din același unic destin. „De ce nu accepți tocmai tu că eu, ciudățenia, sînt reprezentativul ?“.

Mai nou majoritatea răspunsurilor sale au devenit greu acceptabile și pe lîngă marea lor cantitate de echivoc, mai erau spuse pe un ton atît de superior încît nu puteai să nu te enervezi. În plus, nu știai niciodată cînd vorbește serios și cînd își bate joc de tine. Așa, de pildă, explicațiile sale în legătură cu Tudu, atunci cînd catadicsea să le dea și nu se mulțumea cu simple zîmbete îngăduitoare sau ridicări din umeri disprețuitoare, fie că nu puteau fi acceptate defel, fie că te lăsau perplex. Într-o după-amiază în care ne aflam ca prin minune singuri, reușii să mă stăpînesc să nu ridic din nou „problema Tudu“ pentru că nu voiam să tulbur întrevederea noastră cu acest imbecil, în binecuvîntatul moment, în care nenorocitul nu se afla de față, deși undeva în subconștient subiectul persista în continuare. Probabil pentru a-mi răsplăti bunăvoința, Poolo deschise el discuția și vorbi mai mult decît dacă aș fi insistat eu, ore întregi, dovedind și de astă dată că cel mai eficient erai în relațiile cu el atunci cînd îl lăsai să spună singur ceea ce avea de spus, firea sa sucită blocîndu-se la orice insistențe din afară. Începu prin a-mi vorbi din nou în după-amiaza aceea, despre micro și macro „oamenii săi universali“, acele ființe asemenea nouă compuse din infinități de atomi, fiecare dintre aceste molecule conținînd o galaxie pentru infrastructura lor și fiecare atom fiind format dintr-un nucleu soare și particule gravitînd în jurul său — planete. Iar noi, ființele acestor planete cuprinzînd la rîndul nostru molecule-galaxii și atomi-sisteme solare și probabil, adică nu probabil, sigur, o mulțime de lumi populate de ființe, trebăluind preocupate în universul lor material și senzorial, cunoscut și necunoscut, avînd timpul adaptat micimii lor, proporționali mai mari decît timpul inframicimii ființelor locuitoare ale neutronilor atomilor celulelor. Noi ne aflăm — cine știe ? — în degetul mic sau în infinitatea splinei omului nostru mare și într-o zi el o să moară și odată cu el se vor des-

compune și măruntele noastre lumi, lucru care nu trebuie să ne sperie prea tare pentru că asta se întîmplă în ritmul de neconceput al timpului nostru care nu poate să exprime în zerouri clipa unică și fatală a omului mare muribund. La fel cum îmbolnăvirea temporară a acestuia și deci perturbarea gravă a unui organ de-al său poate distruge mii de mici galaxii asemenea celor în care ne pierdem noi, lucru care nu are nici o influență perceptibilă într-un timp care să poată fi conceput de micuții noștri locuitori și cu atît mai puțin de locuitorii locuitorilor noștri, al căror timp aleargă infinit mai repede decît roțile unui secundar cuplate la marea roată a orologiului care vestește secolele.

Poolo povestea frumos și deși cunoșteam de acuma bine tot ce-mi spunea, vorbele sale aveau un ciudat efect terapeutic la temerile mele existențiale, așa că îl ascultam cu plăcere, eliberat de iritările care mă copleșeau aproape întotdeauna altădată în timp ce mă aflam în preajma sa.

După aceea Poolo reveni la subiectul care-l preocupa cel mai mult în ultimul timp, obligativitatea vieții limitate pentru civilizația umană. „Totul, îmi repetă el în după amiaza aceea, este obligatoriu pentru ca omul să fie așa cum este, pentru că omul există ca ființă superioară doar datorită civilizației pe care și-a creat-o și prin care — singura fereastră — apreciază lumea din jur. Iar ceea ce vede prin această fereastră este adaptat la mărimea și micimea lui : pînă și zăpada, spunem noi, se depune în straturi după mărimi care intră în sfera de comparație a omului : 30 centrimetri, 2 metri, dar niciodată nu 8 armștromi sau 30 kilometri grosime. La fel ca și cu fericirea sau nefericirea pe care le suportăm tot în «doze» umane și în fracțiuni de timp corespunzătoare.“

Și, pe urmă, prietenul meu sări direct și neașteptat la Tudu. Îi lăudă încă o dată firea neinteresată și mai ales afectele sale sincere, lucru la care nu subscriam cîtuși de puțin, pentru ca apoi să-mi spună că este convins că pe undeva trebuie să existe totuși o influență și a spațiului față de lumile pe care le conține, o influență morală care să premodeleze măcar vag etica micilor omuleți, omuleți care la rîndul lor, relativ independenți, dar

păstrînd această vagă influenţă, vor modela cel puţin în mică parte ceea ce se întîmplă la nivelul lor infrastructural. Fiecare „conţinător“ este „Dumnezeul“ celor conţinuţi. Pentru că această cuprindere infinită, spunea Poolo, nu se poate imagina doar la nivelul strict formal al materialului, ea, cuprinderea, fiind infinită la toţi parametri, inclusiv la cei spirituali. Şi atunci se pun două probleme în legătură cu acest Tudu : pe de o parte cum arată „locuitorii“ săi cei mai apropiaţi, să le zicem „rude mai mici de gradul I“, ce fel de coduri morale au ele, ce fel de ambiţii şi la ce nivel se duce lupta lor intraspecifică ? Pe de altă parte se pune însă şi problema numărul doi, cum de a reuşit Tudu să se desprindă atît de net de ceilalţi semeni, el purtătorul aceloraşi performanţe, aceloraşi informaţii, aceloraşi influenţe ca şi noi, el care nu este nici nebun şi nici oligofren — moment în care protestai energic. Poolo însă nu mă auzi : „Viaţa este o curbă, continuă el, o curbă ce trebuie să se circumscrie atîtor curbe.“

— Frumos ce spui, am replicat, deşi acum văd că vrei să faci abstracţie de o mare parte dintre observaţiile mai noi sau mai vechi în legătură cu dezvoltarea speciilor, cu ereditatea, cu factorii de mediu şi aşa mai departe. Dar că bietul tău protejat ar fi doar „altceva“ şi nu un simplu declasat, un rebut...

— Şi atunci rebutul acesta conţine infinite lumi de rebuturi ? Ar fi prea neeconomic pentru natură. Ce este anormalul altceva decît ce nu se supune legilor general acceptate *aici*, ceea ce deci n-are şanse să se integreze *aici* ? Tudu conţine alte lumi ca noi, vede mai prost din cauza ochiului său beteag, dar are alte simţuri care îi deschid alte orizonturi. De unde vine el şi, mai ales, cu cine ne înrudeşte ? Tudu este o eroare a naturii, dar o eroare ca oricare alta, adică un lucru deosebit, adică o haltă necesară a dezvoltării. Poolo se opri să-şi admire batista în care a tuşit.

Am aflat deci că Poolo era bolnav, dar şi că boala sa era un lucru de notorietate publică, despre care doar eu nu ştiam pînă atunci nimic.

Un eminent cardiolog îmi spuse că Poolo ar fi trebuit să se interneze măcar pentru cîteva săptămîni în spital. Nu, mă asigură el, Poolo nu era bolnav numai datorită convingerii sale după care și boala ar fi un mod de manifestare a personalității. Situația era mult mai gravă, chiar foarte gravă. Dar Poolo avea o atitudine ciudată față de medicul său : îl căuta de multe ori din senin și în funcție de timpul acestuia, stăteau ore în șir de vorbă, Poolo plîngîndu-se ba de una ba de alta, interesîndu-se în detaliu în legătură cu diferitele simptome posibile ale bolii „lui", dar și a numeroase altor boli, toate părîndu-i-se că-l privesc direct pe el, văitîndu-se și venind cu teorii proprii lipsite de noimă, încît profesorul cardiolog îmi mărturisi că uneori se mira cum de poate un om de știință de talia lui Poolo să debiteze asemenea enormități. Se părea că atunci cînd ajungea în apropierea propriei sale suferințe reale sau închipuite, prietenul meu nu mai era decît un ipohondru lipsit de cunoștințe științifice, de bun simț al gîndirii și lucrurile pe care și le amintea în asemenea ocazii le lega cu nonșalanță între ele în modul cel mai stupid, purtîndu-se asemenea unei bătrîne orășence senile care tot uitîndu-se la emisiunile științifice de la televizor, ajunge să se pretindă expertă în domenii din care nu cunoaște decît niște termeni pe care nici măcar nu știe să-i pronunțe în întregime corect. Comparația îi aparține profesorului și cred că este potrivită. Și, cu aceeași încăpățînare ca și bătrînele respective, Poolo susținea cu tărie că are dreptate. Dar în loc să fie — așa cum era de așteptat — total la cheremul medicului, Poolo refuza orice tratament, nu pentru că n-ar fi crezut în el, ci pentru că întotdeauna exista un motiv care să-l facă să declare că mai are și alte afecțiuni la fel de grave și că tratamentul care i s-ar potrivi pentru inimă i-ar fi fatal din cauza celorlaltor boli.

De data asta părea că nu-și joacă veșnica sa comedie colosală, nonșalanța sa ascunzînd un strat gros de suferință, pentru că, ceea ce este sigur, ipohondria sa era reală și alimentată cu cele mai năstrușnice simptome. Desigur, și aici trebui prevăzută o marjă de siguranță deoarece ceea ce povestea el despre bolile sale nu era întotdeauna prea verosimil și de multe ori nu slujea decît

aceleași dorințe nesățioase de frondă și spectacol. Totuși, cunoscîndu-i temperamentul, dar și felul de a fi, fără unele dintre aceste simptome ar fi fost greu de imaginat. Afirmația aceasta poate părea gratuită, dar are acoperire în acel sens în care spunem de multe ori că un lucru nu este el atunci cînd îi lipsește o parte a sa cu care ne-am obișnuit, parte care, la rece vorbind, trebuie să recunoaștem că nu este absolut obligatorie. Poolo suferea sau pretindea că suferă de o serie întreagă de boli ciudate : de claustrofobie și de teama înălțimilor, de pildă. Și chiar dacă la început lucrurile acestea n-or fi fost reale, și le-a băgat în cap într-o asemenea manieră încît pînă la urmă, crezînd în ele, a ajuns să fie într-adevăr suferind : de multe ori din senin trebuia să părăsească o încăpere pentru că avea impresia că pereții se surpă peste el, fapt care i se întîmpla mai ales în perioadele de oboseală și în orice caz destul de rar și mai ales atunci cînd îl suspectam că și așa dorea să părăsească locul respectiv, dar recunosc că și în alte ocazii. Cu teama de înălțimi lucrurile se întîmplau astfel : pretindea că nu se poate uita de la o fereastră a unui etaj mai înalt sau de după balustrada unui balcon pentru că „simte un impuls puternic de a sări, de parcă pămîntul însuși îl arăgea în asemenea momente.“ Mai pretindea că lucrurile nu erau în nici un caz atît de grave atunci cînd fereastra respectivă era închisă. (Să fi fost și asta o manifestare a nevoii antiraționale ciclice de autodistrugere, nevoie care, cu toate impulsurile lui Poolo, se dovedea în cazul lui mai nestăpînită ca la alții ?) Pe urmă nu trebuie să uităm nici cazurile de teleport pe care povestea că le-ar fi suferit în copilărie, cazuri la care revenea cu plăcere, dar care erau imposibil de controlat după atîta timp. Mai existau apoi crizele acelea de recluziune cît stătea privind la acei *bontzai*, crize care și ele cred că ar fi putut fi interpretate de un specialist. În schimb aluziile pe care le făcea la momentele de psiho-double din viața sa, adică perioade în care exista în mai multe locuri simultan, le făcea cu un aer mai degrabă șăgalnic și fără să dea amănunte despre ele, totuși afișînd un aer de „știu eu ce știu“. (Să fi fost mai tîrziu influențat de vorbăria sa sau să fi fost real ceea ce am trăit la vilă ? De-aș ști măcar momentul în care s-a de-

clanşat iluzia... sau ce-o fi fost...) Mai existau apoi acele frecvente senzaţii de *dejà vu* pe care pretindea că le are în mod regulat şi de care făcea de asemenea mult caz. Pentru mine explicaţia la toate astea este următoarea : Poolo citise enorm de mult în viaţa lui şi nu a ocolit nici un domeniu al literaturii. Formîndu-şi încetul cu încetul un *Weltanschauung* propriu, lecturile sale nu au putut să nu joace un rol important. Iar dintre aceste lecturi n-au lipsit texte ciudate de literatură orientală, precum şi materiale numeroase de psihotronică. Egocentric şi ipohondru, plăcîndu-i să „*aibă*“ de toate, de la obiecte la experienţe, mai bine spus neadmiţînd să fie pus în umbră de alţii, a preluat probabil o mulţime de informaţii pe care sensibilitatea lui ieşită din comun le-a integrat. În unele a ajuns să creadă el însuşi, altele poate că au şi existat latent în structura sa şi s-au declanşat mai tîrziu, altele, acelea care i se păreau şi lui prea gogonate sau al căror mecanism nu-l cunoştea prea bine, le afişa ambiguu. Şi, în sfîrşit, altele — şi nu neapărat cele mai plauzibile — erau dovedibil adevărate. Dar el nu se plîngea de nici un rău de-al organismului sau de-al sufletului său : el se lăuda cu aceste rele.

1. — În funcţie de cît eşti de moral, mi-a spus Poolo, şi de cît eşti de dispus să plăteşti poţi obţine orice. Am ajuns, iată, şi la această etapă nefericită a dezvoltării. Şi există ceva mai dificil decît opţiunea ? Crezi că numai Wagner era capabil să se ocupe de oameni artificiali ?

— Wagner ? !

— Wagner, ucenicul lui Faust... De ce crezi că legenda despre aceşti avortoni sintetici este atît de frecventă ?

— Dar ţie ţi-ar conveni să fii un om artificial ?

— In nici un caz dacă ţi-aş fi aservit ţie ! Şi. în afară de asta, problema se pune cu totul altfel. E o chestiune de metamorală.

— Legenda e veche.

— Wagner a fost doar un ucenic. Dar crezi că eu n-aş putea să mai fac vreodată un asemenea homunculus ?

— Dar... Dar ai mai făcut tu aşa ceva ?

— Voi tot nu l-aţi deosebit de ceea ce era..

— Ai făcut tu aşa ceva ?

— Ți-am spus că voi nu erați în stare să-l deosebiți!

Mi-a trebuit multă vreme pentru a putea uita impresia acestei discuții la care n-am mai revenit niciodată, dar care m-a făcut să caut, mai în glumă, mai în serios, „produsul" lui între cei care-l înconjurau. Dar între timp eram mereu însoțit de o senzație atît de neplăcută încît am renunțat repede la orice investigații.

2. Una dintre ultimele mele amintiri cu Poolo înainte de a pleca împreună în acea atît de tîrzie călătorie în munți este un drum pe care l-am făcut în mașina prietenei sale de la Institut acasă, drum asemenea multor altora cînd doctorița venea de la spital, ne lua și ne ducea fie la braserie să mîncăm, fie spre casă. Și tot ca de obicei, Poolo ședea pe scaunul lui favorit — lîngă șofer —, cînd ne-a apărut brusc un camion din față. Era frig și șoseaua înghețată. Prietena lui n-a mai putut frîna și ne îndreptam cu toată viteza spre camionul pe care trebuia să-l luăm din plin dintr-o parte. Dar în următoarea fracțiune de secundă camionul pur și simplu a dispărut, iar în fața noastră calea era liberă. Am avut impresia că Poolo a înghițit în cel mai propriu înțeles al cuvîntului camionul.

16

Între timp s-au terminat și testările ultimei promoții de operatori de siguranță. Erau acum șase persoane gata să vă schimbe pe voi, primii deținători ai acestor posturi. O altă serie de candidați se apropia și ea de partea finală a trierii lor. Deocamdată s-a renunțat la alcătuirea unor noi viitoare promoții, considerîndu-se suficiente cele care existau deja. (O pereche se descompletă curînd după aceasta, unul dintre cei reușiți și aflați în rezervă suferind un grav accident de circulație — care în condiții normale l-ar fi costat desigur viața.)

Într-o dimineață, în timp ce ședeai în șezlong și noua ta prietenă îți lua tensiunea, ți se comunică de către directorul adjunct că peste cîteva zile veți fi înlocuiți cu o altă echipă. Sau poate chiar mai repede. Prima ta reacție

a fost aceea de a-ți reaminti că din clipa în care vei fi pensionat, nu numai că nu vei mai putea decide asupra propriei tale morți, dar va trebui să mai și asişti neputincios la felul cum aceasta va fi hotărîtă de munca altor oameni asemenea ție, oameni care te vor înlocui la manete. Dar te-ai liniştit imediat, spunîndu-ți că, în fond, lucrurile reintră în normal, viața fiindu-ți din nou dependentă de neprevăzutul unei acțiuni pe care nici măcar n-o vei mai putea cunoaște. Ca întotdeauna. Cu deosebirea că pînă ce nu vei muri tu, nu va mai muri nici altcineva. Și „muzica stelelor" era din nou prezentă.

Continuai să trăiești în același ritm și cu aceleași tabieturi ca înaintea aflării veștii că viața ta va fi din nou modificată. „Ultima pensionare", cum numeai înlocuirea la manetele de comandă, te-a prins șezînd în același șezlong în prezența mai tinerei tale prietene și a unor senzații foarte directe venite pe calea mai tuturor analizatorilor tăi, pentru cîteva minute deosebit de proaspeți : același drum care trecea pe lîngă gardul viu în dimineața aceea răcoroasă de vară ce-ți deschidea toți porii și te făcea să te înfiori, același miros nedefinibil, aceeași impresie că nu-ți mai simți propria greutate, precum și faptul evident că nu-ți mai simțeai nici un organ, că nu te deranja nici o durere, că nu te apăsa nici o boală uitată, precum și inconștiența gîndului că acestea vor veni cu timpul totuși, o stare perfect ancorată într-un prezent încîntător alături de gardul viu. Și apoi imaginea schimbîndu-se brusc pe acest aspectomat cu viteză atît de mare și gardul viu fiind luat de o plajă a unui rîu cu iarba și gîngăniile privite de jos în sus, de la nivelul rădăcinii firelor, o experiență pe care ai făcut-o întotdeauna în copilărie, experiență pentru care erai mereu răsplătit cu privelişstea unor lumi mirifice permițînd imaginației să hoinărească prin colțurile de junglă descoperite. Și diafilmul schimbîndu-se din nou și printre genele întredeschise nevăzînd altceva decît discul luminos al soarelui, imagine care oricum nu putea rămîne proiectată prea mult pentru că la așa ceva nu te poți uita la nesfîrșit.

Acesta a fost un efort : ai încercat să reții măcar cadrul cîtorva dintre sutele de întîmplări prin cîte treceai într-o asemenea ocazie, dar n-ai reținut decît o vagă eti-

chetă, fiecare întîmplare avînd și o mică acțiune, acțiune care însă nu se mai putea prelua, acțiune care era prea liberă pentru a răbda să fie claustrată în cîteva cuvinte.

Și apoi tocmai într-o asemenea stare ai fost întrerupt de directorul adjunct care și-a tras un scaun lîngă voi și a început să pălăvrăgească, stricînd tot farmecul unic al acestor întîlniri. Trebuia să te anunțe — nu mai era nici o surpriză ! — că Institutul îți mulțumește pentru excepționala dăruire cu care ai făcut față dificilei misiuni care ți-a revenit, fiind de-acum pur și simplu legendă modul în care ai reușit să stai la datorie aproape o săptămînă încheiată atunci cînd colegul tău s-a îmbolnăvit.

Ședeați pe terasă și tocmai ai fost deranjat din miraculoasa ta excursie în fericirea trecută, iar faptul că directorul adjunct a fost cel care te-a întrerupt din acest periplu neprețuit a devenit o vină atît de mare încît nu-l vei ierta niciodată.

— O să mai pot veni aici ? ai întrebat.

— Aici ? ! De ce să mai veniți aici ? Dumneavoastră sînteți acum socotit de toată lumea drept un adevărat erou. Veți avea la dispoziție locuri infinit mai plăcute în care...

— Pînă acum am fost bun, dar de azi înainte n-o să mai am dreptul să vin aici ?

— Dar nu-i vorba despre asta ! Desigur, cîteodată...

— O să ne mai întîlnim ? ai întrebat-o și pe doctoriță.

— Asta bineînțeles, răspunse directorul adjunct în locul femeii.

Atunci veni și fostul șofer pe terasă. Manetele erau deja mînuite de altcineva.

— Ei, cu ce vă veți ocupa de azi înainte ? îl luă și pe fostul șofer în primire directorul adjunct.

— Cîteva zile am să pescuiesc. Pe urmă cred că am să-mi reiau vechea meserie.

— Acum știți că veți avea o pensie substanțială pentru tot restul vieții. Munca...

— Eu nu-s om de intrat la pensie !

Tăcură cu toţii, bînd în linişte cîte o ceaşcă de cafea. Brusc fondul sonor se întrerupse : o fugă de Bach se opri în mijlocul unei măsuri. Înlocuitorii lor aveau desigur alte tabieturi.

— Mă duc să-mi adun lucrurile, spuse bătrînul.

— Nu-i nevoie. Totul vă aşteaptă în maşină.

— Cum aşa ? !

— V-am scutit de această mică osteneală.

— Încep să pricep perfect de ce v-a urît Poolo atît de mult !

— Nu cred că m-a urît.

— Aveţi dreptate ! Nici gunoiul nu-l urăşti ! Ţi-e scîrbă de el !

Bătrînul ieşi furios şi-i spuse doctoriţei, care-l urma, că singura lui consolare rămîne aceea că direcorul adjunct nu va mai putea dispune niciodată de timpul său. Şi de acţiunile sale.

Coborîră mai multe etaje cu un lift şi străbătură cîteva coridoare. Pînă să iasă din clădire îi ajunse un funcţionar din urmă şi-i anunţă că sînt aşteptaţi la o conferinţă de presă.

— Mai tîrziu, spuse bătrînul, vreau să mă plimb puţin cu maşina. În stradă, spre marea lui mirare, ploua. Pe terasă fusese vreme frumoasă, cînd am plecat, remarcă el.

— Ei, terasa, făcu doctoriţa. Mergem un sfert de oră cu maşina, apoi ne întoarcem la conferinţa de presă.

Bătrînul simţi o nevoie imperioasă de a se copilări : îşi imaginä că în faţa ziariştilor nu va face altceva decît să scoată limba.

Cu toate astea, cîteva minute mai tîrziu, se comportă admirabil. Doar că se simţea foarte trist, amănunt care fu luat de toţi drept un semn de adînc surmenaj după eroicile eforturi pe care le-a depus.

•

Într-o discuţie mai aprinsă pe care a avut-o Poolo cu cineva de la minister, cineva care i-a reproşat că a transformat Institutul dintr-o unitate pregătită şi dotată spe-

cial pentru studierea teletransportului în cu totul altceva, Poolo a răspuns că de fapt partea jalnică este aceea că toți neisprăviții care habar n-au de subiectul cercetărilor sale „se bagă“ și îi dau lui sfaturi. N-au habar, continuă Poolo, nu pentru că cercetările ar fi atît de secrete încît ei n-ar avea acces la ele, ci pentru că nu sînt în stare să priceapă ceva din documentația pe care o privesc doar prin ochii lor de superiori administrativi și contabili de profesie, meniți să îngrădească financiar inițiativele. Și dacă tot vrea să știe tovarășul de la minister, păi atunci să afle că ceea ce face mai nou Poolo pornește tot de la ideea cu teletransportul, dar și de la ideea cu Efectul P, precum și de la teoria undelor, dar chiar și de la 2 ori 2. Asta îl mulțumi pe delegatul forului superior, care îi explică lui Poolo că dacă noile idei ale savantului se încadrează în sfera de activitate a teletransportului totul este în perfectă regulă, nedepășindu-se hotărîrea în baza căreia s-a înființat Institutul, neexistînd deci nici restricții de ordinul financiar care... Dar asta pe Poolo nu-l prea interesa.

Simțindu-se tot mai profund deranjat de orice intervenție din afară la „Institutul lui“, Poolo trăia, zicea el, tragedia conducătorului capabil obligat să acționeze sub comanda unui șef incapabil și „băgăreț“. Conducătorul capabil încearcă mereu să salveze ce mai e de salvat. Pentru un ochi de afară rezultatul e oricum lamentabil — de afară nu se știe ce a salvat conducătorul capabil. Pentru istorie el rămîne țapul ispășitor. Dar el ce să fi făcut ? Să fi dezertat ? Atunci n-ar fi salvat nici măcar atît cît a salvat.

Sigur că lucrurile erau în mare măsură exagerate. Teoria însă era adevărată.

Oricum, s-a aflat deci totuși că Poolo lucra la o aplicație a teletransportului și s-a făcut și puțină publicitate acestui eveniment, dar totul cu mare prudență, de parcă s-ar fi păstrat cu strășnicie secretul științific, în realitate nimeni neștiind exact despre ce aplicații era cu adevărat vorba.

Existaseră totuși de pe atunci semne despre natura cercetărilor lui Poolo, dar semnele acestea n-au putut fi descifrate decît post festum. Nimeni n-a fost în stare să

sesizeze pe vremea aceea importanța noilor sale preocupări, dar mai ales modificările din discuțiile și comportamentul său : îl interesa în mod deosebit psihologia, parapsihologia, neurologia ; purta numeroase controverse în legătură cu moartea ; continua să fie interesat de Tudu ; cultiva intens relații cu sociologi cunoscuți ; publica articole în care susținea mereu că fără moarte ar dispare și problemele existențiale, cele mai grave insemne ale omului, lipsit de care omul n-ar mai fi om ; conducea stranii experiențe pe animale, experiențe ce aveau loc doar după indicațiile sale, colaboratorii cei mai apropiați fiind transformați în simpli laboranți cu sarcini care vizau executarea tehnică și pur mecanică. Diavolul nu mai accepta nici un amestec, nu mai dădea nici un fel de explicații în legătură cu programul său de cercetări, vorbea la fel de mult ca înainte, dar ceea ce făcea nu putea fi descifrat de nimeni.

Pe urmă, într-o zi veni din nou vorba despre fiul său. Sentimentul morții era atît de puternic la Poolo, acea „dispariție a unui individ care duce implicit la prăbușirea unor lumi infinite pe care le conține, cataclism policosmic inimaginabil pentru o minte omenească... (De aceea este imorală sinuciderea unui individ !)“

Mi-am adus aminte de discuția aceea neplăcută în care Poolo mă enervase vorbind despre moartea copiilor.

— Copilul moare oricum la o anumită vîrstă. Pînă în clipa respectivă el n-a avut încă trăiri existențiale explicite : în cazul lui drama curmă un paradis, fără a-l mai obliga pe copil ca pentru același rezultat final să treacă și prin infern și purgatoriu. Afirmația mea se referea strict le punctul de vedere al copilului. Din punctul de vedere care ne privește pe noi — toată grija pentru copii : doar astfel ne mai putem cultiva iluziile.

— Și fiul tău ? Nu mi-ai prea vorbit despre el...

— Fiul meu ?

(Copilul se născuse după ce legătura mamei sale cu Poolo încetase deja de multișor. Poolo pretindea că fusese dispus să recunoască paternitatea copilului, dar că lucrurile s-au tărăgănat, sosind apoi și o vreme în care

era mai bine pentru copil să nu se știe cine îi este tatăl. Așa că își ajuta fiul sporadic și în limita posibilităților sale de atunci, iar la moartea copilului, spun martorii oculari, ar fi suferit peste măsură. Apoi a încercat multă vreme să-și atribuie oficial paternitatea față de copilul decedat, trebuind să suporte o mulțime de jigniri în acest sens și îndurîndu-le pe toate cu umilință, în speranța că își va putea atinge scopul. Principala învinuire pe care trebuia s-o suporte mereu era susceptibilitatea oficialităților față de intenția sa, fiind acuzat de faptul că atît timp cît copilul a trăit și a avut nevoie de ajutor material, Poolo s-ar fi eschivat, în timp ce acum n-ar încerca decît să-și atragă printr-un tertip scutiri de taxe și impozite. La un moment-dat a apărut și o notiță în ziar despre acest caz „infamant", notiță fără de urmări, dar care fu și ea acceptată firesc de tatăl blamat.)

— Fiul meu ? Eu sînt doar un om al cifrelor. Vrei să pun în formulă ceea ce a reprezentat el ? Ar trebui să pun în formulă acel element uman despre care v-am tot...

Dacă acceptăm vechiul truism după care ne naștem cu moartea în noi, trebuie să recunoaștem că aceasta, moartea, nu ne pătrunde în conștiință decît de la o anumită vîrstă. Vîrstă pe care Poolo o trăia deja din plin, spectrul morții emanînd nu din jurul său, ci chiar din el.

— N-am înțeles niciodată în mod concret ce ai vrut să spui cu asta.

— Știința e aridă, e „obiectivă" cum i se mai spune. Ea trăiește indiferentă de sentimentele noastre. Și de voința noastră. Cred că nu trebuie să dau exemple pentru ca să pricepi ce vreau să spun.

— Nu, pînă aici te înțeleg.

— Or, ca să nu mai fie știința o realitate în afara noastră și indiferentă față de noi, asemenea unui alt univers care există paralel cu universul nostru subiectiv, ea trebuie să primească acest element pe care nu i-l putem da decît noi pentru ca ea să ne reprezinte cu adevărat. Nici atunci n-ar fi universală pentru că și atunci ea n-ar face decît să reprezinte universul ei îngemănat cu uni-

versul nostru, dar pentru noi cred că ar fi un pas uriaş înainte pentru că ar fi prima cucerire „în afară", exceptînd, desigur, acea dintîi prelungire a senzaţiilor noastre, prelungire pe care am cucerit-o şi pe care ne mărginim s-o perfecţionăm cît mai mult. Dar este suficient, după părerea voastră, să ai nişte senzaţii extrem de perfecţionate, atît timp cît conştiinţa rămîne aceeaşi ?

— După părerea „noastră" ? Care „noi" ?

— Iartă-mă, dar prea puţini trăiesc cu teroarea gîndului meu... Tu în nici un caz...

Nu era cazul să mă supăr. Mi-a spus el şi lucruri mult mai jignitoare...

Numai că după această discuţie nu ne-am mai văzut multă vreme. La început pur şi simplu n-am reuşit să dau de el, nu mai venea nici pe la serviciu. Se spunea că era bolnav. Pe urmă...

Adevărul este că am fost şi eu mai ocupat ca de obicei, după care un eveniment trist mi-a marcat viaţa tocmai atunci. Pe scurt : soţia mea s-a îmbolnăvit brusc şi a murit la mai puţin de două săptămîni de la debutul bolii. După ce trăieşti o viaţă cu un om, neglijîndu-l nepermis de mult totodată — cel puţin în anii din urmă — este firesc să fii marcat de un puternic sentiment de culpă. După ce m-am ocupat atît de mult de Poolo, devenindu-i un fel de umbră, lucru cu grave repercusiuni asupra căsniciei mele, am început să simt că soţia mea îmi stă în cale, observaţiile ei şi pretenţiile pe care le formula venind de cele mai multe ori în contradicţie cu interesele relaţiilor pe care le-am stabilit cu marele meu prieten şi duşman. De aici, la început interminabile discuţii, apoi o tăcere de ghiaţă. Un timp, în ultima vreme înainte de a se îmbolnăvi ea, am regretat chiar faptul că mai sîntem împreună şi visam pe ascuns la ce bine ar fi dacă într-o bună zi ea m-ar părăsi sau dacă — pur şi simplu — s-ar volatiliza şi n-ar mai exista deloc. Făceam planuri şi îmi imaginam cum aş duce-o singur şi mă simţeam cel mai bine în timpul acestor reverii.

De fapt, această visată „independenţă" o duceam deja de multă vreme : fiecare pretenţie a mea faţă de Lia şi fie-

care solicitare a ei față de mine stîrneau atîtea discuții, încît chiar dacă vorbele erau prevenitoare, preferam de mult să facem fiecare totul de unul singur. Renunțam la acest consens doar atunci cînd simțeam nevoia de a ne chinui unul pe celălalt sau fiecare pe el însuși. Totuși căsnicia noastră n-a fost niciodată un infern. Printre alte decizii (intime) care se iau e și dragostea. Ea se poate stinge firesc, dar omul mai rămîne „cuplat" la „hotărîrea" care deocamdată este mai puternică. Pe urmă vine — dacă vine — obișnuința.

Atunci cînd i s-a declanșat boala, departe de a fi conștient de gravitatea simptomelor, am resimțit totul ca pe o nouă înscenare, ca pe o nouă încercare de a ei de a mă îndepărta de Poolo, ca pe o nouă stratagemă de a mă face să mă întorc la „meschinele" ei țeluri mărunt conjugale. Poate că de vină este și faptul că nu i-am făcut niciodată cunoscute adevăratele mele relații cu Poolo, lăsînd-o să trăiască pînă la sfîrșit ideea că savantul ar fi „opera vieții mele". Ciudat este doar că ura ei față de Poolo mă apropia de el. Apoi, cînd am aflat realitatea în legătură cu situația ei, cîteva zile am fost năucit, nereacționînd practic decît printr-o apatie care nu spunea nimic. S-a dovedit încă o dată că nu nenorocirea ne distruge psihic, ci surpriza aflării ei. (Desigur, există evenimente nenorocite după care viața trece înainte și stări care persistă vreme îndelungată. Ultimele rod.) Mi-am revenit atunci cînd a fost prea tîrziu. Cînd am încercat să mă apropii iar de ea, Lia suferea îngrozitor și cred că remușcările mele tardive, indiferent de cum le-o fi receptat la ora aceea, nu au mai însemnat nimic pentru ea. Apoi totul s-a petrecut foarte repede și eu trăiam tot mai intens sentimentul că boala și apoi moartea ei nu s-au mai întîmplat decît chemate de tîmpitele mele vise de „independență", că acestea, cu o putere magică, au declanșat toată tragedia. Am devenit superstițios și vedeam peste tot în jur confirmări ale vinovăției mele, semne pe care doar eu le puteam sesiza și care doar mie îmi spuneau lucrurile groaznice pentru care apoi sufeream atît de cumplit.

La înmormîntare Poolo a trimis o coroană, iar mie o scrisoare lungă și caldă, gest cu totul neașteptat din par-

tea lui, dar mie în zilele acelea prezența lui Poolo mi se părea total neavenită, el continuînd să rămînă în conștiința mea Diavolul care a declanșat uneltirile mele oculte și criminale. Dacă am fi trăit în evul mediu sînt convins că l-aș fi reclamat Inchiziției. Și odată cu el și pe mine.

Nici măcar nu am sesizat lipsa lui fizică de la înmormîntare și nici nu m-a interesat cauza ei. Faptul că era bolnav nu-mi spunea nimic, iar atunci cînd, cu cîteva zile mai tîrziu, m-a chemat la telefon, i-am răspuns monosilabic, fără ca măcar să fiu atent la ce-mi spune. Pe urmă, cînd suna telefonul și ridicam receptorul, dacă auzeam vocea lui, întrerupeam legătura. Vechile caricaturi în care Poolo apărea în toate ziarele cu coarne și copite, îmi reveneau, în perioada aceea, deosebit de clare în fața ochilor și nu-l mai puteam deosebi nicidecum pe Poolo de Diavolul acelor ani.

Dar, timpul vindecînd totul, am încetat să-l resping, dorind să-l văd mai ales pentru a-l jigni și pentru a-mi „recupera" în felul acesta din marea vină de a fi fost atîta vreme cunoscut peste tot ca o adevărată umbră vie de a sa. Totuși, nici răutățile mele n-au durat la nesfîrșit, mai ales că eram încredințat că ele nici măcar nu-l atingeau, ricoșînd din platoșa sa de indiferență față de tot ceea ce nu-l privea.

În perioada aceea, mai mult ca oricînd, mi-am jurat să termin cu el : dacă nu se poate fizic, atunci rupînd cu el pentru totdeauna. Să-l omor mi-am dat seama că este o utopie : Poolo nu va muri decît atunci cînd va considera el lucrul acesta necesar. Asta era o certitudine pentru mine și experiențele mele anterioare o dovediseră din plin. Mai rămînea să-l mîn și mai adînc spre ideea morții consimțite. Dar și asta era o iluzie : Poolo nu putea fi mînat în nici o direcție. Totuși, pentru a-mi pune în aplicare planul, trebuia să-i caut din nou tovărășia. Mi-era însă atît de insuportabilă ideea de a-l întîlni iarăși, de parcă nu s-ar fi înîmplat nimic, încît preferam să uit totul, și ura și prietenia, de parcă Poolo n-ar fi existat niciodată.

Doar că atunci cînd aveam din nou mici satisfacții personale, mici bucurii cotidiene, sufeream cumplit pentru că lui nu i le puteam spune, iar Lia nu mai era.

Nevoia stringentă de a-mi împărți bucuriile — mult mai mare decît aceea de a plînge pe umărul cuiva — și faptul că nu aveam cu cine s-o fac mă dureau aproape fizic.

Poolo se însănătoșise sau cel puțin putu să iasă iarăși ; mergea la braserie, își pierdea vremea în discuții cu tot felul de cunoscuți, dar la Institut n-a mai revenit niciodată. Pretindea că este în convalescență, lucru pe care-l acceptase toată lumea și în fiecare săptămînă venea cîte un colaborator de-al său acasă la el și discutau cîteva minute despre cele ce se făceau în „secția sa". (Asta în eventualitatea că era găsit acasă și avea chef de muncă.) În rest Institutul părea să-și desfășoare activitatea de la sine. Și în timp ce eu credeam că asist la o nouă toană de a sa, Poolo, grav bolnav, își trăia ultima perioadă activă, înlesnită de o amăgitoare ameliorare de dinaintea atacului final al răului care-l sfîșia.

Iar discuțiile de fiecare luni care aveau loc la el acasă aveau să fie de o importanță vitală pentru ultimul și straniul său proiect.

Pot spune că l-am urît și că l-am venerat pe Poolo, stările acestea înlocuindu-se cu o viteză uimitoare. După Lessing nu există diavol mai rapid decît cel ce se aseamănă trecerii între bine și rău. Iar Diavolul Poolo a fost personificarea acestei treceri.

Partea a treia
UN DISC ROȘU NESFÎRȘIT

1

După ce se văzu din nou la pensie, bătrînul colindă două zile și o noapte Bucureștii. Nu simțea nici o oboseală, avea o poftă grozavă de mîncare și intra prin toate localurile pentru a mînca și pentru a-și mai omorî puțin din timp. Noaptea, neavînd unde merge, și-o petrecu în Gara de Nord. A doua zi, dis de dimineață, o luă de la capăt.

Nu căută nici o cunoștință, umblă brambura, intrînd în vorbă cu cine se nimerea. În jurul prînzului se nimeri să ajungă acasă, dar nu stătu decît cîteva clipe, atît cît să-și dea sema unde se află. Seara se întîlni cu un fost coleg de la ziarul la care lucrase pe vremuri și băură împreună cîteva pahare. Apoi o luară pe Calea Victoriei și nimeriră la Casa scriitorilor. Aici se schimbase între timp personalul și, nemaicunoscîndu-l, n-au vrut să-l servească. El nu protestă, se lipi umil de stîlpul ușii și pînă la urmă îl recunoscu cîneva după ultimele poze din presă și deveni pe loc eroul mult căutat, așa încît mai mulți maeștri se îngrămădiră să-i ceară de băut. Pe la unsprezece simți nevoia să plece din nou, dar maeștrii insistară cu toții să mai rămînă. După cîteva minute puse un teanc de bancnote pe masă și plecă totuși. Hoinări din nou pînă pe la două, apoi simți că ar vrea să se culce. Luă un taxi, dar în fața casei se pomeni că a tocat toți banii și că nu mai are cu ce să plătească. Îl invită pe șofer la el și acesta, văzîdu-i cartea de vizită pe ușă, îl recunoscu și refuză plata cursei. Bătrînul îi dărui o mică vază de alabastru. Rămas singur, constată că i-a trecut somnul. Se îmbrăcă să mai iasă, dar i se făcu lehamite. Se trînti pe canapeaua de piele aflată în camera lui de lucru, canapea pe care obișnuise altădată să se culce după amiezile.

Cumpărată pe vremuri de nevastă-sa, piesa aceasta era prea scurtă pentru el și nu reușea să se întindă comod, trebuind să stea cu picioarele ridicate, sprijinite pe brațul lateral. De zeci de ori a plănuit să schimbe această mobilă. Dar n-a făcut-o. Stătu așa pînă spre dimineață.

Între timp constată cu groază că începe să uite și să confunde lucrurile cele mai elementare : de exemplu, nu mai știe — se autoexamină el — cine a fost Ignațiu de Loyola și cine Toma d'Aquino, cine ce ordin a fondat. Iacobinii sau iezuiții ? Iacobinii au fost... revoluția franceză... iezuiții... Figuri cunoscute îi apăreau în fața ochilor și nu le mai știa locul în acest mare puzle care începea să-l depășească. Apoi lucrurile parcă s-au mai liniștit. Totuși nu reușea să adoarmă și se gîndea la manetele pe care le-a ținut atîta timp în mînă. Îi venea să strîngă pielea canapelei. Apoi își imagină munca celor doi care l-au înlocuit și încercă să-i controleze de la distanță. Din cînd în cînd avea impresia că ei abandonează manetele și atunci se simțea rău, de parcă lucrul s-ar fi întîmplat cu adevărat și lui i-ar fi venit rîndul să moară. După ce adormi, în sfîrșit, gîndurile continuară să-l urmărească și în somn. Cînd se trezi peste vreo oră, se aruncă îmbrăcat pe pat. De data asta dormi adînc și fără vise.

Apoi nu mai ieși din casă.

În realitate, aștepta să fie căutat de o femeie care, în timp ce-i lua tensiunea și pulsul, avea proprietatea de a-i aminti de senzații de mult pierdute.

Pe urmă speră să vină directorul adjunct să-l întrebe de ce mai are nevoie și să-l țină la curent cu cele ce se petreceau la Institut. (Iar el să se enerveze doar la simpla prezență a acestui funcționar atît de prevenitor și de corect...)

Apoi nădăjdui să sune măcar telefonul pentru a fi solicitat, informat, rugat, pentru ca cineva să-l înjure pentru că a stricat echilibrul ecologic sau pentru ca altcineva să-i mulțumească plin de recunoștință că i-a împiedicat

copilul să moară, păstrîndu-l de atîta vreme în comă, dar lăsîndu-i o speranță.

Începu să se mire cum de nu vine nici un ziarist pe la el.

Pînă ce se enervă de-a binelea că l-a uitat pînă și tovarășul lui de muncă, fostul șofer care acum desigur că e undeva la pescuit într-un peisaj adevărat lîngă un lac adevărat cu pești adevărați aduși acolo de mama natură.

Nu se întîmplă nimic. Nu-l căută nimeni, nu-l sună nimeni. De neînțeles. Și în orice caz revoltător.

Și totuși frigiderul era mereu plin. Ceea ce dovedea că cineva îl umple. Habar n-avea cine.

Dacă nu-l caută nimeni, înseamnă că l-au aruncat la fier vechi. Cu excepția celui care-i umple frigiderul. Cineva tot mai are grijă de el. Cineva înseamnă că mai are nevoie de el.

Stătea în fotoliu și aștepta cu încăpățînare să-l caute cei de care dorea el să fie căutat. Ședea în fotoliu și gîndea cu o viteză uluitoare, încît gîndurile sale puteau învălui aproape în același timp manetele părăsite, și pe Poolo și Institutul și pe Doctorița și pe fosta sa Soție și să-și aducă aminte de ultima Prietenă a lui Poolo, tot o doctoriță și acest blestemat de pescar amator care nu-l mai căuta. Atunci se hotărî să ciulească urechile și să afle cine îl aprovizionează cu mîncare.

Dar să stai multă vreme așa și să nu faci nimic e imposibil. Cel puțin pentru el, cel de atunci. Să stai cu urechile ciulite și să nu gîndești la nimic!

Cel care-i alimentase frigiderul nu se obosise să strîngă și resturile de mîncare pe care le-a lăsat el în bucătărie. Bătrînul aștepta. Încercă să nu adoarmă — era obișnuit să poată stea într-o semiveghe în care, fără un efort deosebit, să poată păstra un gemuleț deschis pentru un amănunt din jur. Prezentul nostru limitat, chiar dacă și conține ceva, nu apucă să mai dea timp și fericirii. Aceasta, ca și deznădejdea — stări majore —, vin prin recul. În general ne e dor de momente care au trecut. Rar de prezent. Doar în momente paroxistice. Dar el trăia în clipele acelea cu totul altceva. Așa că gîndurile îi hoinăreau înapoi, mereu înapoi, încît, uitîndu-se la pereții din jurul său, aproape că-i privea în viitor : îi trecu

prin minte perioada în care fusese angajat tînăr ziarist și locuise într-o mansardă mizerabilă pe Calea Giurgiului, loc din care visase un apartament confortabil, aproape atît de confortabil ca cel pe care apucase mai tîrziu să-l aibe aievea, și o cameră mare de lucru în care fotolii moi de piele să fie înconjurate de rafturi înalte de cărți, o bibliotecă uriașă cu tomuri cu scoarțe arătoase, aranjate de jur împrejur pînă sub tavan. Avea acum toate astea, dar în timp ce aștepta să vadă cine îi reîmprospătează frigiderul cu alimente, toată lumea din jur nu-l privea decît cu ochii avizi din perioada tinereții sale, de parcă toate astea nici n-ar fi existat încă. Apoi își aminti de vizitele pe care i le făcuse Poolo în această încăpere de care el era odinioară foarte mîndru și pe care Poolo o găsea cam snoabă, pretinzînd Poolo că un asemenea decor trebuie să fie sau „total", așa cum fusese biblioteca din palatul său, sau să facă parte dintr-o mansardă nenorocită ; orice altă alternativă nu este decît kitsch, pretindea el, fără să se sinchisească cîtuși de puțin că în felul acesta l-ar putea jigni pe cel căruia îi aparțineau toate cele pe care le comenta atît de aspru. Cu toate astea, Poolo părea să se fi simțit bine în acest decor blamat. Venea cu plăcere și pleca tîrziu, de multe ori în zori, după ce gazda aproape că-l dădea afară, moartă de somn. Aici s-au certat nopți în șir în legătură cu faptul că Poolo era încredințat că omul este muritor prin însăși condiția sa și nu din motive ecologice. Aici, într-o discuție, pretinsese Poolo pentru prima oară că în clipa în care omul ar deveni nemuritor, ar trebui să-și modifice nu numai mediul înconjurător, dar și pe el însuși, muritorul deosebindu-se de nemuritor asemenea solidului de gazos, astfel încît chiar într-o secundă dată un om muritor ar reprezenta cu totul altceva față de un om nemuritor, neexistînd între ei nici un fel de trăsătură de unire, ultimul distrugîndu-l pe primul într-o asemenea măsură, încît după foarte puțină vreme nemuritorul nu l-ar mai putea pricepe pe nemuritor în nici una dintre acțiunile acestuia, nemaiputîndu-i pricepe nu numai sensurile, dar nici măcare sensul acestor sensuri, la fel cum un om nu poate pricepe limbajul pietrelor — diferențele fiind însă probabil și mai mari. Pentru că nu se poate înțelege nicio-

dată o altă lume doar traducîdu-i realitatea în codul gîndirii tale, transformînd realitatea aceea în mentalitatea ta, modificînd-o în sensul acesta. Stîlcind-o, ca atare.

Bătrînul şedea de cine ştie cîtă vreme aşa, i se făcu din nou foame, scoase nişte carne din congelator, o puse pe plită, aşteptă să se prăjească. De cît timp n-a mai ieşit din casă ? Imposibil de făcut un calcul. În primul rînd că nu ştia în ce dată se află. În al doilea rînd nu ştia cînd a venit acasă adus de acel şofer de taxi, om cumsecade, care n-a vrut să accepte taxa pentru cursă. Să afle data era simplu : avea pe birou un ceas cu cuarţ care indica şi data. Dar de cînd era acasă ? Oricum, de foarte multă vreme ! De foarte multă vreme fără a fi căutat măcar de cineva ! De parcă ar fi un deşeu aruncat pe maidanul de vechituri. După ce mîncă începu să se mişte prin apartament. În antreu îşi găsi pantofii uzi. Rămase ca prostit : asta înseamnă că n-a venit decît de cîteva ore. Se uită la ceas : era şapte fără cinci. Probabil dimineaţa. Era posibil ca toată veşnicia să nu fi durat decît atît ?

În aceeaşi clipă sună telefonul.

Se repezi la aparat, dar convorbirea nu-i redă liniştea de care îi fusese atît de dor. Şi nici numeroasele apeluri următoare nu-l mulţumiră. Ieşi din nou în oraş.

•

Cu toată firea sa imposibilă, Poolo reuşise să-şi păstreze relaţiile cele mai suspuse şi să fie apreciat de foarte multă lume, chiar şi de cei care nu aveau cum să cunoască semnificaţia ştiinţifică a operei sale. Cînd am început să-l frecventez din nou, l-am văzut înconjurat de o mulţime de persoane provenite din cele mai diferite straturi ale societăţii şi compania cu care se întîmpla să stea la masă la braserie era cu atît mai puţin previzibilă : se nimerea să prînzească împreună cu doi actori şi un pictor, sau cu un ministru şi o farmacistă, sau cu nişte muncitori de la o fabrică în care se aplica cine ştie ce idee de-a lui, cu elevi de liceu sau cu profesori universitari, membri ai

Academiei și, într-o zi venind la întîlnirea pe care ne-am dat-o acolo, l-am găsit înconjurat de un grup de militari în termen veniți în permisie de pe undeva din Transilvania. Și Poolo se simțea perfect lîngă toți, perora la nesfîrșit despre orice, neomițînd nici puținele domenii pe care nu le cunoștea la nivelul unui specialist. Oferea păreri exhaustive sau cu pretenții exhaustive, dînd sfaturi imperative și amuzîndu-se de glume dubioase. (Trebuie amintit că simțul umorului n-a fost niciodată calitatea cea mai de preț a lui Poolo.) Și se întîmpla ca, peste o vreme, discutînd în lipsa lui cu niște oameni cărora Poolo le-a dat lecții într-un domeniu care reprezenta specialitatea lor, dar care îi era lui destul de străin, se întîmpla ca acești oameni să-mi mărturisească totuși că în vorbele lui Poolo, oricît de diletante păreau la prima vedere, se găseau idei care nu au fost sesizate pînă atunci tocmai pentru că se aflau ascunse de rutina meseriei. Și nu-mi pot da seama nici astăzi dacă efectul spuselor sale, în cazul în care se avînta în direcții care-i erau mai puțin familiare, era dat de fascinația pe care o iradia mereu personalitatea sa sau dacă vorbele i-au fost într-adevăr sclipitoare în idei chiar și în aceste domenii.

Ca o urmare a multelor sale relații, într-o zi mi-a propus să-l însoțesc pentru două săptămîni undeva în munți, într-un loc „în care nu vom fi bătuți la cap de nimeni", unde el va putea lucra în liniște, iar eu îmi voi putea termina cartea pe care am amînat de atîta timp s-o predau editurii. (Trebuie spus că pentru prima oară în decursul lungii noastre prietenii, Poolo era cel prevenitor în ultima vreme, în timp ce eu eram cel care „primea". De la moartea Liei, rolurile noastre se inversaseră în această privință și asta mă face să cred că Poolo avea totuși nevoie de mine, dacă se străduia el să fie drăguț. Eu mă plînsesem că datorită lui nu reușeam să mă achit nici măcar de obligațiile ferme editoriale și el, plin de pocăință, se grăbea să mă stimuleze, pe cît putea.) Da, simțeam nevoia de o schimbare, o vacanță undeva la munte, într-un loc ferit, avea să-mi facă bine. Am acceptat. Am acceptat bineînțeles nu din acest motiv. Aș fi acceptat oricum, chiar dacă pentru a putea pleca împreună cu Poolo ar fi trebuit să renunț la lucruri vitale pentru

mine. Am acceptat pentru că nu mai puteam să mă rup de el și pentru că soarta mea depindea deja de prea multă vreme de complicatele noastre relații, iar pretextul pe care l-am găsit pentru a-l însoți, nu era decît un simplu pretext. Este însă adevărat că am făcut mult caz de acest pretext, că am refuzat la început să merg, motivînd că nu îmi surîde deloc să dîrdîi într-o cămăruță de cabană sau să trebuiască să pun la fiecare două minute cîte un lemn ud pe foc. Poolo m-a asigurat că vom avea tot confortul, că vom avea mai mult confort chiar decît acasă, că nu va trebui să facem o călătorie prea obositoare, că voi găsi acolo mîncare de dietă și cîte și mai cîte. Mă cam enervau asigurările sale în primul rînd pentru că nu le dădeam crezare și în al doilea rînd pentru că eram conștient că nu joc decît o comedie proastă, de vreme ce tot eram hotărît să merg în orice condiții cu el. (O recluziune cu Poolo, mi-am zis, nu poate fi decît cadrul ideal a celor ce s-au amînat de atîta timp.)

Și m-am dus. Numai că și de data asta a avut perfectă dreptate. Vila în care ne-am mutat era situată într-un loc încîntător, aparținea unui ștab și ne oferea o liniște exemplară, fără a exista pericolul de a fi deranjați de vreun musafir nepoftit sau de telefoane sîcîitoare. Beneficiam acolo de tot ce ne doream : de la bazin acoperit pînă la sală de sport, de la bucătărie franțuzească pînă la frizerie. Din punctul de vedere al decorului, cred că așa trebuie să arate raiul. În privința aceasta sînt obligat să recunosc că reprezentările mele în legătură cu acel teritoriu al păcii veșnice sînt influențate de cărțile pe care le-am citit și de pînzele cu această temă pe care le-am admirat. Or, în aceste opere decorul este încîntător, dar oamenii nu prea par pătrunși de pacea celestă, ei avînd încă porniri arzătoare care în nici un caz nu se potrivesc cu liniștea împăcată la care ne-am aștepta. „Probabil că pentru un om viu raiul nu este rai decît pînă ce ține surprize. După aceea el continuă să trăiască de parcă n-ar fi părăsit niciodată teritoriul pămîntean pentru care a fost făcut. Omul nu se adaptează la condițiile raiului, ci adaptează condițiile raiului la natura sa fundamentală,

așa cum face mereu cu toate decorurile în care este az vîrlit să trăiască, sau să moară" ca să citez tot din Poolo .

Vreo trei zile am fost buimăcit. Totul era nemaipomenit : era prea nemaipomenit. În prima seară am stat pe o terasă suspendată deasupra unei prăpăstii, am sorbit din niște pahare înalte de cristal un lichid limpede ca și cristalul însuși, am admirat peisajul care se ridica în fața noastră și care trecea cu repeziciune de la culorile cele mai vii pînă la matul confundabil cu neantul în care se pierdea, am privit undeva sub noi către un luminiș de pădure în care cerbi adevărați trăiau de parcă nu ne-am fi aflat la cîteva sute de metri de ei, ne-am uitat prin lungi binocluri aflate la îndemînă, fixate de balustrada de lemn a terasei și agățate în așa fel încît le puteam folosi fără a fi nevoiți să ne sculăm măcar de pe scaunele noastre și am văzut aproape, la o întindere de mînă, imaginile pe care de obicei sîntem siguri că nu le putem zări decît la cinematograf sau în marile reviste colorate. A fost singura perioadă în care raiul a fost și în noi, nu numai în jurul nostru, cînd nu mă deranja nici măcar discursul savant pe care mi-l ținea Poolo, începînd cu semnificația teraselor și a balcoanelor în arhitectura și cultura antică pînă la problemele cele mai încurcate de refracție a luminii în ocheane, temă interesantă așa cum o punea Poolo pentru că el nu se referea la simple legi ale fizicii, ci vorbea despre semnificația apropierii și îndepărtării obiectelor față de un punct care rămîne constant și față de care relațiile schimbîndu-se, se schimbă indirect și locul său relativ, care se desparte astfel de poziția sa absolută. Și chiar dacă subiectele sale nu se mai terminau, încă nu mă enerva turuiala lui nesfîrșită și faptul că spiritul său nu este în stare să admire în liniște un peisaj și să lase tăcerea înfiorată a naturii să-l înconjoare. Încă nici nu-l suspectam că nu este capabil să admire frumusețea pură fără a fi tentat s-o distrugă prin veșnicele sale explicații. Raiul mai sălășluia în mine. Nu știu dacă și în el. Este, dealtfel, destul de greu să-ți ima-

---

* *Despre privilegiul de a te plictisi,* citat din memorie după un articol publicat de Poolo prin 1939 —40.

ginezi diavolul cîntînd la liră, simțind că-l mănîncă omoplații în timp ce-i cresc aripile îngerești. Poolo se simțea acolo, chiar și în acele prime zile, la fel ca în orice alt punct al universului în care se născuse. Uitasem și gîndurile foarte concrete cu care venisem aici.

Pe urmă începui să mă enervez. În primul rînd pentru că o „cură de Poolo" de mai mult de șaptezeci și două de ori nu făcusem încă fără întrerupere și se pare că nici nu putea fi suportată. Să-l auzi atîta timp vorbind aproape fără încetare și obligîndu-te să-i acorzi cea mai mare atenție pentru că cele pe care ți le spunea erau de obicei realmente interesante și, dacă tot îl ascultai, atunci măcar să te alegi cu ceva din toate astea, să rezișți atîta timp și la crizele complementare de grandomanie și să mai fii capabil să-ți ții gura, pentru că dacă îl contraziceai, amintindu-i că ceea ce susține cu tărie într-o zi se opune categoric spuselor sale din ziua precedentă, riscai să te faci de rîs, el găsind mereu argumente zdrobitoare ale trecutelor afirmații. Și, pe urmă, cîtă inteligență poate ingera un om într-o zi fără a simți că-i plesnește capul.

Pe de altă parte, eu eram conectat tot timpul la o obsesie și acest joc dublu realizat toată ziua începuse să-mi ajungă. Așa că am început să-l evit și credeam că am destule șanse pentru asta în spațioasa vilă care se afla în perioada aceea exclusiv la dispoziția noastră. Ascuns într-o cameră, mă străduiam zadarnic să lucrez la manuscrisul pe care l-am adus cu mine și după cîteva încercări nereușite de a-l completa, mă duceam la piscină sau la plimbare. Numai că nici aici nu reușea să-mi tihnească nimic : cînd am intrat pentru prima oară în piscină am observat că cineva se furișează afară la venirea mea. Pe urmă am aflat că ceata de angajați ai vilei folosea și ea pe ascuns bazinul acoperit și la ivirea noastră a trebuit să renunțe la acest obicei. Eu nu i-am oprit nici pe bucătari și nici pe frizer să intre în apă, dar constatînd că ei evită să fie văzuți de mine în bazin, mi-a trecut și mie pofta de baie. Iar plimbări n-aveam chef să fac pentru că peste tot dădeai de cîte doi indivizi care jucau table și care, văzîndu-te, ascundeau repede cutia și zarurile și se prefăceau că lucrează cine știe ce sau dădeai de cineva care dormea într-un hamac și care, trezindu-se brusc,

sărea de acolo și se făcea nevăzut mai rău ca un animal speriat din pădure și mai dădeai și peste tot felul de oameni cărora le stricai atît de evident tabieturile, încît hotărîi să mă car cît mai repede înapoi la București. Raiul acela nu era făcut pentru mine. Începeam să cred că aiureala pe care-o susținea Poolo cum că ar exista în fiecare dintre noi o constantă de fericire și disperare e cît se poate de adevărată.

Da, dar Poolo se simțea foarte bine acolo. Reuși să se împrietenească încetul cu încetul cu personalul, le explica grădinarilor complicate probleme de geometrie, se amesteca printre cei de la bucătărie și gătea mîncăruri extravagante, susținînd că arta culinară a decăzut abia în perioadele de creștere a societăților, atunci cînd energiile erau absorbite în exclusivitate de această devenire, în timp ce în perioadele de vîrf, „de platou" cum le numea el, bucătăria avea timp să se dezvolte asemenea tuturor celorlaltor arte, rafinamentul ei depășind cu mult simpla nevoie de a îngurgita și de a păstra o igienă rațională a organismului. Din gătit se poate face alchimie, le explica el bucătarilor și le povestea legende complicate medievale, cum ar fi de pildă cea în care Einschmidt din Naumburg a pregătit bucate violete pentru musafirii săi din Reims, după ce aceștia, la rîndul lor, l-au făcut de rîs cu un an în urmă, cînd l-au primit cu toții asortați la culoarea bucătăriei lor, după care oaspeții din Reims au mîncat atîta pînă ce s-au învinețit asemenea bucatelor din fața lor, dîndu-i astfel un răspuns pe măsură gazdei etc. etc. După ce povestea treburi din astea, Poolo se apuca să fiarbă mîncăruri năstrușnice, iar asistenții săi ad-hoc se cruceau pe furiș, făcîndu-li-se rău numai la gîndul că ar trebui să guste din preparatele lui Poolo. Ceea ce nu-i împiedica să rămînă cu toții în cele mai bune relații.

În alte ore ale zilei era preocupat cu tot felul de șarade și probleme de enigmistică. De la o vreme colaborau asiduu la o revistă de jocuri distractive cu niște ghicitori-legende stranii.

Iată o mostră : „Un emir luminat al unei țărișoare ascunse în deșert (nu mai țin minte amănuntele) se distra oferindu-le o ultimă șansă condamnaților săi politici : îi întreba pe ce rînd se găsește începutul unei anumite fra-

ze a cărei continuare se află pe şirul cel mai de sus al paginii următoare. Cum toţi cunoscătorii de carte îi răspundeau că în mod logic începutul *trebuie* să se afle pe primul sau pe ultimele rînduri ale paginii precedente, emirul lăsa să fie executaţi. Doar într-o zi un condamnat a răspuns că începutul trebuie să se afle în partea de jos a paginii precedente, cu condiţia să nu fie intercalată o explicaţie lungă de subsol la respectiva pagină precedentă. „Minunat! a exclamat emirul. Îmi place logica ta. Ce meserie ai?“ „Sînt poet“ a răspuns condamnatul. „Păcat! În cazul acesta trebuie să-mi răspunzi la o altă întrebare.“ Şi emirul se gîndi zile întregi la şarada următoare. În vremea asta condamnatul continua să trăiască. Apoi l-a chemat iar pe poet şi l-a întrebat :...“ etc.

Şi, nestingherit de nimeni, Poolo îşi mai găsea cîteva ore şi pentru ştiinţă. Cînd lucra cu adevărat este greu de spus. Bănuiesc că se scula foarte devreme, cu toate că eram informat că nu se culca înainte de miezul nopţii. Dar ştiu că lui somnul îi ajungea chiar dacă nu-i acorda decît două-trei ore din douăzeci şi patru. Îmi spunea că şi asta e o problemă a subiectului la care lucra : de ce trebuie să dormim atîta? Pe urmă, după ce-şi termina lucrul pentru ziua respectivă, simţea nevoia să împărtăşească tuturor celor din jur păreri despre cele pe care le-a făcut noaptea sau despre cu totul alte lucruri, în orice caz era într-o vervă deosebită după ce lucra şi excitaţia aceasta ieşită din comun chiar şi pentru el ar fi trebuit să-mi dea de bănuit şi să mă pună în alertă. În loc de asta, eu nu făceam decît să mă satur şi mai mult de el, ajungîndu-mi pînă peste cap să-i aud veşnicele-i discursuri pline de emfază şi în primul rînd scoţîndu-mă din sărite în starea în care mă aflam atunci optimismul lui gălăgios, parcă incapabil să înţeleagă că în lumea asta mare mai este loc şi de suferinţă şi că aparenta sa lipsă totală de probleme poate să fie în ultimă instanţă interpretată ca o lipsă de înţelegere faţă de faptul că nu este el singurul pe pămînt şi că alţii s-ar putea să aibă şi necazuri. Eram tot mai pornit şi gîndurile năstruşnice de răzbunare mă munceau din nou, uitînd cu desăvîrşire cît de bolnav era şi ce pronostic avea. Uitam şi amănuntul că Poolo era perfect la curent cu situaţia lui şi că a ales

această cale de a trăi, la fel ca întotdeauna, alternativei de a vieţui doar pe jumătate, chiar dacă acel trai ar fi avut şanse de a dura mai mult. „Tu eşti poet, ce dracu ? ! Tu trebuie să-mi aminteşti idealurile, îl parafrază el pe Kierkegaard. Matematic vorbind, continuă el, eu nu fac decît să ies în cîştig : să presupunem că dacă m-aş supune tiraniei medicilor, aş mai trăi un an şi să presupunem că aşa o voi mai duce numai patru luni. Dar, cine ştie, poate mai mult... Păi, după cîte trăiesc eu în aceste patru luni, adun mai multă viaţă decît în anul de penurie pe care mi-l promit medicii. Şi chiar dacă matematic ar fi acelaşi lucru — dar nu este —, se compară un vas de porţelan intact cu o cantitate de două tone de cioburi ?“ Eu nu puteam să-l cred nici în ruptul capului că-i sincer pentru că n-am putut crede niciodată că cineva e capabil să se obiectiveze în aşa o măsură cînd este vorba despre propria lui unică moarte. Şi toate spuse cu tonul său cu care parcă declama o epopee antică... Mi se părea de parcă se referea la o cu totul altă persoană, de parcă nu asistam decît la unul dintre veşnicele spectacole pe care le dădea despre gravitaţie, teletransport, supă de zarzavat cu fileu de languste sau sădirea napilor (ultimul subiect despre care tocmai l-am auzit perorînd şi în care nu era în nici un caz mai puţin ageamiu decît celebrul redactor ocazional al revistei de agronomie din povestirea lui Mark Twain).

Nu, hotărît, întîmplările se petreceau prea sub ochii mei şi eram prea nepregătit pentru ele pentru ca să le pot sesiza. Se întîmpla acelaşi lucru cu el ca şi cu proiectul care se năştea în imediata mea apropiere şi care de asemenea mi-a rămas străin pînă în ultima clipă.

Plecînd cu el, ştiam că într-un fel sau altul, va fi ultima noastră călătorie comună. Eram hotărît ca de data aceasta, într-un decor izolat, cum bănuiam că va fi cel în care mă va conduce, voi izbuti să sfîrşesc ceea ce de atîta timp tot amînam. Îl uram mai mult ca oricînd, dar eram conştient că fără el nu voi mai avea nici un rost.

Dar mi-au trebuit doar cîteva zile pentru a înţelege brusc, dar deosebit de limpede, că dacă Poolo vorbeşte despre ideea vieţii infinite fără a încerca să facă nimic pentru a profita el

însuși de acest lucru, înseamnă fie că totul nu este decît o nouă și imensă farsă, fie că într-adevăr este capabil să creadă că viața nesfîrșită ar fi o capcană, că noi, ceilalți, n-avem decît să gustăm din acest fals elixir, iată, el ni-l va pune la dispoziție, dar pe tovărășia sa să nu ne bazăm în călătoria în infinit. Această revelație m-a făcut să fiu mai dezorientat ca oricînd. Și, chiar dacă eram conștient că de multă vreme în relațiile cu Poolo nu mai eram în stare să dirijez eu lucrurile, acum știam mai puțin ca oricînd ce aveam de făcut.

Eu nu l-am crezut niciodată pe Poolo în ideile sale despre moarte pentru că-mi era imposibil să mă așez în pielea cuiva care ar considera că moartea este o etapă firească în momentul în care aceasta l-ar viza direct. Este un lucru împotriva oricărui instinct de conservare, îmi spuneam. Iar dezorientarea mea creștea mereu...

2

Ieși din nou în oraș, dar după cîteva minute își dădu seama că nu mai are nici un chef să hoinărească toată ziua fără nici un rost.

Într-o braserie purtă veșnica discuție despre echilibrul ecologic periclitat (sau nu) și cei cîțiva cunoscuți care așteptau de la el verdictul specialistului — sursa cea mai sigură ! — fură dezamăgiți.

— În fond, spuse unul, ce se întîmplă ? Biocurenții nu sînt transmiși decît de la un om la alți oameni. Animalele pot muri și pot fi sacrificate. N-avem decît să ne hrănim ca înainte.

— Numai să mai avem cu ce !

— Iar oamenii, care în alte condiții ar trebui să moară, ajung, cei mai mulți, într-o stare asemănătoare cu congelarea artificială. Nu mor și nu trăiesc. Mulți însă se vindecă.

— Și știi și cîte nașteri s-au semnalat de cînd a început această experiență ? Și știi, poate, și la cîte nașteri se va reduce omenirea, dacă experiența va mai continua ?

— De ce ? Dumneata ai numărat personal toate naşterile ?

Dar bătrînul, „profesionistul“, refuză să ia în serios rolul de arbitru suprem care i s-a încredinţat. Îi lăsă în mijlocul discuţiei şi se feri să mai participe vreodată la un asemenea subiect. Mai ales că i se părea că argumentele aduse erau cu totul lăturalnice. Esenţa vieţii veşnice, aceasta era problema...

Şi, brusc, îşi dădu seama că doreşte din tot sufletul să se întoarcă la Institut. Se gîndi să dea un telefon dar, răsfoindu-şi carnetul, constată că nu şi-a notat nici un număr „acolo“. Aşa că se duse direct şi neanunţat. Nu reuşi să ajungă decît în faţa unor funcţionari intermediari care se purtară cu toţii foarte politicos, dar care aveau şi ei dispoziţiile lor şi nu-l puteau lăsa în sala tablourilor de comandă. Dar el nu doreşte decît să ajungă pe terasă şi să se întîlnească încă o dată cu... În fine... Nu, le pare foarte rău, dar pentru asta ar fi nevoie de o autorizaţie specială de la directorul adjunct. Şi pentru el ? Şi pentru el. Ce să-i faci ? Aşa-s instrucţiunile. Păi, atunci să meargă şi să vorbească şi cu directorul adjunct, deşi asta sună cam ca o amînare şi ar trebui să se ia în considerare că el... Dar, bineînţeles, toată lumea îi cunoaşte meritele deosebite, eroice ! Povestea aceea cînd a stat aproape o lună fără să doarmă... Nu o lună ! O săptămînă ! Doar atît ? Nu-i o greşeală ? Oricum, meritele nu pot fi şterse niciodată, ele sînt adînc întipărite... fac corp comun cu experienţa însăşi... dacă luăm doar prietenia cu Poolo şi ar fi îndeajuns pentru ca să...* Doar că, din păcate, directorul adjunct lipseşte astăzi şi nu va reveni decît în cel mai bun caz mîine.

— Asta-i o minciună ! strigă bătrînul scos din fire, o minciună gogonată ! Directorul adjunct n-a lipsit niciodată mai mult de cîteva ore din Institut ! Venea zilnic să ne caute ! Vreţi să mă alungaţi ca pe ultimul vînător

---

* Bătrînul găsise în foarte multe birouri, în vitrine, volumul său *Convorbiri cu Poolo,* publicat mai mult ca o justificare faţă de Lia, volum pe care nu l-a considerat niciodată nici definitiv şi nici fundamental pentru ce ştia despre Poolo.

de autografe ! Eu nu doresc decît să stau pe locul pe care mi l-am cîștigat !

(Își aminti de scaunele artiștilor, scaune care au înscrise în timpul filmărilor numele posesorului lor de drept.)

— Ce l-o fi apucat, se întrebară după aceea funcționarii. Se spune despre ăștia că sînt testați cît se poate de amănunțit și că au un sistem nervos din fier.

Nu l-au lăsat să ajungă la terasa pe care o visa de cînd a părăsit-o și, cum nici el n-a vrut să renunțe, a colindat ore în șir coridoarele acelui edificiu cu multe etaje și cu zeci de uși, care dădeau spre alte uși. Îl cunoșteau mulți, alții, spre marea lui mirare, nu știau cine e, dar nimeni nu-l putu ajuta și nici măcar nu reuși să ajungă în apropierea încăperii pupitrelor de comandă, încăpere în care a lucrat atîta vreme : cînd a venit acolo fusese condus de o întreagă escortă și nu-și luase oboseala să fie atent la drumul pe care-l parcurgea, iar la plecare, fusese și mai puțin interesat. Acum rătăcea fără nici un rost prin clădirea Institutului, intra din cînd în cînd în cîte un birou sau în cîte un laborator și întreba pe cîte cineva — care nu știa ce să-i răspundă — pînă ce nimeri într-o încăpere, o anticameră, în care aștepta mai multă lume și, neluîndu-l nimeni în seamă, se așeză și el pe un scaun. Ar fi vrut să audă o informație utilă fără să trebuiască să se mai intereseze, mai ales că începuse să creadă într-o conjurație împotriva sa, spera ca din vorbele celorlalți oameni care așteptau acolo să poată deduce cîte ceva despre directorul adjunct sau despre modul în care ar fi putut fi găsit acesta... Dar toți cei aflați acolo tăceau, cîte unul mai răsfoia cîteva hîrtii din mapa pe care o ținea pe genunchi, apoi cînd le venea rîndul dispăreau unul cîte unul în spatele unei uși capitonate.

După o vreme se pomeni că o secretară îl invită și pe el să intre și, ajuns în fața masivei uși capitonate, descoperi cu uimire o tăbliță pe care scria DIRECTOR. Nu mai avu timp să facă nici un fel de observații, se găsea într-o cameră în fața unui birou în spatele căruia ședea un individ pe care nu l-a mai văzut niciodată.

— Luați loc, îl pofti cel care părea să fie directorul și-l întrebă cu ce-i poate fi de folos.

Bătrînul se așează, se prezentă, după care tăcu.

— Eu vă cunosc, desigur, făcu directorul, după ce așteptase zadarnic să afle ce vrea celălalt de la el. Dacă aveți vreo problemă, vom face totul să vă ajutăm.

— Am două probleme : în primul rînd că nu știu de ce am impresia că stau în fața unui director, pe cînd se știe că singurul director al acestui institut a fost Poolo și că după moartea acestuia, treburile au fost coordonate de un director adjunct, un om pe care l-am cunoscut foarte bine și care este imposibil să fii dumneata, mai ales că mi s-a comunicat că lipsește astăzi pentru toată ziua din clădire. A doua problemă ar fi aceea că aș dori să mă mai întorc măcar pentru cîteva clipe în sala în care am lucrat atîta vreme, dar nu știu...

— Asta-i mai greu.

— ...dar nu știu cum ar putea să mă ajute în această privință cineva care nici nu există. Bănuiesc că în clipa în care se va termina experimentul, dumneata te vei dezintegra, nu-i așa ?

— Experimentul se va termina în seara aceasta la ora douăzeci. Sînt numit director al Institutului pentru că a trebuit să ne ocupăm de programe noi, programe pe care Poolo nu le-a avut în vedere.

— Și le aveți voi ?! „Veșnica spaimă a mediocrității față de excepție“ gîndi bătrînul.

— V-am spus și vă repet : dacă aveți vreo problemă cît de cît rezolvabilă, vă vom sta întotdeauna la dispoziție.

— Numai că nu știu ce numești dumneata o „problemă rezolvabilă“. Cu voi, șefii, care nu admiteți să stați de vorbă nici cu propriile voastre soții decît prin secretară, lucrurile astea devin mai puțin clare. Pe de altă parte, dacă la ora opt veți întrerupe experimentul, atunci nu va trebui să mai aveți multă vreme grijă de mine.

— Înțeleg că ați fost strîns legat de Poolo, dar nu cred că numirea mea trebuie să vă afecteze chiar într-atîta. Pînă și reputatul nostru savant a trebuit să-i ia locul cuiva atunci cînd a devenit ministru. Ostilitatea dumneavoastră, pe lîngă faptul că e total nejustificată...

Bătrînul nu se miră de confuzia directorului în legătură cu trecutul lui Poolo. Era obișnuit ca viața acestuia să fie redată cu numeroase inadvertențe.

— Unde este directorul adjunct ?

— Dumneavoastră n-aţi mai urmărit presa în ultimele zile. Noi am pregătit opinia publică în sensul că experimentul se va termina. Directorul adjunct a fost numit în fruntea unei comisii cu compoziţie internaţională care va studia efectele experimentului.

— Şi unde este acuma ?

— Vă închipuiţi că cel puţin cîteva săptămîni va fi ocupat pînă peste cap.

— Aţi afirmat că nu-mi sînteţi ostili ! Atunci de ce nu mă lăsaţi să mă întorc pe terasa de lîngă sala pupitrelor de comandă ?

— Reveniţi deseară ! Vă promit că...

— De ce nu acuma ?

— Reveniţi la şapte. După şapte !

•

Şi totuşi, cînd am început să pot să fiu din nou atent la cele ce se petreceau în jurul meu, mai precis, cînd am început să urmăresc cît de cît obiectiv activitatea lui Poolo de la vilă, a trebuit să recunosc că n-am stat de pomană, el nu făcea decît să se autodistrugă. Nu ţinea cont de nici o indicaţie a medicilor şi săvîrşea cu un entuziasm de nedescris tot ce îi era interzis. Mi-a trebuit aproape o săptămînă pentru a descoperi lucrul cel mai simplu : Poolo n-a venit în acest rai decît pentru a scăpa de orice supraveghere. O săptămînă într-un loc asemenea acelui în care ne aflam şi într-o societate atît de restrînsă este un timp enorm, mai lung decît oriunde, pentru că timpul neavînd obstacole de care să se lovească, îşi poate permite să se întindă lenevind peste tot restul momentelor în care este ţinut între repere fixe şi de netrecut. N-aveam distanţe, n-aveam obligaţii, n-aveam diversiuni în faţa cărora să ne pierdem. Problemele existenţiale, stăpîne în asemenea domenii, se istoviseră şi ele. Nevoia de a mă oglindi în altul m-a împins înapoi la Poolo, redeşteptînd toate gîndurile şi intenţiile mele tot mai confuze. Dar acela a fost şi momentul în care l-am surprins : atunci am văzut limpede pentru prima oară cum voluptatea iraţională de autodistrugere devora tot ce mai

rămăsese dintr-însul. Eu aproape că nu mai aveam nici un rol, maşina pusă în mişcare funcţiona singură. Îmi devenise din nou foarte drag.

Nu m-am putut stăpîni să nu-i atrag atenţia, să nu-l dojenesc aspru. Şi el recunoscu. Pocăit, cu o oarecare doză de ruşine, de parcă trebuia să admită că este stăpînit de un viciu asemenea celor condamnate de societate.

— Nu pot să ţin cont, mi-a recunoscut el şi ne aflam într-una dintre puţinele clipe în care — tocmai atunci ! — puteam vorbi fără ca între noi să se interpună emfaza care-l însoţea mai întotdeauna. Arăta pocăit şi simţeam, dacă nu pentru prima oară, în orice caz un foarte neobişnuit sentiment pentru noi de adevărată prietenie, asemenea celor care se stabilesc între oamenii care ne înconjoară. Nu pot să ţin cont. E ca o patimă. Din cînd în cînd simt că trebuie să fac exact ceea ce raţiunea m-ar obliga să-mi interzic.

— Toţi simţim din cînd în cînd un asemenea... Am vrut să-l consolez cu un loc comun, dar el era departe. Atunci, ca să-l scutur, am folosit metoda exact contrară : Nu te cred ! Pe tine nu !

— De ce pe mine nu ?

— Pentru că oricît ţi-ar place comedia pe care o joci mereu, pe tine nu te-am prins făcînd vreodată ceva împotriva intereselor tale. Tu pur şi simplu nu eşti vicios. Se uita la mine cu o mină de sinceră uimire. Nu eşti vicios, am continuat, pentru că nu te-am prins niciodată autodistrugîndu-te cu adevărat. Între timp mă ambalasem : Tu eşti un băutor de apă colorată în mijlocul unei mulţimi de beţivani ! Tu eşti un saltimbanc...

Se uită multă vreme la mine. Apoi începu să peroreze despre îndatoririle omului de geniu, printre oamenii de geniu, după părerea sa, jucînd el însuşi un rol de frunte. Vorbea din nou plin de încredere în sine, momentul slăbiciunii trecuse, el a devenit acelaşi dintotdeauna. Masca îi căzuse doar pentru o clipă şi cu o prezenţă de spirit de vechi profesionist, s-a priceput să şi-o pună la loc din mers.

După aceea m-am întrebat multă vreme dacă nu cumva pur şi simplu nu-i conveneau relaţiile normale dintre oameni. Sau dacă nu era capabil să le suporte...

Oricum, privirea aceea atît de uimită şi de tristă totodată, privire pe care nu i-am mai văzut-o nicicînd şi care mi-a rămas ca o unică fereastră — şi aceea abia întredeschisă — spre interiorul său, privirea aceea n-am uitat-o niciodată. Şi ştiu că dacă asemenea momente s-ar fi petrecut mai des, aş fi uitat pentru totdeauna să-l mai urăsc.

1. Poolo avea cîteodată o foame absolut ieşită din comun. Mînca întotdeauna cu multă poftă, dar în două ocazii îmi amintesc să-l fi văzut consumînd cantităţi ce depăşesc credibilul. Într-o noapte de revelion petrecută la el acasă m-a aşteptat cu o masă pregătită ca pentru o nuntă, deşi conveniserăm să fim doar noi şi perechile noastre. Pînă dimineaţa platourile au rămas goale: a mîncat sute de sarmale, zeci de farfurii cu piftie, platouri întregi cu friptură, borcane cu murături, foarte multă garnitură, zeci de prăjituri. (Dulciuri consuma întotdeauna şi cu orice ocazie cu multă lăcomie.) De băut a băut relativ puţin. Cele două femei păreau să nu observe nimic. L-am mai văzut şi altădată mîncînd foarte mult, dar ca în noaptea aceea niciodată. Sau poate că totuşi încă o dată: la o rotiserie unde a înghiţit într-o seară douăzeci şi opt de pui. Acolo, ţin minte, s-a mirat şi chelnerul.

2. Aici la vilă, nu ştiu de ce, îmi aduceam mereu aminte de incidentul acela nefericit cînd l-am îmbrîncit spre balustrada ruptă a scărilor de la institutul său şi cînd, pînă la urmă, m-a salvat el pe mine, trăgîndu-mă înapoi din hăul în care nu ştiu nici pînă azi cum de am nimerit. Dealtfel, tot aici m-am pomenit că şi Poolo aduce vorba despre acea întîmplare, prima şi ultima oară de cînd ea avusese loc.

3. Şi tot aici, la vilă, mi se întîmpla de multe ori ca, privindu-l, să retrăiesc cu o acuitate dureroasă, toată spaima zilnică din anii de mult trecuţi cînd mă temeam dintr-o clipă în alta că voi fi dat afară de la ziar. În fracţiuni de secundă retrăiam acele zile lungi cu tot ceea ce simţisem eu atunci, pentru ca starea aceasta să dispară la fel de brusc şi de nemotivat de cum apăruse.

3

Bătrînul își privi ceasul : era aproape de amiază. Vru să oprească un taxi, dar își aminti că nu mai are bani. Îi era groază să meargă pe jos pînă acasă. Reveni în Institut și se așeză pe un scaun în fața primei uși. De fapt, își aminti, ar fi trebuit să mai și mînînce ceva. Un funcționar — se dovedi pînă la urmă că era laborant — îl recunoscu și-l întrebă ce face acolo. Bătrînul îl rugă să-l lase să dea un telefon. Nu speră să dea de doctoriță, dar aceasta se prezentă la aparat. Îi spuse că e la Institut și că a primit permisiunea de a se întoarce seara pe terasă. Ea-l întrebă ce are de gînd să facă pînă atunci și-i propuse să se întîlnească în oraș. Bătrînul mărturisi că a rămas fără bani.

Peste o jumătate de oră apăru ea cu un taxi. Din cauza frigului, mașina ei nu voise să pornească. Îl duse la *Athénée Palace* și el își aminti de ziua în care mîncase acolo pentru ultima oară cu Poolo. Vru să caute aceeași masă, dar între timp localul fusese renovat și dispoziția și aranjamentul meselor se schimbase.

Se bucurase mult că-și revede prietena, dar în localul aglomerat întîlnirea i se părea că decurge cu totul altfel decît ar fi dorit. Cu toate că nu putea preciza cu exactitate ce se întîmplă „altfel".

Începu de cîteva ori să-i povestească despre modul în care s-a străduit să ajungă înapoi pe terasă și cît de important era acest lucru pentru el, dar îi spuse mereu altceva și pînă la urmă ajunse să creadă că de fapt nici nu știe de ce vrea să ajungă din nou acolo. Iar unele lucruri nici nu avea curajul să i le destăinuie.

Pe de altă parte, era uimit cum de se mănîncă atît de calm în restaurant, cum de n-a intrat toată lumea în panică la gîndul că peste cîteva ore fiecare ar putea — cel puțin teoretic — să moară. Asta o spuse cu voce tare și doctorița îi povesti că după niște studii pe care le-a citit ea, lumea s-a comportat mult mai calmă înainte de începerea experimentului și că exact de cînd are loc acesta, oamenii au intrat în panică.

— N-am observat să fie cineva în panică, replică el.

— Şi, totuşi, diferitele teste şi observaţii, asta au relevat.

— Eu aş vrea, îi spuse el, eu aş vrea să nu mai discutăm despre asta şi nici despre toate celelalte subiecte care ar decurge din experiment.

— Dealtfel, îi spuse ea zîmbind, toate discuţiile de acest gen se poartă pe stradă sau la o masă de resturant exact ca şi bîrfa. Nimeni nu este cîtuşi de puţin la curent cu ceea ce discută şi fiecare se bazează doar pe experienţa sa şi pe vechea poveste cu celebrul „bun simţ" care ne-ar conduce. Oamenii uită că experienţa lor şi bunul simţ de care fac atîta caz nu se potrivesc în nici un caz la situaţia de nemurire.

— Dar nici n-a fost vorba despre nemurire. Se ştia de la început că experimentul se va termina după un timp determinat.

— Am trăit totuşi o scurtă perioadă de nemurire.

— Nu există perioade scurte sau lungi de nemurire. Nemurirea este infinită şi nu primeşte sens decît privită aşa.

Chelnerul care îi servea le aduse friptura şi se opri cîteva clipe la masa lor, făcîndu-şi de lucru cu şervetelul. Bătrînul îşi imagina că vrea să ia parte la discuţie, doctoriţa crezu că ospătarul se amuză pe seama cuvintelor lor.

— Ai dreptate, îi spuse bătrînului, după ce au rămas din nou singuri, discuţia pe acest subiect n-are nici un rost, cu atît mai mult că nu putem fi de acord nici măcar cu...

— Cu atît mai mult are rost, cu cît nu sîntem de acord ! Doar că nu doresc să vorbim acum despre asta.

Localul era destul de aglomerat la ora aceea de vîrf şi doi bărbaţi cerură voie să se aşeze la masa lor. Pînă ce terminară de mîncat nu-şi mai vorbiră de loc, de parcă şi-ar fi spus singuri cine ştie ce lucruri interzise.

În stradă îşi mai reveniră.

Hotărîră să bea cafeaua acasă la el, dar în tot ce făceau resimţeau o atmosferă tipică plecărilor, de parcă ar fi urmat să se despartă şi nu mai aveau decît cîteva ore pînă la tren.

— Soţul tău ştie că-ţi pierzi atîta vreme cu mine ?

— Da.

— Şi nu-i gelos ? Nu-ţi face scene ?

Femeia rîse şi-l apăsă uşor pe umăr. Apoi ieşi să pregătească maşina de cafea. Rămas singur în încăpere, el se simţi umilit şi nespus de trist. Nu fusese niciodată în viaţa lui cine ştie ce mare crai, dar nu-şi imaginase că nu mai e în stare să producă nici un fel de rivalitate. Căută din priviri un raft de sus al bibliotecii unde, în penumbră, erau ascunse cele cîteva cărţi pe care le-a publicat. Din decenţă nu îndrăznise să le pună mai la vedere, dar el le vedea unde se află chiar şi în întuneric şi faptul că le ştia acolo îi oferea întotdeauna un sentiment de certitudine. Acum remediul acesta atît de îndelung verificat se dovedea a fi prea slab.

Femeia reveni cu cafeaua şi i-o servi exact atît de dulce pe cum o dorea — se purta asemenea unei fiice devotate. Orgoliul său de bărbat, de mult adormit, se simţea rănit pînă la durere. Bătrînul era prea inteligent şi în special prea intelectual pentru a nu avea dezvoltat sentimentul ridicolului şi acest obstacol dinăuntrul său îl oprea să se poarte aşa cum simţea. Ar fi dorit să fie pătimaş şi se simţea în stare să fie, dar, cu fiecare secundă care trecea, ştia că există mai puţine şanse de a se purta firesc.

— De cît timp ne cunoaştem noi ? începu el stîngaci şi simţea cu fiecare nouă clipă că intră mai adînc în hăţişul de complexe şi că se îndepărtează mereu de luminişul pe care şi-l dorea.

„Dacă experimentul acesta ar deveni realitate, diferenţele de vîrstă ar deveni neînsemnate“ îşi spuse el, dar i se făcu repede lehamite de toate gîndurile astea.

Ea îşi bea liniştită cafeaua şi lui i se părea că observă o zeflemea în atitudinea ei, acel zîmbet matern pe care-l au unele femei atunci cînd privesc cu bunăvoinţă micile şotii ale copiilor sau ale bărbaţilor. Şi, bineînţeles, minut cu minut, el se simţea tot mai nefericit.

„O situaţie poate fi tîmpită şi fără ca noi să avem vreo vină, continuă el să gîndească, fără a putea face nimic... în afară doar de puţină disciplină... disciplină... disciplină...“ Se uită la o vază mare de cristal care se afla între ei pe masă şi începu să numere faţetele pe care le vedea. Ceasul bătu undeva de cîteva ori şi convingerea că ea

își bate puțin joc de el sau că în orice caz așteaptă ceva, creștea continuu, mai ales că femeia se ocupa evident de prea multă vreme cu ceașca aceea de cafea, fără a spune nimic și el era convins că dacă ar fi vorbit, ar fi făcut atmosfera și mai penibilă. Ce să-i spună ? Faptul că ea nici nu-l încuraja deloc, dar nici nu-l punea în vreun fel la punct — pentru ce ? —, așa fin, cum știa ea s-o facă, îl încurca și mai mult. Se simțea ca la șaisprezece ani, atunci cînd știa deja, sau mai bine spus intuia, ceea ce ar trebui să facă un bărbat în prezența unei femei, dar nu era capabil să treacă la fapte. Nu-și amintea că la acea vîrstă să fi trecut printr-o asemenea situație — dacă da, o uitase de mult, cu toate că se spune că așa ceva nu se uită. N-a fost niciodată un crai, dar relațiile sale cu femeile au fost întotdeauna firești. Acum, de cînd s-a transformat într-o manetă vie (pensionată, o manetă vie pensionată), trebuia probabil să ia totul de la început, să învețe să fie din nou om, să se nască din nou la bătrînețe. Halal ! Cu puterile unui om de această vîrstă și cu o experiență de adolescent ! Deși, cu puterile... asta mai rămînc de văzut !

— Crezi că sînt senil de tot ? izbucni el. Îmi aduc aminte din copilăria mea de un bătrîn elegant, chiar dacă puțin decrepit, care mergea pe stradă, oprea cîte o femeie, îi spunea „Ești frumoasă !“ și o prindea de nas.

Pe urmă lucrurile se petrecură foarte repede, în contrast deplin cu lunga scenă de mai înainte și răbufnirea lui fu mai degrabă furioasă decît tandră, de parcă s-ar fi răzbunat pe toate amărăciunile ultimelor zile, de parcă ar fi vrut să înlăture toate umilințele reale și imaginare prin cîte a trecut în acea zi. Ea a acceptat totul cu puțină uimire la început și cu același surîs matern-zeflemitor apoi, fapt care l-a făcut să fie și mai nestăpînit. În sărutările sale s-a strîns toată viața lui din ultimii ani și în mișcările sale toată puterea. O strîngea în brațe cu convingerea că iubește pentru ultima oară și furia sa era tristă, tristețea pe care pînă la urmă i-o transmisese și ei. Ea îl întrebă ceva în șoaptă, dar el nu-i dădu importanță și abia mult mai tîrziu își aminti ce l-a întrebat, dacă a știut de atunci, de cînd i-a dat telefon, că o va chema la el acasă și că aici se vor întîmpla cele ce s-au

întîmplat. Atunci, mult mai tîrziu, reflectă la întrebarea ei, dar nu reuși să-și răspundă.

O ușă mare se deschise pentru ultima oară în fața sa și tot pentru ultima oară putu vedea ceea ce a mai privit de atîtea ori cu ani în urmă, o imagine asemenea unui caleidoscop înșelător, frumos și memorabil doar prin întreg, de neamintit în amănunte : odată pătruns furia lui deveni durere și culmină în unica deznădejde prin care ar fi dorit să mai treacă. Un cer spart în mii de cioburi se recompunea pentru fracțiuni de secundă în fața ochilor săi contractați pentru ca să se fărîmițeze din nou și din nou. Obiectele din încăpere pulsau ca nisipul mării sub valuri și unduirea aceasta o putea percepe cu toate simțurile sale cunoscute și obscure. Camera ardea în flăcări.

Frînturi de gînduri se mai străduiau să-și facă loc în ființa sa răvășită, amintiri și reflecții disparate îl loveau ca niște asteroizi — o cometă nimerită sub o ploaie astrală — și el trecea prin această cădere de idei și senzații, zburînd tot mai adînc prin ușa larg deschisă în sfîrșit, indiferent la tot ce a fost și va fi, pentru prima oară după multă vreme și pentru ultima oară înainte de sfîrșitul lumilor — Bărbat.

1. Poolo avea parcă obiceiul de a ascunde ce pe ceva rușinos munca sa. Nu rezultatele muncii — pe care le proslăvea mereu și oriunde, ci eforturile pe care le făcea pentru a ajunge la aceste rezultate. Era de parcă ar fi vrut să convingă lumea că totul nu era decît revelație spontană. De unde și de ce eforturile acestea pentru a nu ști nimeni cînd lucrează ?

Pe urmă mi-am dat cu groază seama — „groază", acesta e cuvîntul — că de fapt parcă nici nu exista un timp în care să lucreze ca toți oamenii ; sigur, el „lucra tot timpul" s-ar fi putut spune, dar modul în care o făcea rămînea o sfidare. (Chiar dacă el se prefăcea că nu observă nimic din toate astea.)

2. Intotdeauna cînd mă simțeam copleșit de personalitatea sa, pe undeva, foarte în adînc, un persistent sentiment de împotrivire era prezent. Niciodată n-am putut scăpa cu totul de acest sentiment care mă ținea mereu încordat — chiar și fără a mai ști de ce.

3. (Din caietul meu de note de la vilă: „De revăzut: prin ce se deosebește un muritor într-o secundă dată de un nemuritor?" N-am mai apucat niciodaă să revăd această afirmație, dar notată pe pagină, ea continua să mă terorizeze. Pînă la urmă am acceptat-o.)

•

Am rămas peste trei săptămîni în insula aceea a fericirii. Trei săptămîni care ar fi devenit poate patru sau cinci sau cine știe cîte, pentru că, odată trecut șocul singurătății, și începînd să ne facem tabieturi, apreciam la justa sa valoare confortul de trai de pe acel rai pămîntesc, iar natura sălbatică din jur ni se părea o necesitate care, chiar dacă nu era indispensabilă, era totuși suficient de răpitoare pentru a fi nevoie de un motiv deosebit de serios ca să te facă să renunți de bunăvoie la ea. În ultimele două săptămîni petrecute acolo ne-am organizat timpul astfel încît nu ne mai deranjam reciproc toată ziua, întîlnindu-ne doar seara, dar atunci stăteam de vorbă ore în șir în doi sau în tovărășia cîtorva angajați dornici de a-și petrece vremea cu noi. În restul timpului eu lucram la manuscrisul pe care l-am adus cu mine, iar Poolo își vedea de treburile lui. (Dar multe lucruri le-am uitat sau nu le mai pot dovedi cu nimic autenticitatea: ca și în alte ocazi, Poolo jongla dezinvolt cu amintirile mele, venind cu argumente zdrobitoare și numeroși martori pentru a dovedi că anumite întîmplări n-au avut loc, altele ștergîndu-mi-le pur și simplu din memorie. Spun asta pentru că mi se întîmpla ca despre ore sau zile să nu mai am curînd după aceea nici un fel de reprezentare. Cu ce s-a ocupat în perioadele acelea este imposibil de reconstituit.)

Nu știu cînd și-a terminat proiectul pentru că mi s-a întîmplat de mai multe ori să dau și ziua peste el și să-l văd că se ocupă cu cele mai diferite fleacuri: că joacă table cu frizerul, că pescuiește în pîrîul din spatele vilei sau că îi face într-un mod penibil curte ajutoarei de bucătăreasă, povestindu-i, printre altele, cum l-a uimit pe un maharadja prin modul uimitor în care reușise să-l călărească pe Vibol, regele elefanților sălbatici. Că a lu-

crat totuși — și nu oricum — o dovedește faptul că la întoarcere totul fusese pus la punct pentru proiectul care a fost realizat imediat după ce am revenit în capitală. Dar cînd a lucrat cu adevărat nu știu. În treacăt fie spus, în acea perioadă am început să am un sentiment ciudat și extrem de neplăcut ori de cîte ori mă aflam în preajma sa (probabil și din cauza simțămintelor atît de contradictorii pe care le nutream față de el) : Poolo îmi reapărea mereu ca în vechile caricaturi din ziarele care-l arătaseră în chip de diavol, amintindu-mi și toate zvonurile fanatice care n-au încetat nici o clipă să planeze în jurul personalității sale. Numai astfel pot să-mi explic impresia foarte persistentă care mă urmărea cum că Poolo se afla în același timp jucînd table cu frizerul pe terasă și pescuind în pîrîul din spatele vilei. Ca să-mi alung această impresie absurdă, mă surprindeam că încerc semiconștient „să-l prind“ — pe față mă jenam chiar și față de mine de aceste demersuri — : mă postam pe terasă, îmi luam manuscrisul și mașina de scris acolo și în tovărășia unei stacane de bere rece mă străduiam să mai scriu cîteva rînduri. Dar în același timp un duh rău mă făcea să stau cu urechile ciulite pînă ce auzeam zdrăngănitul zarurilor în cutia de table. Acesta era semnalul pe care-l așteptam, săream în picioare și alergam la balustradă de unde, aplecîndu-mă, puțin în afară, îl vedeam într-adevăr pe Poolo înjurînd de mama focului, savurîndu-și astfel, în felul său partida. Nu pierdeam vremea, uitîndu-mă la el doar atît cît să mă încredințez că am văzut bine și că e acolo. Alergam apoi în partea cealaltă a terasei care înconjura etajul întîi al vilei pe trei laturi ale acesteia și, aplecîndu-mă de data asta peste o altă balustradă, cea fixată pe latura din spatele clădirii, îl căutam de-a lungul pîrîului. Dar sigur că „l-am prins“ cu adevărat nu puteam fi niciodată. În primul rînd că din locul în care mă găseam nu puteam observa decît o mică porțiune a cursului apei, iar Poolo putea foarte bine să se afle la cîțiva metri mai la dreapta sau mai la stînga cîmpului meu de vedere. Locul era extraordinar și era la fel de tentant și sub micile cascade și în porțiunile în care apa era gîtuită de bucăți de stîncă rostogolite de cine știe cîtă vreme de pe creastă. Apoi apa era împresu-

rată de vegetație și de multe ori trebuia să-l pîndesc minute întregi pînă să-l văd făcînd o mișcare, care să-l trădeze în ascunzișul său de verdeață. În afară de asta, dacă nu-l zăream, asta nu însemna nimic : el putea foarte bine să se afle totuși acolo.

După ce-l descopeream în sfîrșit, o luam din nou la fugă în partea cealaltă a casei, să văd dacă mai joacă acolo table. Cîteodată mai era acolo, altădată nu. De cîteva ori tocmai se (re) așeza la masă. Venise și el chiar atunci de la pescuit ? Totuși impresia mea de straniu nu m-a părăsit tot timpul cît am stat acolo : nu numai la pescuit și la table mi se părea că se află în același timp — de multe ori aveam iluzia că se găsește în absolut toate ungherele vilei deodată. Cîteodată convingerea mea în acest sens era atît de mare, încît mă duceam glonț într-un anumit loc, fiind sigur că-l voi găsi acolo. De cele mai multe ori acest presentiment mi se adeverea.

Lucrurile astea sînt totuși parcă niște elemente prea intime ale vieții noastre pentru a îndrăzni să le popularizăm cu dragă inimă. Și nu știu de ce. Poate pentru a nu părea altfel decît alții, poate pentru a nu părea de-a dreptul nebuni, poate din cauza fricii de a nu fi crezuți și în primul rînd pentru că nici noi nu sîntem foarte conștienți de ceea ce simțim, preferăm să păstrăm această taină cu cea mai mare grijă, făcînd foarte discrete incursiuni de confirmare în jur, incursiuni precedate de mii de precauții. (Nu sînt acestea singurele noastre taine...) La fel am încercat și eu să mă interesez pe ocolite dacă Poolo nu le producea celorlalți aceeași impresie. Dar un fel de tabú mă împiedică să merg mai departe cu cercetările mele, iar răspunsurile mi se păreau întotdeauna atît de echivoce sau — de comun acord — învăluite într-o haină ironică încît confirmarea rămînea și ea de domeniul lui „poate da, poate nu".

După aceea, cînd mi-am revenit și cînd am încercat după mult timp să mă edific fără echivoc, m-am întors la vilă, dar salariații se schimbaseră, iar pe cei vechi nu i-am mai întîlnit niciodată. Oricum, pentru mine chiar și atunci cînd am fost a doua oară singur acolo, senzația neplăcută că Poolo se dispersase prima oară peste tot îmi reveni la fel de puternic.

Există mîncăruri ciudate care nu pot fi consumate pe săturate : dacă iei o lingură din aceste produse în gură, te strîmbi de neplăcere şi cu siguranţă că nu-ţi mai vine să consumi în continuare. Dar deja peste cîteva clipe puţinul pe care l-ai mîncat cere şi restul şi te apucă o poftă nebună după felul pe care l-ai refuzat cu scîrbă. După un timp nu mai rezişti şi mai iei o lingură. Din nou simţi gustul acela neplăcut şi din nou dai farfuria cu hotărîre la o parte. Dar în scurtă vreme o doreşti iarăşi. Poolo era asemenea unor astfel de mîncăruri exotice : nu-l suportam, dar mi-era dor de el deîndată ce ne despărţeam.

Şi, în momentele în care prezenţa lui mă rănea pînă la durere, trăiam convingerea că Lia a murit pentru că nu am mers la timp cu ea la un medic, amînînd şi neobosindu-mă să fiu atent la starea ei, invinuind-o mereu că simulează pentru a mă îndepărta de Poolo. (Dar oricît de atent aş fi fost, aş fi avut ce observa ? Nu ştiu.) La început n-am dus-o la doctor pentru că am plecat cu Poolo prin ţară, apoi am tot amînat. Cînd nu s-a mai putut şi a fost supusă unui consult mai serios, totul a fost deja tardiv. Practic, îmi ziceam, tot Poolo a omorît-o şi pe ea. Direct s-au indirect, pentru a mă păstra, Diavolul n-a cruţat pe absolut nimeni din cei ce mi-au stat vreodată în preajmă.

4

Revenirea lui fu cu atît mai deplină. Stătu mult în baie, aproape că ar fi vrut să nu mai iasă niciodată de sub duşul fierbinte şi, în timp ce apa se scurgea pe trupul său, care acum i se părea vlăguit şi abject, îşi spunea mereu că ăsta nu poate fi decît sfîrşitul lumii din moment ce femeia a acceptat totul atît de resemnată — ăsta e cuvîntul — lipsită de orice sentiment. Probabil că ea, în calitate de medic, ştia că odată cu încetarea experimentului, în clipa în care moartea îşi va reprimi drepturile firești, el va înceta să mai fie, deşi poate că el este deja mort de mult şi doar experimentul acela îl mai ţine

în mod formal și artificial printre cei vii. Și atunci moarte erau și infinitele lumi conținute de care tot vorbea Poolo. Dar chiar dacă va muri abia diseară — probabil că femeia știa prea bine acest lucru în calitate de medic al lui —, poate că ea înțelegea jurămîntul hipocratic în accepțiunea de a oferi totul bolnavului și prin acest supliment...

Se înfășură într-un prosop și reveni în încăpere.

— Știai că am să mor peste cîteva ore și ai vrut să-i satisfaci condamnatului ultima dorință ?

Femeia dormea ghemuită pe canapeaua aceea incomodă. O acoperi cu o pătură și reveni în baie. Se bărbieri îndelung și cu migală. Se îmbrăcă în cele mai bune haine pe care le avea. Pierdu multă vreme cu alesul cravatei. Nu-și găsi butonii, unul dintre ei dispărînd probabil în debaraua visată. Ieși să mai facă o cafea.

Deși era încă foarte devreme, prin ferestrele bucătăriei și ziua începea să se îmbrace în haine de seară. Solemnitatea pe care o resimți îl făcea să fie din nou nervos.

Reveni cu cafelele, se așeză într-un fotoliu și și-o bău pe a sa dintr-o înghițitură. Apoi privi femeia cum doarme, neîndrăznind s-o trezească. Ceasul cu pendulă de pe peretele din spatele său îi bătea insuportabil la ureche și, deși era încă prea devreme, nu mai avea răbdare, voia să ajungă la Institut.

Se sculă cu gîndul să plece, dar văzu prin fereastră cum înserarea bruscă se transformase în ploaie, reveni să caute în debara o umbrelă și, trecînd din nou prin fața femeii adormite, se răzgîndi.

O mîngîie ușor pe frunte, apoi începu s-o sărute. Ea părea să nu fie trează, dar parcă nici nu dormea. O luă atunci brutal și o iubi cu furie și pentru că ea continua să fie docilă, o strînse de sîn pînă o auzi strigînd. De data asta ușa cea mare nu se mai deschise pentru el și nici ploaia de meteoriți nu se mai repetă. Totul nu fu decît un zvîcnet tragic, un minut disperat. Poarta cea mare rămăsese tot timpul zovărîtă și el se furișă înapoi în lumea concretă printr-o ușiță lăturalnică care stătuse mereu crăpată, zbătîndu-se în țîțîni.

Cînd ieşi, femeia continua nici să doarmă, nici să fie trează, ghemuită pe canapeaua incomodă pe care el niciodată nu s-a putut odihni.

Strada îi adusese o oarecare eliberare. Căută un taxi dar nu găsi niciunul. În staţia din colţul străzii, lumea aştepta o maşină liberă care întîrzia să vină.

Dacă populaţia fusese într-adevăr anunţată de încetarea experimentului, oamenii se comportau în orice caz de parcă nu s-ar aştepta nimic deosebit peste cîteva ore, constată uimit bătrînul. Retraşi sub o poartă, grupuri de bărbaţi erau preocupaţi de transmisia unui meci la aparatele lor cu tranzistori. Nu se întîmpla nimic.

După vreo zece minute bătrînul se convinse că nu are nici o şansă să găsească o maşină. Înjură în gînd, dar n-avea de ales. Pe jos va trebui să facă vreo trei sferturi de oră. Spera ca măcar să nu se stropească prea tare. Să schimbe două tramvaie n-avea nici un chef, mai ales că nici astfel n-ar fi fost scutit de o bună bucată de drum de mers pe jos. „Muzica stelelor“ îl însoţea obsedant.

O maşină a miliţiei cobora încet strada. O opri şi spuse cine e. Ceru să fie dus la Institut. Îl poftiră să urce.

Discutară de toate în maşină şi cei doi bărbaţi în uniformă se purtară foarte politicos. Îl numiră „erou“ şi „personalitate“ şi încercară să mai şi glumească. Bătrînul nu reuşi să observe nici o urmă de îngrijorare în comportamentul lor. Îi sondă, întrebîndu-i dacă nu le e teamă că o să aibă în următoarele zile mult mai mult de lucru ca de obicei, referindu-se la faptul că vor avea din nou loc accidente mortale, crime şi morţi găsiţi de către vecini şi de către rude. Tinerii glumiră mai departe. Incidente continuă să aibă loc, doar că oamenii nu mor...

La institut îl însoţiră pînă la intrare şi insistară să fie lăsat să intre. Totuşi, pentru aceasta, portarul ceru tot felul de lămuriri la telefon de la superiorii săi. Bătrînul se enervă din nou şi prezenţa miliţienilor care fuseseră atît de politicoşi cu el şi care nu-l mai slăbiră din stima pe care nu încetau să i-o arate, îl făcea să fie chiar mai arţăgos ca de obicei.

Pînă la urmă portarul îi anunţă că va veni un funcţionar să-l conducă în Institut şi cei doi miliţieni îşi luară rămas bun. Apoi fu poftit într-un birou unde cîteva

persoane încercau să se întrețină cu el fără succes. Trebuiră să-i aducă aminte că a venit cu aproape o oră mai devreme.

Bătrînul avu o criză de nervi și, după mai multe telefoane, i se îngădui să urce la etajul în care se afla camera cu pupitrele de comandă și terasa pe care o visa.

Nu recunoști nimic din atmosfera pe care ai lăsat-o acolo. Cel care stă la manetele de comandă îți zîmbește ca unei cunoștințe vechi : ați petrecut doar atîta vreme împreună la testări, ați făcut și instructajul împreună — voi sînteți veteranii, ce dracu' ?! Dar ție omul ți se pare total străin, îi răspunzi anevoie la zîmbet și ieși pe terasă. Unica femeie reușită la testări stă la o măsuță și scrie ceva ; te salută și ea cu multă efuziune, dar tu nu ești capabil să vezi în fosta ta tovarășă altceva decît o femeie destul de urîtă și trebuie să te chinui îngrozitor pentru a găsi două cuvinte să-i spui. Ți-a fost frică să nu te țină de povești, să nu trebuiască să derulați amîndoi lunile petrecute în antecamerele în care v-ați foit atîta vreme, dar fie că ți-a ghicit gîndul sau nu, femeia îți mai zîmbește o dată, apoi își vede mai departe de treabă.

Îți cauți șezlongul, dar nu-l mai găsești acolo unde l-ai lăsat și nu-l găsești deloc. Dai, în schimb, de o măsuță și de un fotoliu de paie. Te așezi și-ți sprijini picioarele de măsuță.

Închizi ochii. Aici, pe terasă, aerul condiționat și cine știe ce alte trucuri îți dau impresia că te afli undeva într-un loc umbros într-o zi caldă de vară. Ploaia și frigul de afară au dispărut într-un trecut îndepărtat. Apoi îți dai seama că muzica aceea care ți-a acompaniat atîta vreme zilele și nopțile în camera pupitrelor de comandă și pe terasă a dispărut și ea. Sub picioare strivești niște reviste de modă și lîngă fotoliul în care te-ai așezat se află o lampă cu picior. Pe o mică etajeră se găsesc un pachet de țigări și un roman pe care nu l-ai fi citit niciodată. Nu poți să înțelegi ce fel de afinități comune au găsit autorii testelor între voi, cei patru primi candidați admiși.

Plecarea de la vilă avu loc într-un mod neașteptat și fără a fi anunțată de nimic : într-o seară ședeam pe terasă pe locul meu obișnuit, cinasem și-l așteptam să vină să stăm de vorbă ca în fiecare zi. O carafă de vin alb și una de vin roșu așteptau pregătite pe măsuță alături de trei pahare și de o lampă pe care am stins-o pentru a nu fi deranjați de țînțari, dar și pentru că luna avea în acel început de noapte un farmec aparte. Ritualul celor două carafe și al tăvii cu trei pahare venea deja din prima seară în care ne-am retras în acel loc și cînd ceruserăm aceste lucruri. Poolo insistase să ne fie aduse trei pahare pentru că, pretexta el, nu se poate ști cînd mai apare cineva și atunci e penibil să stai și să bei în vreme ce celălalt se uită la tine și cine știe cît mai trebuie apoi să te întrerupi din vorbă pentru a mai face rost de un pahar. Dar nu am fost niciodată deranjați. Și cine să ne deranjeze ? I-am spus asta cîteva nopți mai tîrziu, dar el se încăpățîna cu acel pahar în plus și se comporta de parcă ar fi așteptat cu cea mai mare seriozitate un musafir care în tot timpul cît au durat acele nopți de discuții nu s-a arătat niciodată lîngă paharul care-i fusese pregătit. Ceremonialul cu cele două carafe își avea explicația în categorica interdicție medicală care-i fusese impusă lui Poolo în privința alcoolului. Savantul nu a fost niciodată un bețiv, dar probabil că simțul de contrazicere l-a făcut să nu dorească să renunțe cu totul la băutură. Se mai întîmpla și un alt lucru : el bea, dar vorbind mereu, nu-ți dădeai seama cît consuma. Doar atunci cînd am început să-l urmăresc și din acest punct de vedere, încercînd să-l fac să-și asculte cît de cît medicul, doar atunci mi-am dat seama că Poolo obișnuia să soarbă încetul cu încetul cantități apreciabile într-o noapte fără ca cineva să poată citi pe fața sa și cea mai mică influență a băuturii. Totuși, pentru a nu întrece măsura, a acceptat să consume numai din vinul acela alb și parfumat, un vin ușor cum n-am mai băut decît la vila aceea, în timp ce eu, pentru anemia de care sufeream, consumam carafa cealaltă, cea cu vinul roșu închis — negru. Numai că, de obicei, eu abia terminam vreo două pahare și mă și pomeneam că, fără să-mi

C-da 5815 coala 16

fi dat seama cînd, își epuizase porția lui. Atunci, la fel de firesc, se servea și cu jumătate din carafa mea.

În seara aceea, așteptîndu-l, am avut mai mult ca oricînd impresia că Poolo se află în mai multe locuri deodată. El venise pe terasă și, făcîndu-mi un semn să-l aștept, se îndepărtă după colțul pe care-l făcea veranda înconjurînd o latură a vilei. Acolo se opri și-i mai vedeam doar umbra reflectată pe perete. În același timp însă îi auzeam foarte clară vocea în capătul celălalt al clădirii. Ecoul ?! N-am mai insistat. De fapt, înainte de a mă așeza la măsuța noastră, m-am plimbat cîteva minute de la un capăt la celălalt al terasei. Nu se mai afla nimeni pe ea și între timp nu văzusem pe cineva urcînd scările, lucru ce nu ar fi putut să-mi scape, fiind așezat cu scaunul tocmai cu fața spre scări. Așa că nu eram în stare să-mi dau seama nici măcar cu cine gesticulează umbra lui Poolo. Din partea aceea, e adevărat, voci nu auzeam. Dar, așa cum am mai spus, n-am mai insistat. Să fie ecoul ? Fie și ecoul. Mi s-a făcut poftă de vinul din fața mea, dar un consemn tacit ne oprea să începem să ne consumăm porțiile înainte de venirea celuilalt. Am mai stat cîteva clipe și o liniște odihnitoare se pogorî în mine și în jurul meu.

Peste puțină vreme reveni și Poolo. Se așeză și ne turnarăm fiecare în pahare. Poolo începu să vorbească și, în timp ce mi se adresa, l-am văzut umplînd și cel de al treilea pahar. Asta n-o făcuse încă niciodată. L-am lăsat în pace. În seara aceea aveam impresia că nimic nu mă poate scoate din starea care mă cuprinse : se spune că senectutea este o formă superioară a indiferenței. Să zicem atunci că în clipele acelea pentru prima oară mă simțeam înțelept sau mă comportam așa cum sîntem noi obișnuiți să acceptăm clișeul senectuții. Oricum, mă simțeam împăcat.

Poolo era mai vioi ca niciodată : atunci cînd dorea cu adevărat să comunice era cuceritor. Este adevărat că el dorea întotdeauna să comunice, dar nu întotdeauna erai acceptat ca auditoriu : dacă găsea ceva mai bun la îndemînă sau ceva ce se potrivea mai mult intențiilor momentului, te înlătura fără menajamente. De cîte ori nu m-a lăsat în mijlocul străzii, atunci cînd, întîlnind întîmplă-

tor o femeie frumoasă, dorea să-i vorbească doar acesteia ? Dar în seara aceea, asemenea ultimelor seri, mă aflam doar eu acolo — dacă facem excepție de paharul al treilea pregătit pentru nu știu cine — și se părea că eu reprezentam atunci exact ceea ce era necesar pentru că înainte de a intra în subiect, Poolo îmi făcu multă curte și știa s-o facă atît de bine încît senectutea mea a început să se topească straturi-straturi. Poolo știa să lingușească perfect.

Dar după o cunoștință atît de lungă, undeva a mai rămas și în mine o lampă avertizatoare care era trează. Simțeam că vrea să-mi spună cu totul altceva, poate ceva deosebit. Ceea ce se și adeveri.

Povestirea sa mă cuceri pe îndelete. La început, cînd m-a anunțat că și-a pus la punct lucrarea la care muncea de atîtea luni, am dat aprobator din cap și l-am lăsat să-mi povestească despre ce era vorba în lucrarea respectivă, și chiar dacă subiectul era mai diferit ca toate celelalte programe de cercetare la care lucrase pînă atunci și pe care mi le înfățișa de obicei indiferent la faptul că îmi lipseau de regulă cu desăvîrșire cunoștințele necesare pentru a-l putea urmări, și chiar dacă acum aveam iluzia că știu ce vrea să spună, nu simțeam încă nici o deosebire esențială față de toate celelalte ocazii asemănătoare în care el vorbea și eu ascultam. Apoi treptat, poate că pentru prima oară pricepeam și eu ceva din cele pe care mi le spunea cu un asemenea prilej — chiar dacă acest ceva era departe de sensul pe care-l dădea el expresiilor pe care le folosea —, poate că logica mi se deschidea și mie în față și tocmai datorită acestei logici nu înțelegeam anumite alte lucruri, deci mi se deschideau probleme și nelămuriri pornind de la fapte pe care le pricepeam ; poate fiindcă participam deci și eu la discuție jocul începu să mă prindă. Și cu cît înțelegeam mai mult, cu atît înțelegeam mai puțin. Nu este nici un paradox în asta. Lucrurile se întîmplă întotdeauna așa, doară că atunci am trăit conștient acest fapt.

În principiu, Poolo îmi spunea că a ajuns la concluzia că un om nu moare decît atunci cînd ajunge la convingerea că n-ar fi exclus să moară și el, cînd această posibilitate i se pare personală și profundă și nu o simplă ex-

presie folosită în treacăt. Bineînțeles, la această regulă se exceptează morțile brutale survenite prin accident sau crimă. Dar un mecanism nu încetează să funcționeze decît atunci cînd nu mai este slujit de conștiința vitală a celui pe care-l ține în viață, deci abia din clipa în care conștiința morții cîștigă bătălia. Deocamdată Poolo nu-mi spunea nimic nou față de cele pe care mi le-a mai spus de atîtea ori în ultima vreme, subiect pe care-l credeam preluat din lecturile sale filozofice sau din cărțile și articolele de parapsihologie pe care le citea din cînd în cînd. Propria lui Boală mi se părea de asemenea vinovată de subiectul acesta care survenea tot mai des în discuțiile noastre. Faptul că cineva nu poate muri de boală decît atunci cînd începe să conceapă că ar putea muri era un lucru pe care mi-l mai spusese și altă dată.

Apoi, brusc, sări la acea veche afirmație a lui după care într-o formulă matematică abstractă ar trebui să se introducă și elementul uman. Mă pregăteam să picotesc, știind că din nou nu voi înțelege nimic din această asertiune pe care mi-a mai expus-o în fel și chip de atîtea ori. De data asta însă mă anunță că a găsit o aplicare imediată a introducerii acestui element uman într-o anumită formulă și mă preveni că acum totul nu depinde decît de capacitatea respectivului element uman de a face față cerințelor formulei respective. Adică nu orice om putea fi băgat între „a“ și „b“.

După care, la fel de brusc, reveni la povestea că se moare atunci cînd nu mai ești capabil să-ți înfrînezi tendința devenită la un moment-dat firească de a accepta moartea.

— Dorința de autodistrugere pe care mi-ai amintit-o în zilele astea, îmi spuse. Forma ei cea mai concretă. Și cea mai perfidă.

— N-am spus eu ceea ce am spus, i-am replicat și m-am pomenit că sînt pe cale de a ține și eu un discurs. Tendința de autodistrugere este mult mai subtilă și este prezentă tot timpul. Ea reprezintă o forță dialectică, dacă vrei : toată lumea dorește să trăiască foarte mult, dar nimeni nu știe ce să facă în tihnă cu timpul care i-a fost hărăzit și inventează tot felul de subterfugii pentru a-l scurta subiectiv cît mai mult. Ce sînt altceva toate

distracțiile, toate competițiile, refugiile..., toate jocurile ? Refugii față de ce ? Față de viață ? Nu se spune cu regret : „Ah cît de lungă a fost ziua de azi“ atunci cînd vrem să arătăm că am trăit cîteva ore grele ? De parcă această conștiință a scurgerii subiective lente a timpului ar fi cel mai rău lucru care ni s-ar putea întîmpla... Sîntem avizi de eu-l nostru, dar el ne este atît de insuficient...

— Da, mi-a răspuns el, dar eu am o soluție pentru prelungirea vieții, a timpului, nu a celui subiectiv ci a celui obiectiv.

— O prelungire infinită ?

— Ce este infinitul ? Un opt căzut. Știi ce reprezintă cifra opt ? Cifra Ierusalimului ceresc și, după Ioan, cifra Îngerului. Pînă și grafic, infinitul nu este decît o desăvîrșire căzută. Din fericire omul este „programat“ pentru a muri. Dar eu pot oferi soluția unei vieți mult mai lungi.

— Adică ?

— Adică o scurtă perioadă de nemurire.

— Nu există o nemurire scurtă și una lungă.

— Depinde. Un scurt timp mulți oameni n-ar mai muri.

— Cît timp ?

— Depinde de omul introdus în formulă.

1. Multă vreme am crezut că ne-am petrecut copilăria atît el cît și eu în medii care s-au străduit să insufle în noi anumite convingeri. Dar s-a dovedit că lui nu a putut să-i insufle nimeni nimic, fapt cu atît mai curios cu cît îl prindeam foarte des repetînd lucruri auzite în prezența mea, sau chiar de la mine, lucruri pe care ulterior le dădea ca pornind de la el. Dar acestea erau de obicei simple vorbe inteligente și în nici un caz rețete de viață.

2. Din nou Labirintul : coridoarele sale aveau proprietatea diabolică de a fi transparente. De aceea nici măcar nu-ți puteai propune un traseu oarecare, dar, mai mult, nici măcar nu puteai aprecia forma și lungimea itinerarului parcurs. Aproape că nici nu ți-ai fi dat seama cînd ai pătruns în Labirint și că mai ești în interiorul său dacă o vagă și neplăcută senzație de limi-

tare nu ţi-ar fi sugerat că parcurgi totuşi anumite coridoare. Deşi transparenţi, pereţii te loveau la orice impact.

5

Stăteai în fotoliul de nuiele cu ochii închişi şi ascultai liniştea care luase locul programului nonstop de muzică preclasică, o linişte firavă, străpunsă din cînd în cînd de voci aproape străine. A trebuit să treacă destul de mult timp pentru a-ţi da seama că femeia aflată cîţiva metri mai încolo ţi se adresează şi a trebuit să se scurgă încă o vreme pînă să înţelegi ce-ţi spune, dar refuzai să deschizi ochii, iar ce se va întîmpla în curînd, atunci cînd aparatele vor fi scoase pentru cine ştie cîtă vreme din funcţiune, ce se va întîmpla în curînd nu te interesa cîtuşi de puţin. O linişte deplină ţi se întipări pe faţă şi femeia renunţă să-ţi mai vorbească, fiind încredinţată că dormi, în timp ce în interiorul tău nu era decît un mare gol, nici urmă de pacea pe care o exterio-
rizai, un abis în care te tot afundai în spirale abrupte, rănite de scurte răbufniri ale conştiinţei tale care încerca să se prindă de colţii pereţilor verticali între care aluneca. Un rest de luciditate îţi spunea că aceste răbufnituri sînt ultimele tale legături cu viaţa şi încercai să trăieşti aceste scurte momente de revoltă cît mai adînc. De aceea şi gîndurile ţi se derulau în secvenţe începute şi sfîrşite brusc, de parcă cineva ar fi căutat pe o bandă de magnetofon un anumit fragment şi ori de cîte ori verifica segmentul la care a ajuns, lăsa să se reverse crîmpeie întîmplătoare ale unui trecut şi ale unui viitor care nu apucau să iasă la lumină. Lipsit de controlul timpului, îţi imaginai într-una din aceste secvenţe că de fapt nu faci decît să derulezi firul propriei tale vieţi în decursul unei fracţiuni de secundă, aşa cum se spune că fac muribunzii, supoziţie care cine ştie de unde o fi venit şi cine o fi putut-o controla. Printr-o altă fereastră a conştiinţei îţi trecu prin cap că n-ar fi exclus ca în tot timpul cît a ţinut experimentul, oamenii să-şi fi urmat cursul

firesc al vieții, începînd doar de a muri, deși intrau și atunci în moarte clinică, urmînd ca „moartea cealaltă", cea fără de speranță, să se instaleze pe nesimțite, după ce acele aparatelor de control din camera vecină se vor fi odihnit la zero. Și, ți-ai spus, continuînd precedenta secvență, n-ar fi exclus ca tu să mori acum lin, intrînd pentru totdeauna în vis și terminîndu-te pe nesimțite peste cîteva minute, la sfîrșitul experimentului.

Ți-ai deschis ochii și ți-a trebuit efectiv un efort pentru a o putea face și, luptîndu-te cu tine, te-ai sculat în picioare și te-ai deplasat pînă la capătul terasei. Femeia își ridică și ea privirea de pe paginile revistei cu care era ocupată și-ți zîmbi, așteptînd ca să spui ceva, dar tu... tu ai revenit la fotoliul tău de nuiele și, punîndu-ți din nou picioarele pe măsuță, ai închis ochii la loc. Scurta plimbare și-a atins scopul, ți-a dovedit că mai exiști, că mai poți decide asupra acțiunilor tale și că te mai miști în limitele unui timp convențional. În clipa în care ai închis ochii, mîna aceea străină a început să caute din nou un anumit punct de pe banda de magnetofon, scoțînd la iveală noi fragmente întîmplătoare și perfect concrete ale unui trecut în mare parte uitat.

— Ce e cu dumneavoastră ? te-a întrebat femeia de pe terasă, fosta ta colegă de la testări, dar vorbele ei n-aveau nici un sens pentru tine, și tu cădeai din nou plutind spre adîncuri, prinzîndu-te din cînd în cînd cu degetele de cîte un ciot de tulpină sau colț de stîncă, rănindu-ți mîinile și afundîndu-te mai adînc, zmulgînd din pereții prăpastiei reperele de care ai încercat să te agăți, ducîndu-le cu tine în drumul tău vertical, înconjurat și urmat de ele, asemenea unei stele căzătoare de propria-i coadă.

Vechi „reflexe condiționate" se derulau în sens invers, ajungînd pe lungi catene la rădăcini nebănuite, în timp ce din adîncuri reapăreau nu amintiri ci stări întregi din care nu lipseau culorile, sunetele și mirosurile, acele sunete ale unei locomotive care fluierase departe tocmai în respectivele momente și acele mirosuri de fum ale zilelor de toamnă, acea ușoară indigestie și pulsație slabă a rănii care se închidea la degetul tăiat cu cinci zile în urmă.

Și, în această alunecare înapoi, întreruptă doar de zmuciturile periodice ale opririi benzii, nu te-ai odihnit încă în nici o stație primară pentru că rădăcinile catenelor la care ai ajuns au crescut pe alte catene și totul era foarte complicat. Poolo imaginase odată un joc și ți-l arătase și ție : desenase pe un teanc gros de foițe de hîrtie tot felul de figuri foarte simple, trasate doar din cîteva linii. Puse la întîmplare unele peste altele, foițele înfățișau structuri complicate ; îndepărtînd strat după strat, structurile, în loc să se simplifice, se modificau doar ușor și trebuia să se reducă la doar cîteva foițe teancul pentru ca acest caleidoscop să primească într-adevăr vizibilă tendința spre unitate. Pe vremea cînd ți-a arătat Poolo această nouă năzbîtie a sa, n-ai reușit decît să te miri cu voce tare cu ce au timp să-și piardă unii vremea, dar prietenului tău îi plăceau asemenea îndeletniciri bizare, pentru care depunea o pasiune egală cu cea pe care o avea pentru cele mai dificile probleme științifice. Pe urmă, Poolo a complicat jocul acesta și a imprimat foițele astfel încît desenul nu se mai putea percepe decît atunci cînd fiecare filă se sprijinea pe un fond ; iar fondul nu era decît teancul pe care-l formau toate aceste subțiri straturi la un loc.

Coborînd mereu, îți era teamă că ai să ajungi la primele foițe ale acestui joc complicat și că, lipsindu-ți atunci fondul, n-o să mai poți percepe nimic.

Mă enerva. Mă enerva îngrozitor. Prea nu făcea nimic pentru a fi ajuns atît de mare...

•

Am tresărit puternic și el și-a dat seama că se întîmplă ceva ciudat cu mine. În timp ce discutam, îi vedeam clar umbra acolo unde se desenase ea, cît timp stătuse Poolo după colțul zidului. De atîta uimire nu eram în stare să mă mișc. De data aceasta nu mai putea fi vorba despre un eventual ecou... Dar poate că s-o fi postat între timp altcineva acolo.

— E un simplu psycho-double. Cu puțin antrenament se poate ajunge la rezultate mult mai spectaculoase, re-

plică Poolo în timp ce privea degajat spre propria sa umbră desenată la capătul terasei. Se spune că sfinții Severin din Ravena, Antoniu din Padua, Alfons din Liquori, precum și sfinții Clemens și Ambrosiu ar fi fost notorii în asemenea fenomene. Da, cultura lui Poolo era aparent fără de breșe.

În vremea aceasta umbra pe care o priveam se subția pe nesimțite și la un moment-dat nici nu mai eram sigur dacă mai văd într-adevăr ceva acolo. Sau dacă am văzut ceva acolo. Și cu atît mai puțin umbra lui Poolo, cel care se aflase tot timpul instalat pe scaunul din fața mea.

— Spune mai departe, l-am îmboldit, referindu-mă la ideea lui pe care a început să mi-o destăinuie și care pretindea el că ar fi prins deja contururi concrete.

— Din punctul meu de vedere, proiectul ar putea deveni oricînd realitate, spuse, trecînd firesc înapoi la tema discuției noastre de dinaintea senzației aceleia stupide pe care am avut-o. Nimeni nu poate muri decît atunci cînd ajunge la conștiința morții. Asta-i un adevăr. De obicei conștiința morții se cîștigă odată cu vîrsta, ea este un rezultat al prejudecăților, dar și al experienței pe care nu contenim s-o acumulăm mereu. (În treacăt fie spus, cu cît crește experiența, cu atît cresc și prejudecățile. Pînă cînd nici nu mai știi care-i cauza și care-i efectul.) Bineînțeles, în condiții speciale și în urma unor șocuri, în funcție de sensibilitate și temperament, și tinerii pot ajunge să accepte în anumite condiții moartea ca pe o soluție care i-ar putea privi cît de curînd și pe ei. De aici decurge în mod logic că și cei ce se lovesc brutal cu moartea — victime ale unor accidente sau crime, de pildă —, și ei sînt într-un fel pregătiți pentru acest impact, chiar dacă această pregătire nu se naște decît în ultima clipă, clipă atît de lungă încît conștiința morții se poate dezvolta și impune pe cuprinsul ei. Altfel moartea nu s-ar putea produce. Dar, desigur asta n-o pot dovedi deocamdată. Poate în curînd... (Nu știu de ce, dar ceva începea să mă stînjenească tot mai mult în vorbele și atitudinea lui Poolo, de parcă eram pe punctul de a cîștiga o victorie pe care n-am dorit-o niciodată. Ceea ce nici măcar nu era adevărat). Dar să ne întoarcem la cei ce

mor în paturile lor de suferință, îl auzeam vorbind mai departe, la cei întinși în așternut și care în mod inevitabil ajung să-și pună problema că s-ar putea să se sfîrșească în curînd, la cei care se sperie, în mod firesc, de această alternativă și care pînă la urmă mor într-adevăr. Ar fi de ajuns ca cineva să le transmită o parte din indiferența lui vitală pentru ca muribunzii să continue să trăiască. Materialismul naiv în care organismul singur dictează... În orice caz, mai naiv decît Aristotel a fost cel care l-a interpretat astfel... Nouăzeci și nouă la sută dintre cetățenii care străbat acum bulevardele sau cei care citesc acum o carte sau fac amor sau se uită la televizor, nouăzeci și nouă la sută dintre ei nu acceptă în clipa aceasta moartea decît ca pe o noțiune vagă care nu-i privește ÎNCĂ în nici un caz pe ei. Pentru ei moartea este o noțiune mai mult sau mai puțin filosofică. Ei n-o trăiesc încă nicicum. Că dintre ei foarte mulți nu rezistă nici la cel mai mic șoc, asta este cu totul altceva. Dar dacă cineva ar fi dispus să-și piardă vremea — VREMEA ! — insuflînd din vitalitatea sa milioanelor de oameni care mor într-o singură zi pe globul ăsta mare... Îți dai seama ce sacrificiu s-ar cere de la cel dispus să se ofere... ?

— Tehnic așa ceva deocamdată... Și, acceptînd că basmul tău,...

— Totul este un basm. Bineînțeles ! Și teletransportul este un basm. Bineînțeles ! Și Efectul P.

— Teletransportul există.

— Ai dreptate, comparația cu Efectul P n-a fost fericită. Dar tehnic lucrurile sînt foarte ușor de pus la punct. Materialul este mai greu de selecționat. Materialul uman.

— Și ce ar avea respectivul de făcut ?

—Ar trebui să stea la un pupitru de comandă cu degetul apăsînd un buton. Asta ar fi tot.

— Asta ?

— Asta. Gîndește-te că ar trebui să apeși acel buton o oră, două ore sau trei zile. Și asta fără întrerupere. Eventual să primești răgazul de a mînca și de a dormi. Gîndește-te că ai avea o slujbă care ți-ar pretinde să apeși douăsprezece ore pe zi fără întrerupere un buton, că ar trebui să fii mereu conștient de ce o faci și să rămîi con-

stant în toată această vreme : azi, mîine, peste două săptămîni...

Am tăcut amîndoi. Pe terasă s-a făcut întuneric. Tot mai întuneric. Deasupra noastră nu se mai afla nici o stea. Abia îl mai puteam vedea pe Poolo la față. Își terminase, bineînțeles, carafa de vin și-și turna din a mea. Al treilea pahar era încă neatins. După atîtea pregătiri și tertipuri mă aflam în imediata apropiere a Diavolului.

— Ai putea face tu așa ceva ? l-am întrebat.

— Ce anume ? Să apăs pe buton în nici un caz. Pentru mine e prea tîrziu. Eu am de acum conștiința morții.

— Nu să apeși pe buton. Asta o pot face destui...

— Crezi ?

— Eu mă refer la butonul însuși. Pe el ai fi capabil să-l instalezi ?

— Butonul există deja. Și aproape tot ce ar mai fi necesar.

— Unde ?

Poolo nu-mi răspunse. L-am privit tot timpul atent și nu mi-a scăpat nici un gest de-al său. De asta sînt sigur. Dar brusc și după puțin timp, am observat cu stupoare că și cel de-al treilea pahar era băut pînă la jumătate. Ca să ajungă la el, Poolo ar fi trebuit să se întindă peste masă. Sînt sigur că n-a făcut-o.

— Problema se pune astfel : cel care ar trebui să apese butonul, zise Poolo fără a-mi răspunde la ultima întrebare, cel care ar face treaba asta, ar ști, pe lîngă alte cîteva lucruri, că fiecare secundă cît ar sta la datorie ar prelungi viața cîte unui om. O secundă — o viață. Gîndește-te ce simți dacă ești bine intenționat, dar nu mai ai puterea de a face contactul cu acel buton, cînd știi că o singură secundă ar mai ajunge pentru un om...

— Stai s-o luăm de la capăt ! Eu n-am să te mai întreb despre partea tehnică. Niciodată n-am înțeles prea mult din latura asta.

— Nu există parte tehnică, replică Poolo. Există doar niște idei care...

— S-o lăsăm baltă ! Nu vreau acum să ne pierdem în discuții despre așa ceva. Tot nu sîntem de acord ! Vreau doar să revenim la aspectul pur practic. Un funcționar, un manipulant, tehnician sau cum vrei să-i spui,

stă la un pupitru de comandă — așa l-ai numit, nu ? — și apasă un buton. Bănuiesc că nu depune o muncă fizică prea intensă. Ei, și acest om, cu fiecare secundă cît își ține degetul pe buton, salvează oameni de la moarte. Am înțeles măcar atît în mod corect ? Salvează oameni bolnavi...

— Nu-i vindecă nimănui boala. Pur și simplu nu lasă pe nimeni să moară.

— Mă rog.

— Nu-i totuna. De cîte ori nu se spune despre cineva că nici un medic nu poate să priceapă cum de respectivul mai trăiește ?

— Admit. Dar, în principiu, am înțeles corect despre ce este vorba ?

— Simplificînd, am putea spune...

Poolo tăcu. Se făcuse atît de întuneric încît nu mai vedeam nimic. Mai mult pe bîjbîite am ridicat paharul al treilea. Era bineînțeles gol de tot. Pentru prima oară de cînd ne aflam pe terasă în serile noastre de la vilă acest misterios pahar și-a găsit utilitatea. Dar care ?

— Nu cred, cu toate astea, că omul ar fi cel greu de găsit, omul sau oamenii care ar putea face această muncă. Pentru că nu văd de ce ar trebui să lucreze un om douăsprezece ore și de ce nu douăzeci și patru de oameni cîte o jumătate de oră. Prețul merită orice investiție, nu crezi ?

Nu răspunse. Asta era un lucru cu totul neobișnuit la el : să tacă atîta vreme. Am aprins lampa de pe masă. Poolo stătea răsucit pe scaun, cu privirea în gol. Am strigat după ajutor și a durat destul de mult pînă ce a venit cineva. La ora aceea toată lumea din vilă era de mult în pat. Între timp am constatat că Poolo trăia, dar că și-a pierdut conștiința. N-am fost în stare să-l readuc în simțiri. Administratorul a telefonat imediat după un medic. O oră cît a durat pînă la venirea acestuia a fost îndeajuns pentru a alerta și Bucureștiul. Mi s-a promis că vor sosi doi profesori cu helicopter.

Primul medic venit i-a făcut o injecție după care Poolo și-a revenit. A adormit aproape imediat. Veghindu-l, mi se părea foarte îmbătrînit. Pentru prima oară își trăda vîrsta.

1. O bibliografie a lucrărilor lui Poolo în forma ei completă ar fi pur și simplu dezastruoasă din toate punctele de vedere. Prolixă, partea care nu este strict științifică are șansa de a intra în mare parte în uitare. (Printre altele, Poolo a scris și o lungă nuvelă, „Viața fotbalistului Dumitrescu", încercare din fericire nepublicată.) Comisia de valorificare a moștenirii lui Poolo, comisie pe care am condus-o pînă la apariția volumului doi, se află în fața unor probleme pe care nu-mi pot da seama cum le va soluționa. Proiectul „Operelor complete" mi s-a părut din prima clipă păgubos din toate punctele de vedere.

2. Și, pe urmă, vechea dilemă:

„Nimic nu-i întîmplător: dacă s-a întîmplat, înseamnă că trebuia să și se întîmple."

„Totul e întîmplător: o cauză poate să aibă sau nu un efect anumit. Sau poate să fie lipsită de orice efect."

Și Poolo la fel de puternic în ambele premize, aproape după bunul său plac. Cîteodată simultan. Necontrazicîndu-se s-a satanizat. Altă explicație n-am.

6

„Viața este o curbă, a spus odată Poolo, și dacă o întinzi prea mult..."

„Se rupe", ai spus.

„Nu, se transformă în altceva", ți-ai amintit că a afirmat atunci el.

Ședeai mai departe în fotoliul de nuiele și banda se derula „repede înapoi".

Simțurile tale au perceput vag cum undeva s-a deschis o ușă, ai auzit cîteva glasuri, apoi ai revenit la linul tău zbor spre adîncuri.

„Mîna" ce căuta parcă un anumit punct de pe „bandă" opri pentru cîteva clipe la o secvență din timpul testărilor, amintindu-ți de niște discuții semioficiale cu reprezentanții Institutului, una dintre puținele la care ai avut acces mai mult decît ceilalți candidați, luîndu-se în

considerare prestigiul vechii tale prietenii cu Poolo. Ți s-a sugerat atunci drept condiție de bază pentru succesul experimentului ca cei reușiți să nu aibă legături afective puternice recente și tu însuți ai dat cu acele ocazii cîteva informații în acest sens. Pe vremea aceea, evenimentele se petreceau într-un consens general, după care lucrul cel mai important era experimentul însuși și convingerea că totul trebuia subordonat acelui comandament. În același scop au fost organizate întîlnirile săptămînale la restaurante, întîlniri la care candidații erau invitați să-și aducă și apropiații. Și cam tot pe atunci au apărut și susceptibilitățile împotriva ta din partea colegilor.

Ai lucrat pe ascuns, ai făcut rău, ai făcut și un mare rău, dar „nu poți face bine fără a face și rău, contînd doar bilanțul" (Poolo), lucru în care n-ai crezut niciodată, dar pe care l-ai acceptat ca pe un panaceu, asemenea atîtor alți oameni. Iar impresiile...

Aceeași morală: o întîmplare pe care ai aflat-o în timpul războiului și în care era vorba despre doi tineri care au trebuit să ducă acasă cîte o sticlă cu laptele atît de prețios în acele vremuri. Aveau frați mici și laptele acela era de neînlocuit. În drumul lor au dat de niște golani care i-au înjurat de mamă. Unul a fugit ca un laș, celălalt a ripostat ca un viteaz, n-a suportat jignirea, a pedepsit vinovații, dar în încăierare a spart sticla. Ei? Care a procedat mai bine? Că despre eficiență... Ai folosit această întîmplare într-o povestire, dar n-ai reușit să afli nici măcar tu răspunsul.

Aici „banda" pendula cînd înainte, cînd înapoi și nu mai erai în stare să reconstitui o cronologie exactă a faptelor, amintirile mai ușoare sau mai grele ascultînd de o altă gravitație în căderea lor necontenită din norul care înconjura propria ta prăbușire.

O credință fanatică îți structura în perioada aceea acțiunile, credință dobîndită poate și din nevoia de justificare a lunilor petrecute în camerele de testare. Mulți dintre cei care au rămas să continue acele testări sim-

țeau la fel. Fanatismul pe care abia acum îl simțeai inoculat (și) prin pregătirea aceea atît de migăloasă a experimentului era totodată și unul dintre scopurile lungilor trieri.

Fanatismul în cadrul unui grup se manifestă și prin incapacitatea unui individ de a accepta mobiluri diferite în comportamentul altui individ din același grup. Și tocmai în acea perioadă, da, parcă pe atunci, doi candidați, un bărbat și o femeie, zăboveau tot mai mult unul cu celălalt. La început s-a pus și posibilitatea unor rezultate înalte în cazul în care perechea de operatori de siguranță ar fi legată prin asemenea legături. Dar, după lungi controverse, care candidaților le-au rămas total necunoscute, s-a ajuns la concluzia că nu este înțelept să se realizeze și alte relații interumane în afara celor stabilite de la început și de undeva a venit imperativul ca cei doi să fie împiedicați de a mai avansa în relația lor sau să fie îndepărtați cu totul, unul sau amîndoi.

Îți amintești perfect — în genul de amintire totală de tipul celei cu care ești bombardat — de o dimineață în care ai încercat să-i faci pe cei doi să înțeleagă de ce se află acolo și ce riscă uitînd chiar și numai o clipă acest lucru. Îți amintești mai ales mica prăvălioară în care v-ați băut în ziua aceea cafeaua în picioare înainte de a intra în sălile de așteptare de la testări, îți amintești de mirosul de cafea prăjită din acel mic local cu de toate, acvariul cu pești din vitrină și grupurile de elevi ce se îndreptau spre școală, văzuți printre peștii din acvariu. Pentru un crîmpei de secundă îți amintești și de o durere ascuțită care te-a înjunghiat atunci în regiunea inimii, senzație pe care o resimți acum reală, înainte ca scena aceea de la cafea să dispară cu totul într-un întuneric la fel de absolut ca cel din care a venit.

„Operatorul care manevrează banda“ zăbovește mult asupra acestei scene nesemnificative și o lasă să se deruleze întocmai așa cum a fost, obligîndu-te să parcurgi din nou tot drumul pînă la sălile de așteptare, să treci prin dimineața străzii, să te ferești de o mașină venită cam în viteză, să respiri mirosul strident de apă de colonie ieftină a unui individ care s-a postat înaintea ta, în fața vînzătorului de ziare. Și în tot acest timp, gîndurile tale de

atunci, convingerea că trebuie să operezi, convingerea că trebuie să le mai dai o șansă, sentimentul de neplăcere ascuns sub toate astea. Apoi reîntîlnirea cu grupurile atît de des decimate ale colegilor, scurta senzație de siguranță la reîntîlnirea cu ele, privirea aparent indiferentă cu care i-ai căutat pe cei doi. Îți amintești perfect sau, mai bine spus, retrăiești pînă și discuțiile întîmplătoare pe care le-ai surprins atunci cînd te-ai apropiat de cîte un grup de colegi, frînturile de conversație, preocuparea ta de a nu te trăda că ai un anumit scop în acele momente, pălăria de fetru a unui coleg, pantalonii impecabil călcați ai altuia, dunga căzînd peste niște pantofi nu la fel de ireproșabili. Cineva te-a luat martor la o discuție, căutînd la tine confirmarea unor argumente și a trebuit să găsești o scuză plauzibilă pentru a te putea desprinde, pentru a te pierde din nou printre candidați și pentru a putea da *întîmplător* de cei doi care au început să pună probleme. Erați deja foarte puțini și ți s-a părut suspect cum de nu-i vezi, o clipă ți-a trecut prin minte gîndul acela atît de absurd cum că cei doi au realizat situația în care se aflau și au abandonat, lucru total improbabil, absurd. Apoi i-ai găsit într-o sălită lipită de una dintre marile antecamere, ai deschis ușa și i-ai văzut șezînd pe o bancă neagră, strîns lipiți unul de celălalt. Ai spus un „Scuzați !“ și ai primit în schimb un fel de „Ceau“ spus din vîrful buzelor, ca un sărut. Ai închis automat ușa, dar pe urmă ți-ai dat seama că în felul acesta ți-ai tăiat singur unica posibilitate de a le vorbi în mod firesc, ai mai stat cîteva clipe în fața ușii închise, apoi te-ai decis să intri totuși, în fond, ceea ce aveai să le spui era destul de serios pentru a-i deranja și destul de grav pentru a nu putea fi strecurat printre cîteva fraze convenționale. Intrînd din nou, le-ai surprins privirile tot mai mirate pe măsură ce te apropiai de ei, ochii ei mari și negri, accentuați de rimel, speriați parcă de înaintarea ta în încăpere, ceea ce te-a făcut pe tine să continui, „înseamnă că se simt vinovați !“ — ah ! același fanatism —, „înseamnă că se simt vinovați !“, îți amintești perfect fusta ei albă plisată, pantofii cu toc foarte înalt, poșeta de pe masă cu un jerseu aruncat peste ea, gura întredeschisă și mirată, asemenea ochilor, părul...

În sfîrșit, „banda“ pornește mai departe, a zăbovit și așa destul de îndelung, probabil că totuși pe aici era ceea ce căuta cel ce căuta. Dovadă că nu mai înaintează spre origini, simți cum îți revii puțin din cădere, trăind foarte repede acea zi, atît de repede încît n-ai cum să deslușești mai nimic în viteza prea rapidă. Și atunci sosi seara.

O seară cumplită în care știai că ea nu va fi admisă a doua zi și încercai să faci tot posibilul pentru a nu fi de față cînd va afla ea vestea, pentru a nu fi obligat să-i mai vezi ochii mirați și buzele întredeschise, uimite și ele și să nu-l mai vezi nici pe bărbatul cu care obișnuia ea să piardă prea mult timp. Știai tot timpul că ești ferit de o bănuială concretă, că nimeni nu va ști vreodată că tu ești cel care i-a despărțit, dar o senzație absurdă stăruia totuși, o senzație care te făcea să-ți ferești privirea și să dorești să dispari cît mai repede. Avansai într-o atmosferă grea, pe care nu făceai decît s-o accentuezi tot mai mult cu fiecare clipă cît te mai aflai în mijlocul colegilor, pentru că tu știai că un sentiment puternic este de multe ori molipsitor și deci știai că îi molipsești, încît nimeni nu era conștient de ce deveneați cu toții atît de mohorîți în seara aceea, continuînd totuși să înaintați în pîclă. Un presentiment, ți-au explicat apoi mulți, amintindu-și apoi de seara aceea atît de tristă, un presentiment, cum altfel să-și deslușească ceea ce au trăit înainte ca motivul să fi avut loc ?

V-ați reîntîlnit a doua zi ca de obicei — dar asta ți-o amintești normal, fără a mai retrăi evenimentele în toate amănuntele, de parcă ai începe să gîndești din nou în afara „bandei de magnetofon“. V-ați reîntîlnit a doua zi și nici unul dintre cei doi n-a mai venit la testări, v-ați tot mirat și pînă la urmă ați închis cazul și a început să-ți pară bine că totul a trecut. Pînă ce ai aflat — nu mai știi cine a adus vestea, iar „memoria obișnuită“ nu te ajută să faci reconstituiri amănunțite —, cineva te-a anunțat că El a venit totuși, că nu a întîrziat și nu a scăpat testarea, că a avut noroc și a fost chemat printre ultimii, dar că Ea a dispărut — se pare că e moartă. Pe urmă, treptat s-a aflat că Ea a fost victima unui accident de circulație, că se pare că acest accident de circulație

C-da 5815 coala 17

n-a fost prea curat, că Ea ar fi încercat să se sinucidă. Cu memoria reîmprospătată, îți amintești din nou de ochii Ei mirați și de refuzul Ei categoric de a se despărți de El, îți amintești de neputința Ei de a pricepe ce ai vrut de la Ea, de argumentele pe care le-a adus pentru a-și salva iubirea fără a pierde nimic. Ei da, dar asta nu se poate, ți-ai spus. Iar zvonul acela că accidentul s-a produs în condiții absolut nefirești, că nimeni nu ajunge în asemenea condiții sub o mașină, că... Și totuși, ochii aceia mari și mîinile sigure... Nu, femeia aceea nu s-a putut sinucide!

Una dintre convingerile tale de o viață, una dintre convingerile tale cele mai sincere și cele mai clare a fost că singura descătușare pe care o poate trăi un om este în momentele în care dă, restul fiind încrîncenare. Această filozofie ai purtat-o mereu cu tine, fără a fi însă în stare de a o aplica ori de cîte ori ai fi vrut. Iar pe deasupra pentru a putea da tot timpul, n-ai voie să contractezi nici un fel de obligații. Ferindu-te de obligații, nu poți să dai. Dramă autentică pe care ai resimțit-o acut și pe care ai crezut-o valabilă pentru toată lumea. Ai încercat să impui dilema pe care tu însuți n-ai putut-o descîlci.

Simți aproape fizic cum începi să cazi mai departe, o smucitură de parcă s-ar fi pornit un tren, pauza s-a terminat, te afunzi din nou tot mai adînc, te afunzi din nou înconjurat de norul de amintiri care îți aparține și care se prăbușește acum împreună cu tine.

●

Cei doi profesori au venit într-adevăr în primele ore ale dimineții, întovărășiți de o echipă întreagă de asistenți. După ce l-au consultat și i s-a mai administrat o injecție, s-a dispus să fie transportat cu același helicopter la București. Am cerut să-l însoțesc și a trebuit să insist destul de mult pentru că în felul acesta luam locul cuiva din echipa adusă de specialiști. Pînă la urmă am reușit totuși să-l conving.

Între timp, după cea de a doua injecție, Poolo și-a revenit. Arăta aproape la fel ca și cu o zi înainte. Prima reacție a fost aceea că s-a opus cu îndărătnicie să fie

transportat la București. Dorea să rămînă la vilă. Se simeța minunat aici. Dar din felul în care vorbea mi-am dat seama că voința lui nu mai era aceeași ca altă dată. Le-am făcut semn celorlalți să nu mai insiste și să-l lase în seama mea.

Își revenise aproape complet. Putea sta singur pe picioare. Ne-am așezat pentru cîteva minute pe locurile noastre de pe terasă și am cerut să fim lăsați singuri. Poolo a început să-mi vorbească iarăși plin de emfază și hiperbolizînd niște fleacuri, dar nu-și mai ducea discursurile mai departe de fraza a doua sau a treia. Spectacolul pe care-l dădea nu mai era savurat nici măcar de el și, asemenea tuturor actorilor care nu mai cred în rolul pe care-l spun, n-a mai reușit să-și convingă cel mai important auditoriu — pe el însuși. Așa că a renunțat și am stat cîteva minute în tăcere. Atunci am înțeles și eu că totul s-a sfîrșit. El știa acest lucru de mult.

Mi-a făcut semn să mă uit printr-unul dintre ochean-ele fixate lîngă noi de balustradă. Am privit și m-am speriat : un animal ciudat stătea pe marginea unei prăpăstii, în timp ce o mînă uriașă ieșea din hău, îl apuca și-l trăgea în jos. Animalul nu depunea nici o rezistență. Apoi dispăru și el și prăpastia și apăru o altă imagine. Mi-am desprins privirea din ochean : Poolo construise pe principiul micului caleidoscop de jucărie un binoclu miraculos.

— Eu am pus doar elementele, mi-a spus. Cînd ai atins ocheanul pentru a-l trage spre tine, aceste elemente s-au aranjat într-un anumit fel. Asta ține de întîmplare.

Cînd am revenit de pe terasă, ne mai aștepta și un al doilea helicopter cu care venise ministrul și prietena lui Poolo. Puteam să plec.

Am tărăgănat dinadins cu împachetatul lucrurilor mele personale, simțindu-mă obligat s-o las pe prietena lui Poolo să stea lîngă el în timpul drumului. Dar au venit după mine și m-au rugat să-l întreținu eu. Nu știu dacă asta a fost dorința lui Poolo, a prietenei sale sau a medicilor. (Bine că nu se mai practică ritualul ca luptătorii să fie înmormîntați împreună cu caii lor, mi-am zis. În cazul acela m-ar fi băgat sigur și pe mine împreună cu el în groapă...)

Drumul spre București a fost îngrozitor : parcă pentru a accentua și mai mult caracterul de oază al vilei, imediat ce ne-am îndepărtat de locurile acelea, vremea s-a stricat și pînă ce am ajuns a plouat tot timpul. Dealtfel, am auzit că în toată țara a fost o vreme urîtă și friguroasă cît am stat noi la vilă. Acolo, în schimb, a fost fără întrerupere vreme frumoasă. Eu suport cu greu avionul și în condiții de cer senin. Numai zgomotul puternic al motoarelor ajunge să mă facă să mi se ridice stomacul încă înainte de a urca aparatul. Autosugestia, accentuată de atîtea drumuri făcute în aer, mi-a întărit și mai mult această stare. În dimineața aceea a trebuit să fac eforturi supraomenești ca să pot să fiu degajat și să-l întrețin pe Poolo. El stătea întins, cu ochii închiși, dar mă asculta cu luare aminte sau cel puțin atunci cînd mă opream din vorbit, deschidea ochii privind neliniștit în jur. Probabil că vocea mea îl calma. Habar nu mai am ce i-am povestit. În general, eram obișnuit ca el să întrețină aproape în exclusivitate conversația și faptul că trebuia să mai și inventez tot felul de lucruri numai pentru a-i abate atenția mă făcea și mai nenorocit, mai ales că simțeam din plin goliciunea cuvintelor mele. În timp ce vorbeam, cîteodată își strîngea buzele de parcă ar fi zîmbit. Nu sînt sigur de acest lucru, dar de multe ori mă gîndesc că a mai găsit puterea să se amuze de cabotinajul meu, el, acel actor de frunte.

În tot timpul drumului m-am gîndit la trei lucruri — gînd e poate prea mult spus — : să nu mi se facă rău, eram uimit că Poolo, ipohondrul notoriu, stătea atît de liniștit în fața morții — pentru că nu mă îndoiam nici o clipă că-și trăiește ultimele ore — și nu știu de ce, aveam senzația că în locul lui Poolo, întinsă în acel helicopter stă Lia, soția mea moartă ; impresia mea din clipele acelea că și ipohondria lui binecunoscută de toată lumea nu era decît un efect al personajului pe care l-a confecționat acum mi se pare greșită. În primul rînd pentru că nu știu cît de conștient mai era în timpul drumului spre București. În al doilea rînd pentru că nu văd cum s-ar fi putut comporta altfel în clipele acelea.

În capitală ne așteptau o ambulanță și mai multe mașini. După ce l-au coborît din helicopter, pilotul mi-a spus

că am fost formidabil. Nu știu nici azi la ce s-a referit. Impresia mea despre mine, cînd îmi amintesc acel drum, mi se pare chiar contrară.

Am urcat și eu într-o mașină — de data asta doctorița îl însoți în salvare — și l-am urmat la spital. Acolo mi s-a interzis să intru. Probabil că dacă aș fi insistat, aș fi putut trece peste această interdicție, dar eram prea buimăcit. O moleșeală care ne duce întotdeauna în apropierea indiferenței, m-a făcut să iau un taxi și să mă duc acasă. M-am culcat fără a mai desface valizele și am adormit aproape imediat. Am visat și în timpul visului am avut de cîteva ori impresia că sună telefonul. Poate că mă și trezeam și adormeam la loc pentru a visa din nou. M-am sculat spre seară și am simțit că mi-e foarte foame. Am ieșit în bucătărie, dar am văzut că nu prea am ce mînca, lipsindu-mi în special pîinea. Am vrut să ies în oraș, am început să mă îmbrac, dar am renunțat și m-am culcat la loc. M-am trezit din nou după miezul nopții. Foamea era prea mare. M-am îmbrăcat instinctiv, dar înainte de a ieși mi-am dat seama că nu am unde să mă duc să mănînc. Am vrut să mă interesez despre Poolo, dar și pentru asta era mult prea tîrziu. Am descoperit în cămară un borcan cu dulceață, dar după cîteva linguriță mi s-a făcut greață de prea mult dulce. Pînă la urmă am găsit niște orez, l-am fiert și l-am mîncat. Apoi am băut cafea și m-am simțit mai bine. Am stat cîteva minute, am încercat să mă culc, dar n-am reușit să mai dorm. Am pus un disc, am încercat să citesc, să lucrez. Nu eram bun de nimic. Deși mă aflam la mine acasă, mă simțeam ca într-o sală de așteptare a unei gări. Mă uitam din sfert în sfert de oră la ceas în speranța că pînă la urmă tot se va face dimineață.

Atunci, în sfîrșit atunci, privindu-l întins pe targă, uitîndu-mă la „monograma" de pe cămașa lui, mîna cu șase degete pe care o avea cusută întotdeauna în dreptul inimii, atunci văzîndu-l liniștit doar dacă-i vorbeam, atunci mi-am dat seama că toate planurile mele nesăbuite împotriva sa erau lipsite de sens. Poolo nu putea fi nici iubit, nici urît și nici înlăturat. Văzîndu-l că moare, m-am împăcat definitiv cu el.

7

Din nou ai auzit zgomote pe terasă, dar de data asta nici măcar n-ai mai încercat să deschizi ochii, cu atît mai puțin să mai vezi dacă mai ești în stare să te deplasezi pînă la balustradă. În timpul în care erai preocupat de căderea ta în adîncuri, l-ai simțit pe directorul adjunct undeva foarte aproape de tine și mai tîrziu ai observat cu întîrziere că vocea directorului adjunct ți se adresează ție. Dacă ai fi vrut, ai fi putut reconstitui acum și sensul întrebărilor, dar amănuntul acesta ți se părea cu totul lipsit de importanță.

În schimb, te-ai străduit să-ți amintești de o discuție cu Poolo, una dintre primele voastre discuții, de pe vremea în care n-ai reușit încă să te obișnuiești cu felul de a fi al savantului, cu fanfaronada și cu exclusivismul său, astfel încît orice afirmație venită din gura lui Poolo ți se mai părea puțin suspectă, simțind mereu nevoia de a o verifica. Te-au șocat atunci cuvintele lui Poolo despre caracterul „uman" al omului care ar fi dat numai de către conștiința morții, simțindu-te obligat să-l contrazici, tu susținînd că tocmai viața ar fi cea care ar circumscrie unitatea speciei. Ai venit atunci cu o mulțime de argumente, de la deosebirea calitativă dintre creierul uman și creierul robotului („primul are conștiința morții", ți-a repetat Poolo zîmbind) la procesele superioare ale gîndirii umane, amintind și de coordonatele conștiinței care nu se pot materializa decît tocmai prin existența vieții („Și conștiința morții", a repetat din nou Poolo.) Dar savantul explica eliptic și nu se obosea să ofere auditoriului său treptele scării care duceau la gîndirea sa. De aceea lumea era obligată de multe ori să-l creadă pe cuvînt sau să se îndoiască de spusele sale doar pentru că nu le vedea sensul.

„Dacă omul n-ar ști că va muri, ți-a spus Poolo, păstrînd ridicată mîna în care ținea țigarea într-un gest amplu și neterminat, orice planificare și-ar pierde sensul și reperele s-ar îndepărta atît de mult, încît n-am mai putea trăi decît în prezent".

— Chiar şi dacă ar şti doar momentul morţii sale, omul ar fi altceva decît este. (Da, aveai lecţia bine învăţată).

— Dar, se ştie, omul este o fiinţă obişnuită să trăiască mai mult în trecut şi în viitor, a continuat Poolo, fără a fi auzit întreruperea. Restructurarea asta în prezentul amplasat într-un deşert, în care jaloanele ar fi atît de neînsemnate, raportate la însăşi necuprinsul spaţiului-timp, într-un loc în care ar dispărea deci pecetea ireversibilului, ar duce inevitabil la nişte fiinţe cărora felul de a fi şi gîndirea omului pe care-l cunoaştem noi li s-ar părea nişte manifestări ieşite din limitele plauzibilului. Dacă n-ar ştii că va muri, omul ar deveni cu totul altceva. Nu ştiu ce.

Ai auzit din nou agitaţie în jurul tău, apoi ţi-ai amintit de o serată într-o familie unde ai fost invitat împreună cu Poolo. După cină s-a cîntat la pian şi vioară şi fiica gazdei s-a produs cu cîteva lieduri. Programul concertului fusese minuţios pregătit şi faptul că la un moment-dat s-au încurcat nişte partituri a produs o decepţie adîncă printre protagonişti. Toţi trei interpreţii cîntau destul de prost, dar o făceau cu multă convingere şi pretindeau o linişte deplină în timpul audiţiei. Lucru care era respectat împreună cu un tipic complicat al exteriorizării receptării. Totul s-a petrecut înduioşător de provincial, cel puţin după cum ai trăit tu lucrurile, dar Poolo şi-a intrat în rol, lăudînd în ampli ditirambi seara de cultură la care aţi asistat. „Oamenii aceştia trăiesc — *încă!* — arta, ţi-a spus după ce aţi rămas singuri, reperele le-au rămas apropiate. Marii virtuoşi au ajuns astăzi o industrie, ei se manifestă în prezenţa a mii de spectatori şi milioane de telespectatori, ei au depăşit lumea vieţii noastre. Niciodată arta pe care o transmit nu se poate compara cu ceea ce am simţit noi astăzi, şezînd într-unul dintre cele patru fotolii, sau pe un scaun dintre cele şase, ascultînd melodia atît de des întreruptă de disonanţe, dar ştiind că ea face parte din ritualul controlabil de noi în micul nostru univers pe care-l mai putem cît de cît aranja. Sau, în orice caz, în care mai avem şi noi un rol : cu dispariţia noastră se va modifica şi micul nostru concert ; cu dispariţia noastră vedeta nu va cînta mai

bine sau mai prost, iar ceilalți trei mii nouă sute nouăzeci și nouă de spectatori rămași nu vor simți nici ei nici o modificare.“ Nici o modificare...

•

Mi-am propus ca pe la șase s-o sun pe prietena lui Poolo. Dar ezitam cu receptorul în mînă, gîndindu-mă că doctorița s-o fi culcat și ea foarte tîrziu și că n-aș face decît s-o trezesc. Am amînat pentru șapte. Între timp m-am ras și m-am întors în cameră. Probabil că apa m-a calmat pentru că am ațipit. M-am trezit pe la șapte și douăzeci. Am alergat la telefon de frică să nu fi plecat prietena lui Poolo de acasă. Nu plecase. Venise într-adevăr foarte tîrziu de la spital : Poolo dormea sub efectul medicamentelor și se trezea din cînd în cînd pentru cîteva clipe ; nu, speranțe nu mai existau de nici un fel. Da, era liniștit. Am întrebat-o cum să fac să-l mai văd și eu. Mi-a spus s-o sun la amiază la spitalul în care lucra ea și că vom merge împreună la el. Pînă atunci, în drum spre slujbă, ea se va mai abate, bineînțeles, pe la Poolo. Mă miram că mai e capabilă să lucreze în asemenea momente. Am întrebat-o dacă speră să-l mai găsim viu la amiază. Crede că da. Am depus receptorul și abia atunci mi-am dat seama că miile de gînduri sau de frînturi de gînduri care m-au asaltat toată noaptea nu erau nici pe departe în jurul realității sau mai precis că n-aveau nici o importanță. În clipele acelea realitatea mi se părea concretă, arzînd ca o rană. O rană nu suportă filosofeală. O rană doare pur și simplu.

Am ieșit în oraș să mănînc ceva și să fac mici cumpărături, ca după o absență de acasă. Deja în lacto-barul în care am intrat mi s-a făcut din nou somn. Apoi, cu cît trecea timpul, starea de somnolență creștea. Pe la zece, după ce am ajuns din nou acasă și am intrat în căldura locuinței, a început să fie nevoie să fac eforturi pentru a ține ochii deschiși. Am ieșit din nou în ploaie și am luat-o nedecis înspre centru. Foarte multă lume, mulți oameni pe care nici nu-i recunoșteam sau pe care poate că nici nu i-am cunoscut pînă atunci, se interesau de starea lui Poolo. La început am fost puțin uimit, apoi toa-

te aceste insistențe au început să mă enerveze. Dealtfel, ploua mai tare și plimbatul începuse să fie neplăcut. Am trecut prin fața unui cinematograf și am intrat. Așezat în întunericul sălii, mi-a fost frică să nu adorm din nou. Mi-am impus să mă gîndesc intens la ceva, dar în curînd mi-am dat seama că în clipele acelea așa ceva îmi era cu totul imposibil. Dar am observat cu mirare că la fel de bine pot să fiu atent și la film. Pînă atunci mă uitasem absent spre ecran, fără ca imaginile de pe el să-mi poată capta atenția. Am văzut un film straniu și, la ieșire, în stradă, mai eram sub influența lui. Un mare număr de mixaje îmi relevau un individ care stătea suspendat peste un mozaic uriaș : cu ajutorul unor mici piese colorate construia mereu alte figuri ciudate. Încetul cu încetul, aceste figuri primeau o logică în succesiunea lor și algoritmul odată înfățișat, noi, spectatorii, puteam să anticipăm ce va urma. Doar că execuția acestor figuri era deosebit de ingenioasă și aveam mereu noi surprize. Pe de altă parte și algoritmul însuși se modifica și, drept urmare, uneori așteptările noastre erau înșelate. Filmul mi-a plăcut foarte mult și puțin timp mai tîrziu, interesîndu-mă despre el, nimeni nu a fost în stare să-mi spună măcar și numele său : nimeni n-a auzit despre acest film. Nici chiar directorul cinematografului respectiv nu-și aducea aminte despre o peliculă atît de ciudată și, răsfoindu-și planificarea, îmi arătă că în săptămîna în care a murit Poolo, la cinematograful pe care-l conducea rulase *Anna Karenina*.

Îmi vin toate aceste amănunte atît de limpezi în fața ochilor în contrast total cu starea de *semivis-semivegghe* în care am bîjbîit în acele zile. Aș putea să descriu în amănunte ce am mîncat în ziua în care m-am întors de la vilă și în cele cîteva care au urmat, aș putea să reproduc cu mare exactitate aproape fiecare gest pe care l-am făcut atunci pentru că totul se petrecea de parcă altcineva trăia tot ceea ce trăiam eu, iar eu nu făceam decît să notez cu atenție acele trăiri. Cu atenție și uneori cu uimire. Am discutat și despre această stare cu mai multă lume și se pare că ea nu este un lucru singular : mulți oameni mi-au confirmat că li s-a întîmplat să treacă prin perioade mai scurte sau mai lungi cînd, aseme-

nea mie, în zilele acelea, parcă își ieșiseră din piele și se autocontemplau.

Imediat după ce s-a terminat filmul a trebuit să mă grăbesc pentru a o întîlni pe prietena lui Poolo. Am fost împreună la spital, dar n-am mai putut conversa cu bolnavul : Poolo dormea. Din cînd în cînd își deschidea ochii și privea lung în gol. Am avut atunci impresia — ca și în zilele următoare — că în primele secunde sau fracțiuni de secundă după ce se trezea, creierul său restabilea toate contactele, dar că savantul depunea un efort conștient de a refuza aceste contacte. Era de parcă ar fi spus : „Știu că sînteți aici, dar din păcate eu mi-am terminat rolul, scriitorul nu mi-a mai dat nici o replică, eu mă întorc în lumea imaginației de unde am fost zămislit.“ Și parcă se și întorcea acolo.

Și următoarele cinci zile au decurs la fel. Îl vizitam întotdeauna la amiază, stăteam cîteva minute, o jumătate de oră, lîngă patul său, cea mai mare parte a timpului în prezența prietenei sale, dar de multe ori și singur, atunci cînd ea mai ieșea să caute medicii și să discute cu ei. Însă de fiecare dată cînd îl vizitam, Poolo dormea sau privea în gol. Caleidoscopul jucărie stătea nefolosit pe noptieră. Aveam toată vremea senzația că nu mai dorește relațiile cu ceilalți oameni. Ne-a spus destule.

Totuși, într-o zi îi mărturisi prietenei sale că nu-i mai e frică de nimic : teama izvorîtă din incertitudinea momentului morții a dispărut pentru el, știind că va muri pînă seara. (Ceea ce nu s-a întîmplat.) Am întrebat-o dacă a vorbit la fel de pompos ca întotdeauna, calitatea acelor vorbe pretîndu-se de minune la mascaradă, dar ea nu m-a înțeles sau n-a vrut să mă înțeleagă.

În cea de a șaptea zi am fost trezit noaptea pe la trei. Unul dintre profesori mă ruga să vin imediat la spital. Să mă îmbrac pentru că peste cîteva minute va veni o mașină să mă ia. L-am întrebat ceea ce întrebam de fiecare dată : ce șanse mai are Poolo și cum a mai evoluat starea sa. Și, ca de obicei, mi s-a răspuns că nu mai are nici o șansă și că decesul putea surveni din clipă în clipă. De data asta însă mi s-a mai comunicat și că starea lui Poolo a devenit și mai proastă. Nici nu mă mai așteptam să mai pot primi și o asemenea veste.

Cînd am ieşit pe poartă, maşina tocmai se oprea în faţa casei. Am urcat şi m-am cufundat în gînduri. La un moment-dat mi-am dat seama că nici n-am întrebat nimic înainte de a urca şi că nici n-am fost întrebat nimic. Nici măcar cine sînt. M-am uitat la şoferul care conducea atent în noapte şi nu-mi aminteam să-l mai fi văzut vreodată. Cîteva clipe m-am surprins întrebîndu-mă dacă n-am nimerit cumva în altă maşină, dacă n-am fost cumva răpit, dacă nu cumva... De ce şi cine să mă răpească pe mine ? Păi, simplul fapt că eram cunoscut drept umbra lui Poolo, drept un fel de alter ego al celui mai important creier ştiinţific al contemporaneităţii... Mă simţeam ca în miezul unui roman poliţist pe care-l trăiam din plin chiar şi în clipa în care am oprit în faţa spitalului.

Profesorul mă aştepta în cabinetul medicului de gardă.

— A dorit să vă vadă, mi-a spus.

— Asta-i un semn foarte bun, m-am hazardat eu. În primul rînd pentru că a ieşit din autismul său şi pentru că, încercînd să găsească noi legături cu lumea...

— Asta poate fi şi sfîrşitul, îmi tăie celălalt elanul. Dar, desigur, puteţi să aveţi şi dreptate. După părerea mea, a colegilor mei şi cred că după părerea oricărui medic, Poolo trebuia să fi murit de mult. El face excepţie şi în privinţa asta. Nu ştiu de ce, în vreme ce-mi spunea acest lucru, profesorul zîmbi.

— Zîmbetul dumneavoastră... Poolo a fost întotdeauna o excepţie. Eu îl cunosc bine ! Eram furios şi, în drum spre rezerva în care se găsea prietenul meu, îmi imaginam că şi moartea lui Poolo ar trebui să fie ieşită din comun : de exemplu să se descompună sub privirile la început ironice, apoi stupefiate ale profesorului. Dar dispariţii din astea am văzut într-un film de televiziune. Mai bine să se pietrifice încetul cu încetul — să rămînă o statuie pentru posteritate, sau mai bine...

Dar intrînd în camera sa, l-am găsit la fel ca în ultimele zile. Acum ştiu că zilele acelea au fost deosebite pentru mine şi că am reacţionat inadecvat, că nu le-am făcut faţă onorabil. Gîndirea mea a luat-o de multe ori razna, afectele mele se manifestau nefiresc, nu prea eram capabil să trăiesc realitatea şi căutam mereu scheme ci-

tite în care să mă refugiez. Şi toate astea nu pentru că aş fi trăit o disperare fără seamăn la gîndul că murea Poolo. Am reacţionat poate mai uşor de explicat cu cîteva luni înainte, atunci cînd mi-a murit soţia. (Sau să fi fost ani ?) De data asta, fără încă să fi devenit conştient de acest lucru, pierdeam cel mai important jalon din ultimii ani de raţiune ai vieţii mele. Oricum, mă purtam destul de prosteşte.

Poolo stătea întins, îmbătrînit, neras. Într-un braţ avea împlîntat un ac de perfuzie. O venă de la tîmpla stîngă i se zbătea puternic. Dormea. M-am aşezat pe un scaun şi am aşteptat. După o vreme a intrat în rezervă o asistentă şi i-a schimbat sticla din care îi picura în venă substanţa de perfuzie. După un alt răstimp a intrat în rezervă un medic pe care nu-l cunoşteam şi care i-a luat pulsul. Nu ştiu cît am stat acolo.

Apoi a deschis ochii. Am observat din nou luarea aceea rapidă de contact cu lumea înconjurătoare şi tendinţa de a dispare în infinit, asemenea unui ochi strabic, capabil doar cîteva fracţiuni de secundă să privească un obiectiv înainte de a cădea în lături. Totuşi nici îndepărtarea sa de mine n-a durat mai mult ca şi primul contact : Poolo reveni din depărtările cosmice în care se refugiase şi mă privi lung. Ochii săi nu erau nici trişti, nici gravi, mai degrabă ironici.

— Acolo, în marele Om din care fac parte, nu se întîmplă acum nimic deosebit, îmi spuse, dar cîte lumi mici nu se pregătesc în clipa aceasta să moară ?

A trebuit să mă aplec mult asupra sa pentru a-l înţelege. Vorbea încet şi stîlcea cuvintele. Din minunata sa dicţie, îndelung învăţată prin atîtea scene cîte a jucat ani întregi în faţa contemporanilor, n-a mai rămas nimic.

— M-ai chemat ? l-am întrebat, ca să spun şi eu ceva.

— Ideea mea, mi-a spus, va fi pusă în aplicare în curînd. Dar — oricum — după moartea mea. Din zîmbetul său enervant rămase doar un rînjet. Vor trebui teste minuţioase în legătură cu cei care vor fi incluşi în formula momentelor de nemurire. Dar cu asta problema nu se va schimba decît cel mult cantitativ. E ca şi cu cele trei vieţi de profesori defectologi care se pierd pentru introducerea şi menţinerea în umanitate a unui orb surdo-

mut. Merită trei vieți sacrificate pentru redarea incompletă a unei alte vieți care niciodată nu va fi așa-zis normală ? Este ăsta într-adevăr un act de umanism ? Dracu' știe... Poate... Eu unul nu mă pot plînge, am murit și tînăr, așa cum am prevăzut, am apucat să mă plimb și bătrîn pe malul rîului, salutat și temut, sprijinit în singurătatea mea și în bastonul meu cu măciulie de argint. (Există o știință întreagă de a descoperi apă cu ajutorul unui băț... Dar asta-i altceva... altceva...) Și, în fond, eu am și fost peste tot...

A mai rostit cîteva fraze pe care nu mi le mai amintesc. Eram prea atent să înțeleg ce a vrut să spună cu primele pentru a le mai putea urmări și pe celelalte și am pățit asemenea celor care încearcă să noteze un text dictat prea repede, greșind ceea ce scriu și pierzînd în mod inevitabil continuarea. De fapt, nici nu știu dacă a fost vreo continuare ceea ce am pierdut eu... Nu-mi dau seama.

I-a căzut mîna lîngă pat și am văzut că nu și-o mai putea ridica singur. L-am ajutat.

— Nu mai pot..., a bîiguit el..., nu mai pot acționa singur. În fond, acțiunea este marea noastră diversiune. Ea ne împiedică să aflăm esențele, dar este... este legătura... este legitimă pentru că ne dă iluzia unui „va urma", adică... adică a devenirii...

Poolo murea, dar mintea îi lucra impecabil în continuare. A mai vorbit îndelung și l-am mai auzit evocîndu-l pe elefantul rege, Vibol.

Nici Dumnezeu nu poate trage la nesfîrșit, îmi aminti, gîndindu-mă la „Oboseala lui Dumnezeu" descrisă de Eliade. Și îmi mai aminti de cuvintele lui Poolo, care declarase mereu că unica invidie pe care a simțit-o a fost față de cei care au fost sănătoși o viață întreagă, singura condiție care-ți permite să reușești în toate. Întotdeauna am pus această frază pe seama ipohondriei sale, dar pînă la urmă tot el avea să aibă dreptate.

Îl priveam și încercam să-l recunosc de sub țepii crescuți peste obrajii săi care niciodată n-au părut atît de pungiți. Știu că m-am și întrebat dacă nu cumva a început să-i crească pielea de cînd stătea întins acolo în spital, în vreme ce oasele i-au rămas neschimbate — o altă

formă de dispariție stranie, una la care nu m-am gîndit pînă atunci, una care...

Și cu prostiile astea am pierdut o parte dintre ultimele cuvinte ale lui Poolo. Oricît mă străduiesc să-mi amintesc, nu știu ce a mai spus. Vorbele au trecut pe lîngă mine.

A adormit din nou, am sunat și a venit medicul care mai fusese o dată, cel care i-a luat pulsul. M-am întors în camera de gardă și m-am lăsat servit cu o cafea. După o jumătate de oră am plecat acasă și, abia ajuns, mi s-a telefonat că Poolo a murit.

•

Apoi, brusc, „banda" a început să se rotească înfiorător de rapid și senzația asta a durat destul de mult. De parcă cel ce a căutat pînă atunci ceva anumit ar fi găsit în sfîrșit ceea ce căuta și acum se grăbea să dea banda îndărăt, derulînd-o pînă la început. Opririle pe care le făcea erau tot mai scurte și parcă tot mai puțin legate unele de altele, parcă tot mai întîmplătoare. Întîlnirile cu Poolo fură depășite în sens invers și ai ajuns să-ți amintești de unele dintre puținele seri petrecute în prezența lui Șerban Dan, de ciudățeniile acestuia, ciudățenii atît de reale și totodată atît de necomentate în comparație cu excentricitățile lui Poolo, care parcă nici nu erau cu atît mai... Ți-ai amintit de fragmente din propria ta tinerețe, amintiri amestecate cu fapte de care nu mai puteai fi sigur că ți-au aparținut atunci sau că ți-au aparținut întocmai. În lungile pauze dintre aceste scurte secvențe — care nu-ți mai apăreau nici pe departe atît de „totale" cum se întîmplase înainte, atunci cînd pînă și senzațiile colectate cu cei mai obscuri senzori reveniseră întru totul —, în vremea în care „banda" se derula cu viteză, ai început să cauți fisuri în ceea ce tocmai ți se înfățișa înaintea ta, adică ceea ce credeai că ai trăit „atunci" cu adevărat și ceea ce s-a adăugat prin mixaj. Ai făcut aproape instinctiv acest lucru și ai sfîrșit printr-o neîncredere cvasigenerală, sentiment care ai simțit mereu că nu-ți făcea cîtuși de puțin bine, așa că ai renunțat, asistînd pasiv la proiectarea acestui film atît de vechi și plin de

fisuri. (Ceva se întîmplase totuși, limpezimea imaginilor se strica tot mai mult.)

Ai deschis ochii. Adică i-ai întredeschis. Doctorița ședea lîngă tine și te privea. Ai simțit tot timpul prezența ei, dar acum, cînd ai văzut-o, n-ai putut remarca decît două lucruri : de unde a apărut scaunul de lîngă fotoliul tău și unde este lănțișorul subțire cu care te-ai obișnuit s-o vezi la gît ?

Ai lăsat pleoapele să-ți cadă la loc. Pe terasă era animație. Probabil că vă aflați la ora în care trebuia întrerupt experimentul. Aveai senzația că te afli în apartamentul unui muribund : lume multă, acolo unde de obicei nu se pătrundea decît cu greu, discuții în șoaptă, grupuri cu fețe grave. Nu erai sigur că ai văzut toate astea atîta timp cît ai stat cu ochii întredeschiși, dar *știai* cu precizie că acesta era tabloul din jurul tău. Tabloul ? Un tablou, într-adevăr, un tablou asemănător cu compozițiile vechilor maeștri, compoziții ticsite de bătrîni ca tine, cugetînd adînc pe un petec de pînză aflat în apropierea ramei, în timp ce în centru se întîmplă cine știe ce minune de care ei par să fie copleșiți chiar fără a o privi.

Și iarăși ai simțit foarte aproape prezența prietenei tale și i-ai simțit și căldura, avînd puterea să-ți spui cuvintele lui Poolo după care doar murind am putut fi oameni: Apoi ai lăsat pleoapele să-ți cadă și mai mult și te-ai adîncit în contemplarea amintirilor care ți se derulau în față. Și cu cît avansai mai adînc în trecut, cu atît toate obsesiile tale cele mai tainice îți năpădeau tot mai cumplit ființa, tot ceea ce n-ai îndrăznit să mărturisești vreodată cu voce tare se manifesta prezent, impulsiv și fără opreliști.

(Iar printre gene ai avut impresia că vezi pe jos un șurub, un obiect neînsemnat și totodată indispensabil din debaraua visată.)

Ți-ai amintit de lacul din copilărie și de salcia aplecată peste apă : nu știai încă să înoți, dar intrai împreună cu toți copiii acolo unde erau gropile cele mai adînci și, ținîndu-te de ramurile salciei, traversai hăul și reveneai în locurile în care puteai atinge fundul lacului cu picioarele. Era supremă îndrăzneala și toți ați absolvit-o

întotdeauna cu bine, copacul nu v-a dezamăgit niciodată și, deși riscantă distracția, în groapa aceea nu s-a înecat nici un copil. Dar clipele în care stăteați suspendați deasupra hăului de ape erau întotdeauna deosebite și revedeai și acum poziția incomodă în care strîngeai salcia, amintindu-ți mereu de gîndul acela parazit care te asalta pe furiș și care te îmboldea să-i dai drumul ramurii de care te țineai pentru a putea să vezi ce s-ar întîmpla dacă... Și ți-ai amintit de același gînd la fel de ștrengar și la fel de tînăr — dovadă că spiridușii nu îmbătrînesc niciodată — gînd care a revenit și mult mai tîrziu, atunci cînd ai stat suspendat cu corpul întregii omeniri de manetele din sala tablourilor de comandă. Niciodată n-a fost prea imperativ acest gînd, dar întotdeauna a fost prezent și întotdeauna argumentul său cel mai puternic a fost „Să vezi ce se întîmplă dacă...“

Apoi a venit rîndul unor scene pe care le-ai trăit fără a mai putea face legături cu trecutul mai apropiat, fără a le mai găsi semnificații deosebite, minute care prin cine știe ce întîmplare au apărut la suprafață, în vreme ce toate suratele lor au murit pentru totdeuna. Unele amintiri erau complete, din altele mai reveneau doar cîteva scurte imagini vizuale, din cîteva doar gînduri, din celelalte mirosuri pe care nu mai știai să le asociezi, din restul fum.

Un vacarm de glasuri te înconjura tot mai mult, te străduiai din cînd în cînd să înțelegi cîteva cuvinte și în clipa cînd îți reușea acest lucru, renunțai de bunăvoie. „Muzica stelelor“ le lua imediat locul. „Muzica galaxiilor“...

Erai conștient de faptul că experimentul a încetat și că mai mulți oameni se învîrt acum în jurul tău pentru că își imaginează că te simți foarte rău sau poate că ai și murit deja. Îți miști un deget în pantof și apoi întregul picior și-ți dovedești astfel că totul nu este decît o aiureală, dar nu puteai fi sigur, ți-ai spus imediat, dacă ai mișcat într-adevăr piciorul sau dacă ai avut numai impresia că ai făcut-o.

Și în clipa aceea ai revăzut un cîmp și undeva, foarte departe, un soare apunînd. Ai privit doar spre soarele acela palid, la care te puteai uita cu ochii larg deschiși — în timp ce apunea, discul devenea tot mai mare și cu-

prindea tot cerul. Un disc uriaș plana deasupra pămîntului și ți-ai amintit pentru cîteva secunde de Max Ernst, apoi acest disc deveni tot mai mare și, prin contrast, tu însuți te simțeai tot mai neînsemnat alături de acest astru uriaș, discul devenea tot mai mare și, deși rămînea foarte departe, te strivea. Nu, asta nu mai era amintire, ți-ai spus, deși știai perfect că ai trăit cîndva demult scena aceea în care ai privit de pe același cîmp un apus de soare cu un astru palid și îndepărtat. Discul a devenit și mai mare și atunci, brusc, ai simțit nevoia să vezi pe cineva, la început nici nu ți-ai dat seama pe cine, apoi ți-ai amintit la fel de brusc de doctorița care ți-a luat pînă nu de mult pulsul, de bluza ei albă și de gîtul de pe care lipsea lănțișorul acela pe care-l cunoșteai atît de bine. Ți-a fost necesar un mic efort pentru a deschide ochii, dar ai observat că se poate și altfel, ai simțit-o din nou lîngă tine și, pentru o fracțiune de secundă, căldura aceasta ți-a dat o senzație de deplină siguranță, apoi ai văzut-o, stătea de vorbă cu cineva, a, da, ăsta-i un fel de contabil, parcă, l-ai văzut și pe directorul Institutului întreținîndu-se cu doi bărbați care erau postați astfel încît nu le-ai putut distinge fețele, încă un grup discuta ceva mai încolo. Și atunci... și atunci te-ai văzut și pe tine culcat într-un fotoliu de nuiele.

Discul acela uriaș putea fi perceput acum și prin pereții clădirii, nimic nu mai era destul de opac pentru a-l ascunde, o culoare de incediu infiltra și terasa.

Ai privit încă o vreme din unghiul acela improbabil la persoanele care discutau în jurul tău, le-ai văzut grave, dar liniștite, puteai percepe, dacă voiai, o parte din vorbele lor atît de logice, din grijile lor. Ei păreau să nu simtă prezența acestui disc uriaș de foc, altfel nu i-ar fi interesat acum altceva. Poate că soarele acesta uriaș nici nu există cu adevărat, poate că el nu este decît o altă amintire, o umbră care mai trăiește doar printr-un reflex.

Înainte de a crește atît de mult încît să te înghită, discul ți-a mai lăsat timp să-ți aduci aminte de ziua în care a murit Poolo, de faptul că *savantul n-a grăbit cu nimic experimentul, deși știa că mai are zilele numărate*, dovadă că tot ce a spus despre moarte a fost credința lui

intimă, el știind pînă în ultima clipă că a trăit după scara unei vieți care se sfîrșește și că orice amînare nu este decît o amînare (anulare ?) a unui sens clar stabilit. „Sîntem cuplați pentru timpul pe care-l trăim ; dacă am trăi mai mult, clipele...“ Nu erai foarte sigur dacă împărtășești aceleași sentimente, adică nu știai în primul rînd dacă ești chiar atît de convins de adevărul lor, dar moartea nu mai era nici pentru tine o spaimă, cel mult o nehotărîre.

Apoi discul te-a înghițit cu totul, ai deschis ochii, dar în interiorul astrului aerul era foarte dens și n-ai reușit să-i mai vezi pe cei de pe terasă, deși aveai senzația foarte concretă că mai simți atingerea doctoriței, o atingere excitantă și protectoare totodată. Pătrundeai tot mai adînc în acel disc, fără să știi dacă ești singur sau nu în interiorul uriașului cerc palid, nu puteai să vezi nici la doi pași, totul era roșu și pulsa încet ca o inimă în care ai fi pătruns și care bătea... Toată „muzica galaxiilor“ se transformase în acest tic-tac.

Nu te mai puteai concentra decît la această bătaie. Era un ritm... era ceva... era de parcă te nășteai...

Și, la sfîrșit, debaraua : de sub lucruri disparate, șuruburi cu cele mai complicate fileturi, paginile 17, 21 și 22 ale ciudatului manuscris, o mică fistulă din sticlă, un arc reglat pentru a se destinde într-un anumit fel (azi asemenea arcuri n'ci nu se mai fac), o lentilă rombică de ochelari, o țintă de lesă reprezentînd un smoc de iarbă, un nasture cu efigie de pe o uniformă arhaică de ofițer, una dintre cele două greutăți ale minunatului orgoliu (care chiar și mut mai arată atît de bine în hol), chitanța mult căutată, rețeta miraculoasă a vraciului pe veci dispărut, o literă a alfabetului, un gest stîngaci dar afectuos, un zîmbet, o utilitate azi pierdută, o pasiune uitată. (Și, rînd pe rînd, se mistuie din salon și întregul. Nimănui nu-i mai lipsește nimic.)

Lector : DOINA URICARIU DROGEANU
Tehnoredactor : GHEORGHE POPOVICI

Apărut 1983. Bun de tipar 1.02.1983. Coli tipar 17,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 5815 la
Întreprinderea poligrafică Galați
B-dul George Coșbuc nr. 223 A
Republica Socialistă România

Lei 13

„Spicuiri din presă : Titlu : «Moştenirea regretatului savant», subtitlu : «Se va putea trăi veşnic ?» Alt subtitlu : «Va supravieţui omenirea în condiţiile în care nu va mai muri nimeni ? Şi dacă da, cît timp ?» «Analizînd documentele rămase pe masa recent dispărutului savant, Comisia special instituită de Academie a găsit, se pare, o ipoteză senzaţională...» etc."

Editura Eminescu